

**MATERIAŁ ROBOCZY
DO WYPRACOWANIA**

***DIAGNOZY SYTUACJI
SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ
WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO***

***W RAMACH PROCESU PRZYGOTOWANIA
STRATEGII ROZWOJU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO
(styczeń 2012)***

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	6
2. Uwagi metodologiczne i źródła danych	9
3. Profil województwa opolskiego	12
4. Wpływ funduszy unijnych na wzrost gospodarczy w województwie opolskim	16
5. Przestrzenne i środowiskowe uwarunkowania rozwoju województwa opolskiego	19
5.1. Przestrzenne uwarunkowania rozwoju regionu	20
5.1.1. Główne cechy przestrzenne	20
5.1.2. Struktura funkcjonalno-przestrzenna	22
5.1.3. Obszary problemowe wg Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego	26
5.2. Środowiskowe uwarunkowania rozwoju regionu	28
5.2.1. Potencjał zasobów naturalnych i jakość środowiska	28
5.2.2. Gospodarowanie wodą w kontekście zmian klimatu	33
5.2.2.1. Infrastruktura przeciwpowodziowa	35
5.2.3. Ochrona bioróżnorodności jako jeden z istotnych elementów kapitału naturalnego – ubezpieczenie na życie	37
6. Potencjały rozwoju społeczno-gospodarczego województwa opolskiego	41
6.1. Społeczne i instytucjonalne uwarunkowania rozwoju regionu	42
6.1.1. Diagnoza kapitału społecznego jako czynnika wzmacniającego potencjał rozwojowy regionu	42
6.1.1.1. Kapitał ludzki	42
6.1.1.2. Edukacja jako czynnik zwiększający potencjał społeczny regionu	43
6.1.1.2.1. Kształcenie w województwie opolskim	44
6.1.1.2.2. Dopasowanie kształcenia do wymogów rynku pracy jako jedno z wyzwań rozwojowych województwa opolskiego	49
6.1.1.2.3. Wyzwania demograficzne	51
6.1.1.3. Zaufanie społeczne	51
6.1.1.4. Aktywność obywatelska	52
6.1.1.5. Potencjał kreatywny	53
6.1.1.6. Sprawność instytucjonalna	55
6.1.1.7. Społeczeństwo informacyjne jako niezbędna składowa nowoczesnego rozwoju społecznego	58
6.1.1.7.1. Dostęp do Internetu	60
6.1.2. Opolskie jako region atrakcyjny do zamieszkania - diagnoza	60
6.1.2.1. Kultura i dziedzictwo kulturowe jako czynniki kształtujące tożsamość regionalną oraz zapewniające ciągłość tradycji i rozwój regionu	62
6.1.2.1.1. Wielokulturowość regionu	62
6.1.2.1.2. Dziedzictwo kulturowe regionu	63

6.1.2.1.2.1. Zasoby materialnego dziedzictwa kulturowego województwa opolskiego	63
6.1.2.1.2.2. Dziedzictwo wartości niematerialnych	68
6.1.2.1.3. Opole – centrum kulturalne województwa	70
6.1.2.1.4. Infrastruktura kultury w regionie	70
6.1.2.2. Turystyka i sport jako istotny potencjał rozwoju regionu	72
6.1.2.2.1. Turystyka	72
6.1.2.2.1.1. Turystyczne obiekty zabytkowe	72
6.1.2.2.1.2. Turystyczne obiekty przyrodniczo-krajobrazowe	74
6.1.2.2.1.3. Pozostałe walory województwa opolskiego	76
6.1.2.2.1.4. Infrastruktura związana z turystyką	78
6.1.2.2.2. Sport	79
6.1.2.2.2.1. Instytucje i kadry sportu w regionie	79
6.1.2.2.2.2. Wydarzenia sportowe	82
6.1.2.2.2.3. Baza sportowa	82
6.1.2.3. Ochrona zdrowia jako czynnik stymulujący jakość życia w regionie	83
6.2. Gospodarcze i infrastrukturalne uwarunkowania rozwoju regionu	88
6.2.1. Diagnoza potencjału opolskiego przemysłu	89
6.2.1.1. Przemysł chemiczny jako składowa konkurencyjnej gospodarki regionalnej	92
6.2.1.2. Nowy wymiar przemysłu spożywczego w budowaniu konkurencyjnego wizerunku regionu opolskiego	93
6.2.1.3. Rozwój odnawialnych źródeł energii	94
6.2.2. Diagnoza potencjału opolskiego budownictwa	97
6.2.3. Budownictwo mieszkaniowe w województwie opolskim	97
6.2.3.1. Zasoby mieszkaniowe	98
6.2.3.2. Budownictwo mieszkaniowe	101
6.2.3.3. Budownictwo mieszkaniowe w aspekcie planowania przestrzennego	103
6.2.4. Diagnoza kondycji sektora usług w województwie opolskim	106
6.2.5. Wysokoproduktywne rolnictwo i rybactwo	106
6.2.5.1. Wysoka produktywność opolskiego rolnictwa	107
6.2.5.2. Rybactwo śródlądowe i obszary zależne od rybactwa	112
6.2.6. Diagnoza atrakcyjności inwestycyjnej województwa opolskiego	114
6.2.6.1. Atuty i bariery w procesie lokalizacji inwestycji w województwie opolskim	116
6.2.6.2. Tereny inwestycyjne w województwie opolskim	118
6.2.6.3. Liczba i struktura podmiotów gospodarki narodowej	121
6.2.6.4. Ocena poziomu przedsiębiorczości	123

6.2.6.5. Bariery rozwoju przedsiębiorczości w województwie opolskim	127
6.2.6.6. Spółki z udziałem kapitału zagranicznego jako element budujący potencjał konkurencyjny regionu	129
6.2.6.7. Inicjatywy klastrowe	132
6.2.6.8. Instrumenty inżynierii finansowej	134
6.2.6.9. Międzynarodowa wymiana handlowa jako czynnik stymulujący wzrost gospodarczy	136
6.2.6.10. Budowanie efektu synergii przez rozwój regionalnej infrastruktury	138
6.2.6.10.1. Infrastruktura transportu jako czynnik wzmacniający potencjał gospodarczy regionu	138
6.2.6.10.1.1. Transport drogowy	139
6.2.6.10.1.2. Transport kolejowy	140
6.2.6.10.1.3. Transport lotniczy i wodny	142
6.2.6.10.2. Infrastruktura związana z sektorem komunalnym	142
6.2.6.10.3. Infrastruktura i bezpieczeństwo energetyczne	143
6.3. Rozwój obszarów wiejskich	145
6.4. Rozwój miast	146
6.4.1. Hierarchia funkcjonalna sieci miast	147
6.4.2. Funkcje miast	148
6.4.3. Główny problemy rozwoju miast województwa opolskiego w aspekcie występowania obszarów zdegradowanych	149
7. Obszary problemowe	151
7.1. Niski poziom rozwoju gospodarczego i relatywnie wolne tempo wzrostu	152
7.1.1. Wolne tempo wzrostu gospodarczego regionu	152
7.1.2. Problem wydajności pracy wybranych sektorów gospodarki	160
7.1.2.1. Wydajność na bazie wartości dodanej brutto i pracujących w gospodarce narodowej	160
7.1.2.2. Wydajność na bazie produkcji i zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw przemysłowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób	161
7.1.3. Niska innowacyjność gospodarki oraz słabość sfery B+R	162
7.2. Problem depopulacji	167
7.2.1. Ujemny przyrost naturalny jako czynnik osłabiający endogeniczny potencjał regionu	169
7.2.2. Niekorzystne trendy w zakresie ruchu migracyjnego ludności	174
7.2.2.1. Migracje wewnętrzne	177
7.2.2.2. Migracje zagraniczne	179
7.2.2.2.1. Kluczowe wnioski diagnostyczne i związane z nimi problemy rozwoju województwa	180
7.2.2.2.2. Długookresowe, pokryzysowe perspektywy dalszego kształtowania się procesów migracji zewnętrznych z województwa	181
7.2.3. Niekorzystne prognozy demograficzne	185

7.2.4. Kryzys solidarności międzypokoleniowej	187
7.2.4.1. Zaspokojenie potrzeb osób starszych jako jedno z wyzwań dla polityki społecznej regionu	191
7.3. Rynek pracy jako obszar wymagający wsparcia	193
7.3.1. Pracujący w gospodarce narodowej województwa opolskiego	194
7.3.2. Statystyczne parametry rynku pracy	196
7.3.2.1. Poziom bezrobocia	196
7.3.2.2. Problem statystycznej, obniżonej aktywności ekonomicznej ludności	199
7.3.3. Dualizacja rynku pracy	202
7.3.4. Ekonomia społeczna jako instrument uzupełniający otwarty rynek pracy	202
7.4. Województwo opolskie jako region międzymetropolitalny – obszar zagrożony kumulacją negatywnych efektów skoncentrowanego wzrostu	204
7.4.1. Opolskie jako region międzymetropolitalny	204
7.4.2. Dekapitalizacja potencjału i niewystarczająca absorpcja czynników wzrostu	205
7.4.3. Znaczenie aglomeracji miejskich i ośrodków regionalnych w polityce rozwoju regionu międzymetropolitalnego	206
8. Synteza	208

Wprowadzenie

Prace nad przygotowaniem dokumentu diagnostycznego, opisującego sytuację społeczno-gospodarczą województwa opolskiego, poprzedzającego opracowanie nowej strategii rozwoju województwa, muszą uwzględniać zewnętrzny kontekst społeczno-gospodarczy, obecne i przyszłe uwarunkowania rozwojowe oraz nowoczesne podejście do programowania strategicznego. Dlatego też diagnoza stanu województwa opolskiego, przygotowana w ujęciu strategicznym, jest aktualną charakterystyką regionu, wskazującą potencjały wzrostu i obszary problemowe, a jej głównym założeniem jest pomoc we wskazaniu merytorycznie uzasadnionych obszarów, w obrębie których formułowane będą cele i kierunki dalszego rozwoju województwa.

Koncepcja diagnozy jest wypadkową uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych. Do pierwszych z nich należy zaliczyć przede wszystkim nowy paradygmat prowadzenia polityki rozwoju, oparty o zapisy *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*. Zgodnie z nowym podejściem, interwencja podejmowana w ramach polityki regionalnej, powinna być zorientowana na wzmacnianie endogenicznego potencjału danego terytorium i powiązań funkcjonalnych pomiędzy ośrodkami wzrostu a ich otoczeniem, w taki sposób, aby wykorzystywać szanse rozwojowe dla zwiększenia konkurencyjności całego regionu. Odejście od modelu, w którym nacisk był w głównej mierze kładziony na działania wyrównawcze ze słabo uwzględnianym wymiarem terytorialnym spowodował, że **przeformułowaniu uległa tradycyjnie stosowana konstrukcja diagnozy.**

Oprócz nowego paradygmatu, czynnikiem zewnętrznym mającym wpływ na prezentowane ujęcie diagnostyczne są szeroko rozumiane uwarunkowania unijne, dotyczące przyszłości polityki spójności skonkretyzowane w V Raporcie Kohezyjnym Komisji Europejskiej. Raport zawiera wiele cennych analiz dotyczących przebiegu procesów rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej, które wskazują na znaczny dystans polskich województw wobec regionów starych państw członkowskich, przede wszystkim w sferze dostępności terytorialnej, jakości sfery instytucjonalnej oraz elementów tworzących gospodarkę opartą na wiedzy i społeczeństwo informacyjne¹. Jednak kluczowym odniesieniem dla prac diagnostycznych w kontekście europejskim jest Strategia Unii Europejskiej *Europa 2020*, która zastąpiła dotychczas obowiązującą *Strategię Lizbońską* i która ma być podstawą do kształtowania polityki wspólnotowej w najbliższych latach. Trzy przyjęte w niej priorytety - odnoszące się do gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach, gospodarki zielonej, konkurencyjnej i oszczędzającej zasoby oraz gospodarki o wysokim zatrudnieniu, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną - podkreślają społeczny wymiar rozwoju. Motorem rozwojowym mają być edukacja, badania, innowacyjność, a także gospodarka cyfrowa. Przeciwdziałaniu marginalizacji i wyłączeniu społecznemu sprzyjać mają model elastycznego rynku pracy i bezpieczeństwa socjalnego, kształcenie ustawiczne oraz przyjazny klimat wokół przedsiębiorczości. Pięć celów Strategii Europa 2020, określonych w postaci

---

¹ Na podstawie opracowania pn. Polska Zachodnia w kontekście Strategii Unii Europejskiej Europa 2020, V Raportu na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2007-2015 oraz Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta Obszary Wiejskie, autorstwa prof. zw. dr hab. Jacka Szlachty

skonkretyzowanych wskaźników do osiągnięcia w perspektywie następnych 10 lat oraz siedem inicjatyw flagowych miało istotny wpływ na kształt i zawartość diagnozy. Materiał diagnostyczny zawierać będzie także ujęcie prognostyczne dla województwa opolskiego z uwzględnieniem celów Strategii *Europa 2020* (*ta część uwzględniona zostanie w późniejszym terminie*).

Niniejsza diagnoza przygotowana została przez Zarząd Województwa Opolskiego. Dokument opracował Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej, który wsparcie uzyskał ze strony pozostałych Departamentów i Biur Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki w Opolu, Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu, Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Opolu oraz przedstawicieli świata nauki. Przy opracowaniu wykorzystano zasoby i bazy danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie, Urzędu Statystycznego w Opolu, Eurostatu oraz materiały prof. dr hab. Romualda Jończego, prof. dr hab. Roberta Rauzińskiego, dr Kazimierza Szczygielskiego, PIN-Institutu Śląskiego w Opolu, a także innych. Opiekę naukową nad pracami diagnostycznymi sprawował prof. dr hab. Krystian Heffner.

Uwagi metodologiczne i źródła danych

Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej województwa opolskiego została przygotowana w oparciu o liczne uwarunkowania i założenia, które powinny być wzięte pod uwagę przez Odbiorcę niniejszego dokumentu.

- Głównym źródłem danych dla potrzeb niniejszego materiału był system statystyki publicznej (dane urzędów statystycznych i Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie). Należy mieć jednak na uwadze fakt, iż system ten, nie zawsze pozwala na pozyskanie danych, aktualnych na „chwilę obecną”. Część danych udostępniana jest ze znacznym opóźnieniem (np. w przypadku PKB dla regionów opóźnienie to wynosi około dwóch lat w stosunku do okresu, którego dotyczą), albo nie jest udostępniana w ogóle ze względu na zapisy *Ustawy o statystyce publicznej* (tajemnica statystyczna). Odrębną kwestią jest relatywnie niski stopień dezagregacji danych pochodzących z systemu statystyki publicznej lub też wysoki koszt ich pozyskania - często niewspółmierny do zakładanych korzyści.
- Należy mieć świadomość, że część danych może nie wskazywać pełnego obrazu rzeczywistości lub wskazywać jedynie jego wycinek (np. ze względów metodologicznych).
- Przy lekturze diagnozy należy mieć świadomość, że **szereg danych pochodzących ze statystyki publicznej może wykazywać w przypadku województwa opolskiego znaczną rozbieżność z rzeczywistymi stanami i tendencjami**. Wynika to głównie z istotnie większej niż na terenie reszty kraju nierejestrowanej emigracji stałej, obejmującej ok. 8-10,5% mieszkańców województwa (w kraju średnio ok. 2-3%), powodującej, że liczba mieszkańców województwa jest faktycznie mniejsza². Rozmiary nierejestrowanej emigracji stałej są przy tym nierównomiernie rozłożone w układzie przestrzennym województwa: największe udziały nierejestrowanych emigrantów stałych cechują gminy centralno-wschodniej części regionu, zamieszkałej (oprócz Opola i Kędzierzyna-Koźła) w dużej części przez śląską ludność autochtoniczną. Rozbieżności pomiędzy rejestrowaną statystycznie, a faktyczną liczbą mieszkańców wynoszą tam najczęściej ok. 20-30%, co powoduje że szereg wskaźników liczonych w oparciu o dane statystyczne może nie w pełni obrazować rzeczywistość. **Dotyczy to zwłaszcza wskaźników w przeliczeniu na liczbę mieszkańców, które faktycznie należy szacować jako znacznie wyższe** - dotyczy to zarówno wskaźników pokazujących zjawiska pozytywne - jak np. liczba podmiotów zarejestrowanych w Regon w przeliczeniu na liczbę ludności lub negatywne - np. liczbę zachorowań na określoną chorobę w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. **Niektórzy eksperci wskazują, iż w porównaniach międzyregionalnych należałoby wszelkie wskaźniki dla województwa opolskiego, liczone per capita, przyjmować jako wyższe o ok. 7-8%** (różnica pomiędzy skalą nierejestrowanej emigracji stałej w województwie opolskim i w Polsce)³.
- Niektóre fragmenty materiału zostały przygotowane w oparciu o różne podejścia oraz odmienne metodologicznie dane, co w rezultacie prowadzić może do różnych interpretacji, a także sprzecznych wniosków.
- Diagnoza oparta została o jak najbardziej aktualne dane, możliwe do pozyskania na moment przygotowywania dokumentu, z zastrzeżeniami o których mowa powyżej.

---

² Porównaj rozdział dotyczący migracji zagranicznych.

³ Na podstawie: R.Jończy, *Wpływ migracji zagranicznych na dysharmonię rozwoju województwa opolskiego (ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy, WUP, UO, Opole 2006* lub R.Jończy, *Migracje zagraniczne z obszarów wiejskich województwa opolskiego. Wybrane aspekty ekonomiczne i demograficzne, UE, PO Opole-Wrocław 2010*.

- Poważnym utrudnieniem w przygotowaniu niniejszego opracowania był brak dostępu do pełnych wyników Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2010 roku, a także brak wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, przeprowadzonego w 2011 roku (z wyjątkami).
- W przypadku analiz w przekroju wg sekcji i działów Polskiej Klasyfikacji Działalności, diagnoza opiera się zarówno o klasyfikację z 2004, jak i 2007 roku z zastrzeżeniem, że o ile możliwe jest pozyskanie danych wg nowej nomenklatury, to nie stosuje się jej starszego odpowiednika.
- O ile nie zaznaczono inaczej, źródło danych dla zamieszczonych w niniejszej diagnozie wykresów, stanowiły dane z systemu statystyki publicznej tzn. dane Głównego Urzędu Statystycznego, Urzędu Statystycznego w Opolu lub opracowania własne na podstawie dwóch wskazanych źródeł.
- W przypadku występowania dwóch map obok siebie (np. tak jak na stronie 125), mapy te mają wspólną legendę, chyba że zaznaczono inaczej.
- Małe mapy województwa opolskiego, w przekroju wg gmin, podzielone zostały dodatkowo na obszar wiejski i miasto.
- Jeśli na małych mapach, zarówno Polski w przekroju wg powiatów, jak i województwa opolskiego w przekroju wg gmin, znajdują się zakreskowane obszary, oznacza to, iż dla danego obszaru nie było możliwe zaprezentowanie danych z uwagi na:
  - brak danych lub brak możliwości ich udostępnienia z przyczyn prawnych,
  - zmiany w podziale administracyjnym kraju,
  - inne zmiany administracyjne (np. powstanie nowych miast⁴).
- W przypadku kartogramów przyjęto generalną zasadę, iż obszary występowania zjawisk ocenianych jako pozytywne oznacza się barwami zielonymi, a zjawiska negatywne barwami czerwonymi (z wyjątkiem map dotyczących udziału ludności wg grup produkcyjnych).
- Na małych mapach niebieskim konturem zaznaczono stolice województw (miasta będące siedzibą Sejmiku Województwa albo siedzibą Wojewody).

---

⁴ w przypadku województwa opolskiego kwestia ta dotyczy wyłącznie Prószkowa

Profil województwa opolskiego

Województwo opolskie położone jest w południowo-zachodniej części kraju. Od wschodu sąsiaduje z woj. śląskim (Katowice), a od zachodu – z woj. dolnośląskim (Wrocław). Oba regiony należą do grupy dużych europejskich struktur regionalnych, opierających swój rozwój na układach typu węzłowego z kształtującymi się metropoliami – wrocławską i górnośląską. Od południa region opolski sąsiaduje z krajem morawsko-śląskim i ołomunieckim w Republice Czeskiej. Pierwszy ma charakter metropolitalny (Ostrawa), natomiast drugi charakteryzuje się podobnym do województwa opolskiego potencjałem rozwojowym. Od północy woj. opolskie graniczy z woj. wielkopolskim i woj. łódzkim, regionami znacznie większymi, ale z centrami (Poznań, Łódź) oddalonymi od układu regionalnego Polski południowej.

Województwo opolskie należy do grupy małych regionów europejskich, z populacją oscylującą wokół 1 mln mieszkańców. Wstępne wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, przeprowadzonego w 2011 roku, wskazują iż region zamieszkuje 984 tys. osób⁵. Niewielki wymiar przestrzenny (powierzchnia ok. 9,4 tys. km²) i relatywnie mała liczba mieszkańców stanowią o potencjale rozwojowym regionu, a także determinują możliwości przyciągania czynników wzrostu.

Administracyjnie województwo opolskie dzieli się na 12 powiatów, w tym 1 powiat grodzki (Opole) oraz 71 gmin (w tym 3 miejskie, 32 miejsko-wiejskie i 36 wiejskich). Układ osadniczy regionu jest równomiernie rozwinięty, a do największych miast należą: Opole (125,7 tys. mieszkańców), Kędzierzyn-Koźle (64,3 tys.), Nysa (46,0 tys.), Brzeg (37,3 tys.) i Kluczbork (25,1 tys.)⁶.

Charakterystycznymi elementami przestrzeni społecznej województwa są:

- Wysoki poziom życia gospodarstw domowych, wysoki poziom dochodów rozporządzalnych⁷ i konsumpcji oraz wysoki poziom zaspokojenia potrzeb, zwłaszcza w sferze infrastruktury społecznej.
- Bardzo niska aktywność ekonomiczna ludności oraz niski poziom zatrudnienia, składające się na potencjalne i niewykorzystywane rezerwy podaży pracy.
- Postępująca depopulacja, wynikająca z niskiego przyrostu naturalnego oraz bardzo niekorzystnych tendencji w zakresie ruchu migracyjnego ludności.

Przestrzeń gospodarczą województwa charakteryzuje:

- Średni poziom rozwoju gospodarczego (PKB *per capita* – 11 miejsce w kraju) oraz najniższa w kraju stopa wzrostu gospodarczego w ostatnich kilkunastu latach.
- Stosunkowo silne wewnątrzregionalne zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego (niższy wskaźnik PKB *per capita* w części zachodniej województwa).
- Istotne znaczenie sektora przemysłu w rozwoju gospodarczym regionu (30,7% wartości dodanej brutto przy przeciętnej dla Polski 23,9%).
- Zróżnicowana struktura działowa przemysłu, w której wyróżniają się m.in. zakłady przemysłu spożywczego, chemicznego, koksowniczego, energetycznego, cementowo-wapienniczego, metalowego, a ponadto przemysł meblarski i drzewny, bazujący na długoletniej tradycji.
- Trwała (z zastrzeżeniami), wysoka rentowność opolskich przedsiębiorstw, charakteryzujących się ponadto wysokim stopniem płynności finansowej.
- Duży potencjał eksportowy województwa opolskiego, opierający się w zdecydowanej mierze na przemyśle chemicznym.
- Wysoka produktywność rolnicza (wysokie plony).

⁵ Gęstość zaludnienia, wg wstępnych danych Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań przeprowadzonego w 2011 roku, wynosi w woj. opolskim ok. 105 osób na km² i jest niższa od średniej krajowej (123 osoby na km²).

⁶ Dane dotyczące ludności wg stanu na 31 XII 2010.

⁷ Wg szacunków prof. R. Jończygo poziom ten jest w istocie wyższy niż wskazują oficjalne dane, gdyż nieuwzględnione pozostają dochody transferowane z zagranicy, związane głównie z bezprecedensową skalą wahadłowej migracji zarobkowej z Opolszczyzny, utrzymującej się od okresu transformacji na najwyższym poziomie w kraju.

- Słabość sektora usług, zwłaszcza usług rynkowych (najniższy w kraju udział usług rynkowych w wartości dodanej brutto) oraz niedostateczny rozwój sektora usług wyższego rzędu.
- Niska innowacyjność gospodarki oraz słabość sfery B+R (nakłady na działalność badawczo-rozwojową w przeliczeniu na 1 mieszkańca należą do najniższych w kraju).
- Niewystarczający poziom inwestycji, w tym inwestycji zagranicznych.

Województwo opolskie, podobnie jak inne regiony, aktywnie uczestniczy w polityce rozwoju Unii Europejskiej. W tym miejscu należy jednak pamiętać, że regiony są również aktywnymi uczestnikami procesów o charakterze globalnym, które rozumieć należy jako dokonujący się w skali światowej, przepływ ludzi, kapitału, towaru i wiedzy. Tym samym **dalece istotne staje się konkurowanie, nie tylko w skali regionalnej, ale również w ujęciu makroregionalnym.**

Województwo opolskie jest jednym z pięciu województw (dolnośląskie, lubuskie, wielkopolskie, zachodniopomorskie) **tworzących makroregion Polski Zachodniej**⁸, który cechuje wysoki stopień konkurencyjności. Polska Zachodnia ma bardzo korzystne położenie geopolityczne, sąsiaduje z Niemcami, Republiką Czeską, a poprzez morze – również z krajami nadbałtyckimi. W otoczeniu międzynarodowym Polski Zachodniej, w tym województwa opolskiego znajdują się europejskie bieguny wzrostu – jak np. Berlin i Praga oraz obszary o podobnym do Polski Zachodniej poziomie rozwoju (landy niemieckie, kraje Republiki Czeskiej). Firmy i instytucje Polski Zachodniej aktywnie uczestniczą we współpracy międzynarodowej, jednak potencjał ten nie jest jeszcze w pełni wykorzystany – obserwuje się niewystarczająco rozwiniętą współpracę gospodarczą na poziomie bliskich sąsiedzkich relacji).

Specyfikę makroregionalną Polski Zachodniej kształtuje szereg korzystnych cech, nie można jednak zapominać, że w regionie obserwujemy również zjawiska negatywne, wymagające podjęcia określonych działań i polityk interwencyjnych. Makroregion cechuje znaczący potencjał rozwojowy, a jego przestrzeń społeczno-gospodarczą tworzą:

- istotny potencjał ludnościowy (nieco ponad 10 mln mieszkańców, tj. ponad ¼ ludności Polski),
- relatywnie korzystna sytuacja na rynku pracy,
- dobra dostępność komunikacyjna, a jednocześnie konieczność realizacji inwestycji w zakresie połączeń na linii północ-południe,
- niewystarczający poziom bezpieczeństwa przeciwpowodziowego,
- istotne zasoby złóż mineralnych (np. miedzi, srebra, węgla brunatnego, gazu ziemnego i ropy naftowej),
- przeciętna produktywność (wg wartości WDB na pracującego), zdecydowanie na tle grupy wyróżnia się wicelider rankingu krajowego – woj. dolnośląskie, korzystnie wypadły również: zachodniopomorskie i opolskie (5. i 6. miejsce⁹),
- do sektorów gospodarki opartych na potencjale Polski Zachodniej zalicza się: rolnictwo, przemysł wydobywczy (w zakresie eksploatacji surowców mineralnych: miedzi, srebra, gazu, ropy i węgla brunatnego), przemysł przetwórczy (producenci pojazdów, statków, maszyn i urządzeń, sprzętu elektrycznego i elektronicznego, wyrobów chemicznych, mebli, artykułów spożywczych) i usługi (usługi portowe i morskie, medyczne, związane ze zdrowiem i wypoczynkiem),

⁸ 26 sierpnia 2010 r. marszałkowie 5 województw: dolnośląskiego, lubuskiego, opolskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego podpisali Porozumienie w sprawie inicjatywy „Polska Zachodnia 2020”. Założeniem inicjatywy jest określenie wspólnie uzgodnionych priorytetów rozwojowych obszaru Polski Zachodniej, uwzględniających wyzwania polityki rozwojowej UE, jak również wyzwania polskiej polityki regionalnej.

⁹ Wg danych GUS dla 2008 r.

- specjalizacja w zakresie następujących branż: motoryzacyjnej, elektronicznej, chemicznej, turystycznej, budowlanej, meblarskiej, rolno-spożywczej i logistycznej,
- wysoki poziom przedsiębiorczości,
- do barier rozwoju firm w makroregionie przedsiębiorcy zaliczają: słaby dostęp do kapitału inwestycyjnego i obrotowego oraz do instytucji wspierających przedsiębiorstwa,
- wysoka atrakcyjność inwestycyjna dla spółek z udziałem kapitału zagranicznego (ponad 30% spółek z udziałem kapitału zagranicznego zlokalizowanych jest w Polsce Zachodniej),
- potrzeba zwiększenia innowacyjności gospodarki: przemysł makroregionu jest relatywnie słabo włączony w kooperację w zakresie innowacji, potencjał naukowo-badawczy skoncentrowany jest głównie we Wrocławiu i Poznaniu,
- Polska Zachodnia jest bogata w instytucje i organizacje społeczne, mieszkańcy makroregionu relatywnie chętniej wykazują aktywność na rzecz swoich społeczności lokalnych, aniżeli biorą udział w wyborach i włączają się w struktury organizacyjne (opolskie wyróżnia się pod względem bierności w wyborach parlamentarnych, prezydenckich i samorządowych),
- aktywność instytucji kultury i wysoka konkurencyjność turystyczna makroregionu.

**Wpływ funduszy unijnych na
wzrost gospodarczy
w województwie opolskim**

Kierunki strategicznego rozwoju regionów, w tym województwa opolskiego, zdeterminowane są w zasadniczym stopniu przez przystąpienie Polski do Unii Europejskiej. Czynnikiem ten w najbliższych kilkunastu latach będzie wyznaczał możliwości realizacji kluczowych zamierzeń rozwojowych województwa opolskiego. Mimo stosunkowo krótkiego okresu korzystania z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności można stwierdzić, że środki pomocowe Unii Europejskiej wpłynęły korzystnie na wzrost gospodarczy regionów.

Szacunki dokonane przy zastosowaniu modelu Hermin¹⁰ wskazują, że na rozwój opolskiej gospodarki, istotny wpływ miała realizacja inwestycji finansowanych z funduszy unijnych (NPR i NSRO). Poziom PKB w 2010 roku był wyższy o ok. 2,9% niż miałyby to miejsce w sytuacji, gdyby województwo nie dysponowało środkami UE¹¹. Analizując środki wdrażane samodzielnie przez samorząd województwa, tj. RPO WO 2007-2013 oraz POKL (komponent regionalny), ocenia się, że największy wzrost dynamiki PKB nastąpi w latach 2010–2013, kiedy to, wskutek realizacji tych programów, poziom PKB będzie wyższy średniorocznie o ok. 2,7% w porównaniu do scenariusza bez środków UE¹². Poprawa sytuacji w gospodarce nie pozostaje bez wpływu na rynek pracy i wzrost liczby pracujących. Szacunki modelu Hermin wskazują, że w 2010 roku liczba pracujących w województwie była wyższa o 7,3 tys. osób w wyniku zaangażowania środków UE¹³. Realizacja programów operacyjnych z lat 2004-2006 oraz 2007-2013 przyczynia się także do obniżenia stopy bezrobocia. Szacunki modelu Hermin pokazują, że stopa bezrobocia w 2010 roku w województwie opolskim była niższa o 1,7 pp dzięki oddziaływaniu funduszy unijnych. Po zakończeniu implementacji NSRO 2007–2013 wpływ na stopę bezrobocia będzie się zmniejszał, jednak nadal będzie ona wyraźnie niższa niż w przypadku braku funduszy unijnych.

Wzrastać będzie znaczenie środków finansowych Unii Europejskiej w kontekście obecnego światowego spowolnienia gospodarczego. Z głównych czynników decydujących o dotychczasowej, relatywnie dobrej, sytuacji gospodarki polskiej, tylko inwestycje publiczne, w dominującym stopniu finansowane ze środków UE, mogą stanowić główną podstawę przyszłego („pokryzysowego”) przyspieszenia jej rozwoju. Przez wiele najbliższych lat głównym motorem rozwoju polskiej, a co za tym idzie także opolskiej gospodarki pozostanie zatem realizowany duży program inwestycji publicznych. Środki unijne przeznaczone na te cele cechuje wysoka stabilność i dostępność, uwarunkowane głównie zdolnością do częściowego współfinansowania i poziomem sprawności ich wykorzystania przez beneficjentów. Efekty rzeczowe absorpcji środków unijnych są już powszechnie dostrzegane i bardzo zróżnicowane w swojej strukturze. Zrealizowane projekty potwierdzają, w wielu

---

¹⁰ Model opracowany został przez zespół Wrocławskiej Agencji Rozwoju Regionalnego (WARR) pod kierownictwem prof. Janusza Zaleskiego, we współpracy z dr Johnem Bradley'em – autorem bazowego modelu HERMIN i wieloletnim pracownikiem naukowym irlandzkiego Instytutu Badań Społeczno-Ekonomicznych w Dublinie (The Economic and Social Research Institute - ESRI). HERMIN jest makroekonomicznym modelem służącym do analizy wpływu funduszy strukturalnych na gospodarkę. Podstawę modelu stanowią konwencjonalne mechanizmy keynesistowskie, jednak posiada on również ważne cechy neoklasyczne, związane z komponentem podaży. Więcej wiadomości na temat modelu HERMIN na stronach www.warr.pl. Model ten ulega ciągłym modyfikacjom, również baza danych historycznych, na podstawie których dokonywane są obliczenia ulega aktualizacji.

¹¹ Wrocławska Agencja Rozwoju Regionalnego: Raport końcowy. *Oszacowanie wpływu realizacji Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 (NPR) i Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia/Narodowej Strategii Spójności 2007-2013 (NSRO/NSS) na wybrane wskaźniki makroekonomiczne na poziomie regionalnym do roku 2020 przy użyciu modeli regionalnych HERMIN*, Wrocław, czerwiec 2011 r., s. 43.

¹² Obliczenia własne.

¹³ Wrocławska Agencja Rozwoju Regionalnego: Raport końcowy. *Oszacowanie wpływu realizacji Narodowego Planu Rozwoju 2004-2006 (NPR) i Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia/Narodowej Strategii Spójności 2007-2013 (NSRO/NSS) na wybrane wskaźniki makroekonomiczne na poziomie regionalnym do roku 2020 przy użyciu modeli regionalnych HERMIN*, Wrocław, czerwiec 2011 r., s. 47.

przypadkach, wysoką sprawność i umiejętność gospodarowania środkami pomocowymi UE. Ich efektem jest wzrost atrakcyjności i konkurencyjności regionu. Przykładem takich projektów w województwie opolskim mogą być zakończone/realizowane inwestycje w niżej wymienionych dziedzinach:

- **Infrastruktura drogowa:** 17 projektów z zakresu budowy/modernizacji dróg wojewódzkich, w ramach których poprawie ulega m.in. dostęp do autostrady A4 oraz połączenie Opola z Republiką Czeską (dofinansowanie UE – 219,7 mln PLN).
- **Regionalna infrastruktura społeczna:** „Budowa skrzydła dydaktycznego w budynku Wydziału Budownictwa Politechniki Opolskiej” (dofinansowanie UE – 10,6 mln PLN); „Budowa Laboratorium Biotechnologii Uniwersytetu Opolskiego” (dofinansowanie UE – 10,2 mln PLN); „Przebudowa budynku Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego” oraz „Przebudowa budynku Wydziału Chemii Uniwersytetu Opolskiego - etap II, wyposażenie laboratoriów i pomieszczeń dydaktycznych” (dofinansowanie UE – 14,6 mln PLN); „Szpitale Opolskie gwarancją bezpieczeństwa zdrowotnego regionu i bazą kształcenia kadry medycznej” (dofinansowanie UE – 26,2 mln PLN).
- **Infrastruktura ochrony środowiska:** „Poprawa Ochrony Przeciwpowodziowej Lewina Brzeskiego na rzece Nysie Kłodzkiej” (dofinansowanie UE – 78,5 mln PLN); „Modernizacja zbiornika wodnego Nysa w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego – etap I” (wnioskowane dofinansowanie UE – 284,4 mln PLN).
- **Rozwój turystyki i kultury:** „Utworzenie Narodowego Centrum Polskiej Piosenki poprzez przebudowę Amfiteatru Tysiąclecia w Opolu (dofinansowanie UE – 11,9 mln PLN); „Dokończenie modernizacji formy zewnętrznej Filharmonii Opolskiej wraz z elementami usprawnień technicznych” (dofinansowanie UE – 20,0 mln PLN).
- **Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego:** „Opolska eSzkoła, szkołą ku przyszłości” oraz „Opolska eSzkoła, szkołą ku przyszłości - etap II” (dofinansowanie UE – 47,2 mln PLN).

Większość ww. zadań nie byłaby podjęta bez środków finansowych pozyskanych z UE.

Przestrzenne i środowiskowe uwarunkowania rozwoju województwa opolskiego

5.1. PRZESTRZENNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU REGIONU

Zagospodarowanie przestrzenne jest stanem wykorzystania przestrzeni fizycznej, odzwierciedlającym rozmieszczenie struktur przestrzennych i jej podstawowych elementów, a także relacji funkcjonalnych między nimi. Stan zagospodarowania przestrzennego to nie tylko rezultat podejmowanych działań, to przede wszystkim uwarunkowanie – podstawa dla prowadzenia efektywnej polityki rozwoju, osadzonej w realiach możliwości i ograniczeń przestrzennych.

5.1.1. Główne cechy przestrzenne

Województwo opolskie, wyodrębnione w strukturze przestrzennej kraju granicami administracyjnymi sprzed ponad dziesięciu lat, wykazuje szereg cech przestrzennych, w tym fizyczno-geograficznych, warunkujących możliwości rozwojowe regionu (mapa 1). W szczególności są to:

- **zwarte terytorium regionu z centralnym usytuowaniem stolicy i równomiernym rozmieszczeniem ośrodków subregionalnych, zapewniające ułatwioną komunikację ze wszystkimi częściami województwa, dobrą dostępność ośrodków miejskich i dobre zarządzanie regionem,**
- dominacja w sieci osadniczej województwa miast małych, poniżej 10 tys. mieszkańców,
- zwarty charakter osadnictwa wiejskiego i najwyższy w kraju stopień urbanizacji wsi,
- stosunkowo mało zróżnicowane ukształtowanie powierzchni - 80% powierzchni województwa zajmują tereny nizinne, położone poniżej 200 m n.p.m. (rozległa Nizina Śląska), kolejne 19,5% to tereny wyżynne do 500 m n.p.m., obszary górskie, powyżej 500 m n.p.m. zajmują jedynie 0,5% powierzchni województwa,
- zróżnicowanie warunków naturalnych rozwoju – większa lesistość północno-wschodniej części województwa, lepsze warunki glebowe części południowo-zachodniej,
- zróżnicowanie funkcjonalne regionu - obszary zurbanizowane i uprzemysłowione koncentrują się w centralnej i wschodniej części województwa, obszary zdominowane funkcją rolniczą w pozostałych rejonach województwa,
- główną strukturą przestrzenną w skali regionu jest dolina Odry, symetrycznie dzieląca województwo na część południowo-zachodnią i północno-wschodnią, jednocześnie stanowiąca główną oś ekologiczną, kluczową w krajowym i europejskim systemie terenów przyrodniczych,
- dolina Odry jest także główną osią rozwoju regionu, skupiającą jego największy potencjał społeczno-gospodarczy (aglomeracja opolska, dwa ośrodki subregionalne: Kędzierzyn-Koźle i Brzeg),
- **występowanie obszarów istotnego zagrożenia powodziowego, głównie w dolinie Odry i jej dopływach,**
- **przebieg paneuropejskiego korytarza transportowego (TEN III) przez centralną część województwa,**
- korzystne warunki naturalne pozwalające na utrzymanie rolnictwa jako jednej z głównych dziedzin gospodarowania,
- bogate zasoby dyspozycyjne wód podziemnych.

Mapa 1. Struktura użytkowania terenu województwa opolskiego

Struktura użytkowania terenu:

wody powierzchniowe

grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione

użytki rolne

tereny zabudowane

Układ komunikacyjny:

drogi

linie kolejowe

5.1.2. Struktura funkcjonalno-przestrzenna

Struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa opolskiego ma postać węzłowo-pasmową (mapa 2). Tworzą ją strefy (obszary) o określonych funkcjach, węzły (ośrodki osadnicze) oraz pasma (korytarze transportowo-osadnicze). Strefy obejmują obszary funkcjonalne z określonym, dominującym sposobem użytkowania i zagospodarowania. Generalnie są to:

- obszary otwarte – ekstensywnie użytkowane (rolnicze, leśne, rekreacyjno-wypoczynkowe) z lokalnymi ośrodkami rozwoju oraz
- obszary skoncentrowanego zainwestowania (aglomeracja opolska, węzły, korytarze transportowo-osiedleńcze).

Elementami węzłowymi struktury¹⁴ są główne ośrodki osadnicze dysponujące potencjałem oddziałującym na znaczną część województwa, w tym: Opole – o znaczeniu krajowym, Brzeg, Kędzierzyn-Koźle, Nysa, Kluczbork – o znaczeniu regionalnym oraz Głubczyce, Namysłów, Olesno, Krapkowice, Prudnik, Strzelce Opolskie – o znaczeniu ponadlokalnym. **Struktury pasmowe** kształtują się w oparciu o korytarze transportowe, w których odbywa się koncentracja przeobrażeń przestrzennych wzdłuż głównych ciągów infrastruktury komunikacyjnej. W przestrzeni województwa wyodrębniają się: korytarz o znaczeniu europejskim (III paneuropejski korytarz transportowy) oraz korytarze transportowo-osiedleńcze o znaczeniu krajowym i regionalnym. Osnową infrastrukturalną dla korytarza są: autostrada A4, magistralne linie kolejowe E-30, E-59 droga alternatywna dla autostrady oraz śródlądowa droga wodna. W pasie korytarza znajdują się tereny 6 powiatów i 25 gmin. Jest to korytarz, w którym odbywa się największy w skali regionu przepływ towarów i dóbr. Pozostałe istotne korytarze łączą główne ośrodki osadnicze regionu na krajowych szlakach transportowych, w tym:

- na szlaku Górny Śląsk – Wielkopolska – Pomorze Zachodnie (DK 11 i magistralna linia kolejowa Kęty – Poznań),
- na szlaku „Staropolskim” łączącym aglomeracje kilku regionów Polski południowej, centralnej i wschodniej (opolską, częstochowską, kielecką, lubelską) opartym w województwie opolskim na drodze krajowej DK 46 i linii kolejowej na odcinku Opole – Fosowskie – Lubliniec,
- na szlaku północ – południe, łączącym centralną Polskę (ziemię łódzką) z Bramą Morawską (DK 45),
- na szlaku „Podsudeckim” (ciąg drogowy DK 46, 40, 41 i pierwszorzędna linia kolejowa nr 137).

Dopełnieniem sieci głównych korytarzy transportowo-osiedleńczych są korytarze o znaczeniu regionalnym, kształtujące się wzdłuż dróg wojewódzkich i niektórych dróg krajowych, wiążących ponadlokalne ośrodki osadnicze w skali regionu, w tym z aglomeracją opolską oraz z ponadlokalnymi ośrodkami regionów sąsiednich.

Obszary ekstensywnego zagospodarowania (rolniczego, leśnego i turystycznego) obejmują tereny położone w południowej, zachodniej, północnej i środkowej części województwa w obrębie Płaskowyżu Głubczyckiego, Wzgórz Strzebińskich, Równiny Grodkowskiej, Równiny Namysłowskiej, Równiny Oleśnickiej, Progu Herbskiego, Progu Woźnickiego, w Obniżeniu Liswarty – Prosnicy, Masywu Chełmu, częściowo Równiny

---

¹⁴ **Struktury węzłowe** w przestrzeni regionu tworzą jednostki osadnicze ze swoimi obszarami funkcjonalnymi, w których koncentrują się i wzajemnie przenikają zagadnienia gospodarcze, społeczne, ekologiczne, infrastrukturalne i przestrzenne. Z uwagi na zasięg oddziaływania, wyróżniono węzły o znaczeniu (zasięgu): krajowym - Opole, regionalnym (subregionalnym) – Brzeg, Kędzierzyn-Koźle, Nysa, Kluczbork i ponadlokalnym (powiatowym) – pozostałe miasta powiatowe: Głubczyce, Krapkowice, Namysłów, Olesno, Prudnik, Strzelce Opolskie.

Niemodlińskiej i Równiny Opolskiej (powiaty głubczycki, prudnicki, nyski, brzeski, namysłowski, część powiatu opolskiego, kluczborskiego i oleskiego). Są to obszary występowania gleb żyznych i bardzo żyznych, wysokich klas bonitacyjnych, o najkorzystniejszych na terenie województwa warunkach dla prowadzenia gospodarki rolnej i przetwórstwa rolnego. **Korzystna struktura osadnicza, dogodny dostęp do ośrodków miejskich, dobrze rozwinięta sieć drogowa, wysoki stopień zwodociągowania i telefonizacji stanowią szanse rozwoju.**

Obszary gospodarki leśnej stanowią podstawowy element systemu przyrodniczego województwa, istotny dla kształtowania struktury przestrzennej i przebiegających procesów przyrodniczych. Obok funkcji przyrodniczych wypełniają również funkcje gospodarcze, edukacyjne i turystyczno-rekreacyjne. Z uwagi na pełnione funkcje, tereny leśne na obszarze województwa obejmują:

- lasy o funkcjach gospodarczych, wielofunkcyjne (Równina Grodkowska, Równina Niemodlińska, Równina Opolska (środkowa i wschodnia część Lasów Stobrawsko-Turawskich, Równina Oleśnicka),
- lasy o funkcjach rekreacyjnych (Równina Opolska, zachodnia część Lasów Stobrawsko-Turawskich, Góra św. Anny, Góry Opawskie),
- lasy o funkcjach ochronnych, z dominującą funkcją wodochronną, dydaktyczną, ochronną w miastach i uszkodzone przez przemysł (Lasy Stobrawsko-Turawskie, Bory Niemodlińskie, Góry Opawskie, Płaskowyż Głubczycki, Kotlina Raciborska).

Obszary turystyki i wypoczynku obejmują tereny występowania wielkoobszarowych struktur przyrodniczo-krajobrazowych i cennych zasobów kulturowych, tereny o utrwalonej lub potencjalnej funkcji turystycznej oraz obszary nagromadzenia infrastruktury turystycznej, położone w południowej, środkowej i wschodniej części województwa. W szczególności obszary te obejmują:

- wielkoobszarowe formy ochrony przyrody i krajobrazu (parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu),
- obszary o utrwalonej i potencjalnej funkcji turystycznej, bazujące na:
  - zasobach przyrodniczych (las, obszary krajobrazowe, formy przyrody ożywionej i nieożywionej, w tym stanowisko paleontologiczne w Krasiejowie),
  - zasobach wodnych (wielozadaniowe zbiorniki wodne Otmuchów, Nysa, Turawa, zbiorniki małej retencji, cieki wodne),
  - zasobach historyczno-krajoznawczych (zabytkowe układy urbanistyczne miast województwa: Opole, Brzeg, Nysa, Koźle, Paczków, Otmuchów, Byczyna; obiekty zabytkowe: klasztor Góra św. Anny, Pałac w Mosznej, zamek w Brzegu, drewniane budownictwo sakralne),
- obszary nagromadzenia lokalnej infrastruktury turystycznej (szlaki turystyczne – piesze, rowerowe, wodne; parkingi śródleśne; baza hippiczna, kąpieliska itp.).

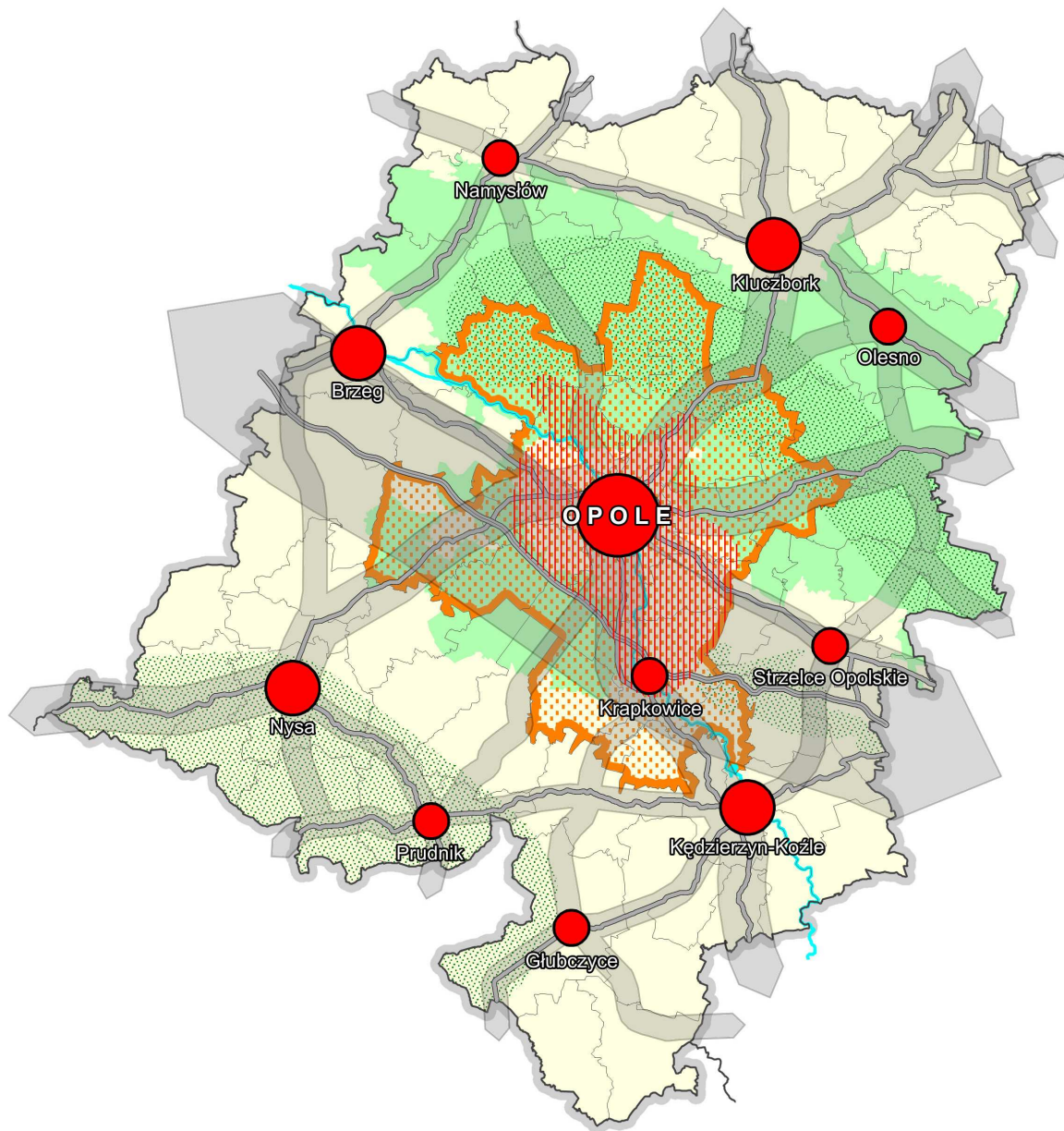
Obszary intensywnego zagospodarowania związane są z centralną częścią województwa opolskiego – aglomeracją opolską, wyróżniającą się na tle regionu wysokim poziomem urbanizacji oraz koncentracją funkcji administracyjnych, przemysłowych, usługowych i mieszkalnictwa. Aglomeracja opolska zajmuje 22,6% powierzchni województwa i skupia ok. 1/3 jego ludności. Aglomerację tworzy miasto Opole liczące blisko 126 tys. mieszkańców wraz z powiązaną z nim strefą zurbanizowaną. Strefa zurbanizowana obejmuje obszary bezpośredniego zaplecza Opola, którymi w ujęciu funkcjonalnym są gminy powiatu opolskiego. Z uwagi na szereg związków i podobieństw, do strefy zurbanizowanej aglomeracji opolskiej włączono również powiat krapkowicki, wzmacniając tym samym konkurencyjność aglomeracji w stosunku do krajowych i europejskich centrów rozwoju, dzięki znaczącemu wzmocnieniu zarówno potencjału ludnościowego jak i gospodarczego.

Zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego zakłada się, że w okresie najbliższych kilkunastu lat model struktury węzłowo-pasmowej będzie ewoluował w kierunku wzmocnienia centrum układu (aglomeracji opolskiej), węzłów oraz pasm wiążących węzły, w tym promienistego powiązania węzłów z aglomeracją. Generalnie strukturę w dalszym ciągu tworzyć będą dwa zasadniczo odmienne typy obszarów:

- 1) intensywnego zagospodarowania**, który ze względu na występujący w nich potencjał społeczno-gospodarczy i techniczny, predyspozycje i możliwości wykorzystania efektu kumulacji i synergii, stanowią naturalne obszary koncentracji procesów urbanizacyjnych. Elementami strukturalnymi w ramach tego typu obszarów są: węzły (ośrodki osadnicze), pasma rozwoju (korytarze transportowo-osadnicze) oraz zespół aglomeracji opolskiej;
- 2) ekstensywnego zagospodarowania**, obejmujące obszary użytkowane i predysponowane do rozwoju funkcji rolniczych, leśnych, turystycznych i przyrodniczych – bazujących na potencjale przyrodniczo-krajobrazowym przestrzeni, wymagające ochrony, stabilizacji i wzmocnienia.

Mapa 2.
Struktura funkcjonalno-przestrzenna województwa opolskiego –
stan istniejący

OBSZARY EKSTENSYWNEGO ZAGOSPODAROWANIA (OTWARTE)

- rolne
- leśno-rolne
- rekreacyjno-wypoczynkowe

OBSZARY INTENSYWNEGO ZAGOSPODAROWANIA (KONCENTRACJI URBANIZACJI)

- aglomeracja opolska
- strefa wewnętrzna aglomeracji

WĘZŁY:

- ośrodek krajowy
- ośrodek regionalny
- ośrodek ponadlokalny

KORYTARZE TRANSPORTOWO-OSIEDLEŃCZE:

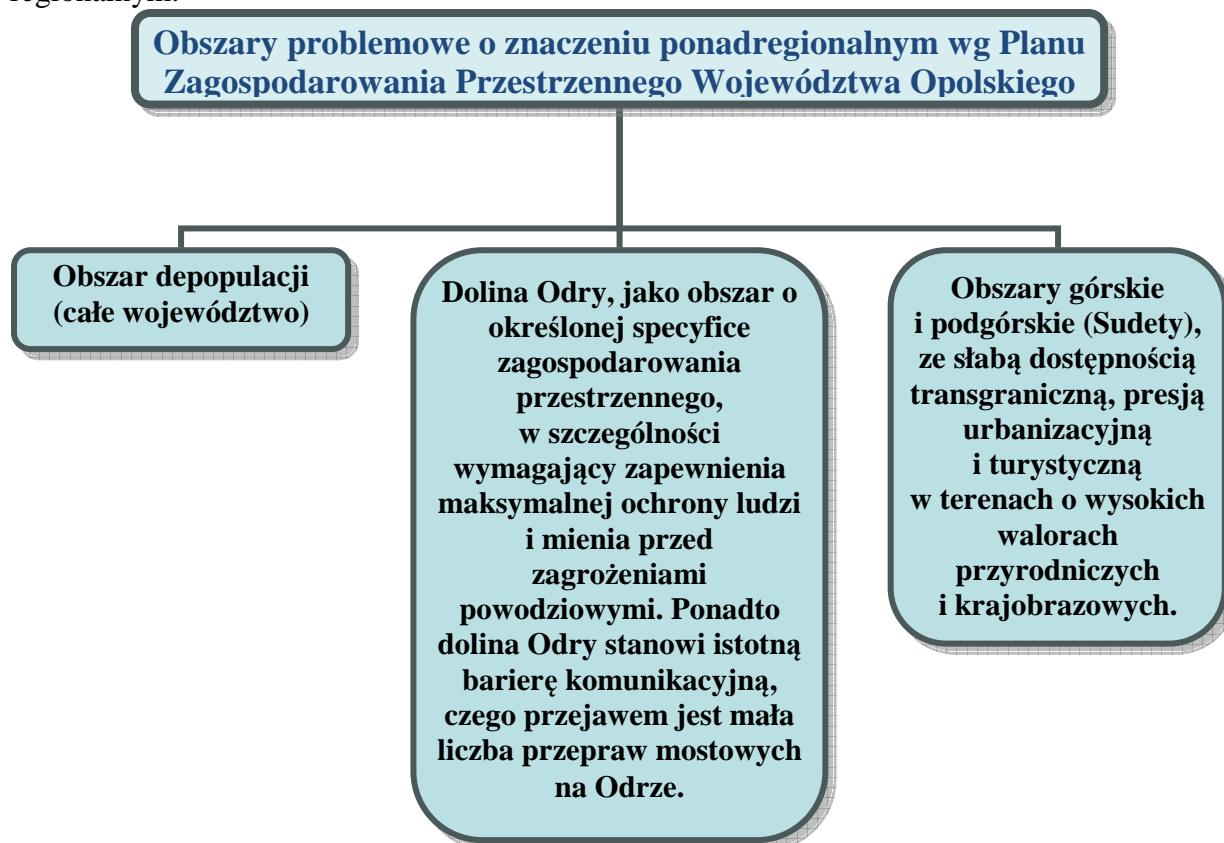
- korytarz europejski
- korytarz krajowy
- korytarz ponadlokalny

5.1.3. Obszary problemowe wg Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego

Znaczenie obszaru problemowego w kategorii planowania przestrzennego nie jest tożsamy z obszarem problemowym w rozumieniu właściwym dla programowania rozwoju, dla którego istotą jest wyodrębnienie obszarów geograficznych, na których potrzebna jest koncentracja określonych zasobów finansowych i organizacyjnych dla osiągnięcia konkretnych celów rozwoju społeczno-gospodarczego. Tak zdefiniowane obszary problemowe (w znaczeniu planowania przestrzennego i programowania rozwoju) nie wykluczają się, choć z punktu widzenia swej istoty, są to obszary wyznaczone do innych celów (rozwiązywanie problemów z zakresu gospodarki przestrzennej oraz sterowanie rozwojem społeczno-gospodarczym)¹⁵.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego przyjęto, że pierwszorzędne znaczenie dla wydzielenia obszaru problemowego, tj. fragmentu przestrzeni, w której występuje szczególne zjawisko z zakresu gospodarki przestrzennej lub nagromadzenie barier i konfliktów przestrzennych, w szczególności w odniesieniu do poziomu regionalnego, będzie miało zdefiniowanie głównej bariery funkcjonalnej, decydującej o utrudnionym rozwoju obszaru.

Z uwagi na wyjątkowość zjawisk demograficznych Opolszczyzny, nie tylko w skali krajowej ale i europejskiej zdecydowano, iż całe województwo stanowi obszar problemowy ze względów depopulacyjnych. Dokonano jednocześnie podziału obszarów problemowych na te, które mają charakter ponadregionalny (krajowy) oraz na pozostałe o charakterze regionalnym.

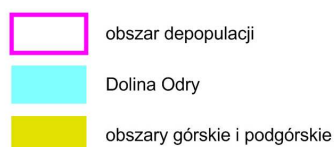
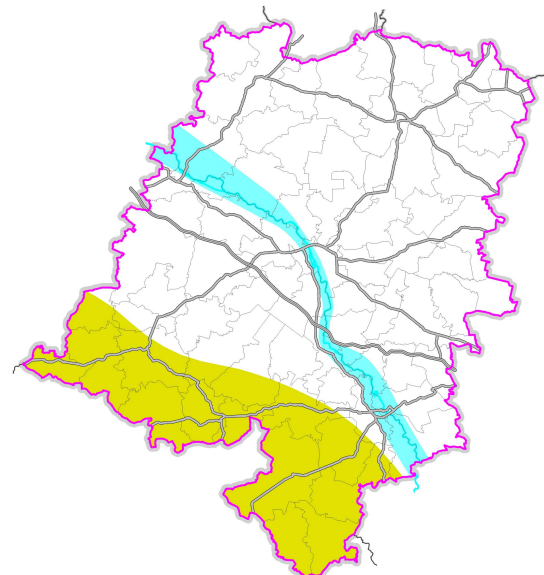
¹⁵ Intencją niniejszego rozdziału nie jest ukierunkowanie myślenia o strategicznych obszarach problemowych, jako o obszarach ostatecznie zdefiniowanych na potrzeby Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego, a jedynie prezentacja ujęcia przyjętego w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego, w którym przestrzenne obszary problemowe są w zasadzie obszarami funkcjonalnymi.

Obszary problemowe o znaczeniu regionalnym:

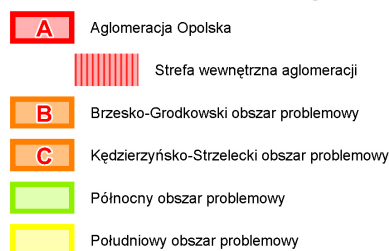
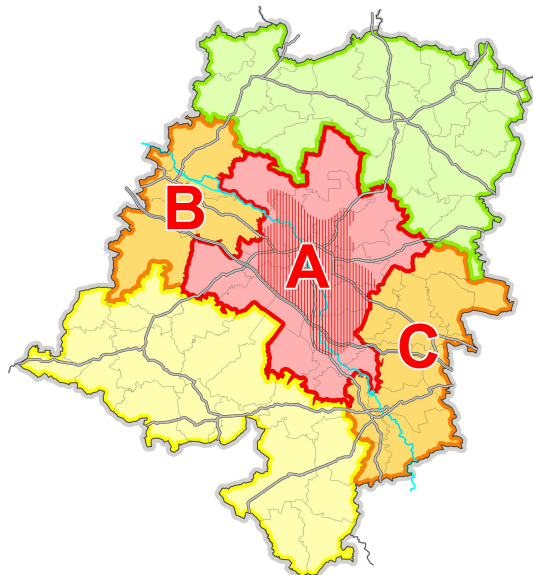
- 1) **Aglomeracja opolska, jako obszar niedostatku funkcji metropolitalnych**, ze słabym centrum i brakiem integracji wewnętrznej, z niedostatkami infrastruktury komunalnej i transportowej wiążącej strefę podmiejską z centrum. Obszar o niskim poziomie inwestycji oraz o przewadze odpływu nad napływem ludności. Obszar wymagający zintegrowania działań samorządów w szczególności w dziedzinie: systemu transportu publicznego, gospodarki wodno-ściekowej, gospodarki odpadowej, ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych, dostępu do usług wyspecjalizowanych i wyższego rzędu.
- 2) **Brzesko-grodkowski obszar problemowy, jako obszar koniecznej integracji zagospodarowania z nowoczesnym transportem** (rozwiązywanie konfliktów i problemów związanych z intensyfikacją zagospodarowania w otoczeniu istniejącego węzła autostradowego Przylesie, dróg dojazdowych do węzła, magistralnej linii kolejowej nr 132, odrzańskiej drogi wodnej, a także godzenia wysokich walorów przestrzeni z potrzebami nowoczesnego przemysłu, osadnictwa, rolnictwa. Obszar rozwiązywania konfliktów pomiędzy intensywnym zagospodarowaniem a ochroną przyrody, w szczególności w dolinie Odry i Nysy Kłodzkiej i zapewnieniem bezpieczeństwa mieszkańców. Obszar o szczególnych predyspozycjach dla przyspieszonego rozwoju i intensyfikacji zagospodarowania, wymagający znacznego wysiłku inwestycyjnego w infrastrukturę komunikacyjną (drogi dojazdowe do węzłów autostradowych) i techniczną (uzbrajanie terenów) przy jednoczesnym usuwaniu barier i godzeniu konfliktów przestrzennych.
- 3) **Kędzierzyńsko-strzelecki obszar problemowy, o podobnej specyfice i problemach rozwojowych jak obszar brzesko-grodkowski, dla którego priorytetem powinno być integrowanie zagospodarowania z nowoczesnym transportem.** Obszar wymagający rozwiązywania konfliktów i problemów związanych z intensyfikacją zagospodarowania w otoczeniu istniejących węzłów autostradowych: Olszowa, Nogowczyce oraz dróg dojazdowych do nich, infrastruktury przeładunkowej kolei i odrzańskiej drogi wodnej, a także godzenia wysokich walorów przestrzeni z potrzebami nowoczesnego przemysłu, osadnictwa i rolnictwa. Obszar rozwiązywania konfliktów pomiędzy intensywnym zagospodarowaniem a ochroną środowiska (zapewnienie standardów środowiskowych i zdrowotnych, bezpieczeństwo mieszkańców). Obszar o szczególnych predyspozycjach dla przyspieszonego rozwoju i intensyfikacji zagospodarowania, wymagający znacznego wysiłku inwestycyjnego w infrastrukturę komunikacyjną (drogi dojazdowe do węzłów autostradowych) i techniczną (uzbrajanie terenów) przy jednoczesnym usuwaniu barier i godzeniu konfliktów przestrzennych).
- 4) **Północny obszar problemowy, zdominowany rolnictwem i leśnictwem, z równoleżnikową organizacją przestrzenną, ze słabymi powiązaniem południkowymi w kierunku aglomeracji i węzłów autostradowych.** Obszar koniecznej poprawy skomunikowania z osią rozwoju regionu, unowocześnienia tradycyjnych funkcji (rolnictwo, leśnictwo) i rozwoju funkcji pozarolniczych, a także ochrony zasobu przyrodniczego.
- 5) **Południowy obszar problemowy, zdominowany funkcją intensywnego rolnictwa z uzupełniającą funkcją turystyczno-rekreacyjną.** Obszar o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Konieczna poprawa zewnętrznej dostępności obszaru, zarówno z osią regionu (aglomeracja opolska, węzły autostrady A4), jak i Republiką Czeską. Konieczne przełamywanie barier, jakie stwarza granica państwowa oraz restrukturyzacja rolnictwa i rozwój funkcji pozarolniczych. Ponadto niezbędne przeciwdziałanie zagrożeniom środowiskowym związanym ze wpływem wód powodziowych w dolinach rzek górskich.

Mapy 3-4. Obszary problemowe wg Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego

Obszary problemowe o znaczeniu ponadregionalnym

Obszary problemowe o znaczeniu regionalnym

5.2. ŚRODOWISKOWE UWARUNKOWANIA ROZWOJU REGIONU

Środowisko geograficzne, jego zasoby, stan ilościowo-jakościowy oraz rozmieszczenie stanowią podstawowy czynnik endogeniczny, warunkujący zrównoważony rozwój każdego regionu. Środowiskowe uwarunkowania rozwoju regionu tkwią w jego zasobach naturalnych i ich walorach, a także w zjawiskach i procesach, których źródłem jest środowisko. Cechy przestrzeni przyrodniczej i stan środowiska województwa, bezpośrednio warunkują kierunki jego rozwoju i sposoby organizacji przestrzeni. Z jednej strony sprzyjają rozwojowi województwa i stanowią jego atut, z drugiej zaś strony stanowią czynnik ograniczający - barierę lub element stabilizujący rozwój, zapewniający trwałą równowagę pomiędzy elementami przyrodniczymi, społecznymi i gospodarczymi.

5.2.1. Potencjał zasobów naturalnych i jakość środowiska

Województwo opolskie zalicza się do grupy regionów o zróżnicowanym potencjale zasobów naturalnych i jakości środowiska. Posiadane potencjały, zawarte w zasobach naturalnych, stanowią atuty rozwojowe województwa, ale w wielu przypadkach mogą stanowić naturalne bariery, ograniczające możliwości rozwoju (np. obszary o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych, ochrony zasobów wodnych, eksploatacji surowców, zagrożeń powodzią, itp.). **Do najważniejszych, środowiskowych uwarunkowań rozwojowych województwa zaliczyć należy:**

- **Potencjał glebowy, o wskaźniku waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej¹⁶ 81,6 pkt** (Polska 66,6 pkt), który w połączeniu z wysoką produktywnością produkcji rolnej utrwała rangę województwa jako ważnego regionu rolniczego w kraju.
- **Znaczne w skali kraju i różnorodne jakościowo zasoby surowców mineralnych** obejmujące wg stanu na 31.12.2009 roku 254¹⁷ udokumentowane złoża surowców mineralnych, o zasobach geologicznych bilansowych 3 568 489 tys. ton oraz zasobach przemysłowych 1 083 075 tys. ton. Wśród udokumentowanych złóż zdecydowanie dominują złoża surowców pospolitych (piaski, żwiry, surowce ilaste dla potrzeb ceramiki budowlanej, kamienie bloczne i łamane stanowią ponad 85% wszystkich udokumentowanych złóż). W grupie surowców wapiennych, wykorzystywanych przez przemysł wapienniczy i cementowy, województwo opolskie zajmuje odpowiednio 2 i 3 miejsce w kraju, a w grupie kamieni łamanych i blocznych oraz piasków podsadzkowych odpowiednio 6 i 4 miejsce w Polsce.
- **Wystarczające dla potrzeb gospodarki województwa zasoby wód podziemnych.** Sumaryczna wielkość zasobów eksploatacyjnych, wynosząca wg stanu na 31.12.2010 roku ok. 54 756,6 m³/h¹⁸, jest wartością najniższą w kraju w wartości bezwzględnej, jednak jednostkowa zasobność wodna, wyrażana tzw. modułem zasobowym, wynosząca 5,82 m³/h/km², przy średniej krajowej 6,23 m³/h/km² zapewnia województwu 9 miejsce w kraju. Najbardziej zasobna w wodę podziemną jest środkowa część województwa (GZWP 328, GZWP 332, GZWP 333, GZWP 334, GZWP 335), natomiast północna (GZWP 323, GZWP 324) i południowa część województwa to obszary o niższej zasobowości (cz. GZWP 332, GZWP 338). Nierównomierne rozmieszczenie zasobów wody podziemnej oraz niska wydajność ujęć wody wywołuje lokalne, okresowe niedobory, szczególnie na obszarze Przedgórze Sudeckiego i Płaskowyżu Głubczyckiego.
- **Nagromadzenie wód podziemnych w obrębie 13 głównych zbiorników wód podziemnych (GZWP) oraz w czwartorzędowych dolinach kopalnych.** Do najcenniejszych struktur wodonośnych, posiadających strategiczne znaczenie dla województwa zalicza się zbiornik triasowy Opole – Zawadzkie (GZWP 333). W połączeniu ze zlewnią ochronną Nysy Kłodzkiej i Oławy oraz zlewnią sanitacyjną Jeziora Turawskiego należą do strategicznych obszarów ochrony zasobów wodnych w województwie.
- Nierównomiernie rozwinięta sieć hydrograficzna¹⁹ dorzecza Górnej Odry cechuje się zasobami wodnymi niższymi o około 30% od zasobów dorzecza Górnej Wisły, skutkiem czego przepływająca przez województwo rzeka Odra należy do rzek najmniej zasobnych środkowej Europy, a jednostkowe zasoby wodne w przeliczeniu na mieszkańca (796 m³/M/rok) są dwa razy niższe niż na terenie kraju (1 660 m³/M/rok). Pomimo tego, **zasoby powierzchniowe dorzecza z rezerwą pokrywają bieżące zapotrzebowanie przemysłu i gospodarki komunalnej na wodę powierzchniową (z wyjątkiem przemysłów wymagających wody o wysokiej jakości). Nierównomiernie rozmieszczona sieć hydrograficzna oraz**

¹⁶ Wskaźnik odzwierciedlający potencjał przestrzeni produkcyjnej wynikający z warunków naturalnych: bonitacji i przydatności gleb, agroklimatu, rzeźby terenu i warunków wodnych.

¹⁷ Według stanu na dzień 31.12.2009 r. bieżącej eksploatacji podlega 69 złóż, pozostałe 185 stanowią złoża nieeksploatowane o różnym stopniu udokumentowania, okresowo eksploatowane lub zaniechane. Najwięcej złóż eksploatowanych jest w grupie kruszyw naturalnych (39), kamieni łamanych i blocznych (12) oraz surowców ilastych ceramiki budowlanej (7).

¹⁸ tj. ok. 480 mln m³

¹⁹ Sieć wodna środkowej części województwa cechuje się większą gęstością – w granicach 0,75 – 1,25 km/km², a cieki stosunkowo wysokimi przepływami wody, część północna i południowa posiada mniejszą gęstość – w granicach 0,25 – 0,75 km/km² i charakteryzuje się niższymi przepływami.

niewystarczające zdolności retencyjne, w tym dla potrzeb rolnictwa, wymagają szeregu działań interwencyjnych, w tym zwiększenia retencji naturalnej i sztucznej.

- **Znaczna bioróżnorodność i zróżnicowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych województwa** wyrażona ilością i powierzchnią form objętych prawną ochroną przyrody, wg stanu na dzień 31.12.2010 r., wyniosła 768 obiektów. Prowadzone od początku 2000 r. prace zmierzające do wyznaczenia na obszarze kraju elementów Europejskiej sieci ekologicznej **Natura 2000** zakończyły się utworzeniem 4 ostoi przyrodniczych (Grądy Odrzańskie, Jezioro Turawskie, Zbiornik Nyski, Zbiornik Otmuchowski) o łącznej powierzchni 14 180,5²⁰ ha oraz wskazaniem do objęcia ochroną kolejnych 21 ostoi²¹, o łącznej powierzchni 48 320,37²² ha. Obszary przyrodnicze dzięki istniejącym powiązaniom wewnętrznym i zewnętrznym stanowią ważny element krajowego systemu przyrodniczego.
- **Tereny leśne, zajmujące ok. 249 316,8 ha powierzchni województwa (ok. 26,5% powierzchni ogólnej; średnio w kraju 29,1%) stanowią nie tylko istotny kapitał dla rozwoju turystyki i rekreacji, ale zapewniają również potencjał rozwojowy przemysłu drzewnego i bazującego na surowcu drzewnym.** Zasoby drzewne lasów województwa wynoszą ok. 64,5 mln m³, co stanowi ok. 2,8% zasobu krajowego²³.
- **Potencjalne zasoby energii odnawialnej²⁴**, w szczególności biomasy i wiatru, pozwalają na osiągnięcie przez województwo znacznej ilości energii z nowoczesnych źródeł energetycznych i realizację zobowiązań międzynarodowych²⁵.
- **Potencjał kulturowy województwa, będący świadectwem dziejów i dziedzictwa przeszłych pokoleń, w połączeniu z wysokimi, lokalnie unikalnymi krajobrazami naturalnymi,** stwarza dobre warunki dla rozwoju regionalnej turystyki.

---

²⁰ co stanowi ok. 4,4 % powierzchni województwa

²¹ aktualnie, do czasu wydania stosownych rozporządzeń Ministra Środowiska, posiadają one status obszarów o znaczeniu wspólnotowym

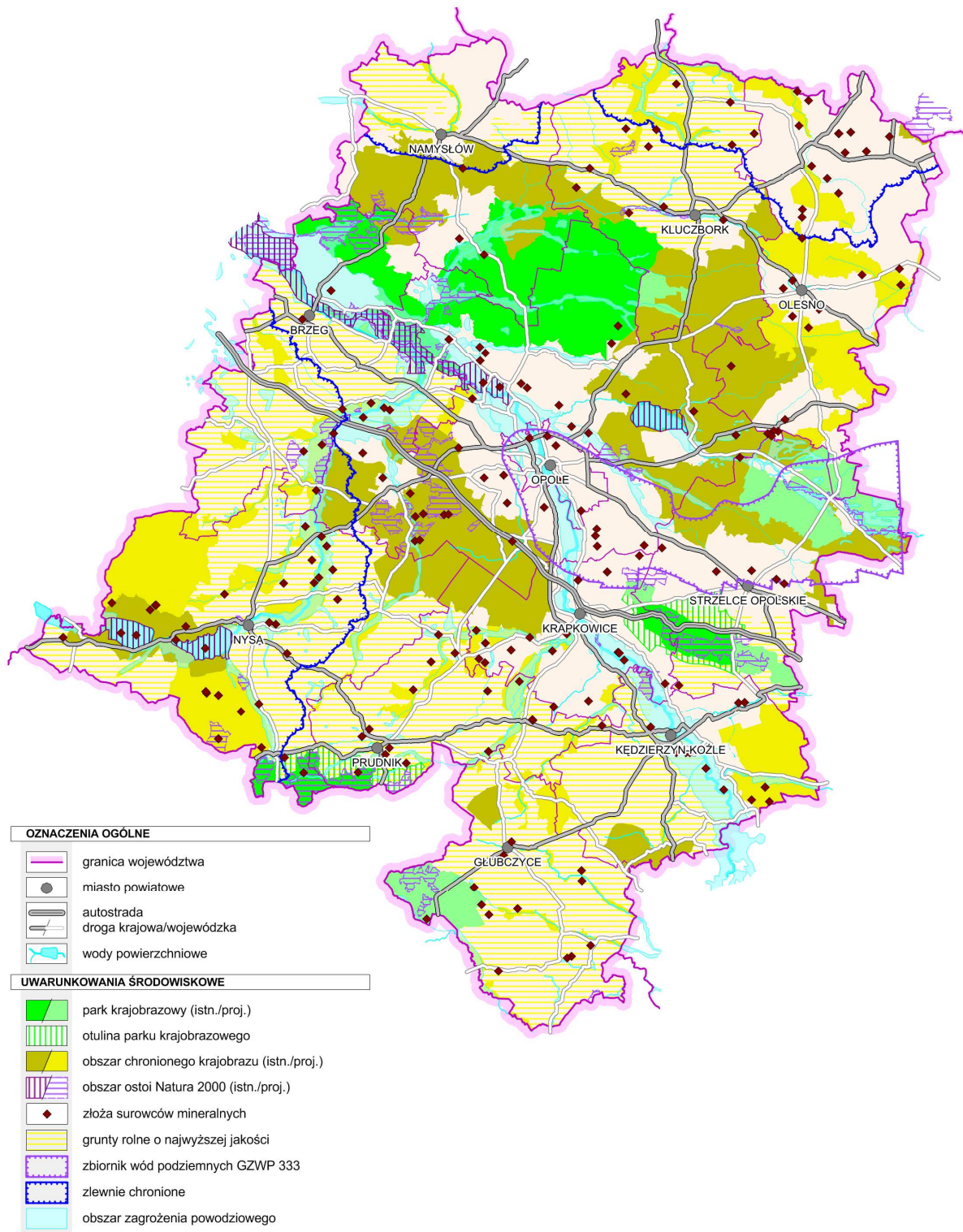
²² docelowo 62 500,9 ha, tj. ok. 6,6 % pow. województwa

²³ Zasobność na 1 ha wynosi 102 % średniej krajowej

²⁴ Zgodnie z „Planem rozwoju odnawialnych źródeł energii w województwie opolskim” potencjał OZE szacowany jest na ok. 1900 GWh/rok (bez uwzględnienia potencjału energii wiatru)

²⁵ Tamże, do 2015 r. udział OZE w zużyciu energii końcowej w województwie uzyska wartość 10,7%

Mapa 5. Uwarunkowania środowiskowe województwa opolskiego

Wykorzystanie atutów rozwojowych, wypływających z zasobów naturalnych i kulturowo-krajobrazowych, ograniczane jest przez aktualny stan jakościowo-ilościowy poszczególnych komponentów, będący konsekwencją procesów i zjawisk społeczno-gospodarczych zachodzących na jego obszarze. Stan ten w wielu przypadkach stanowi istotną barierę rozwojową:

- **Wysoki poziom zakwaszenia gleb w województwie** (ponad 80%) oraz występujące na części terenu niedobory wody i erozja gleb ograniczają optymalne wykorzystanie terenu lub powodują jego ubożenie.
- **Niska jakość wód podziemnych** – na terenie województwa nie występują wody odpowiadające I klasie, a tylko 17% spełniało kryterium wody pitnej²⁶. Obszarami szczególnie narażonymi na zanieczyszczenie wód podziemnych są: rejon wychodni skał węglanowych zbiornika GZWP 333, odkryte czwartorzędowe zbiorniki GZWP 334, 324 w rejonie Kluczborka, Zawady i 328 oraz obszary zasilania zbiornika trzeciorzędowego GZWP 332. W konsekwencji ochrona zbiorników wodnych stawia wysokie wymagania lokalizacyjne i techniczno-technologiczne (BAT) dla lokalizacji przemysłu lub rozwoju intensywnego rolnictwa.
- **Niska jakość wód powierzchniowych** - większość wód powierzchniowych charakteryzuje się niezadowalającą lub wręcz złą jakością (ponad 80%), a żadna (100%) z badanych rzek nie spełnia norm dla wód będących środowiskiem życia ryb²⁷. Zaznaczyć należy, że jakość wód opuszczających teren województwa charakteryzuje się niższym stopniem zanieczyszczenia od wód dopływających. **Niska jakość wód powierzchniowych stanowi znaczącą przeszkodę w rozwoju rekreacji i turystyki, w szczególności w najatrakcyjniejszych i najlepiej wyposażonych w infrastrukturę turystyczną rejonach województwa²⁸. Jakość wód wymaga dalszej poprawy²⁹.**
- Ciągły spadek bioróżnorodności województwa, pomimo objęcia ochroną prawną ok. 27% jego powierzchni. Pośrednim dowodem niskiej skuteczności w ochronie bioróżnorodności województwa jest jeden z najniższych w kraju wskaźników wykorzystania programu rolno-środowiskowego (pakiety przyrodnicze 4,5)³⁰.
- **Lasy województwa opolskiego wykazują najwyższy w kraju odsetek uszkodzeń drzewostanów** (94,4%) na skutek zanieczyszczeń pyłowo-gazowych powietrza. Dominują uszkodzenia słabe, ale w grupie drzew najsilniej uszkodzonych (34%) oraz uszkodzonych, liczonych w odniesieniu do wszystkich gatunków drzew (25 %) udział ten jest najwyższy w skali kraju³¹. Jest to konsekwencją położenia Opolszczyzny w strefie największych zagrożeń emisjami gazów i pyłów w kraju, a także nieprawidłowej struktury gatunkowej drzewostanów.
- **Ocena jakości powietrza** (kryterium ochrony zdrowia)³² wskazuje, że tylko na obszarze strefy brzesko-nyskiej nie występują przekroczenia wartości dopuszczalnych i nie jest wymagane prowadzenie działań w zakresie poprawy jakości powietrza. W pozostałej części województwa występują przekroczenia wartości dopuszczalnych (konieczność opracowania programów ochrony powietrza oraz wprowadzania ograniczeń i działań naprawczych).

²⁶ Stan środowiska w województwie opolskim w roku 2009, WIOŚ Opole, 2010

²⁷ tamże

²⁸ Wody Jeziora Turawskiego, Otmuchowskiego i Nyskiego, podczas niektórych badań, nie spełniały norm przydatności wód do kąpieli

²⁹ Jedną z oznak poprawy jakości, np. w zakresie wód płynących, może być powrót do tych wód gatunków ryb o wysokich wymaganiach środowiskowych (np. lipień, pstrąg potokowy, koza, ślíz, minóg strumieniowy).

³⁰ dane ARiMR Opole

³¹ Stan zdrowotny lasów Polski w 2009r., Państwowy Monitoring Środowiska, 2010.

³² Stan środowiska w województwie opolskim w roku 2009, WIOŚ Opole, 2010

- **Ograniczone możliwości dla lokalizacji elektrowni wiatrowych**, będące pochodną wysokiego rozproszenia sieci osadniczej i licznych uwarunkowań ekologicznych, infrastrukturalnych i społecznych – tylko 6,5% powierzchni województwa kwalifikuje się do lokalizacji tego typu urządzeń³³. Również energetyka wodna, z powodu niewielkich zasobów wód powierzchniowych, nie będzie odgrywała znaczącej roli w bilansie energetycznym województwa³⁴.
- **Hałas** na większości dróg krajowych i wojewódzkich przekracza dopuszczalne normy, a brak chodników i ścieżek rowerowych może być istotną barierą rozwoju turystyki i rekreacji.
- **Systematycznie obniżają się walory krajobrazowo-kulturowe** województwa, co spowodowane jest przede wszystkim brakiem ładu przestrzennego i skutecznej ochrony zabytków oraz intensyfikowaniem gospodarki rolnej.
- **Zagrożenie cyklicznie występującymi zalewami powodziowymi³⁵ w dorzeczu Odry i jej dopływów**. Prowadzone w ostatnim dziesięcioleciu działania inwestycyjne zagrożenie to ograniczyły, jednak w dalszym ciągu wymagana jest realizacja kilku kluczowych inwestycji (remont zbiornika nyskiego, zakończenie budowy obwałowań na Odrze, budowa zbiornika wodnego w Raciborzu i Kamieńcu Żąbkowickim) oraz zdecydowane działania związane z zatrzymywaniem wody w zlewni³⁶.

5.2.2. Gospodarowanie wodą w kontekście zmian klimatu

W związku ze zmianami klimatu³⁷ zwiększa się rola dostępności zasobów wód podziemnych i powierzchniowych dobrej jakości w rozwoju społeczno-gospodarczym. Polska posiada jeden z najniższych w Europie wskaźników możliwości zatrzymywania wody, wynoszący ok. 6% średniego odpływu rocznego. Dla województwa opolskiego można przyjąć podobną wartość³⁸.

Położenie oraz występujące uwarunkowania hydrologiczne, morfologiczne i geologiczne powodują, że województwo opolskie narażone jest na cyklicznie powtarzające się i stanowiące duże zagrożenie dla mieszkańców i gospodarki zalewy powodziowe. Ryzyko powodzi występuje, w szczególności na obszarach położonych w dolinie rzeki Odry i jej największych dopływów: Nysy Kłodzkiej, Małej Panwi, Stobrawy, Osobłogi. Poważnym zagrożeniem są rzeki przygraniczne na terenach górskich i podgórskich, w szczególności Biała, Żłoty Potok, Psina, Troja, Opawa i Opawica.

Możliwe są bardzo duże wezbrania powodziowe Odry z częstotliwością kilkunastoletnią. Wezbrania podobne, a nawet większe niż w 1997 roku, należy uznać za prawdopodobne. Fala powodziowa na rzece Odrze zredukowana jest obecnie przez Polder Buków, a w przyszłości przez suchy zbiornik Racibórz. Transformacja fali powodziowej na zbiorniku Racibórz, w układzie zamknięcia docelowego rzeki Odry w obwałowaniach przy długiej i wysokiej fali powodziowej, może być niewystarczająca, w związku z czym w celu

³³ Przestrzenne uwarunkowania rozwoju energetyki wiatrowej w województwie opolskim. Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, 2010 r.

³⁴ „Plan rozwoju odnawialnych źródeł energii w województwie opolskim”. ISCiMB Opole, 2009 r.

³⁵ Zalew powodziowy 1997 r. objął ok. 6,3% powierzchni województwa

³⁶ wskaźnik możliwości zatrzymywania wody utrzymuje się na jednym z najniższych poziomów w Europie, wymagane jest wprowadzenie kompleksowego programu retencji naturalnej i mikroretencji w ramach działań związanych z ochroną klimatu, w tym ochroną przed powodzią i suszą.

³⁷ Zmiany klimatu mogą powodować zwiększenie częstotliwości i skali zjawisk powodziowych i suszy, wskutek częstszego pojawiania się ekstremalnych zjawisk pogodowych (za projektem strategii Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko)

³⁸ Wartość szacunkowa, brak aktualnych danych dla województwa, nie prowadzi się badań dotyczących stanu oraz możliwości zatrzymywania i spowalniania odpływu wód w poszczególnych zlewniach.

bezpiecznego przeprowadzenia fali powodziowej koniecznym jest budowa i remont polderów na terenie Opolszczyzny od granic województwa śląskiego do miejscowości Brzeg. Prace regulacyjne i melioracyjne na ciekach podstawowych winny być połączone z odbudową naturalnej retencji powierzchniowej poprzez przywrócenie terenom bezpośrednio przyległych ich pierwotnej funkcji, tj. powrotu do zagospodarowania dolin rzecznych typu łąkowego i pastwiskowego.

Obecny stan gospodarowania wodami nie wypełnia w pełni zasad określonych w Ramowej Dyrektywie Wodnej oraz Dyrektywie Powodziowej. Do ich spełnienia potrzebna jest nie tylko rozbudowa systemów retencji wody w czasie powodzi i utworzenie naturalnych lub sztucznych miejsc na kontrolowane rozlanie wody (np. budowa polderów), ale również zwiększenie retencji naturalnej. Ryzyko powodziowe wywołane jest zarówno nieodpowiednim stanem technicznym części starych obwałowań na terenie Opolszczyzny, złym stanem rzek i rowów melioracyjnych niewłaściwie utrzymywanych, ale także niską retencją, szczególnie mikroretencją i retencją naturalną. Nie bez znaczenia pozostaje również fakt niekontrolowanej zmiany przeznaczenia terenów wzdłuż rzek, prowadzący do ograniczania przestrzeni dla rzeki. W czasie podtopień i powodzi substancje biogenne i środki ochrony roślin są wypłukiwane do rzek i rowów, pogarszając stan ekosystemów. Koniecznym jest także przywrócenie małej retencji jaka istniała na terenie województwa w latach wcześniejszych.

Skuteczna ochrona przeciwpowodziowa wymaga koordynacji działań w zlewni Odry w ramach współpracy transgranicznej z Republiką Czeską oraz współpracy międzyregionalnej. Prowadzone działania skierowane na ochronę przeciwpowodziową, powinny koncentrować się nie tylko na rozwiązaniach technicznych, ale również na rozpowszechnianiu i szerszym stosowaniu prewencyjnej ochrony przeciwpowodziowej poprzez planowanie przestrzenne (tzw. miejsce dla rzeki, zapobieganie zainwestowania dolin rzecznych).

Najbardziej istotnymi problemami w zakresie gospodarowania wodami, wymagającymi jak najszybszego rozwiązania są:

- zagrożenie niedotrzymania wymogów Ramowej Dyrektywy Wodnej,
- marginalizacja nietechnicznych metod ochrony przed powodzią i suszą (mikroretencja, retencja naturalna)
- trwałe zainwestowanie i przekształcanie terenów zalewowych w dolinach rzek i w strefach zagrożonych powodzią (m. in. zmiana użytków zielonych na orne, wprowadzanie zabudowy mieszkaniowej na tereny zalewowe i poldery),
- brak kompleksowej polityki i programu zwiększania retencji w zlewniach częściowych, obejmujący wszystkie aspekty ograniczania ryzyka powodziowego (a nie tylko budowę zbiorników małej retencji),
- brak wystarczających środków na realizację działań w zakresie ochrony przeciwpowodziowej (przebudowa węzła krapkowickiego, budowa i odbudowa polderów, przebudowy wałów na terenie gminy Dobrzeń Wielki i Bierawa, przebudowa węzła wodnego w Paczkowie, budowa suchego zbiornika na rzece Osobłódze w Racławicach Śląskich),
- wspieranie działań przyspieszających zakończenie realizacji inwestycji realizowanych przez RZGW – Zbiornik Racibórz na Odrze i Kamieniec Żąbkowicki na Nysie Kłodzkiej, udroźnienie rzeki Odry z oczyszczeniem międzywala z zadrzewień i zakrzaczeń,
- zwiększenie nakładów finansowych na działania związane z retencją naturalną i mikro retencją,

- dążenie do zwiększenia retencji powierzchniowej poprzez budowę kolejnych zbiorników w ramach programu „Budowy zbiorników małej retencji” oraz poprzez rozbudowę retencji naturalnej i mikroretencji,
- przywrócenie naturalnej retencji istniejącej w latach poprzednich, z uwzględnieniem aktualnych uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych.

5.2.2.1. Infrastruktura przeciwpowodziowa

Województwo opolskie jest obszarem zagrożonym cyklicznymi zalewami powodziowymi³⁹ występującymi w dolinie Górnej Odry i w jej całym dorzeczu, a skala zagrożenia powodziowego jest wypadkową czynników przyrodniczych (klimat, geologia, hydrografia, przyroda) i antropogenicznych przekształceń przestrzeni. Występujące okresowo zalewy powodują znaczne straty w majątku nagromadzonym na obszarze ich występowania oraz stanowią poważne zagrożenie dla życia i zdrowia mieszkańców.

Charakter dorzecza (ok. 45% powierzchni) oraz koncentryczny układ dopływów, w chwili wezbrania prowadzi do kulminacji odpływu i gwałtownego wzrostu fali, a tym samym zagrożenia powodziowego już na terenie Czech. W dalszym biegu przepływy rzeczne kształtowane są przez lewobrzeżne dopływy, a przede wszystkim Nysę Kłodzką. Górski charakter dorzecza górnej Odry i jej dopływów oraz wysokie natężenie opadów powodują bardzo duże i szybkie spływy powierzchniowe i związane z nimi gwałtowne przybory wód. Szczególne zagrożenie występuje w dolinie Odry i w dolinach jej dopływów: Psiny, Troi, Ostrej, Opawy, Opawicy, Białej Głuchołaskiej, Osobłogi, Nysy Kłodzkiej, Małej Panwi i Stobrawy.

W celu minimalizacji zagrożenia powodziowego, strat materialnych, społecznych i przyrodniczych, na obszarze dorzecza Odry, w tym na obszarze województwa opolskiego, od lat 30-tych XX wieku budowana była infrastruktura ochrony przeciwpowodziowej, która w następnych latach podlegała uzupełnieniom i modernizacjom. Działania te kontynuowane są zresztą na bieżąco do dnia dzisiejszego. Pomimo tego, do dnia dzisiejszego infrastruktura ta jest w dalszym ciągu niepełna i nie zapewniająca wystarczającej ochrony i bezpieczeństwa społeczeństwu i gospodarce.

W chwili obecnej infrastruktura ochrony przeciwpowodziowej na obszarze województwa opolskiego obejmuje:

- **wały przeciwpowodziowe** - o łącznej długości 381,64 km, w tym w dolinie Odry – 223,54 km, w dolinie Nysy Kłodzkiej – 60,23 km, w dolinach pozostałych cieków (Opawa, Biała Głuchołaska, Osobłoga, Stobrawa, Mała Panew) - 97,87 km; istniejący system obwałowań przeciwpowodziowych w województwie jest niewystarczający. Tylko na odcinku poniżej miasta Krapkowice system wałów ma charakter ciągły po obydwu stronach rzeki / obwałowania są jednak w dużej części w złym stanie technicznym/, natomiast w górę rzeki, powyżej Krapkowic jest on w dalszym ciągu w znacznym stopniu nieciągły, na dużych odcinkach jednostronny; Małe rozstawy i wysokość wałów, wadliwa konstrukcja i stan techniczny na znacznej długości rzeki są jednym z podstawowych czynników, radykalnie ograniczających funkcjonalność i niezawodność systemu; pomimo prowadzonych od czasów powodzi w 1997 r. prac modernizacyjnych, system przeciwpowodziowy województwa jest wyższy - ale niepełny - bezpieczeństwo przeciwpowodziowe zapewnia tylko w węzłach wodnych miasta Kędzierzyn – Koźle i Opola oraz na terenie gminy Lubsza i Popielów;

³⁹ Pierwsze obserwacje pochodzą z XIII w., w XX wieku na obszarze województwa odnotowano 28 wielkoobszarowych zalewów powodziowych, ostatni duży zalew wystąpił w 2010 r.

- **zbiorniki zaporowe wielozadaniowe** (Turawa, Otmuchów, Nysa, Kozielno) i małej retencji (Nowaki, Michalice, Brzózki, Młyny, Psurów, Dobrodzień, Ujazd, Włodzienin oraz Kluczbork w końcowej fazie budowy) – o łącznej pojemności całkowitej 374,98 mln m³ i powierzchni 6 850,48 ha; wszystkie zbiorniki zlokalizowane są na dopływach niższego rzędu rzeki Odry, obok funkcji przeciwpowodziowych spełniają również funkcje energetyczne, rolnicze, żeglugowe, rybackie, turystyczno-rekreacyjne i sportowe;
- **suchy zbiornik przeciwpowodziowy** Jarnońtówek, na rzece Złoty Potok;
- **poldery** – zlokalizowane w dolinie Odry (Obrowiec, Żelazna, Winów, Czarnowąsy, Rybno-Stobrawa, Zwanowice, Brzezina), o łącznej pojemności retencyjnej 26,6 mln m³ i powierzchni łącznej 1980 ha; wszystkie poldery pozbawione są możliwości regulacji dopływu i odpływu wód powodziowych, co w znacznym stopniu ogranicza ich możliwości użytkowe; istotnym ograniczeniem zdolności ochronnych jest również ich dotychczasowy, rolniczy sposób użytkowania, stanowiący jeden z głównych konfliktów dotyczących ochrony przed powodzią w dolinie Odry. Wszystkie wymienione poldery wymagają modernizacji bądź remontu.
- **kanały ulgi** – do ważnych elementów systemu ochrony przeciwpowodziowej zalicza się również kanały ulgi, służące bezpiecznemu odprowadzeniu wód rzecznych i zrzutu ze zbiorników retencyjnych przez tereny intensywnie zagospodarowane; w województwie opolskim kanały ulgi istnieją na terenie Opola, Koźła oraz przy zbiorniku Otmuchów na rzece Nysie Kłodzkiej;
- **węzły wodne** – stanowiące ważne elementy systemowe, zapewniające bezpieczeństwo przeciwpowodziowe w głównych ośrodkach miejskich w dolinie Odry i Nysy Kłodzkiej, w szczególności:

węzeł Koźle

System ochrony przeciwpowodziowej miasta Kędzierzyn - Koźle składa się z dwóch zasadniczych elementów, tzw. Starej Odry i Kanału Ulgi, tzw. Nowej Odry. Przeprowadzona w latach 1997 – 2000 przebudowa węzła wodnego w Kędzierzynie – Koźlu zapewnia bezpieczne przeprowadzenie wód powodziowych o przepływie 2300 m³/s.

węzeł Opole

System ochrony przeciwpowodziowej miasta Opola składa się z dwóch zasadniczych elementów: rzeki Odry i Kanału Ulgi. Przebudowa węzła wodnego w Opolu zapewnia bezpieczne przeprowadzenie wód o przepływie $Q_m = 2750 \text{ m}^3/\text{s}$, przy czym głównym korytem Odry ok. 1650 m³/s, Kanałem Ulgi ok. 1100 m³/s. Dla zakończenia prac zapewniających wymagany poziom zabezpieczenia miasta wymagana jest budowa polderu Dąbrówka – Opole o pojemności ok. 25.0 mln m³ oraz modernizacja wału Opole – Metalchem oraz dobudowa wału do drogi Opole - Przywory.

Węzeł Krapkowice

System ochrony przeciwpowodziowej miasta Krapkowice tworzony jest przez koryto rzeki oraz system lewo i prawostronnych obwałowań przeciwpowodziowych. Istniejący system ochrony przeciwpowodziowej zapewnia bezpieczeństwo miasta dla przepływów ok. 1680 m³/s, zakładana wielkość docelowa określona jest na 2400 m³/s. Opracowana przez Hydroprojekt Wrocław Sp. z o.o. w roku 2001 „Koncepcja ochrony przed powodzią doliny rzeki Odry w rejonie Krapkowic” zakłada także dodatkowe warianty, obejmujący m.in. budowę na terenie miasta kanału ulgi,

polderu Chorula oraz modernizację polderu Obrowiec. W okresie popowodziowym na terenie węzła Krapkowice nie były prowadzone żadne prace budowlane.

Węzeł Brzeg

System ochrony przeciwpowodziowej miasta Brzeg składa się z dwóch zasadniczych elementów: rzeki Odry i Kanału Żeglugowego. Uzupełnienie węzła Brzeg stanowi zlokalizowany powyżej miasta Kanał Zwanowicki. Przewidywana przebudowa węzła wodnego w Brzegu ma zwiększyć możliwości przepustowe węzła do przepływu 2070 m³/s. Ponadto konieczna jest budowa wału przeciwpowodziowego chroniącego rejon w ok. ul. Oławskiej.

Węzeł Nysa

System ochrony przeciwpowodziowej miasta Nysa obejmuje koryto rzeki oraz system lewostronnych obwałowań przeciwpowodziowych i murów oporowych w dolinie Nysy Kłodzkiej oraz wielozadaniowych zbiorników wodnych Otmuchów i Nysa. System, po zrealizowaniu zbiornika wodnego „Kozielno”, budowie upustów dennych Zbiornika Nyskiego, remoncie konstrukcji bloku rzutowego, wykonaniu budowli przelewu bocznego oraz wałów przeciwpowodziowych w Nysie zapewni bezpieczeństwo miastu dla przepływów powodziowych do 900 m³/s.

Węzeł Lewin Brzeski

System ochrony przeciwpowodziowej miasta Lewin Brzeski tworzy koryto rzeki Nysa Kłodzka, system obwałowań przeciwpowodziowych oraz jaz stały „Lewin Brzeski”. Realizowana obecnie modernizacja węzła wodnego/likwidacja jazu stałego, budowa trzyprzęsłowego jazu klapowego, budowa nabrzeży, udrożnienie koryta rzeki na długości 4,4 km zapewni wzrost bezpieczeństwa przeciwpowodziowego miasta dla wód o przepływie do 400 m³/s, przy obecnym w wysokości do 120 m³/sek.

Kluczowe znaczenie dla ochrony przeciwpowodziowej województwa opolskiego mają nie tylko zadania realizowane na jego terenie (w tym remont zapory czołowej zbiornika Nysa oraz obwałowań rzeki Nysy Kłodzkiej poniżej zapory czołowej, przebudowa węzła wodnego Lewin Brzeski, obwałowania przeciwpowodziowe lewo i prawostronne rzeki Odry w gminie Cisek i Bierawa, obwałowania rzeki Odry i Małej Panwi w gminie Dobrzeń Wielki), ale również poza jego granicami, obejmujące w szczególności budowę suchego zbiornika dolnego Racibórz na rzece Odrze (woj. śląskie) i Kamieniec Ząbkowicki na rzece Nysie Kłodzkiej (woj. dolnośląskie).

5.2.3. Ochrona bioróżnorodności jako jeden z istotnych elementów kapitału naturalnego – ubezpieczenie na życie⁴⁰.

Województwo opolskie, pomimo rozwoju rolnictwa, osadnictwa i przemysłu, a co się z tym wiąże przekształceniu oraz degradacji naturalnego środowiska, w znacznym stopniu zachowało cenne walory przyrodniczo-krajobrazowe.

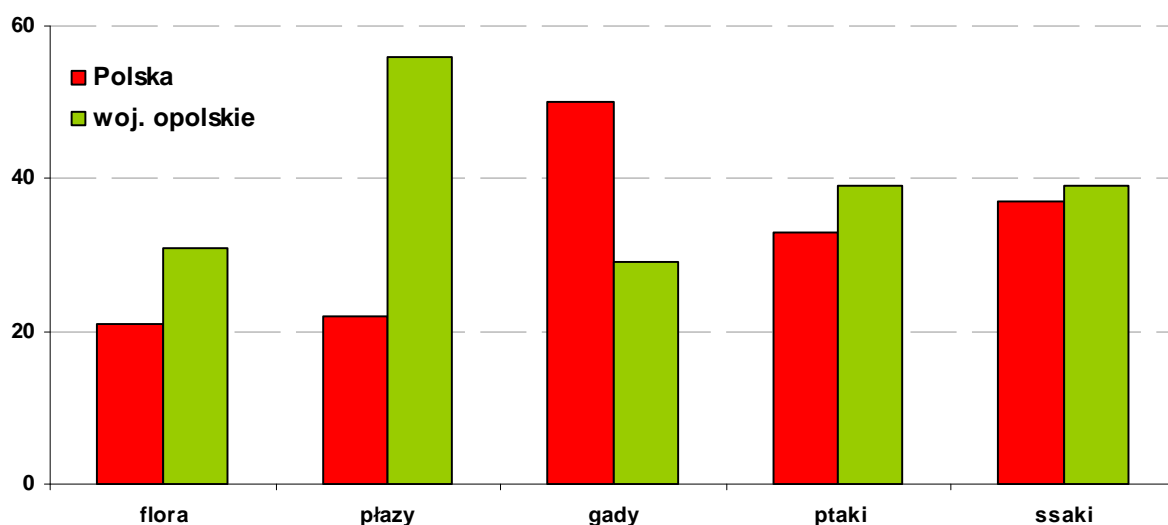
Większość najcenniejszych obszarów objęto różnymi formami ochrony przyrody o łącznej powierzchni 256 tys. ha⁴¹, co stanowi ponad 27% powierzchni ogólnej województwa (11 miejsce w kraju, średnia krajowa 32,4%). Jak już wcześniej wspomniano, na terenie

⁴⁰ Za unijną strategią ochrony różnorodności biologicznej do 2020 r. „Różnorodność biologiczna – jest naszym ubezpieczeniem na życie, dając nam pożywienie, słodką wodę, czyste powietrze, schronienie i lekarstwa, łagodząc skutki klęsk żywiołowych, chroniąc przed szkodnikami i chorobami, przyczyniając się do regulowania klimatu. (...) Stanowi także podstawę naszej gospodarki.”

⁴¹ Stan na koniec 2010 roku.

województwa utworzono 4 ostoje przyrodnicze europejskiej sieci Natura 2000 (Grądy Odrzańskie, Jezioro Turawskie, Zbiornik Nyski, Zbiornik Otmuchowski) oraz wskazano do objęcia ochroną kolejnych 21 ostoi, o łącznej powierzchni 48 320,37⁴² ha.

Pomimo objęcia ochroną prawną ok. 1/3 powierzchni województwa, obserwuje się ciągły spadek bioróżnorodności, a wskaźniki wymierania gatunków są niezwykle wysokie. Na ponad 1700 gatunków roślin naczyniowych występujących na Opolszczyźnie ponad 31% to gatunki zagrożone wyginięciem w skali regionu (średnia krajowa to 21%), odsetek ten wzrasta do 43% dla flory swojskiej (gatunki rodzime i archeofity). Na około 200 zbiorowisk roślinnych - **62% należy do siedlisk rzadkich i ginących** w naszym regionie. Podobna skala zagrożenia dotyczy zwierząt – ok. 56% zagrożonych płazów (22% średnia krajowa), 39% ptaków i ssaków, ok. 29% gadów⁴³.

Wykres 1. Udział gatunków zagrożonych w województwie opolskim i w Polsce (w %)

Największą liczbę gatunków zaliczanych do zagrożonych stwierdzono na obszarach wodno-błotnych⁴⁴, co jest związane z regulowaniem cieków i odwodnieniem większości terenów przez systemy melioracyjne. Znacząco ograniczone zostały zalewy oraz podtopienia, a przede wszystkim obniżono zwierciadło wód gruntowych. W wyniku powyższych działań, przekształceniu uległy i w dalszym ciągu ulegają najcenniejsze struktury przyrodnicze związane z korytarzami ekologicznymi wzdłuż cieków, podmokłe łąki i torfowiska, które pełnią funkcje środowiskotwórcze i posiadają najwyższą bioróżnorodność.

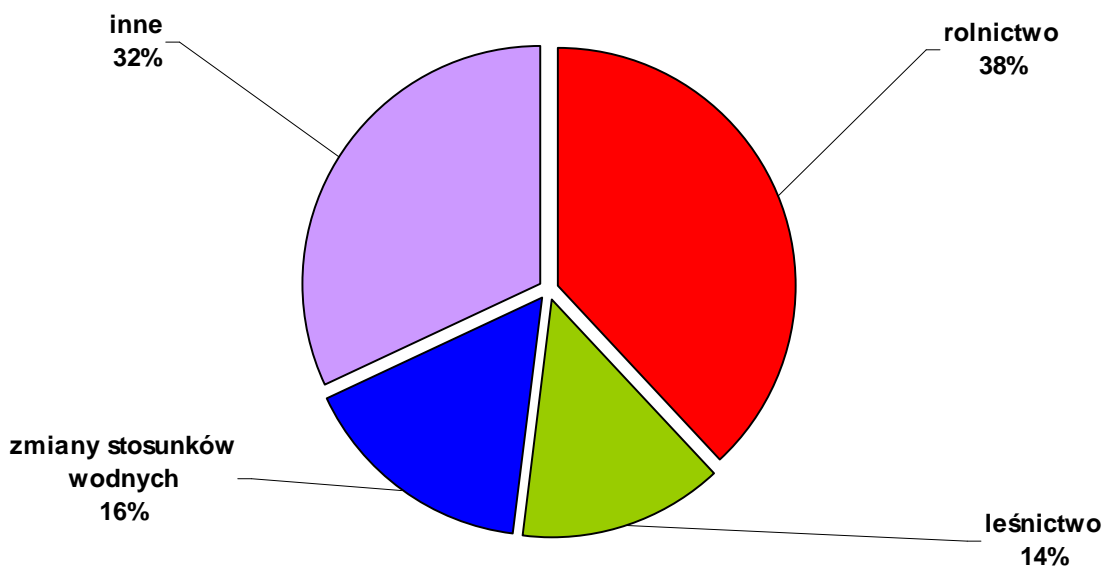
Ocena stanu zachowania gatunków i siedlisk wykazała, że w Polsce **88% siedlisk, 81% gatunków roślin i 70% gatunków zwierząt ma zły lub niezadowolający stan ochrony⁴⁵**. Podobny stan ochrony należy przyjmować również dla województwa opolskiego.

⁴² Docelowo 62 500,9 ha, tj. ok. 6,6% powierzchni województwa.

⁴³ Nowak A., Nowak S., Spalek K., 2003, Red list of vascular plants of Opole Province, Opol. Scient. Soc., Nature Journal, 36: 5-20.

⁴⁴ Opracowanie ekofizjograficzne dla województwa opolskiego, 2009, praca zbiorowa.

⁴⁵ Raport o stanie środowiska w Polsce 2008 rok, GIOŚ 2010.

Wykres 2. Główne zagrożenia dla flory województwa opolskiego

Negatywne oddziaływania ze strony rolnictwa dominują wśród zagrożeń i niestety ciągle rosną. W powyższym kontekście ogromnie niepokojący jest **jeden z najgorszych w kraju wskaźników wykorzystania programu rolno-środowiskowego** (19 gospodarstw rolnych w całym województwie opolskim, większość z powiatu kluczborskiego – 2009 rok)⁴⁶. Tymczasem funkcjonujące mechanizmy dofinansujące intensywne, wysokoproduktywne rolnictwo powodują znaczne straty bioróżnorodności, nawet na obszarach objętych ochroną prawną, głównie w wyniku przekształcania łąk w grunty orne, często na terenach zalewowych i polderach - np. w ostoji Natura 2000 w dolinie Odry na wysokości Kościerzyc, Pisarzowic, Brzeziny i Lipek. Bardzo niekorzystne jest także całkowite porzucenie użytkowania rolnego. Dotyczy to przede wszystkim muraw na Górze św. Anny i w południowej części Płaskowyzu Głubczyckiego oraz terenów łąkowych rozrzuconych po całym województwie. W ostatnich latach na wielu niewielkich kompleksach łąkowych na obszarze Lasów Stobrawsko-Turawskich, w tym łąkach natorfowych i wilgotnych porzucono gospodarkę pasterską oraz kośną, na skutek czego zarosły one samosiejkami, roślinnością krzewiastą lub szuwarową i utraciły swoje bogactwo florystyczne.

Coraz większe znaczenie dla ochrony szaty roślinnej województwa mają zmiany sposobu zagospodarowania terenu. Trzeba pamiętać, że zamiana łąki na pole uprawne, łąki na zbiornik wodny, łąki czy lasu na tereny komunikacyjne czy zabudowane itd. pociąga za sobą najczęściej całkowite zniszczenie dotychczasowej roślinności. W związku z rozwojem gospodarczym i wyraźnym zagęszczeniem się mapy inwestycji liniowych i punktowych w województwie, a także wzrostem powierzchni gruntów przeznaczanych pod zabudowę mieszkaniową i rekreacyjną w otoczeniu ośrodków miejskich i na terenach o wysokich walorach wypoczynkowych, zjawisko zmian funkcji przestrzennych ma coraz większą i już przodującą negatywną rolę w kontekście zachowania oraz ochrony różnorodności florystycznej regionu.

Ponadto częstym problemem w zarządzaniu środowiskiem jest negatywne nastawienie części samorządów oraz lokalnych społeczności do ochrony przyrody na ich terenie. Wciąż nie dostrzega się atutów obszaru o bogatej różnorodności biologicznej. Nadal brakuje świadomości dotyczącej związku pomiędzy utratą różnorodności biologicznej, a utrzymaniem

⁴⁶ dane ARiMR Opole

dobrobytu i stylu życia, a także w budowaniu przewagi w stosunku do terenów ubogich pod względem przyrodniczym. Jednym z kluczowych narzędzi w prowadzeniu skutecznej polityki ekologicznej jest także sprawny system planowania przestrzennego i pokrycie całego województwa miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (obecnie pokrycie wynosi ok. 34,3% powierzchni województwa).

Ocena stanu ochrony przyrody i krajobrazu w województwie opolskim wykazała, że najistotniejsze problemy wymagające jak najszybszego rozwiązania to:

- **brak kompleksowego systemu monitoringu przyrodniczego** w województwie opolskim, działania są wyrywkowe, prowadzone przez różne instytucje, konieczna koordynacja i planowanie działań,
- **brak pełnego rozpoznania zasobów przyrodniczych województwa**, a co się z tym wiąże brak bazy danych, która mogłaby być niezwykle pomocna dla przedsiębiorców i samorządów przy lokalizowaniu nowych inwestycji,
- **bardzo słaby stan wdrażania programu rolno-środowiskowego** w województwie,
- **słaby poziom finansowania działań z zakresu ochrony bioróżnorodności przy pomocy Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej**, konieczność weryfikacji priorytetów i poziomów dofinansowania, ogłaszanie tematycznych konkursów na ochronę siedlisk i gatunków zagrożonych, mikroretencję i odtwarzanie naturalnej retencji oraz edukację z zakresu ochrony przyrody,
- **gospodarowanie wodami nie przystające do współczesnych wyzwań i problemów związanych ze zmianami klimatu oraz ochroną bioróżnorodności** (prowadzone przez wiele lat w niewłaściwy sposób melioracje i regulacje rzek doprowadziły do nadmiernego przyspieszenia spływu powierzchniowego, zahamowania naturalnej retencji, co skutkowało degradacją torfowisk i innych siedlisk naturalnych zależnych od wody),
- **nie wszystkie cenne obszary objęte zostały wystarczającą ochroną** - tak jest w przypadku doliny Małej Panwi oraz wielu niewielkich ostoi przyrodniczych (np. w Międzybrodziu, Lasowicach Małych, Zawadzkiem, Skrońsku, Nadziejowie, Lubotyniu), w szczególności dotkliwy jest **brak ochrony korytarzy ekologicznych**.

Potencjały rozwoju społeczno- gospodarczego województwa opolskiego

6.1. SPOŁECZNE I INSTYTUCJONALNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU REGIONU

6.1.1. DIAGNOZA KAPITAŁU SPOŁECZNEGO JAKO CZYNNIKA WZMACNIAJĄCEGO POTENCJAŁ ROZWOJOWY REGIONU

Analizując czynniki wpływające na rozwój społeczno-gospodarczy województwa opolskiego szczególną uwagę należy zwrócić na poziom kapitału społecznego w regionie. **Kapitał społeczny stanowi istotę społeczeństwa obywatelskiego, jak również społeczeństwa aktywnego rozwojowo. Podstawowymi składowymi tego rodzaju kapitału jest m.in: zaufanie interpersonalne, dobrowolna przynależność do organizacji i pełnienie w nich funkcji, dobrowolne działania na rzecz społeczności lokalnej, udział w wyborach parlamentarnych oraz pozytywny stosunek do demokracji. Przestrzenią dla tworzenia kapitału społecznego jest trzeci sektor – organizacje pozarządowe, w tym wolontariaty oraz stowarzyszenia i fundacje⁴⁷.**

Poziom kapitału społecznego w Polsce nie jest wystarczający. „Transformacja ostatnich dwudziestu lat opierała się w głównej mierze na społecznym kapitale adaptacyjnym – uzupełniającym wytworzony wcześniej kapitał przetrwania. Dziś potrzebne są nowe formy kapitału społecznego: kapitał rozwojowy, który jest niezbędny do sprostania obecnym i przyszłym wyzwaniom⁴⁸. Kapitał ten rozumiany jest m.in. jako zdolność ludzi do ufania sobie we wszystkich wymiarach życia, „społeczeństwo o silnym kapitale rozwojowym charakteryzują: otwartość na postawy, poglądy i pomysły innych, zdolność do współpracy oraz innowacyjność i kreatywność⁴⁹. Cenną definicję kapitału społecznego można znaleźć w dokumencie poświęconym konsultacjom społecznym dot. projektu strategii rozwoju kapitału społecznego, gdzie wskazuje się, że kapitał społeczny to „wynikająca z zaufania oraz obowiązujących norm i wzorców postępowania, zdolność obywateli do mobilizacji i łączenia zasobów, która sprzyja kreatywności oraz wzmacnia wolę współpracy i porozumienia w osiągnięciu wspólnych celów⁵⁰”.

6.1.1.1. Kapitał ludzki

Potencjał demograficzny stanowi fundament kapitału ludzkiego, rozumianego jako określony zasób wiedzy, umiejętności i kwalifikacji społeczeństwa. Kapitał ludzki jest kategorią dynamiczną, dlatego tak ważne jest systematyczne, a przede wszystkim efektywne inwestowanie w tą kategorię kapitału. Do kluczowych czynników wpływających na jakość kapitału ludzkiego w regionie zaliczyć należy przede wszystkim edukację na każdym etapie kształcenia – od poziomu przedszkolnego po kształcenie ustawiczne, skierowane do osób dorosłych. W tym miejscu należy zauważyć, że poziom wiedzy, jak również świadomość istoty i uwarunkowań procesów zachodzących w otaczającym nas świecie, z pewnością wpływają na jakość kapitału społecznego regionu, tym samym na zdolność do realizacji przedsięwzięć innowacyjnych i prorozwojowych.

Dla projektowania obecnych i przyszłych działań mających na celu zwiększenie potencjału kapitału ludzkiego w województwie należy przeanalizować obecną strukturę wiekową ludności regionu. Obserwuje się pozytywne trendy w zakresie trwania życia, a jednocześnie niskie wskaźniki dzietności, co powoduje że opolskie społeczeństwo starzeje

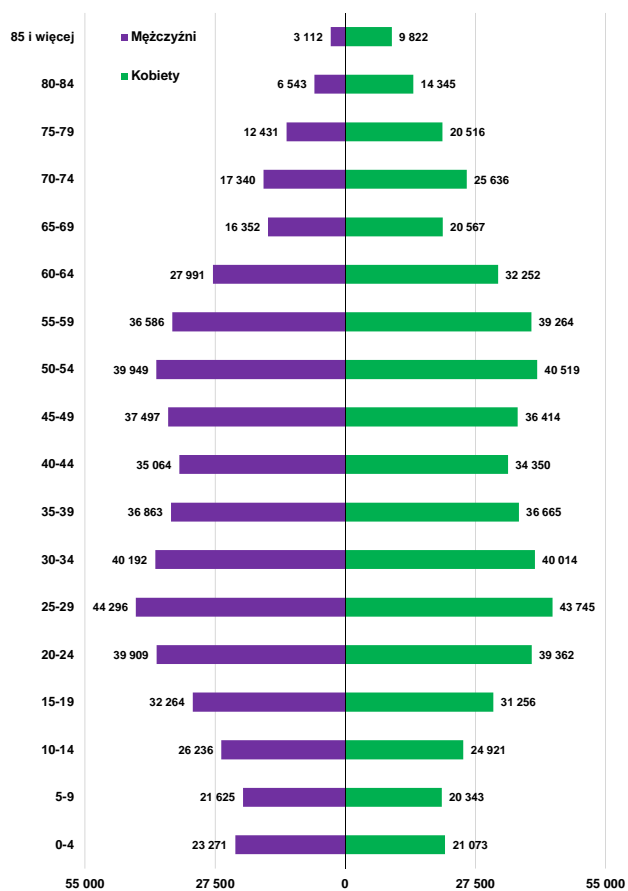
⁴⁷ Diagnoza społeczna, raporty: Czapiński J., Panek T. (red.) (2009). Diagnoza społeczna (2009). www.diagnoza.com [10/05.2011 r.];s. 270-271.

⁴⁸ *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, Red. M.Boni, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów, lipiec 2009 Warszawa, s. 339.

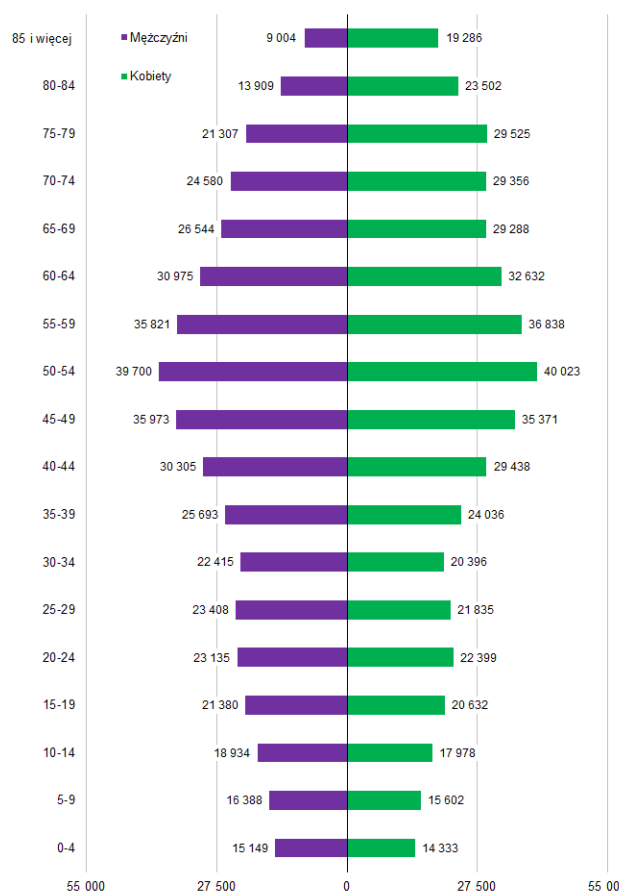
⁴⁹ Patrz przypis 42, s. 271.

⁵⁰ *Strategia rozwoju kapitału społecznego 2011-2020. Diagnoza. Projekt*. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 28 marca 2011 r, Warszawa, s. 74

się. Należy zwrócić uwagę, że zależności te wpływają bezpośrednio na wielkość obecnych i przyszłych zasobów pracy. Porównując obecną i prognozowaną piramidę wieku ludności województwa opolskiego należy zauważyć znaczące różnice w jej strukturze. W perspektywie kolejnych dwudziestu lat przewiduje się zdecydowane kurczenie się „podstawy” i „środka” piramidy ludności⁵¹. Prognoza ta wskazuje na zdecydowanie negatywny scenariusz demograficzny, co wpłynie bezpośrednio na sytuację na rynku pracy, jak również sferę socjalną. Obecnie wyzwaniem przed jakim stoją polskie regiony jest większa aktywizacja zasobów pracy oraz zwiększenie ich wydajności. Jednocześnie konieczne jest podjęcie działań o charakterze systemowym, wpływających bezpośrednio na poprawę sytuacji demograficznej w regionie, jak również przygotowanie sfery społeczno-gospodarczej województwa do nowych uwarunkowań rozwojowych.

Wykres 3. Piramida wieku ludności województwa opolskiego wg stanu na koniec 2010 r.

Wykres 4. Prognozowana⁵² piramida wieku ludności województwa opolskiego dla 2035 r.

6.1.1.2. Edukacja jako czynnik zwiększający potencjał społeczny regionu

Konkurencja między organizacjami w coraz większym stopniu opiera się na wykorzystaniu walorów kapitału ludzkiego, którego główną składową jest kapitał edukacyjny. Przeobrażenia występujące we współczesnej gospodarce i edukację łączy wyraźny związek, bowiem kształcenie stanowi niezbędny wkład w procesy innowacji, a

⁵¹ Polska 2030. Wyzwania rozwojowe, Red. M. Boni, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów, lipiec 2009 Warszawa, s. 68

⁵² Na podstawie prognozy Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

szybkie zmiany narzucają wszystkim rodzajom działalności rynkowej konieczność permanentnego uczenia się. Czynnikiem, który w istotny sposób transformuje relację przedsiębiorstw z sektorem edukacyjnym jest konieczność ustawicznego podnoszenia kwalifikacji i zasobów wiedzy przez pracowników ze względu na szybką dewaluację wiedzy, zwłaszcza technicznej oraz jej postępującą specjalizację. Działania zwiększające atrakcyjność inwestycyjną regionu łączą się z odpowiednim przygotowaniem kapitału ludzkiego i struktur regionalnych, głównie w zakresie poprawy innowacyjności i edukacji. Mogą one inicjować powstawanie regionalnych ośrodków wzrostu i rozwoju opierających się na współdziałaniu sfery przedsiębiorstw z sektorem nauki i badań⁵³.

6.1.1.2.1. Kształcenie w województwie opolskim

a) kształcenie ogólne

Województwo opolskie charakteryzuje się gęstą, równomiernie rozmieszczoną siecią szkół i placówek edukacyjnych. W roku szkolnym 2010/2011 na terenie województwa funkcjonowały **404 szkoły podstawowe**, w których uczyło się 52,3 tys. dzieci oraz **169 gimnazjów**, w których uczyło się 31,3 tys. dzieci. Dodatkowo działalność edukacyjną prowadziły **54 licea ogólnokształcące dla młodzieży**, w których uczyło się 13,4 tys. osób. „W ostatnich latach zdecydowanie zmniejszyło się zainteresowanie liceami profilowanymi. Obecnie można już mówić o pewnym trendzie wygasającym”⁵⁴. W roku szkolnym 2010/2011 w regionie działało zaledwie **10 liceów profilowanych dla młodzieży**, podczas gdy jeszcze cztery lata wcześniej 42 takie placówki. W tym samym czasie liczba uczniów liceów profilowanych spadła z 5,1 tys. do zaledwie 700 uczniów.

Wyniki egzaminu gimnazjalnego, formułowane oddzielnie dla części humanistycznej oraz matematyczno-przyrodniczej, wskazują iż województwo opolskie pod względem zdawalności plasuje się w środkowej części rankingu województw. W 2010 roku, średni wynik w części humanistycznej, plasował uczniów z województwa opolskiego na 8. miejscu, a w przypadku części matematyczno-przyrodniczej na 9. miejscu w kraju. Pomimo tego, że zdawalność egzaminów zewnętrznych w województwie opolskim oscyluje wokół średniej zdawalności w kraju, warto podjąć dodatkowe działania poprawiające m.in. bazę szkół i placówek oświatowych, celem wyrównywania szans edukacyjnych młodzieży z różnych obszarów województwa (miasto-wieś), a także w odniesieniu do różnych typów szkół.

Tabela 1.

Średnie wyniki uczniów z egzaminu gimnazjalnego w województwie opolskim i w Polsce w latach 2008-2010 (w punktach)

Wyszczególnienie	Część humanistyczna			Część matematyczno-przyrodnicza		
	2008	2009	2010	2008	2009	2010
opolskie	29,91 (10)	31,16 (9)	30,20 (8)	26,36 (11)	25,45 (10)	23,54 (9)
Polska	30,75	31,67	30,34	27,07	26,03	23,90

Uwagi: Maksymalna liczba punktów możliwych do uzyskania w każdej z części: 50 pkt. Testy przeprowadzane w poszczególnych latach mogą różnić się między sobą sprawdzanymi umiejętnościami i stopniem trudności, dlatego też nie jest w pełni uzasadnione porównywanie średnich wyników pomiędzy poszczególnymi latami. W nawiasach podano pozycję województwa opolskiego w rankingu województw.

Źródło: Kuratorium Oświaty w Opolu

⁵³ Za „Raport regionalny. Województwo opolskie.”. K. Heffner

⁵⁴ *Kształcenie w województwie opolskim a rynek pracy. Informacja*. Zarząd Województwa Opolskiego, Opole, czerwiec 2010, s. 9.

Zdawalność egzaminów maturalnych nie odbiega znacząco od średniej w Polsce⁵⁵. Należy jednak mieć na uwadze, iż w odniesieniu do województw wskaźnik zdawalności jest jedynie daną pomocniczą i poglądową (na jej podstawie nie powinno się formułować ocen). Centralna Komisja Egzaminacyjna podaje średnie wartości zdawalności egzaminu maturalnego dla całego kraju oraz wartości procentowe dla poszczególnych województw, które tworzą grupy bardziej lub mniej odbiegające od średniej zdawalności. Zatem tworzenie rankingu na podstawie kategorii zdawalności nie jest w pełni uprawnione. W 2010 roku zdawalność egzaminu maturalnego w województwie opolskim wyniosła 81%, niemniej jednak znacząco różniła się w przekroju wg typów szkół. Zdawalność matury absolwentów liceów ogólnokształcących ukształtowała się na poziomie 91%, a liceów profilowanych na poziomie 50%.

Tabela 2.

Zdawalność egzaminu maturalnego w województwie opolskim i w Polsce w latach 2008-2010 (w %)

Wyszczególnienie	Lata		
	2008	2009	2010
opolskie	77	77	82
Polska	79	78	81

Źródło: Kuratorium Oświaty w Opolu

b) kształcenie zawodowe

W województwie opolskim, podobnie jak w kraju, wzrosło zainteresowanie uzyskaniem wykształcenia średniego kosztem kształcenia w zasadniczych szkołach zawodowych. Jednak odnosząc aspiracje edukacyjne mieszkańców regionu, do danych ogólnopolskich można stwierdzić, iż młodzież w regionie jest bardziej zainteresowana kształceniem zawodowym, zarówno na poziomie średnim (technika) jak i zasadniczym, niż ich rówieśnicy w kraju. Województwo opolskie należy do trzech pierwszych, w których ten trend jest najwyższy⁵⁶.

„Ostatnie lata wskazują jednocześnie na coraz większe zainteresowanie szkolnictwem zawodowym – w 2010 r. 22% absolwentów gimnazjum rozpoczęło naukę w zasadniczej szkole zawodowej (dla porównania w 2002 r. – 18% absolwentów),⁵⁷ wzrosło także zainteresowanie nauką w technikach (36% absolwentów gimnazjów)⁵⁸. W roku szkolnym 2010/2011 funkcjonowało **65 zasadniczych szkół zawodowych dla młodzieży**, w których uczyło się 7,3 tys. osób. W przekroju wg grup kierunków kształcenia najwięcej osób uczyło się na kierunkach inżynieryjno-technicznych (37,1%), a także usług dla ludności (20,8%). „Z analizy kilkuletniej wynika, iż biorąc pod uwagę spadek liczby uczniów w poszczególnych rocznikach, wzrosła popularność techników, głównie kosztem liceów profilowanych. Jednakże technika, ze względu na różnice programowe, słabiej przygotowują uczniów do zdania egzaminu maturalnego niż licea ogólnokształcące. Uczniowie techników lepiej zdają egzamin maturalny niż uczniowie liceów profilowanych, a dodatkowo ukończenie tej szkoły umożliwi zdobycie zawodu”⁵⁹. W 2010 roku zdawalność egzaminu maturalnego absolwentów techników w regionie ukształtowała się na poziomie 68,7% i była niższa od

⁵⁵ W 2010 roku, wg danych Centralnej Komisji Egzaminacyjnej, wskaźnik wahał się w przekroju wg województw od 80% do 83%.

⁵⁶ *Kształcenie zawodowe w województwie opolskim ...*, s. 10.

⁵⁷ Tamże, s. 9; *Kształcenie zawodowe w województwie opolskim ...*, s. 7.

⁵⁸ Tamże.

⁵⁹ *Kształcenie zawodowe w województwie opolskim*

średniej krajowej o 1,3 pp, natomiast była wyższa od absolwentów techników w województwie dolnośląskim o 4,6 pp.

W roku szkolnym 2010/2011 w regionie funkcjonowało **57 techników dla młodzieży**⁶⁰ (15,2 tys. uczniów). Dodatkowo działalność prowadziły **64 szkoły policealne**, w których uczyło się 6,2 tys. osób. W województwie opolskim w roku szkolnym 2010/2011 najpopularniejszymi kierunkami kształcenia w szkołach policealnych były: technik administracji, technik bezpieczeństwa i higieny pracy, technik usług kosmetycznych, technik informatyk. Statystyka wśród szkół policealnych ujmuje również zakłady kształcenia nauczycieli, zwane kolegiami nauczycielskimi i nauczycielskimi kolegiami języków obcych. Jednakże zadania oraz organizacja kształcenia w tych placówkach jest różna od szkół policealnych⁶¹.

Konsultacje dotyczące przygotowania szkół zawodowych do reformy kształcenia zawodowego wykazały, że wśród głównych problemów szkół związanych z przygotowaniem się szkoły do wdrażania reformy szkolnictwa zawodowego należą m.in.:

- problemy w organizacji i przeprowadzeniu zajęć praktycznej nauki zawodu dla uczniów i słuchaczy wszystkich typów szkół zawodowych,
- trudności lokalowe we wdrażaniu kształcenia modułowego,
- brak specjalistycznych pracowni z wyposażeniem, m.in. do prowadzenia kształcenia w systemie modułowym oraz przeprowadzenia egzaminów potwierdzających wyodrębnione kwalifikacje zawodowe,
- niewystarczające środki finansowe na doposażenie pracowni zawodowych w nowoczesne pomoce dydaktyczne,
- brak przedsiębiorców i rzemieślników chcących przyjmować młodzież na praktyki zawodowe,
- braki kadrowe w zakresie nauczycieli przedmiotów zawodowych,
- problem z nawiązaniem współpracy z pracodawcami w regionie, gdzie nie ma zbyt wielu zakładów pracy,
- brak konkretnych propozycji rozwiązań zachęcających pracodawców do zwiększenia współpracy ze szkołami w zakresie realizacji praktycznej nauki zawodu, której udział w kształceniu znacznie wzrasta przez wprowadzenie egzaminów z wykonaniem we wszystkich zawodach na poziomie technikum,
- brak systemu motywacji skierowanego do pracodawców przyjmujących uczniów na zajęcia praktyczne, konsekwencją którego jest niski stan przygotowania praktycznego, często też nieadekwatny do podstawy programowej,
- słabo zorganizowane doradztwo zawodowe w gimnazjach⁶².

Problemy w dostępie do praktycznej nauki zawodu przekładają się na opinie uczniów i absolwentów. Badania przeprowadzone na przełomie 2009/2010 roku przez Opolskie Obserwatorium Rynku Pracy wskazały, że aż 21% uczniów ostatnich klas techników i 15% uczniów ostatnich klas zasadniczych szkół zawodowych uważa, że ich umiejętności praktyczne zdobyte w trakcie nauki są niewystarczające.

c) szkolnictwo wyższe

Region cechuje znaczny potencjał edukacyjny w zakresie szkolnictwa wyższego – w województwie funkcjonuje 6 szkół wyższych: Uniwersytet Opolski, Politechnika Opolska, Państwowa Medyczna Wyższa Szkoła Zawodowa w Opolu, Państwowa Wyższa Szkoła

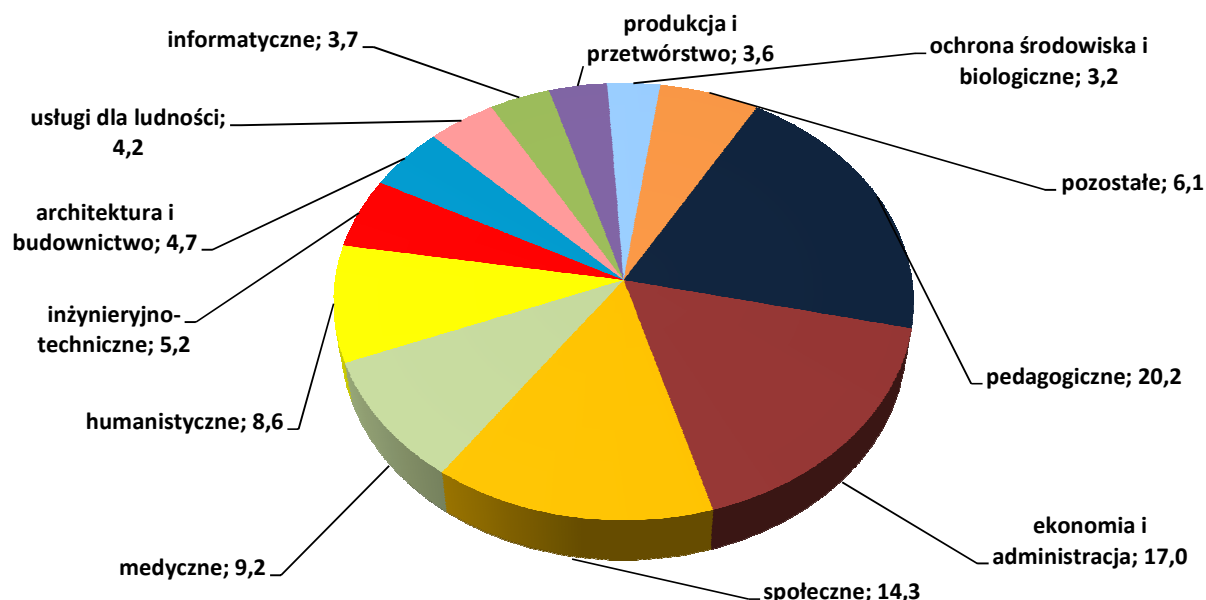
⁶⁰ Łącznie ze szkołami artystycznymi dającymi uprawnienia zawodowe

⁶¹ Kształcenie zawodowe w województwie opolskim

⁶² Kształcenie zawodowe w województwie opolskim

Zawodowa w Nysie, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu oraz Wyższa Szkoła Humanistyczno-Ekonomiczna w Brzegu. Na terenie regionu działają także filie/oddziały zamiejscowe kilku uczelni (w tym trzech szkół ekonomicznych) mających swoją siedzibę poza województwem opolskim. Należą do nich m.in. Szkoła Wyższa im. Bogdana Jańskiego Wydział Zamiejscowy w Opolu i Wyższa Szkoła Bankowa we Wrocławiu Wydział Zamiejscowy w Opolu.

Opolskie uczelnie posiadają zróżnicowaną ofertę edukacyjną w zakresie szkolnictwa wyższego, co stanowi o atrakcyjności regionu dla szerokiej grupy młodych osób, zarówno mieszkańców regionu jak i młodzieży spoza Opolszczyzny. **Liczba studiujących na opolskich uczelniach zdecydowanie wzrosła w ostatnich kilkunastu latach. W pierwszym roku transformacji (1990/1991) w województwie opolskim studiowało ok. 7,4 tys. osób, aktualnie studiuje już kilka razy więcej (ok. 40 tys. osób).** W 2010 r. najwięcej osób kształciło się na kierunkach pedagogicznych (8,0 tys.), ekonomicznych i administracyjnych (6,8 tys.), społecznych (5,7 tys.), medycznych (3,7 tys.) i humanistycznych (3,4 tys.). Kierunki techniczne zdecydowanie nie należą do najpopularniejszych. W 2010 r. na kierunkach inżyniersko-technicznych studiowało 2,1 tys. osób, architektury i budownictwie 1,9 tys., a informatycznych zaledwie 1,5 tys. osób. **Należy dodać że znaczna część mieszkańców województwa wybiera studia poza regionem, zwłaszcza w ośrodku wrocławskim. Badania prowadzone w 2011 roku, wśród maturzystów w głównych miastach regionu wskazują, że na studia poza regionem zdecydowane jest, w zależności od badanej szkoły średniej od 28% do 78% (Brzeg) maturzystów, z których zdecydowana większość wybiera Wrocław. Wszystkie inne ośrodki mają relatywnie małe znaczenie. Ten drenaż edukacyjny jest o tyle niekorzystny, że często zmienia się w emigrację definitywną. Zamiar pozostania na stałe poza regionem deklaruje ok. połowa mieszkańców regionu wybierających studia poza woj. opolskim⁶³.**

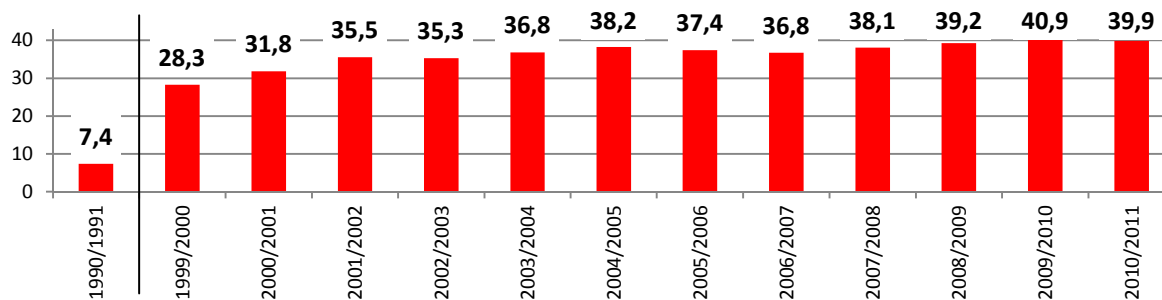

Wykres 5. Struktura studentów szkół wyższych w woj. opolskim w 2010 r. wg grup kierunków studiów (w %)

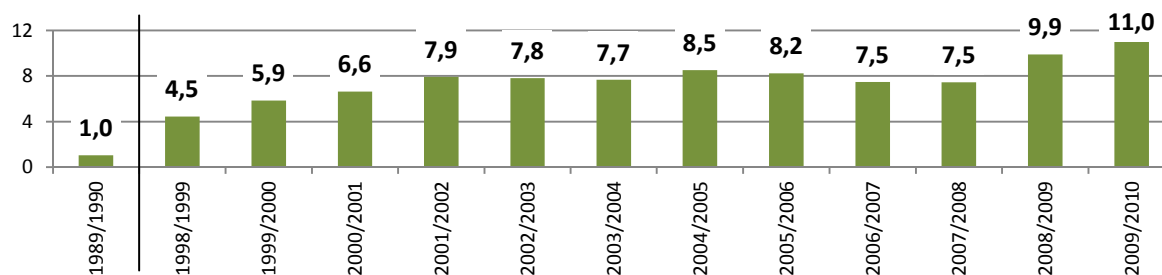
Innym problemem, mającym bezpośredni wpływ na jakość kształcenia i dobre przygotowanie zawodowe studentów, jest zbyt niska liczba nauczycieli akademickich. Liczba

⁶³ Badania realizowane pod kierunkiem Romualda Jończygo w 2011 roku (niepublikowane)

osób studiujących od 1995 r. wzrosła prawie trzykrotnie, natomiast liczba nauczycieli akademickich zwiększyła się jedynie o 40%⁶⁴.

Wykres 6. Liczba studentów szkół wyższych w województwie opolskim w latach 1990-2011 (w tys.)

Wykres 7. Liczba absolwentów szkół wyższych w województwie opolskim w latach 1989-2010 (w tys.)

Systematycznie rośnie również liczba osób kontynuujących naukę na studiach podyplomowych i studiach doktoranckich. W roku akademickim 2010/2011 w województwie słuchaczami studiów podyplomowych było 3,6 tys. osób, z czego większość na Uniwersytecie Opolskim (1,4 tys. osób). Na studiach doktoranckich kształcili się z kolei 373 osoby – 260 na Uniwersytecie Opolskim i 113 na Politechnice Opolskiej.

d) kształcenie ustawiczne

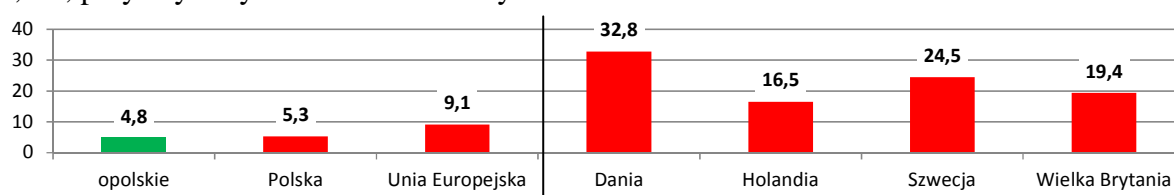
„Kwestia edukacji ustawicznej zyskała w Polsce na znaczeniu, głównie w powiązaniu ze zmieniającą się nieustannie sytuacją na rynku pracy, która wynika z przekształceń gospodarczych. Rosnąca rola profesjonalnych usług, jako najważniejszej gałęzi gospodarki w nowoczesnych społeczeństwach i działalności innowacyjnej, w powiązaniu ze stopniowym odchodzeniem od tradycyjnych gałęzi przemysłu, a dodatkowo wprowadzaniem elastycznych (a jednocześnie mniej trwałych) form zatrudnienia, wymusza na pracobiorcach uczestnictwo w procesie edukacji przez całe życie, a procesy uczenia się są związane z nabywaniem nowych lub doskonaleniem dotychczasowych kwalifikacji”⁶⁵.

Szanse na rynku pracy bezsprzecznie zwiększa uczestnictwo w różnych formach kształcenia ustawicznego. Uzyskanie nowych kwalifikacji, podwyższenie wykształcenia, czy też nabycie nowych umiejętności, wpływa na pozyskanie i utrzymanie pracy lub prowadzenie własnej działalności. Tymczasem **głównym problemem polskiego – a w jeszcze większym stopniu wojewódzkiego - systemu kształcenia ustawicznego jest niski udział osób w wieku 25-64 lata w formalnym kształceniu ustawicznym.** Wg danych Eurostatu, w 2010 roku jedynie 5,3% mieszkańców Polski z tej grupy uczestniczyło w formach kształcenia ustawicznego, co klasyfikuje nasz kraj bardzo nisko w Unii Europejskiej. Na tym tle jeszcze

⁶⁴ *Kształcenie w województwie opolskim a rynek pracy ...*, s. 30.

⁶⁵ „Mechanizmy zaradcze względem problemów na rynku pracy w województwie opolskim – analiza w oparciu o przeprowadzone badania oraz wiedzę ekspercką”, PIN Instytut Śląski w Opolu, Opole 2010.

gorzej wygląda sytuacja województwa opolskiego, dla którego wskaźnik ten wyniósł ok. 4,8%, przy czym był nieznacznie niższy dla kobiet.

Wykres 8. Udział osób w wieku 25-64 lata w kształceniu ustawicznym w województwie opolskim, Polsce i wybranych krajach w 2010 roku (w %)

6.1.1.2.2. Dopasowanie kształcenia do wymogów rynku pracy jako jedno z wyzwań rozwojowych województwa opolskiego

W ostatnich kilkunastu latach znacząco wzrosły aspiracje edukacyjne mieszkańców województwa opolskiego. Badania⁶⁶ prowadzone przez Główny Urząd Statystyczny wskazują, iż w latach 1995-2010 liczba osób z wykształceniem wyższym wzrosła w województwie opolskim o ponad 100%, przy gwałtownym spadku liczby mieszkańców z wykształceniem gimnazjalnym i niższym. Pomimo tego, iż **nawet wykształcenie wyższe, bądź ukończenie najbardziej atrakcyjnego kierunku kształcenia nie gwarantuje uzyskania i utrzymania pracy**, to jednak wyższe kwalifikacje zdecydowanie zwiększają szanse na rynku pracy. Wśród bezrobotnych w woj. opolskim, osoby z wykształceniem wyższym stanowią najmniejszy udział (9,3%), podczas gdy największy stanowią osoby z wykształceniem zasadniczym i podstawowym lub niepełnym podstawowym⁶⁷. **Niemniej jednak część kierunków, w tym kierunków na uczelniach wyższych, wciąż nie odpowiada wymogom rynku pracy, co wpływa na fakt, iż część absolwentów ma problem ze znalezieniem pracy adekwatnej do wyuczonego zawodu.** Dodatkowo, jak wskazują niektórzy eksperci, **cechą charakterystyczną jest fakt, iż część opolskich placówek „uczy na zewnątrz”** (porównaj rozdział dotyczący dualizacji rynku pracy). Wyniki ogólnopolskich badań⁶⁸ wskazują, iż „studenci uważają, że polskie uczelnie wyższe nie przygotowują dobrze do przyszłych obowiązków zawodowych. Po ukończeniu studiów brakuje im wiedzy i narzędzi przygotowujących do wykonywania pracy”. Według ponad 56% badanych, uczelnie w Polsce przygotowują bardzo źle lub raczej źle do przyszłych obowiązków zawodowych.

Oferta edukacyjna regionu opolskiego powinna być atrakcyjna i zróżnicowana, należy jednak pamiętać, że podstawowym zadaniem systemu edukacji nie jest przygotowanie młodych osób do zdobycia dyplomu, ale przede wszystkim przygotowanie do skutecznego i efektywnego funkcjonowania na rynku pracy. Wypełnienie tego zadania przez szkoły, uczelnie i podmioty odpowiedzialne za realizację działań edukacyjnych jest zadaniem trudnym, dlatego tak **ważne jest podejmowanie wszelkich inicjatyw zwiększających jakość kształcenia w regionie i dostosowujących je do potrzeb rynku pracy.** W tym aspekcie jednym z pomocnych narzędzi okazać się może prowadzenie kompleksowego monitoringu losów zawodowych absolwentów, przygotowywanie prognoz dotyczących popytu na pracę wg zawodów, a także implementacja wyników prac analitycznych w planach rekrutacyjnych szkół. Wyniki projektu „Badania potrzeb pracodawców w kontekście oferty systemu edukacji na poziomie średnim i wyższym”, wskazują na fakt, iż „problem tkwi nie w tym, że nie ma podaży pracy, ale że posiada ona inne kwalifikacje niż oczekiwane, a jeśli nawet ma

⁶⁶ Dane BAEL

⁶⁷ Stan w końcu II kwartału 2011 roku

⁶⁸ „Pierwsze kroki na rynku pracy. Ogólnopolskie badanie studentów i absolwentów”, Raport Deloitte i Katedry Rozwoju Kapitału Ludzkiego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2010.

kwalifikacje pożądane, to brak często kilku istotnych szczegółów w przygotowaniu pracowników i absolwentów, do których przywiązują dużą wagę pracodawcy. Chodzi o specyficzne umiejętności, np. współpracy w grupie i komunikacji. **Absolwentom brak ponadto umiejętności wykorzystania swojej wiedzy w praktyce.** Dostrzegalna jest niedojrzałość uczniów, utrzymująca się niejednokrotnie jeszcze w szkołach wyższych, a nawet jeszcze dłużej w trakcie zatrudnienia u pracodawcy⁶⁹.

„Ogólne opinie na temat regionalnej oferty edukacyjnej na poziomie średnim i wyższym, ocenianej z punktu widzenia potrzeb i oczekiwań gospodarki i rynku pracy, wyrażane przez przedstawicieli podmiotów gospodarczych i ich związków, wyraźnie zdominował pogląd, że słabością szkolnictwa jest kształcenie praktyczne i niewystarczające przygotowanie do zawodu. Ponadto, wskazuje się na przeładowanie programów nauczania wiedzą teoretyczną, nieprzydatną, zdaniem pracodawców, w codziennej praktyce zawodowej i brak dobrego przygotowania zawodowego”⁷⁰.

Badania Głównego Urzędu Statystycznego wskazują, iż dla prawie 40% Polaków w wieku 15-34 lata, pierwsza praca po zakończeniu/przerwaniu formalnej edukacji, nie była pracą zgodną z wyuczonym zawodem. Pełną zgodność z wyuczonym zawodem deklarowało około 43% osób w tej grupie wiekowej. Dodatkowo, jak wskazują badania OECD „Polska zalicza się do krajów OECD o najwyższym odsetku osób, które w rok po zakończeniu edukacji nie pracują”⁷¹. Badania⁷² przeprowadzone w województwie opolskim wskazują, iż 53% absolwentów szkół wyższych pracuje w branży zgodnej ze swoim wykształceniem. W przypadku szkół ponadgimnazjalnych wskaźnik ten jest nieco niższy i wynosi ok. 50,3%, przy czym najwyższy jest dla absolwentów szkół zawodowych (ok. 77,1%), a najniższy dla absolwentów szkół policealnych i pomaturalnych (14,7%). Jednocześnie, jak wskazują wyniki badania ex-ante⁷³, dotyczącego oceny zapotrzebowania gospodarki na absolwentów szkół wyższych kierunków matematycznych, przyrodniczych i technicznych (badania dla całego kraju), „szkoły wyższe⁷⁴, opracowując plany rekrutacji biorą pod uwagę bardzo zróżnicowane i różne w przypadku poszczególnych szkół wyższych elementy. Najczęściej uwzględnianym elementem jest posiadana przez daną szkołę kadra naukowa i dydaktyczna. Takie podejście oznacza, że szkoła jest mało elastyczna w kształtowaniu swojej oferty edukacyjnej i dostosowuje ją do posiadanej kadry, nie zaś swoje zasoby kadrowe do oczekiwań rynku”.

Dostosowanie kształcenia i doksztalcenia do zmian zachodzących w gospodarce i społeczeństwie oraz zapewnienie wysokiej jakości procesu dydaktycznego, wymaga wspierania rozwoju kadry naukowej w deficytowych dziedzinach, rozwoju wymiany krajowej i międzynarodowej pracowników naukowych, przyciągania wybitnych specjalistów, a także poniesienia znaczących nakładów finansowych, związanych m.in. z wyposażeniem, modernizacją, budową i rozbudową bazy dydaktycznej i socjalnej szkół, centrów kształcenia praktycznego oraz ustawicznego, placówek doskonalenia zawodowego nauczycieli i uczelni. Kompleksowe inwestycje pomogłyby opolskim uczelniom uzyskać określoną pozycję konkurencyjną w kraju i zagranicą oraz wzmocniłyby prestiż ośrodka akademickiego.

⁶⁹ „Badania potrzeb pracodawców w kontekście oferty systemu edukacji na poziomie średnim i wyższym”, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole 2009.

⁷⁰ Tamże, s. 55.

⁷¹ Ibs, Zatrudnienie...

⁷² „Raport z badania losów absolwentów szkół zawodowych i wyższych województwa opolskiego. II etap”, Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, Opole 2010.

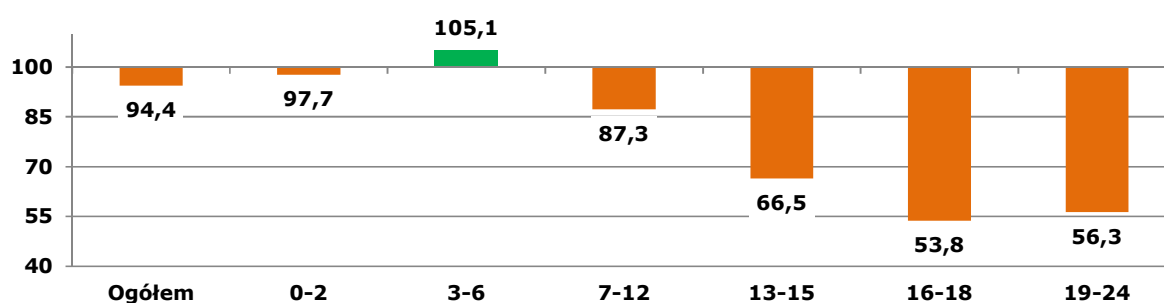
⁷³ Badanie ewaluacyjne ex-ante dotyczące oceny zapotrzebowania gospodarki na absolwentów szkół wyższych kierunków matematycznych, przyrodniczych i technicznych. Streszczenie. IBC Group, Warszawa 2009.

⁷⁴ W przekroju wg uczelni i województw nie przeprowadzono dotychczas szczegółowych analiz.

6.1.1.2.3. Wyzwania demograficzne

W procesie budowania przewagi konkurencyjnej wyzwaniem dla województwa opolskiego jest zapewnienie odpowiedniej jakości życia i kształcenia, tak aby nie dopuścić do odpływu siły kreatywnej drzemiącej w kapitale ludzkim, a także przyciągnąć ją z zewnątrz. W tym aspekcie wyzwaniem dla województwa opolskiego jest też zachęcenie ludzi młodych do wyboru edukacji, a następnie ścieżki zawodowej w regionie. Z kolei wyzwaniem dla całego systemu edukacji staje się coraz bardziej postępujący niż demograficzny.

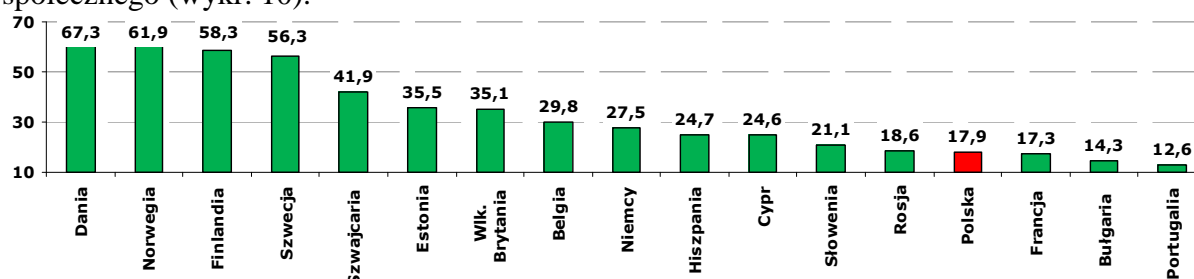
Kwestie demograficzne warunkują i będą warunkować popyt na usługi edukacyjne. W tym kontekście wymowne stają się wyniki prognozy demograficznej Głównego Urzędu Statystycznego. Analiza danych wskazuje, iż w woj. opolskim w latach 2007-2020 liczba osób w wieku do 18 lat zmniejszy się o około 20%. Drastycznie zmniejszy się także populacja osób w wieku od 19 do 24 lat (potencjalni studenci). Wyniki badań⁷⁵ Instytutu Sokratesa wskazują, iż województwo opolskie, śląskie i dolnośląskie czeka największy spadek liczby studentów w perspektywie 2020 roku.

Wykres 9. Prognozowane zmiany liczby ludności województwa opolskiego w latach 2007-2020 wg wybranych grup wiekowych (2007 r. =100).

6.1.1.3. Zaufanie społeczne

Jak pokazują wyniki badania *European Social Survey 2008* Polska cechuje się niskim poziomem zaufania społecznego - zaledwie 17,9% badanych zgadza się z opinią, że „większości ludzi można ufać”⁷⁶. Poziom zaufania w Polsce jest prawie trzykrotnie niższy niż w krajach skandynawskich, gdzie ponad połowa badanych deklaruje wysoki poziom zaufania społecznego (wykr. 10).

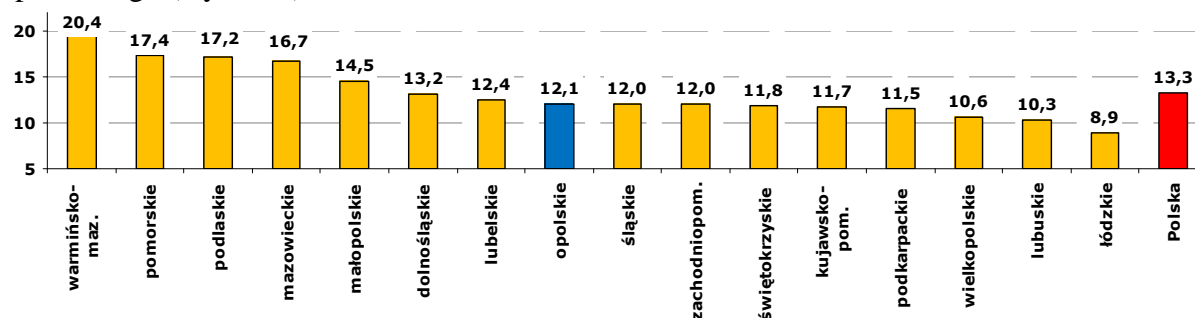
Wykres 10. Odsetek osób w wieku 16 lat i więcej, objętych badaniem *European Social Survey 2008*, deklarujących wysoki poziom zaufania społecznego (w %)

Odwołując się do wyników „Diagnozy społecznej 2009” należy zauważyć, iż województwo opolskie cechuje niski poziom zaufania społecznego – zaledwie 12% badanych

⁷⁵ „Demograficzne tsunami. Raport Instytutu Sokratesa na temat wpływu zmian demograficznych na szkolnictwo wyższe do 2020 roku”, Instytut Sokratesa, Warszawa 2011.

⁷⁶ Na podstawie: *Diagnoza społeczna 2009*, s. 272. Z uwagi na brak pełnych danych na wykresie nie uwzględniono wszystkich krajów objętych badaniem, wykres należy traktować poglądowo.

wskazało, że „większości ludzi można ufać”, co plasowało województwo na 8. pozycji w rankingu. Średnio w Polsce jedynie 13,3% badanych deklaroowało wysoki poziom zaufania społecznego (wykr. 11).

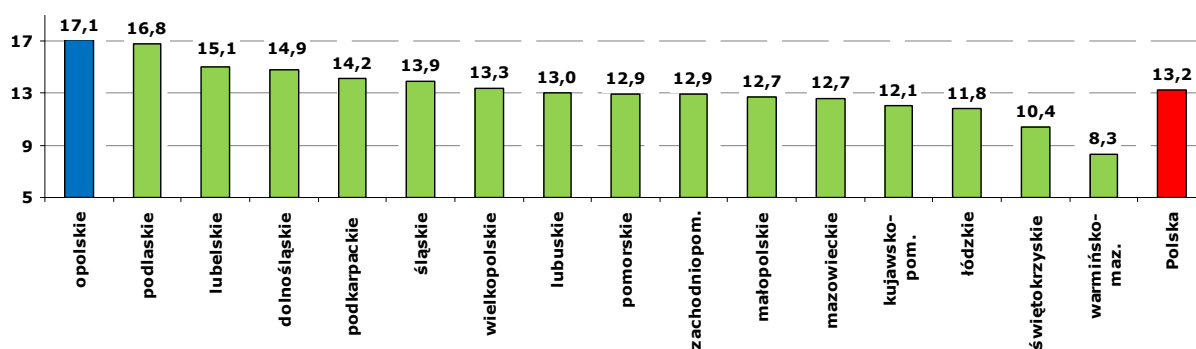

Wykres 11. Odsetek osób reprezentujących pogląd, że „większości ludzi można ufać” w Polsce wg województw, na podstawie wyników *Diagnozy społecznej 2009* (w %)

W świetle badań CBOS z 2010 r., przekonanie, że większości ludzi można ufać, wyraża 26% ankietowanych⁷⁷. W badaniach tych stwierdzono, że Polacy ufają przede wszystkim najbliższej rodzinie (96%), znajomym (90%), współpracownikom (84%).

6.1.1.4. Aktywność obywatelska

W przypadku oceny potencjału kapitału społecznego w regionie, istotnym miernikiem, obok poziomu zaufania społecznego, jest również przynależność do organizacji i stowarzyszeń. Wyniki *Diagnozy społecznej 2009* w tym zakresie plasują region na czołowej pozycji. Ponad 17% badanych deklaruje przynależność przynajmniej do jednej organizacji, stowarzyszenia, partii, komitetu, rady, grupy religijnej, związku lub koła wobec ponad 13% – średnio w kraju. Opolskie zajmuje również pierwsze miejsce pod względem członkostwa w dwóch i trzech lub więcej organizacjach, stowarzyszeniach, komitetach, itp. Należy jednak mieć na uwadze, że Polskę, tym samym i województwo opolskie, charakteryzuje niski poziom aktywności obywatelskiej w porównaniu do innych krajów Europy.

Wykres 12. Odsetek osób deklaruujących przynależność przynajmniej do jednej organizacji, stowarzyszenia, partii, komitetu, rady, grupy religijnej, związku lub koła w Polsce wg województw, na podstawie wyników *Diagnozy społecznej 2009* (w %)

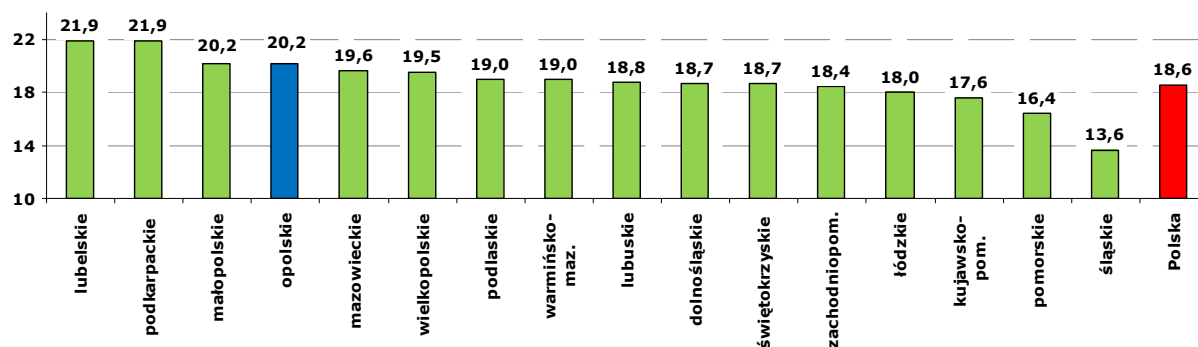
Poziom aktywności obywatelskiej w Polsce nie należy do najwyższych. „Polski sektor pozarządowy jest niewielki, organizacje pozarządowe działają niestabilnie, mają niepewną sytuację finansową i organizacyjną [...]”⁷⁸. W województwie opolskim funkcjonuje ponad 2

⁷⁷ http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2010/K_029_10.PDF

⁷⁸ *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, Red. M.Boni, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów, lipiec 2009 Warszawa, s. 340.

tysiące organizacji⁷⁹, w tym ok. 300 organizacji pożytku publicznego i 100 fundacji⁸⁰, co w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców daje ok. 20 organizacji. Opolskie wypada wyjątkowo korzystnie pod względem liczby ochotniczych straży pożarnych, stowarzyszeń kultury fizycznej, organizacji działających na rzecz rozwoju lokalnego, oraz kół łowieckich w porównaniu do potencjału ludnościowego województwa (wykr. 13⁸¹).

Wykres 13. Stowarzyszenia, podobne organizacje społeczne i fundacje w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2008 r. w Polsce wg województw

Jednakże bardzo słabo funkcjonuje sektor organizacji ekologicznych, w szczególności zauważalna jest ich mała aktywność oraz niewielka liczba działań w skali ponadlokalnej. Jest to bardzo niepokojące w kontekście coraz większego znaczenia problematyki środowiskowej w polityce Unii Europejskiej.

6.1.1.5. Potencjał kreatywny

Poziom kapitału społecznego wyznaczają ponadto: potencjał kulturowy i kreatywny oraz postawy i wyznawane wartości. Czynniki kulturowe wpływają na proces podejmowania decyzji, a potencjał kreatywny determinuje rozwój gospodarczy i postęp technologiczny.

Województwo opolskie wyróżnia jego wielokulturowość⁸² i bogactwo doświadczeń wynikające z odmienności kulturowej mieszkańców regionu, procesów integracji, jak również tradycji migracyjnych jego mieszkańców. Te cechy uznać należy za czynniki prorozwojowe bezpośrednio/pośrednio związane także z kolejną składową kapitału społecznego, jaką jest potencjał kreatywny. Kultura pojmowana jest jako „uniwersalne środowisko rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym także kreatywności i innowacji”, coraz częściej mówi się o tzw. „kulturyzacji rozwoju”.

Z wielokulturowości wynika różnorodność zwyczajów, norm, postaw i tradycji co z kolei sprzyja tworzeniu rzeczy nowych, oryginalnych i innowacyjnych. Opolskie, jako region wielokulturowy i migracyjny, cechuje zdolność do tworzenia i adaptacji innowacyjnych

⁷⁹ Źródło: www.stat.gov.pl Podstawowe dane o stowarzyszeniach, fundacjach i społecznych podmiotach wyznaniowych działających w 2008 r., Warszawa 2010.

⁸⁰ W skład tych organizacji wchodzi m.in.: stowarzyszenia/organizacje społeczne/fundacje związane z działalnością dot. kultury fizycznej (5,6 organizacji na 10 tys. mieszkańców wobec 5,3 średnio w Polsce), sportu i rekreacji (1,4 wobec 1,6), kultury i sztuki (1,7 wobec 1,8), pomocy społecznej, rynku pracy i aktywizacji zawodowej (1,4 wobec 1,6), ochrony zdrowia (0,4 wobec 0,7), rozwoju lokalnego (1,4 wobec 0,6), ochrony środowiska (0,2 wobec 0,3) oraz ochotnicze straże pożarne (5,3 wobec 3,4) i koła łowieckie (0,7 wobec 0,6).

⁸¹ Na podstawie: Podstawowe dane o stowarzyszeniach, fundacjach i społecznych podmiotach wyznaniowych działających w 2008 r., Warszawa 2010.

⁸² Ekspertyzy wskazują również, iż w regionie opolskim, dla wszystkich grup etnicznych, krąg kulturowy jest ten sam, czyli europejski. Wskazuje się, iż pojęciem w szerszym stopniu oddającym wielokulturowy charakter regionu jest pojęcie społeczności międzykulturowej, które oznacza taką społeczność, w której różne grupy współpracują ze sobą, a nie tylko koegzystują.

rozwiązań. Potencjał ten nie jest jednak w pełni wykorzystany. Do wartości determinujących potencjał kreatywny zalicza się ponadto takie cechy jak: talent, tolerancja, i technologia. Analiza tych składowych wskazuje, że w Polsce występuje bezpośrednia korelacja wskazanych czynników z potencjałem rozwojowym regionów. Województwo opolskie plasuje się w środku rankingu pod względem różnorodności i innowacyjności, mniej korzystnie kształtują się wartości wskaźników w obszarze „kreatywnych kadr”⁸³ (tab. 3).

Tabela 3.

Wartości zmiennych w modelu „3T” oraz pozycje rankingowe województw

Lp.	Województwa	Liczebność trzonu kreatywnego na 1000 pracujących	Liczebność klasy kreatywnej na 1000 pracujących	Różnorodność	Innowacyjność	Rozwój
		pozycja w rankingu				
1.	dolnośląskie	2	1	4	4	3
2.	kujawsko-pomorskie	13	12	13	10	12
3.	lubelskie	8	14	11	12/13	15
4.	lubuskie	11	7	15	14	9
5.	łódzkie	9	10	10	6	7
6.	małopolskie	3	4	2	2	2
7.	mazowieckie	1	2	1	1	1
8.	opolskie	14	11	8	8	10
9.	podkarpackie	12	9	7	9	14
10.	podlaskie	6	13	14	11	13
11.	pomorskie	4	3	6	3	5
12.	śląskie	5	5	3	5	6
13.	świętokrzyskie	16	16	9	16	16
14.	warmińsko-mazurskie	10	6	16	15	11
15.	wielkopolskie	15	15	5	-	4
16.	zachodniopomorskie	7	8	12	12/13	8

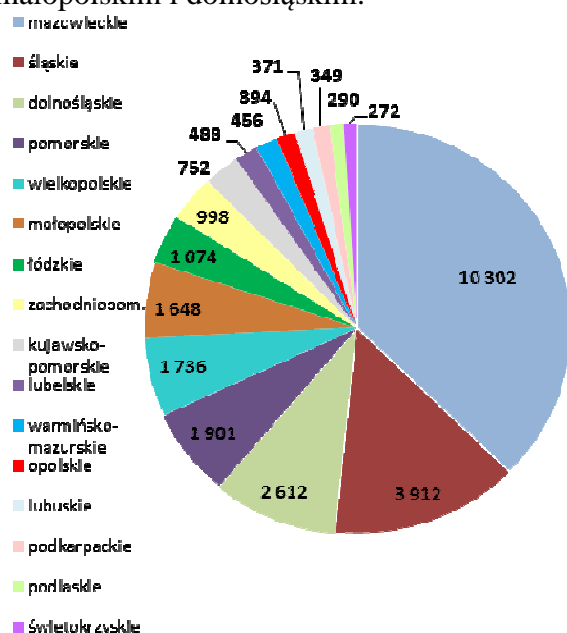
Zródło: *Strategia rozwoju kapitału społecznego 2011-2020. Diagnoza. Projekt.* Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 28 marca 2011 r, Warszawa, s. 74

W 2008 r. sektor przemysłów kreatywnych wytworzył 1,9% PKB Polski i pracowało w nim 2,7% ogółu pracujących. Opolskie należy do regionów o niskim znaczeniu gospodarczym przemysłów kreatywnych. W 2008 roku wartość dodana brutto w przemysłach kreatywnych wyniosła niespełna 400 mln zł, co stanowiło ok. 1,5% wartości dodanej brutto w przemysłach kreatywnych w skali kraju. Ponad 60% wartości dodanej brutto w tym obszarze przemysłu wytwarzają województwa: mazowieckie, śląskie i dolnośląskie (wykr. 14)⁸⁴. W tym kontekście na uwagę zasługuje fakt, iż niektórzy eksperci wskazują na możliwość uczynienia z Opola azylu dla artystów z ościennych metropolii.

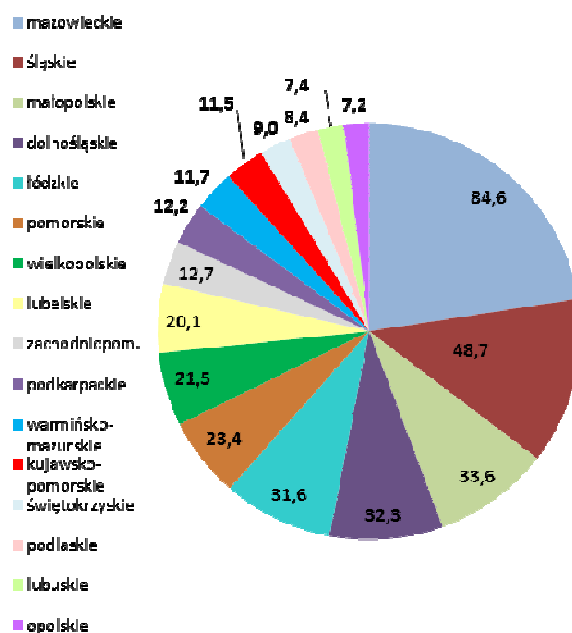
⁸³ Zgodnie z koncepcją Richarda Floridy potencjał kreatywny analizowany jest na podstawie trzech głównych składowych, tzw. 3 T [Technologia – wskaźnik: % firm high-tech; Talent – wskaźnik: % osób z tytułem magistra i wyższym; Tolerancja - wskaźnik wielokulturowości (% obcokrajowców), wskaźnik bohemy (% artystów i twórców) i wskaźnik: koncentracja homoseksualistów. Richard Florida, *Cities and the Creative Class*, Routledge, New York 2005, s. 6, 128-131]; tamże s. 73-74.

⁸⁴ *Znaczenie gospodarcze sektora kultury. Wstęp do analizy problemu. Raport końcowy.* Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa 2010, s. 7, 52-53. Autorzy raportu zaproponowali, aby do przemysłów kreatywnych zaliczyć: działalność wydawniczą, tworzenie, dystrybucję, wyświetlanie filmów, nagrań wideo i programów telewizyjnych, nadawanie programów, twórczość literacką, artystyczną, działalność instytucji sztuki, Usługi architektoniczne, projektowanie i usługi designerskie, usługi fotograficzne, handel antykami, sprzedaż gazet, książek, muzyki i nagrań wideo, wydawanie oprogramowania, biblioteki, muzea i obiekty zabytkowe, wypożyczanie kaset wideo, usługi telewizji kablowych, s. 8-20

W przemysłach kreatywnych w województwie opolskim zatrudnionych jest ponad 7 tys. osób co stanowi niespełna 2% zatrudnienia w tej działalności w kraju. Ponad 50% „kreatywnych kadr” zatrudnionych jest w województwach: mazowieckim, śląskim, małopolskim i dolnośląskim.

Wykres 14. Wartość dodana brutto w przemysłach kreatywnych w Polsce wg województw w 2008 r. (w mln zł)

Wykres 15. Zatrudnienie w przemysłach kreatywnych w Polsce wg województw w 2008 r. (w tys. osób)

Źródło: *Znaczenie gospodarcze sektora kultury. Wstęp do analizy problemu. Raport końcowy.* Instytut Badań Strukturalnych, Warszawa 2010, s. 52-53

6.1.1.6. Sprawność instytucjonalna

Kwestią dalece istotną jest osiągnięcie odpowiednio wysokiej jakości działań sfery instytucjonalnej. Sprawnie funkcjonujące instytucje publiczne, zwłaszcza instytucje samorządu terytorialnego należą do grupy czynników wpływających na rozwój regionalny. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez IBnGR zdecydowanie wyższym poziomem sprawności instytucjonalnej w określonych obszarach działalności samorządu terytorialnego⁸⁵ charakteryzowały się regiony Polski Zachodniej. W analizowanym badaniu najkorzystniej wypadła administracja województwa opolskiego, śląskiego i zachodniopomorskiego⁸⁶.

Jak wskazują wyniki *Raportu o sytuacji mikro i małych firm w roku 2010*⁸⁷ jakość usług świadczonych przedsiębiorcom przez lokalną administrację oceniona została najwyżej w województwie opolskim. Stosunkowo wysoko przedsiębiorcy sektora mikro i małych ocenili jakość usług doradczych świadczonych przez polskie banki w zakresie kredytów – wyjątkowo korzystnie wypadło województwo opolskie i podkarpackie. Jednakże zdaniem opolskich przedsiębiorców uciążliwość kontroli działalności gospodarczej w regionie jest wyższa aniżeli średnio w kraju.

⁸⁵ Autorzy badania opracowali zestaw wskaźników opisujących sprawność instytucjonalną w siedmiu obszarach działalności samorządu terytorialnego: jakości obsługi w urzędzie, uczciwości w postępowaniu administracji, umiejętności podejmowania innowacyjnych działań, jakości planowania i zarządzania finansowego, jakości uchwalonego prawa, stabilności politycznej i polityce rozwoju gospodarczego.

⁸⁶ *Rozwój regionalny w Polsce. Raport 2009.* Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, maj 2009, s. 153-154.

⁸⁷ Raport został przygotowany przez Bank Pekao SA we współpracy z PBS DGA Sp. z o.o.

Mając na uwadze wpływ funduszy strukturalnych na rozwój społeczno-gospodarczy regionów istotny element sprawności instytucjonalnej stanowi umiejętność sprawnego wydatkowania środków unijnych. Województwo opolskie najlepiej spełniło wymogi stawiane przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w ramach Krajowej Rezerwy Wykonania, co pozwoliło na pozyskanie dodatkowych środków dla regionu. Wiodącym czynnikiem powodzenia, bezpośrednio wpływającym na tak korzystny wynik była sprawność instytucji regionalnych.

W województwie opolskim instytucje samorządu terytorialnego realizują szereg inicjatyw prorozwojowych, proinwestycyjnych i promujących region. Do sztandarowych przedsięwzięć zaliczyć należy projekty: „Program Odnowa Wsi”, „Gmina Atrakcyjna dla Inwestora”, „Opolskie Kwitnące”, „Opolskie - Tutaj zostaję!”, „Opolskie tutaj zamieszkać”, „Opolska marka”, „Energia odnawialna na Opolszczyźnie”. Wiele tego typu inicjatyw i przedsięwzięć rozwojowych realizowanych jest również na poziomie lokalnym, co świadczy o wysokiej aktywności, nie tylko w obszarze czysto administracyjnym, ale przede wszystkim prorozwojowym. Dla przykładu, w ramach strategii marketingowej **„Opolskie Kwitnące”** przeprowadzono konkursy na ukwiecanie regionu angażujące lokalną społeczność⁸⁸, a także obchodzi się Dni Województwa Opolskiego. Natomiast wśród działań skierowanych przede wszystkim do mieszkańców spoza regionu, na uwagę zasługują m.in.: **kampania promocyjna dla mieszkańców ościennych województw prowadzona pod hasłem „Opolskie tutaj zamieszkać”**⁸⁹, promocja w ramach imprez masowych, targów, a także imprez o charakterze wystawienniczym w kraju i zagranicą⁹⁰.

Od 2007 roku, w województwie opolskim, realizowany jest program **„Opolskie – Tutaj zostaję!”**, stanowiący przeciwwagę dla intensywnej promocji zatrudnienia za granicą. W ramach programu podejmowana są następujące działania: promocja możliwości podejmowania nauki i zatrudnienia w regionie, promocja rozwoju kariery zawodowej w regionie, promocja podejmowania własnej działalności gospodarczej, działania uświadamiające negatywne skutki masowej emigracji zarobkowej, a także działania wspierające rozwój przedsiębiorczości oraz umiejętności poruszania się na rynku pracy.

---

⁸⁸ W 2009 oraz 2010 roku zorganizowane zostały konferencje florystyczne oraz dwie edycje konkursu dla mieszkańców i samorządów gminnych, wspomagające wdrażanie planu na poziomie lokalnym. Celem konkursu jest zachęcenie mieszkańców do ukwiecania oraz upiększania regionu. Konkurs w swym założeniu ma także wspomóc kreowanie pozytywnego wizerunku ich najbliższego otoczenia, a także dać mieszkańcom możliwość bezpośredniego wpływu na wygląd estetyczny okolicy, wzmacniając dodatkowo poczucie przynależności do danej społeczności lokalnej. Stanowi też okazję do zacieśnienia stosunków zwłaszcza w odniesieniu do najbliższego sąsiedztwa. Działania podejmowane w ramach realizacji konkursowego celu powodują pobudzenie aktywności społecznej, a także wzrost świadomości ekologicznej. Pomimo, że w 2011 roku odbywa się dopiero III edycja konkursu, należy stwierdzić, że realizuje on założone cele, angażując (z roku na rok) kolejne podmioty w proces ukwiecania regionu.

⁸⁹ Kampania zachęca do osiedlania się w województwie opolskim oraz prezentuje województwo opolskie jako miejsca atrakcyjne do zamieszkania. Podstawowe atuty podkreślane w czasie działań promocyjnych to przede wszystkim spokój, czyste środowisko, zadbane i dobrze zorganizowane otoczenie (argumenty dla mieszkańców górnego Śląska), a także mniejsze zagęszczenie ludności i niższe ceny zakupu gruntów, nieruchomości oraz usług budowlanych (dodatkowe argumenty dla mieszkańców wschodniej części Dolnego Śląska). Akcja przeprowadzona jest w ścisłej współpracy z samorządami gminnymi. Zainteresowane gminy przygotowały oferty zawierające główne atuty zamieszkania na jej terenie: atrakcyjność, infrastruktura, plan zagospodarowania przestrzennego.

⁹⁰ Promocja w ramach imprez masowych, targów, a także imprez o charakterze wystawienniczym w kraju (m.in.: Jarmark Wojewódzki w Łodzi, Kiermasz Wielkanocny w Warszawie) i zagranicą (m.in.: Targi Rzemieślniczo-Konsumpcyjne w Mainz, Targi Rzemieślnicze w Koblencji, Międzynarodowe Targi „Contact” w Luksemburgu, Międzynarodowe Targi Rolno – Spożywcze „Grüne Woche” w Berlinie, Targi Kulinaria & Lifestyle w Primasens, Targi ITB w Berlinie, Międzynarodowe Spotkania Folklorystyczne w Jabłonkowie, udział i przygotowanie Polskich Tygodni w Meklemburgii).

Oceniając sprawność instytucjonalną należy również uwzględnić działania i inicjatywy realizowane poza granicami województwa, np. w ramach zagranicznych przedstawicielstw regionalnych. Biuro Informacyjne Województwa Opolskiego w Brukseli ma najdłuższy staż wśród tego typu jednostek, działa od 2001 roku. Nie jest to jedyne przedstawicielstwo zagraniczne – w trosce o rozwój gospodarczy samorząd Opolszczyzny utworzył Biuro Inicjatyw Gospodarczych na lotnisku Frankfurt-Hahn⁹¹.

Województwo opolskie zawsze postrzegane było jako region otwarty na Europę i resztę świata. Działalność ta realizowana jest na podstawie dokumentu „Priorytety Współpracy Zagranicznej Województwa Opolskiego” zatwierdzanego przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP. Samorząd Województwa Opolskiego prowadzi aktywną współpracę z partnerami z zagranicy⁹², podpisano porozumienia i deklaracje współpracy z regionami z Niemiec (Nadrenia-Palatynat), Czech (Kraj Ołomuniecki), Francji (Burgundia), Hiszpanii (Autonomiczna Wspólnota Galicji), Włoch (Południowy Tyrol, Region Bazylikata), Węgier (Komitat Fejer), Ukrainy (Obwód Iwano-Frankiwnsk), Austrii (Kraj Związkowy Styria) i Rumunii (Okręg Arad). Województwo opolskie od 2003 r. jest partnerem w ramach "4-stronnej partnerskiej sieci regionalnej". Celem tego partnerstwa jest stworzenie międzyregionalnej, europejskiej sieci współpracy pomiędzy 4 regionami europejskimi: województwem opolskim, Nadrenią-Palatynatem, Burgundią i Krajem Środkowoczeskim. Do dziedzin tej współpracy należą m.in.: nauka, współpraca instytucjonalna i wymiana osobowa, kultura, środowisko naturalne, gospodarka, zagospodarowanie przestrzenne, planowanie i rozwój regionalny i odnowa wsi.

Równie ważny, szczególnie dla regionu graniczącego z Republiką Czeską, jest rozwój współpracy transgranicznej, głównie w wymiarze gospodarczym, m.in. poprzez usprawnianie wymiany informacji o terenach i ofertach inwestycyjnych, wprowadzenie ułatwień w podejmowaniu działalności gospodarczej, ale także rozbudowę infrastruktury drogowej i turystycznej, tworzenie wspólnych ofert turystycznych i wspólną promocję polsko- czeskiego pogranicza. W tym zakresie doskonale rozwija się współpraca z Krajem Ołomunieckim. Aby wzmocnić działania w tym zakresie Samorząd Województwa wspiera także euroregiony Pradziad i Silesia przy realizacji wspólnych projektów. Istotne znaczenie dla współpracy transgranicznej ma realizacja projektu „Strategie systemowej współpracy instytucji publicznych Kraju Morawsko-Śląskiego, Województwa Śląskiego i Opolskiego” w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013. Celem projektu jest m.in. wsparcie tworzenia i działalności powstającego na terenie czesko-polsko-słowackiego pogranicza Europejskiego Ugrupowania Współpracy Terytorialnej TRITIA z udziałem Kraju Morawsko-Śląskiego, Województwa Opolskiego, Województwa Śląskiego oraz Samorządowego Kraju Żylińskiego, a także powstania strategii rozwoju tego obszaru.

Opolskie gminy również od wielu lat prowadzą współpracę zagraniczną, wiele z nich ma podpisane indywidualne umowy oraz porozumienia o współpracy i partnerstwie. Dotyczą one najczęściej wymiany doświadczeń na polu gospodarczym i samorządowym, bezpośrednich kontaktów mieszkańców gmin partnerskich, wymiany grup młodzieżowych i artystycznych, organizacji wspólnych imprez kulturalnych, a także sportowych. Także powiaty województwa opolskiego podpisują porozumienia o partnerstwie z regionami innych państw, najczęściej Niemiec i Czech.

---

⁹¹ A. Herman, *Założenia, praktyka działania i potencjał polskich przedstawicielstw regionalnych w Brukseli*. Red. J. Arcimowicz, J. Kurczewski. *Zależność czy współpraca? Dialektyka praktyk urzędowych.*, Uniwersytet Warszawski. Instytut Stosowanych Nauk Społecznych, Warszawa 2011, s. 270-273.

⁹² Planuje się, iż wśród nowych kierunków współpracy znajdzie się Kraj Krasnodarski w Rosji oraz prowincja Fujian w Chinach.

Intensywną, bezpośrednią współpracę z partnerami zagranicznymi prowadzi także wiele instytucji działających na terenie województwa opolskiego: uczelnie i instytuty naukowe, instytucje gospodarcze, instytucje pozarządowe. Obejmuje ona m.in. współdziałanie w sferze naukowej, naukowo-technicznej, promocję gospodarczą województwa opolskiego oraz wymianę doświadczeń w dziedzinie rozwoju regionalnego.

Jednak współpraca Opolszczyzny to nie tylko współpraca nastawiona na wymierne korzyści gospodarcze, to także współpraca instytutów naukowo-badawczych, która umożliwi transfer wiedzy i technologii. Mimo, iż szkolnictwo wyższe nie znajduje się w kompetencjach Samorządu Województwa, to wymiana naukowa jest wspierana szczególnie, gdyż stanowi o rozwoju i konkurencyjności regionu.

Działania podejmowane we współpracy z regionami partnerskimi, mają przyczyniać się także do szeroko rozumianego rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Stąd duże wsparcie Samorządu dla inicjatyw kulturalnych i edukacyjnych. Duże znaczenie w tej kwestii mają działania podejmowane w ramach Porozumienia Czterostronnego między Burgundią, Nadrenią-Palatynatem, Krajem Środkowoczeskim i Opolszczyzną, które zarazem są jedną z pierwszych takich inicjatyw w Europie. Są to projekty edukacyjne, jak konkurs krytyki filmowej „Licealiści w kinie”, konkurs wiedzy o Unii Europejskiej „Euroquizz” a także czterostronne spotkania młodzieży regionów partnerskich. Gdy w 2003 r. podpisywano Porozumienie Czterostronne, Polska dopiero zmierzała w kierunku Unii Europejskiej i dzięki temu projektowi Opolszczyzna mogła korzystać z doświadczenia krajów starej Unii. Mając na uwadze wsparcie, jakie nam wtedy udzielono, dziś bogatsi w to doświadczenie chcemy się nim dzielić także z innymi krajami i regionami pretendującymi do UE. Stąd współpraca z Obwodem Iwano-Frankowskim na Ukrainie rozwija się w takich dziedzinach jak wymiana doświadczeń, kultura, turystyka, wymiana młodzieży oraz sport. W październiku 2011 roku obchodzić będziemy 10-lecie podpisania oficjalnej umowy o współpracy.

Dzięki tak rozwiniętej sieci partnerstw Opolszczyzna może wzmacniać swoją pozycję i kształtować dobry wizerunek województwa wśród regionów Europy jak i całego świata.

6.1.1.7. Społeczeństwo informacyjne jako niezbędna składowa nowoczesnego rozwoju społecznego

Badania wskazują, iż mieszkańcy województwa opolskiego w coraz większym stopniu oczekują, aby jak największa część ich interakcji z podmiotami publicznymi możliwa była za pośrednictwem Internetu. Na taką postawę wpływają w dużym stopniu procesy zachodzące w innych obszarach życia społeczno-gospodarczego, szczególnie w sektorze usług rynkowych (zakupy przez Internet, bankowość elektroniczna). Wiele osób oczekuje podobnych udogodnień także od podmiotów publicznych. Istotnym czynnikiem jest także specyficzna sytuacja województwa opolskiego. Z uwagi na obserwowaną w ostatnich latach emigrację zagraniczną, oczekiwania mieszkańców, aby sprawy urzędowe można było załatwiać drogą elektroniczną, są na Opolszczyźnie szczególnie duże⁹³. **Dla przykładu, podczas ostatniego Narodowego Spisu Powszechnego przeprowadzonego w II kwartale 2011 roku, mniej więcej co dziesiąty mieszkaniec województwa opolskiego dokonał samospisu drogą internetową (111,4 tys. osób zostało spisanych przez Internet).**

W województwie opolskim pierwsze działania służące budowie społeczeństwa informacyjnego podjęto w latach 2004-2006. W ramach ZPORR (2004-2006) 57 jednostek samorządu zrealizowało projekt pn. „eUrząd dla mieszkańca Opolszczyzny”. Realizacja projektu przyczyniła się do budowy społeczeństwa informacyjnego w regionie poprzez upowszechnienie wykorzystania nowych technologii w pracy administracji samorządowej,

---

⁹³ Na podstawie: „Analiza rozwoju ICT w województwie opolskim”, Śląska Sieć Metropolitalna, Opole 2011.

łatwiejszy dostęp do usług publicznych dla mieszkańców regionu, usprawnienie wewnętrznego i zewnętrznego obiegu dokumentów oraz dostępu do informacji.

W perspektywie finansowej 2007-2013, Samorząd Województwa Opolskiego, w zakresie społeczeństwa informacyjnego, realizuje 2 projekty. W ramach pierwszego z nich, tj. **„Opolskie w Internecie – system informacji przestrzennej i portal informacyjno-promocyjny Województwa Opolskiego”**, poprzez budowę regionalnej infrastruktury informacyjnej wykorzystującej *Opolski System Informacji Przestrzennej* i uruchomienie e-usług administracji, kontynuowane są działania komplementarne, względem projektu „eUrząd dla mieszkańca Opolszczyzny”. Projekt swoim zasięgiem obejmuje cały teren województwa opolskiego – ponad tysiąc miejscowości, w tym obszary wiejskie, czyli tereny gdzie dostęp do infrastruktury teleinformatycznej z założenia jest utrudniony i ograniczony. Województwo opolskie jest także pierwszym regionem, w którym na dużą skalę realizowany jest projekt tzw. eSzkoły. **„Opolska eSzkoła, szkoła ku przyszłości”** umożliwi współpracę nauczycieli, uczniów i ich rodziców na wirtualnej platformie. Projekt ten pomoże wspierać rozwój uczniów i budowę społeczeństwa informacyjnego, zapewni dostęp do wiedzy i informacji, zwiększy możliwość wykorzystania technologii informatycznych na zajęciach pozalekcyjnych i podczas pracy w domu. Wszyscy użytkownicy systemu dostaną własne skrzynki pocztowe, będą mogli korzystać z for dyskusyjnych, dzielić się dokumentami, a dodatkowo rodzice będą mogli sprawdzać postępy swoich pociech w dostępnych zdalnie elektronicznych dziennikach. Możliwe także stanie się tworzenie wirtualnych klas, skupiających np. uczniów zainteresowanych wąską specjalnością. System będzie dostępny nie tylko w szkole, ale też w domu – przez Internet. Najważniejszym elementem projektu będzie jednak internetowy portal regionalny eSzkoły, którego zadaniem będzie integracja środowiska edukacyjnego oraz wsparcie rozwoju ucznia i zapewnienie mu łatwiejszego dostępu do materiałów potrzebnych do nauki. Umożliwi on m.in. stworzenie indywidualnego elektronicznego konta z informacjami o użytkowniku, łatwą integrację i wymianę danych oraz analizę wyników sprawdzianów i egzaminów. Dzięki systemowi rodzice będą mogli śledzić postęp ich dziecka, będą również mogli łatwo skonsultować się z nauczycielami, bądź innymi rodzicami. Dla dyrektorów placówek edukacyjnych system ma być przede wszystkim pomocą w zarządzaniu szkołą i zespołem nauczycielskim. System pozwoli także na szybkie uzyskanie opinii nauczycieli i rodziców w określonym temacie oraz porównanie wyników placówki z innymi w regionie.

W związku z coraz szerszym dostępem do Internetu konieczne jest prowadzenie inwestycji w obszarze e-usług oraz nowych technologii ICT we wszystkich dziedzinach życia. Koniecznym jest także rozpowszechnianie wiedzy i edukowanie społeczeństwa nt. korzystania z e-usług oraz nowych technologii ICT. Jednocześnie, w sposób naturalny, koniecznym staje się podjęcie działań związanych z edukacją społeczeństwa w zakresie umiejętności stosowania narzędzi i środków technologii informacyjnych i komunikacyjnych, zarówno w pracy, jak i w życiu codziennym. Rozwiązanie dot. stosowania e-usług i technologii ICT zaleca także Komisja Europejska. Finalnym efektem wdrażania nowoczesnych technologii jest likwidacja nierówności w dostępie do informacji. Należy aktywizować społeczeństwo województwa opolskiego ze szczególnym naciskiem na grupy osób w wieku 50+, gdyż ta grupa jest szczególnie wyobcowana, jeśli chodzi o kwestie korzystania z ICT⁹⁴. Badania przeprowadzone przez Śląską Sieć Metropolitalną wskazują, iż w województwie opolskim występują cztery podstawowe bariery związane z rozwojem e-usług, tj: bariera wiedzy i braku potrzeb, bariera braku środków dla operatorów, bariera wieku oraz bariera wykształcenia.

---

⁹⁴ Tamże.

6.1.1.7.1. Dostęp do Internetu

Z ankiet opracowanych przez Urząd Komunikacji Elektronicznej w marcu 2011 r. wynika, iż stopień pokrycia infrastrukturą województwa opolskiego zbliża się do 100%. Sieć szkieletowa, wykonana w oparciu o technologię światłowodową, łączy gminy wszystkich powiatów województwa opolskiego. Dostępna we wszystkich gminach sieć jest własnością jednego operatora, Telekomunikacji Polskiej, pełniącej rolę operatora wiodącego w całej Polsce. Ponadto województwo opolskie jest przykładem prawidłowej organizacji planowania sieci przez operatora wiodącego, co umożliwia współpracę na linii samorząd-operator. W miejscach gdzie nie ma odpowiedniej infrastruktury teleinformatycznej, istnieje możliwość dostępu do Internetu drogą satelitarną.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że dostęp do Internetu w województwie opolskim jest zadowalający, pomijając nieliczne miejscowości, które zostały objęte projektem realizowanym w ramach PO Innowacyjna Gospodarka - Działanie 8.4 Zapewnienie dostępu do Internetu (na etapie „Ostatniej mili”). **Głównym problemem nie jest brak światłowodowej sieci szkieletowej, bo ta jest obecna we wszystkich gminach, lecz niewystarczająca infrastruktura „ostatniej mili” lub jej niezadowalający stan, co uniemożliwia podłączenie do sieci wszystkich zainteresowanych⁹⁵.**

Badania prowadzone przez Główny Urząd Statystyczny wskazują, iż w 2010 roku około 65% gospodarstw domowych w podregionie południowo-zachodnim⁹⁶ posiadało dostęp do Internetu (w Polsce średnio 63,4%). Do głównych powodów braku dostępu do sieci w domu przez gospodarstwa domowe uznaje się w skali kraju: brak takiej potrzeby (ponad 50%), brak odpowiednich umiejętności (ok. 30%), zbyt wysokie koszty sprzętu (ok. 25%), a także zbyt wysokie koszty dostępu (ok. 20%). **Brak technicznych możliwości podłączenia do Internetu deklaruje jedynie około 5% gospodarstw bez dostępu do tej sieci.**

Ponad 90% osób korzystających z Internetu posiada dostęp przynajmniej równy 256 kb/s, co do niedawna było wartością uznawaną w UE za minimalne rozwiązanie. Należy też pamiętać, że prędkość posiadana w danym momencie przez odbiorcę często nie oznacza maksymalnej wydajności infrastruktury na danym terenie. Użytkownicy nie zawsze wykorzystują dostępne przepustowości, często nie mają też takiej potrzeby (satisfakcjonuje ich posiadane rozwiązanie).

Dla budowy i funkcjonowania sprawnego społeczeństwa informacyjnego konieczne jest spełnienie trzech warunków: odpowiedniej infrastruktury, świadczenia e-usług oraz świadomości i umiejętności społeczeństwa w zakresie wykorzystania stosowania narzędzi i środków ICT (tzw. triada społeczeństwa informacyjnego).

6.1.2. OPOLSKIE JAKO REGION ATRAKCYJNY DO ZAMIESZKANIA - DIAGNOZA

Województwo opolskie jest regionem o korzystnych warunkach do zamieszkania i wysokiej jakości życia mieszkańców. Do głównych jego atutów należą m.in.: dogodna lokalizacja, relatywnie dobra dostępność komunikacyjna, korzystne warunki klimatyczne oraz wysoki poziom życia i bezpieczeństwa jego mieszkańców.

Istotnym czynnikiem wpływającym na ocenę warunków życia jako korzystnych są możliwości finansowe mieszkańców do zaspokajania własnych potrzeb. Wg diagnozy

⁹⁵ Należy mieć jednak na uwadze fakt, iż planowane na lata 2011-2012 inwestycje, m.in. teleoperatorów zmierzających do wybudowania sieci bazującej na technologii HSPA+ oraz LTE, mogą zdecydowanie ten obraz poprawić.

⁹⁶ obejmującym swoim zasięgiem województwo opolskie i dolnośląskie

społecznej⁹⁷, województwo opolskie charakteryzuje się najwyższym poziomem materialnych warunków życia w Polsce. Region, na tle pozostałych województw, wyróżnia wyjątkowo korzystna sytuacja w zakresie zasobności materialnej (1 miejsce), jednocześnie warunki w zakresie kształcenia dzieci i wypoczynku należą do lepszych w kraju (3 miejsce). Bardzo wysoko oceniono także warunki w zakresie ochrony zdrowia (4 miejsce) oraz uczestnictwa w kulturze (5 miejsce).

Także indywidualna jakość życia w województwie opolskim oceniona została wyjątkowo korzystnie – region zajął pierwszą pozycję w rankingu. Wysoka pozycja opolskiego wskazuje na przewagę pozytywnych opinii, wyrażonych przez mieszkańców regionu, w zakresie ich indywidualnej oceny jakości i stylu życia. Ocena jakości życia obejmowała m.in. następujące elementy: ogólny dobrostan psychiczny, zadowolenie z poszczególnych dziedzin i aspektów życia, subiektywną ocenę materialnego poziomu życia, stres, postawy i zachowania społeczne, w tym kapitał społeczny, korzystanie z nowoczesnych technologii, sytuację na rynku pracy oraz karierę zawodową. Opolskie, pod względem indywidualnej jakości życia, wypadło lepiej aniżeli sąsiednie województwa: wielkopolskie (3 miejsce), dolnośląskie – 4 miejsce, śląskie – 7 i łódzkie – 12.

Oprócz wskazanych wyżej atutów regionu należy zauważyć, że Opolszczyzna wyróżnia się wysokim poziomem wydatków jego mieszkańców, co potwierdza wysoką pozycję województwa w zakresie materialnych warunków życia. W 2009 roku przeciętne miesięczne wydatki rozporządzalne na 1 osobę w gospodarstwie domowym plasowały region na 2 miejscu w kraju (zaraz za mazowieckim). Pod względem przeciętnych miesięcznych dochodów rozporządzalnych opolskie zajęło 10 pozycję⁹⁸. Dobrą sytuację materialną gospodarstw domowych potwierdza ponadto najniższa w kraju wartość wskaźnika zagrożenia ubóstwem (5% wobec 8,3% średnio w kraju).

Sferą istotną dla oceny warunków życia w regionie jest odpowiedni dostęp do placówek opiekuńczo-wychowawczych. Również tu województwo opolskie wyróżnia się na tle innych regionów – pod względem ilości miejsc w żłobkach, w przeliczeniu na 1000 urodzeń żywych, region plasuje się na 2 pozycji w 2009 roku (124 miejsc wobec 73 średnio w kraju). Pod względem ilości miejsc w przedszkolach, w przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku przedszkolnym, opolskie zajęło 1 miejsce (815 miejsc wobec 543 średnio w kraju). W tym miejscu należy zauważyć, że o ile sytuację opolskiego na tle innych regionów należy ocenić jako relatywnie korzystną, o tyle na poziomie regionu obserwuje się znaczne trudności w dostępie do usług o charakterze opiekuńczo-wychowawczym, zwłaszcza na poziomie żłobków. Liczba miejsc w żłobkach nie zaspokaja istniejących potrzeb w tym zakresie. Kwestią dalece istotną jest ponadto jakość nauczania przedszkolnego. „Polepszenie jakości instytucji zajmujących się małymi dziećmi nie jest możliwe bez podniesienia kompetencji kadry nauczycielskiej. Obecnie w skali kraju brakuje odpowiedniej oferty programów rozwijających kwalifikacje nauczycieli przedszkolnych w takiej tematyce, jak: praca z grupą różnowiekową, praca z dzieckiem trudnym, partnerska współpraca z rodzicami, obserwacja dzieci, konstruowanie zindywidualizowanych planów rozwoju oraz dokumentowanie rozwoju dzieci”⁹⁹.

---

⁹⁷ Red. J. Czapiński, T. Panek, *Diagnoza społeczna 2009. Warunki i jakość życia Polaków. Raport*, Rada Monitoringu Społecznego, Warszawa: 29.11.2009 r. Pierwsze badania w ramach diagnozy zrealizowano w 2000 r., kolejne – trzy lata później, trzy następne diagnozy opracowano w odstępach dwuletnich. Analiza porównawcza w układzie wojewódzkim została przeprowadzona przez pryzmat finansowych możliwości gospodarstw domowych zaspokojenia potrzeb w wybranych obszarach.

⁹⁸ W latach 2004-2008 województwo opolskie pod względem kształtowania się wartości dochodów rozporządzalnych w przeliczeniu na 1 osobę w gospodarstwie domowym plasowało się na następujących pozycjach: odpowiednio - 6,3,10,5, 4.

⁹⁹ *Polska 2030. Wyzwania rozwojowe*, Red. M. Boni, Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Zespół Doradców Strategicznych Prezesa Rady Ministrów, lipiec 2009 Warszawa, s. 228.

Mężczyźni żyją dłużej niż przeciętnie w kraju, a średnia trwania życia kobiet oscyluje wokół przeciętnej dla Polski (w 2010 roku: mężczyźni 73,0 lat wobec 72,1 średnio w Polsce – 3 miejsce, kobiety 80,4 lat wobec 80,6 średnio w kraju – 9 miejsce). Na warunki życia mieszkańców istotnie wpływa także stan bezpieczeństwa oraz funkcjonowanie instytucji porządku publicznego. Liczba przestępstw w woj. opolskim generalnie maleje, natomiast wskaźnik wykrywalności przestępstw stwierdzonych rośnie i jest wyższy niż przeciętnie w Polsce (w 2010 r. wyniósł on 73,0% wobec 67,1% średnio w Polsce).

Województwo opolskie jest regionem atrakcyjnym pod względem przyrodniczym, krajobrazowym i kulturowym. Region charakteryzuje się znaczącym potencjałem turystyczno-rekreacyjnym, co istotnie wpływa na ocenę jakości życia jego mieszkańców, jak również stanowi o atrakcyjności województwa dla odwiedzających. Ponadto region posiada zróżnicowaną ofertę w zakresie szkolnictwa wyższego. Dynamicznie rozwijający się opolski ośrodek akademicki wraz z bogatą ofertą kulturalno-rozrywkową, skierowaną do grupy młodych osób, stanowią istotny potencjał regionu.

6.1.2.1. Kultura i dziedzictwo kulturowe jako czynniki kształtujące tożsamość regionalną oraz zapewniające ciągłość tradycji i rozwój regionu

Śląsk Opolski to ziemia pogranicza, kolebka wielokulturowego dziedzictwa, o którym zdecydowała historia. Splot tak wielu różnych tradycji - polskich, niemieckich i czeskich uczynił kulturę województwa opolskiego szczególnie bogatą i różnorodną¹⁰⁰. Świadczą o tym zarówno jej materialne wytwory jak i sfera duchowa. Czerpiąc z wpływów kultury polskiej, niemieckiej i czeskiej, region opolski zajmuje znaczącą pozycję na „kulturowej” mapie Polski.

6.1.2.1.1. Wielokulturowość regionu

Wielokulturowość i wielonarodowość, nawiązywanie do różnorodnych tradycji, zwyczajów i języków wpłynęły na powstanie cennego dziedzictwa kulturowego, cechującego się wzajemnym przenikaniem się kultur oraz otwartością na nowe wartości i kierunki rozwoju. Opolszczyzna to ziemia pogranicza o burzliwych ale i bogatych dziejach. W przeszłości znajdowała się w granicach państw: Polski Piastów, Czech, Austrii, Prus i Niemiec, co znalazło odzwierciedlenie w bogatym dziedzictwie historycznym i w silnym wpływie kultur polskiej, niemieckiej oraz czesko-morawskiej. Po II wojnie światowej do pozostałych w województwie śląskich autochtonów dołączyli przesiedleńcy z Polski centralnej oraz ze wschodnich kresów Polski zajętych przez Związek Radziecki¹⁰¹. Śląscy autochtoni ale i przesiedleńcy z kresów wykazują silne więzi kulturowe.

Dane Spisu Powszechnego, przeprowadzonego w 2002 roku, wskazały, że spośród ponad miliona mieszkańców województwa opolskiego: 869,3 tys. deklarowało narodowość polską, 106,9 tys. narodowość niemiecką, a 24,2 tys. określało się jako Ślązacy. W województwie opolskim dodatkowo: 861 osób deklarowało narodowość romską, 275 ukraińską, a 128 rosyjską. Liczebność pozostałych, ustalonych deklaracji nie przekraczała 100 osób. Udział ludności niepolskiej w ogólnej liczbie ludności regionu wynosi 12,5%.

Ukształtowana historycznie wielonarodowość i wielokulturowość regionu, zwłaszcza zaś obecność i aktywność największego w Polsce skupiska mniejszości niemieckiej, stanowią wyrazistą część obecnego wizerunku regionu i bardzo ważny jego wyróżnik w skali kraju. Wyjątkowa w porównaniu do pozostałych regionów różnorodność narodowościowo-

¹⁰⁰ W tym miejscu należy podkreślić także znaczącą rolę kultury kresowej.

¹⁰¹ Struktura ludności napływowej wskazywała, iż największą grupę stanowiły osoby z Polski Centralnej i pozostałych ziem Polski, kolejno Kresowiaczy (22,3%) oraz reemigranci z Francji, Belgii, Niemiec i Rumunii.

kulturowa wyrażająca się wyjątkowym bogactwem dziedzictwa kulturowego i przejawów kultury wpływają na atrakcyjność regionu i decydują o silnej regionalnej tożsamości jego mieszkańców. Mogą też stanowić istotną podstawę i sferę społeczno-ekonomicznego rozwoju regionu. Wielokulturowość, rozpatrywana w aspekcie różnorodności narodowościowej stanowi niewątpliwie atut województwa opolskiego i należy ją wspierać. Na terenie województwa zgodnie zamieszkują Ślązacy i ludność napływowa o zróżnicowanym rodowodzie regionalnym, w tym przesiedleńcy z Kresów Wschodnich II RP (Kresowiaczy). Ludność ta podejmuje szereg inicjatyw, które mają na celu propagowanie i podtrzymanie kultury. Spośród wyżej wymienionych dużą aktywność kulturalną wykazuje zwłaszcza mniejszość niemiecka¹⁰² oraz środowiska kresowe¹⁰³. Coraz bardziej widoczna jest również działalność kulturalna Romów¹⁰⁴.

6.1.2.1.2. Dziedzictwo kulturowe regionu

Województwo opolskie poszczycić się może bogatym dorobkiem kulturowym, stanem posiadania przewyższającym często inne, znacznie większe i zasobniejsze regiony w Polsce. Dotyczy to zarówno dziedzictwa niematerialnego, którego podstawę stanowi silnie rozwinięte wśród ludności poczucie więzi z tradycją, pielęgnowanie zwyczajów, gwary, stroju i sztuki ludowej, a także dziedzictwa materialnego, które charakteryzują liczne obiekty architektury zabytkowej, historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły komponowanej zieleni oraz drobne elementy małej architektury, a także zabytkowe wyposażenie wnętrz. Całość tworzy niezwykle bogaty i zróżnicowany krajobraz kulturowy¹⁰⁵. Dokumentem, w którym ujmuje się główne cele polityki samorządu województwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad nimi jest opracowywany co 4 lata Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego.

6.1.2.1.2.1. Zasoby materialnego dziedzictwa kulturowego województwa opolskiego

Region opolski należy do jednych z zasobniejszych w Polsce w obiekty zabytkowe. Należy jednak zaznaczyć, że wiele obiektów o zabytkowych wartościach nie jest ujętych w rejestrze zabytków. Lista najcenniejszych zabytków nieruchomych wpisanych z terenu województwa

Zdjęcie 1. Góra św. Anny
Źródło: zdjęcie pochodzi z zasobów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego

¹⁰² Towarzystwo Społeczno – Kulturalne Niemców na Śląsku Opolskim oraz inne organizacje i stowarzyszenia MN tworzą zespoły artystyczne, organizują wiele imprez kulturalnych o zasięgu regionalnym (m.in. Przegląd Orkiestr Mniejszości Niemieckiej, Przegląd Zespołów Dziecięcych i Młodzieżowych Mniejszości Niemieckiej, Dni Kultury Niemieckiej na Śląsku Opolskim, Konkurs Recytatorski w języku niemieckim "Młodzież recytuje poezję", Ogólnopolski Konkurs Literacki "W języku serca", Festiwal Chórów i Zespołów Śpiewających MN). W gminach, w których mniejszość niemiecka stanowi znaczący odsetek mieszkańców członkowie kół terenowych TSKN współuczestniczą i współorganizują bądź organizują lokalne imprezy kulturalne. Aktywność kulturalna mniejszości niemieckiej przejawia się m.in. w działalności chórów, orkiestr, kapel, zespołów muzycznych, śpiewających, tanecznych, grup teatralnych.

¹⁰³ Na terenie województwa działają liczne organizacje kresowe. Są to m.in. Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo Wschodnich (oddziały w Opolu, Brzegu, Kędzierzynie – Koźlu, Nysie, Głubczycach), Związek Sybiraków, Stowarzyszenie „Rodzina Katyńska”, Ogólnopolskie Stowarzyszenie Współpracy Polska – Ukraina „Nadwórna”, Stowarzyszenie Wspólnota Polska. W ramach odbywających się od 2010 r. *Opolskich Dni Kresowych* organizowanych jest wiele spotkań poświęconych dziedzictwu kulturowemu dawnych Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej (m.in. np. wystawy, koncerty, przeglądy zespołów, spektakle teatralne).

¹⁰⁴ Romowie, kultywują swoje tradycje poprzez działalność Towarzystw Społeczno-Kulturalnych Romów, m.in. w Kędzierzynie – Koźlu, Głubczycach oraz innych organizacjach i stowarzyszeniach.

¹⁰⁵ *Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2011-2014*, Opole 2011, s. 7

opolskiego do krajowego rejestru zabytków ma ponad 2,8 tys. pozycji¹⁰⁶, ruchomych obiektów jest ponad 7,2 tys., a zabytków archeologicznych prawie 1,2 tysiąca¹⁰⁷. Dwa zabytkowe zespoły objęte są szczególną formą ochrony jaką jest umieszczenie na liście Pomników Historii Prezydenta RP (Góra Św. Anny - komponowany krajobraz kulturowo-przyrodniczy – obszar istotnego potencjału dla rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i pielgrzymkowej oraz zespół kościoła farnego św. Jakuba i Agnieszki w Nysie)¹⁰⁸.

Wizytówką regionu są kompleksy średniowiecznej architektury sakralnej i świeckiej, które znajdują się głównie w stolicy województwa (wieża Piastowska w Opolu, elementy średniowiecznej architektury i wyposażenia w Katedrze Opolskiej, w kościele Franciszkanów – kaplica św. Anny, tzw. Kaplica Piastowska, w kościele „Na Górcie”, Kaplica św. Wojciecha, Kaplica św. Aleksego, mury obronne z basztą, Górny Zamek, zbiory średniowiecznej rzeźby w Muzeum Diecezjalnym). Średniowieczne kościoły można obejrzeć w Kałkowie, Grodkowie, Namysłowie, Paczkowie, Głogówku i w Brzegu. Zachowanymi elementami architektury średniowiecznej mogą poszczycić się: Namysłów (ratusz, zamek), Otmuchów (zamek), Głogówek (zamek) oraz Paczków (mury z basztami i Wieża Bramy Wrocławskiej). Na Ostrówku w Opolu natrafiono na najstarsze ślady osadnictwa na terenie miasta, pochodzące z VIII w. n.e.

Perłą architektury zabytkowej Opolszczyzny są zabytkowe zamki i pałace. Do najpiękniejszych należą zespoły pałacowo-parkowe w Mosznej, Kamieniu Śląskim, Rogowie Opolskim, Prószkowie, Niewodnikach, Pawłowicach, Kopicach i Tułowicach oraz dzieła architektury i budownictwa obronnego (Zamek Piastów Śląskich w Brzegu, Zamek Biskupów Wrocławskich w Otmuchowie, zamki w Rogowie Opolskim, Namysłowie, Niemodlinie, Głogówku).

Na obszarze województwa znajduje się prawie 0,5 tys. murowanych kościołów. Najwięcej najcenniejszych kościołów, wzniesionych w XIII wieku, znajduje się w okolicach Nysy. Na szczególną uwagę zasługują również kościoły w Jemielnicy (powstały pod wpływem przybyłych na Śląsk Opolski Cystersów), gotyckie świątynie w Domaszowicach, Starym Grodkowie, Strzelnikach, Gierszowicach, Czeskiej Wsi i Pogorzeli, piękny kościół św. Mikołaja w Brzegu, barokowe kościoły jezuitów w Nysie, Otmuchowie i Prószkowie, kościół neoklasycy w Rudziczce czy neogotycki kościół w Tułach¹⁰⁹.

Zdjęcie 2. Pałac w Kamieniu Śląskim
Źródło: zdjęcie pochodzi z zasobów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego

Zdjęcie 3. Kościół odpustowy św. Anny w Oleśnie. Fot. Marek Maruszak
Źródło: zdjęcie pochodzi z zasobów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego

¹⁰⁶ Wg danych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu (stan na 31 maja 2011 r.) liczba zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków wyniosła ok. 2,5 tys. obiektów. Zobacz: www.wuozopole.pl

¹⁰⁷ Dane Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie (stan na koniec września 2010 r.); pod względem ilości zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru krajowego, województwo opolskie zajmuje jedno z czołowych miejsc w kraju.

¹⁰⁸ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie uznania za pomnik historii z dnia 14 kwietnia 2004 r. oraz z dnia 28 lutego 2011 r.; Lista obiektów uznanych przez Prezydenta RP za pomnik historii znajduje się na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

¹⁰⁹ Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2007-2010, Opole 2008, s. 51-54

Jednym z charakterystycznych elementów wiejskiego pejzażu regionu są drewniane kościoły, umiejscowione głównie w północnej części województwa i włączone w szlak architektury drewnianej Polski Południowej, który jest częścią europejskiego szlaku architektury drewnianej. Do najbardziej znanych należą kościoły w: Bąkowie, Bierdzanach, Brzezinkach, Jakubowicach, Krzyżowicach, Miechowej, Oleśnie, Michalicach, Proślicach, Uszycach, Malni, Baborowie.

Ponadto bogate zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią historycznie ukształtowane zespoły urbanistyczne (m.in. stare miasta w Brzegu, Paczkowie, Byczynie, Opolu, Nysie, Głogówku) i ruralistyczne (Jemielnica, Pokój, Pilszcz, Księża Pole, Ścinawa Nyska, Grobniki), obiekty użyteczności publicznej (ratusze miejskie, m.in. w Brzegu, Grodkowie, Głogówku, Strzelcach Opolskich, Namysłowie, Głubczycach), dworce kolejowe w Brzegu, Opolu, Szydłowie, Pokoju, Murowie, Zimnej Wódce, Zalesiu Śląskim i Leśnicy, szpitale, m.in. Zespół im. Św. Aleksego w Opolu, w Głogówku, Kluczborku, Prudniku, Branicach i Namysłowie, szkoły – sieć średniowiecznych gimnazjów w Brzegu, Byczynie, Kluczborku i Wołczynie (jedne z najstarszych gimnazjów w Europie), kolegium „Carolinum” w Nysie, szkoły w Grodkowie, Kałkowie, Nowej Wsi Małej, Opolu, Pogorzeli, Siedlcu), obiekty techniki (m.in. szybkie piece wapiennicze z okolic Gogolina i Górażdzy, wieża ciśnień w Opolu, cementownia Odra, fabryka porcelany w Tułowicach, huta szkła w Murowie, huta żelaza w Ozimku i Zagwińdzu, papiernia w Krapkowicach, cegielnia w Szydłowie oraz jeden z najstarszych w Europie – most żeliwny w Ozimku), zabytkowe parki (w Pokoju, Lipnie i Prószkowie, Nysie, Brzegu, Kędzierzynie-Koźlu, Paczkowie, wyspa Bolko w Opolu, Dobrodzieniu, park zamkowy na Pasiece) oraz cmentarze. Rejestr zabytków województwa opolskiego obejmuje 111 obiektów, a wśród nich cmentarze wyznaniowe, komunalne i wojskowe: mogiły ofiar hitleryzmu i powstańców śląskich, cmentarze Armii Czerwonej, a także nieliczne prywatne mauzolea rodzinne zlokalizowane na terenach parków przypałacowych i dworskich (Wędrynia, Świercze). W Miejscu Pamięci Narodowej w Łambinowicach znajdują się trzy duże cmentarze wojenne¹¹⁰. Spośród cmentarzy wyznaniowych największą liczbę stanowią cmentarze katolickie (26, najstarszy datowany na XIII w. w Choruli) oraz żydowski (17 obiektów z największym w Białej, w większości z XVIII i XIX w.).

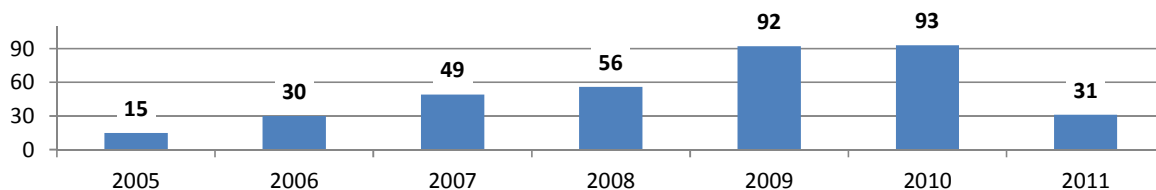

Zdjęcie 4. Cmentarz Żydowski w Białej. Macewy
Fot. Marek Maruszak
Źródło: zdjęcie pochodzi z zasobów Urzędu
Marszałkowskiego Województwa Opolskiego

Stan techniczny wielu obiektów i zespołów dziedzictwa kulturowego, często tworzących ciekawe szlaki kulturowe, lub stanowiących podstawę do ich utworzenia jest zły, co kwalifikuje je do renowacji i rewitalizacji¹¹¹. Znajdujące się na terenie regionu zabytki charakteryzują się dużą kubaturą, przez co ich rewitalizacja wymaga znacznych nakładów inwestycyjnych, których nie są w stanie ponieść samodzielnie jednostki samorządu terytorialnego, mimo że od kilku lat mocno włączyły się w proces poprawy ich stanu. W latach 2007-2011 ze środków samorządu województwa opolskiego sfinansowano w ramach otwartych konkursów ofert 321 zadania na łączną kwotę 6,2 mln zł w zakresie prac budowlanych i konserwatorskich.

¹¹⁰ Stary Cmentarz Jeniecki (1870-1945), Cmentarz Jeńców Radzieckich (1942-1945), Cmentarz Ofiar Obozów (1945-1946), Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2007-2010, Opole 2008, s. 48

¹¹¹ *Program Opieki...*, op. cit., s. 28-60, 66-69; *Raport na temat funkcjonowania systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce po 1989 roku*, red. J. Purchla, Kraków 2008 r., s. 86, 90-93 [w:] www.kongreskultury.pl

Wykres 16. Liczba wniosków objętych dofinansowaniem na zadania w zakresie ochrony zabytków ze środków Samorządu Województwa Opolskiego w latach 2005-2011.

Ponadto, w ramach typu II Ochrona dziedzictwa kulturowego lub naturalnego działania 5.3. Rozwój kultury oraz ochrona dziedzictwa kulturowego Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego dofinansowanie otrzymało 16 projektów na łączną kwotę ok. 23,4 mln zł. Wśród projektów znalazła się m.in. konserwacja i digitalizacja zabytkowego zbioru Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu, renowacja Wieży Piastowskiej w Opolu, prace konserwatorskie dla gotyckich polichromii kościoła pw. św. Jakuba Apostoła w Małujowicach. Działania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego w regionie finansowane są również w ramach programów operacyjnych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, środków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a także z budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Jednak potrzeby w zakresie renowacji obiektów zabytkowych (ruchomych i nieruchomych) nadal pozostają niezaspokojone, co pogarsza istniejący stan zachowania i przyczynia się do postępującego procesu degradacji. Z uwagi na swój obecny stan, często obiekty te nie są praktycznie dostępne – ani dla lokalnych społeczności (co skutkuje jej niską świadomością historyczną), ani dla ruchu turystycznego (przez co nie są wykorzystywane poważne szanse rozwojowe), jak i dla naukowców i badaczy. Często udostępnienie zabytków zwiedzającym nie jest także możliwe z powodu braku koniecznych elementów infrastruktury towarzyszącej.

Mapa 6. Ochrona dziedzictwa kulturowego w województwie opolskim

6.1.2.1.2.2. Dziedzictwo wartości niematerialnych

Województwo opolskie jest regionem zasobnym nie tylko w obiekty zabytkowe. Ważnym elementem tożsamości regionalnej jest dbałość o dziedzictwo kultury niematerialnej - oryginalną kulturę ludową łączącą tradycje kultury śląskiej, kresowej i z innych regionów Polski oraz pogranicza morawskiego. Przejawia się to między innymi w specyficznym dla regionu folklorze, obyczajowości, języku i sztuce kulinarnej. Do ciągle żywych i kultywowanych zwyczajów i obrzędów zaliczyć można wielkanocne procesje konne, wodzenie niedźwiedzia, babski comber, topienie marzanny, grzebanie basa, palenie żuru, polterabend (zwyczaj tłuczenia naczyń przed domem panny młodej w wieczór poprzedzający śląskie wesele połączony ze wspólną zabawą, częstowaniem m.in. kołoczem śląskim), żniwniok, czy zwyczaj kresowe¹¹². Elementem wyróżniającym region jest także tradycyjna kuchnia, z której 50 produktów zostało wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych. Żymlok opolski, buchty i kluski śląskie, śliszki i mołcka, kołocz śląski to tylko niektóre z jej specjałów¹¹³. Opolscy restauratorzy, rolnicy czy przetwórcy żywności chcą wzmocnić atrakcyjność regionu, a tym samym umożliwić turystom spróbowanie lokalnych i regionalnych specjalności, tworzą Regionalną Sieć Dziedzictwa Kulinarnego „Dziedzictwo Kulinarne Opolskie”. Ważną składową dorobku kulturowego regionu opolskiego jest też gwara śląska¹¹⁴. „Śląskie Beranie” i „Ze Śląskiem na Ty” to cyklicznie organizowane konkursy¹¹⁵, które mają za zadanie rozbudzenie wśród dzieci i młodzieży zainteresowania kulturą i tradycją regionu. Pielęgnowaniu poczucia własnej tożsamości kulturowej służy również uczestnictwo mieszkańców regionu w licznych formach działalności artystycznej. Najliczniej reprezentowane są chóry i zespoły śpiewacze, zespoły pieśni i tańca oraz orkiestry dęte. Bardzo popularne jest kroszonkarstwo, rzeźba w drewnie, malarstwo, zdobienie porcelany i ceramiki, wyrób koron żniwnych oraz kowalstwo.

Odmienność oraz bogactwo tradycyjnej kultury w odpowiedni sposób chronione i jednocześnie promowane, może stać się istotnym elementem rozwoju opolskich wsi, wpływając na zasobność jej mieszkańców i przyczyniając się do rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich. Promocja materialnej i niematerialnej kultury ludowej, tradycyjnych wyrobów sztuki kulinarnej, języka, typowych i niewystępujących w innych miejscach zawodów, rękodzieła ludowego, tradycyjnej opolskiej architektury może stanowić ważny element rozwoju turystyki wiejskiej, kulturalnej i agroturystyki, a także sprzyjać pełnieniu przez obszary wiejskie funkcji osiedleńczych.

Województwo opolskie posiada zróżnicowaną ofertę kulturalną, którą tworzą liczne instytucje kultury (m.in. muzea, ośrodki kultury, biblioteki, galerie), organizacje pozarządowe, kościoły i inne podmioty. Prowadzą one zarówno edukację w zakresie tzw. „kultury wysokiej”, jak również popularyzują dawną i współczesną kulturę ludową.

¹¹² *Program Opieki nad Zabytkami...*, s. 45; K. Bielenin – Lenczowska, *Kultura ludowa* [w:] www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=855&Itemid=19; *Zwyczaje i obrzędy doroczne na Śląsku* [w:] www.muzeumwsiopolskiej.pl; Należy zauważyć, że część imprez folklorystycznych wspierana jest w ramach Programu Odnowa Wsi [w:] www.odnowawsi.eu

¹¹³ Lista produktów tradycyjnych, zobacz: www.odnowawsi.eu

¹¹⁴ W literaturze przedmiotu w podziałach dialektu śląskiego wyróżnia się trzy jednostki dialektyczne: Śląsk północny, Śląsk środkowy oraz Śląsk południowy. Województwo opolskie znajduje się w obszarze oddziaływania dwóch jednostek dialektycznych: Śląska północnego i Śląska środkowego. Śląsk północny to obszary skoncentrowane wokół Opola i Kluczborka z granicą wyłączającą Brzeg i Strzelce Opolskie. W orientacyjnych granicach Śląska środkowego znajdują się z kolei m.in. Prudnik, Strzelce Opolskie, Kędzierzyn – Koźle. Zobacz: *Gwary Polskie*, przewodnik multimedialny pod redakcją H. Karaś [w:] http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=category&sectionid=9&id=40&Itemid=48

¹¹⁵ *Kalendarz Imprez Kulturalnych, Sportowych i Turystycznych Województwa Opolskiego na 2011 rok*, Opole 2010, oraz w wersji elektronicznej: www.umwo.opole.pl/docs/kalendarz_impres_kultural.pdf; *Tylko u nas...., są takie miejsca, imprezy, tradycje*, Opole 2009, s. 18 [w:] www.umwo.opole.pl/docs/others/tylko_u_nas_pl.pdf

Nieocenioną rolę spełniają animatorzy i twórcy kultury, dzięki którym wciąż rośnie liczba zespołów i grup artystycznych – śpiewaczych, tanecznych, plastycznych, teatralnych, poszerza się również kalendarz interesujących i wartościowych imprez kulturalnych o zasięgu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim jak i międzynarodowym. Duże znaczenie w rozwoju kultury i edukacji kulturalnej młodego pokolenia odgrywają także uczelnie wyższe.

Na ofertę kulturalną regionu składają się m.in. liczne imprezy muzyczne, teatralne i recytatorskie, literackie, plastyczne, filmowe, fotograficzne, folklorystyczne, taneczne, a także lekcje i wystawy muzealne. Ilość oraz zróżnicowanie imprez i wydarzeń podejmowanych w regionie, umożliwi udział szerokiej publiczności. Ważnym aspektem z punktu widzenia konkurencyjności i atrakcyjności kulturalnej regionu jest wspieranie wszelkich imprez które są znakiem rozpoznawalnym województwa opolskiego lub pretendują do tego miana. Największe i najbardziej znane imprezy kulturalne, które na stałe wpisały się w krajobraz regionalnej społeczności to m.in. Krajowy Festiwal Piosenki Polskiej w Opolu, Międzynarodowy Festiwal Perkusyjny, Ogólnopolski Festiwal Teatrów Lalek, Opolskie Konfrontacje Teatralne „Klasyka Polska”, Ogólnopolski Festiwal Filmów Niezależnych „Opolskie Lamy”, Noc Kultury, Noc Muzeów, Ogólnopolski Konkurs Recytatorski w Opolu, konkursowy przegląd plastycznych dokonań opolskiego środowiska twórczego „Salon Jesienny”, Jarmark Wielkanocny, Wiosna Austriacka, Dni Kultury Niemieckiej, Opolskie Dni Kresowe, Dni Kultury Żydowskiej, Mistrzostwa Polski Mażorettek, Międzynarodowe Spotkania Zespołów Artystycznych Mniejszości Narodowych i Etnicznych „Źródło” w Dobrodzieniu, Muzyczne Święto Kwitnących Azalii na Zamku w Mosznej, Festiwal Muzyki Organowej i Kameralnej im. Moritza Brosiga „Muzyka ponad granicami”, Festiwal „Gaude Mater Polonia in memoriam Wincenty z Kielczy”, Festiwal Piosenki Angielskiej w Brzegu, Międzynarodowy Najazd Poetów na Zamek Piastów Śląskich w Brzegu, Paczkowski Festiwal Filmowy, rekonstrukcje historyczne, tj. obchody Dni Twierdzy Koźle, Dni Twierdzy Nysa, Międzynarodowy Festyn Rycerski w Byczynie, Konkurs Plastyki Obrzędowej „Kroszonki opolskie”.

Pomimo zidentyfikowanej w obowiązujących dokumentach strategicznych dużej aktywności lokalnych środowisk kulturalnych, wskaźniki określające uczestnictwo mieszkańców regionu w kulturze znajdują się na poziomie zauważalnie niższym niż przeciętnie w Polsce. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy należy upatrywać w pozostawiającym wiele do życzenia stanie i dostępności infrastruktury kulturalnej, szczególnie na oddalonych od stolicy regionu terenach wiejskich. Kolejną jest słaba i niewystarczająco skuteczna promocja przedsięwzięć kulturalnych, wynikająca z braku środków finansowych oraz braku systemowych rozwiązań w zakresie promocji (strategie, plany promocji).

Tabela 4.

Uczestnictwo w życiu kulturalnym na 1000 ludności w województwie opolskim i w Polsce w 2009 roku.

Wyszczególnienie	Polska	woj. opolskie	Pozycja woj. opolskiego w rankingu województw
czytelnicy bibliotek publicznych	172	154	12
widzowie i słuchacze w teatrach i instytucjach muzycznych	301	185	14
zwiedzający muzea i oddziały znajdujące się w gestii samorządu gmin, powiatów i miast na prawach powiatu	131	79	13
widzowie w kinach	1 024	636	13
uczestnicy imprez	903	1 174	5
członkowie zespołów artystycznych	8	9	3
członkowie kół (klubów)	7	6	12
zwiedzający muzea i oddziały	556	190	15

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS w Warszawie.

6.1.2.1.3. Opole – centrum kulturalne województwa

Istotną rolę w rozwoju kulturalnym regionu odgrywa miasto Opole, ze względu na swoją historię, tradycję, przeszłość kulturalną jak i bieżący rozwój instytucji kultury. To tutaj odbywają się najważniejsze imprezy o znaczeniu regionalnym i krajowym. Należą do nich: Krajowy Festiwal Piosenki Polskiej, Opolskie Konfrontacje Teatralne „Klasyka Polska”, Ogólnopolski Festiwal Teatrów Lalek, Międzynarodowy Festiwal Perkusyjny, Festiwal Filmowy „Opolskie Lamy”, Dni Opola, Noc Kultury, Noc Muzeów, Dni Kultury Niemieckiej, Opolskie Dni Kresowe, Dni Muzyki i Kultury Żydowskiej, Wiosna Austriacka, Jarmark Wielkanocny, Mistrzostwa Polski Mażorettek.

Swoją siedzibę mają tu również najważniejsze instytucje kultury. Opole jest centrum kulturalnym województwa z Muzeum Śląska Opolskiego, Muzeum Wsi Opolskiej, Centralnym Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach – Opolu i Muzeum Diecezjalnym dokumentującymi wielowiekowe dziedzictwo kultury regionu. Tradycje Opola jako stolicy polskiej piosenki kultywuje Muzeum Polskiej Piosenki. Najnowsze dzieła sztuki prezentowane są w Galerii Sztuki Współczesnej. Filharmonia im. J. Elsnera jest miejscem wielu koncertów z udziałem artystów ogólnopolskiej i europejskiej sławy. Teatry: dramatyczny im. J. Kochanowskiego oraz Opolski Teatr Lalki i Aktora im. A. Smolki oferują widzom zarówno adaptacje klasycznych dramatów jak i współczesne, awangardowe spektakle. W Opolu działa również prywatny teatr EKO Studio. Działalność w zakresie popularyzacji książki i czytelnictwa zapewniają: Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. E. Smolki oraz Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Pawła II.

W celu zapewnienia optymalnych warunków dla rozwijania działalności kulturalnej w Opolu, a tym samym i w regionie zrealizowane zostały oraz są w trakcie realizacji duże inwestycje w wojewódzkich i miejskich obiektach instytucji kultury. Do najważniejszych należy zakończony w 2011 r. projekt „Utworzenie Narodowego Centrum Polskiej Piosenki poprzez przebudowę Amfiteatru Tysiąclecia w Opolu”, który został dofinansowany z Programu Operacyjnego „Infrastruktura i środowisko”. Ze środków tego samego programu przeprowadzana jest obecnie również rozbudowa Filharmonii Opolskiej im. J. Elsnera. Instytucje kultury wciąż wymagają remontów i adaptacji do współczesnych wymogów odbiorców kultury i sztuki. Stan ten dotyczy również zabytków i innych obiektów pełniących funkcje kulturalne.

Inwestycjom w infrastrukturę kultury w stolicy województwa nie towarzyszy skuteczna promocja przedsięwzięć kulturalnych, co skutkuje zbyt niskim poziomem wiedzy o ofercie kulturalnej miasta oraz obniżone uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych.

6.1.2.1.4. Infrastruktura kultury w regionie

Istotną rolę w tworzeniu oferty kulturalnej oraz w działaniach mających na celu zachowanie dziedzictwa i tożsamości kulturalnej regionu odgrywają muzea. W regionie działa 16 muzeów (z czego 3 znajdują się w gestii samorządu województwa, jedno jest współprowadzone przez MKiDN, Województwo Opolskie i Powiat Brzeski, a pozostałe pozostają w gestii gmin, powiatów, miasta na prawach powiatu, Diecezji Opolskiej, Górnośląskiego Operatora Systemu Dystrybucyjnego Sp. z o.o., stowarzyszeń oraz osób prywatnych), tj. Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu, Muzeum Śląska Opolskiego, Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu, Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach-Opolu, Muzeum Diecezjalne w Opolu, Muzeum Polskiej Piosenki w Opolu, Muzeum w Nysie, Muzeum Ziemi Prudnickiej w Prudniku, Muzeum im. Jana Dzierżona w Kluczborku, Oleskie Muzeum Regionalne im. J.N. Jaronia w Oleśnie, Muzeum w Praszce, Muzeum Regionalne w Głogówku, Powiatowe Muzeum Ziemi Głubczyckiej w Głubczycach, Muzeum Gazownictwa w Paczkowie, Muzeum Kowalstwa w Prószkowie oraz Muzeum Paleontologiczne w Krasiejowie.

Nasycenie i stan sieci instytucji kultury w województwie są bardzo zróżnicowane. W 2009 roku w regionie znajdowały się 232 domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice, a także 338 bibliotek i punktów bibliotecznych, w tym 249 na wsi¹¹⁶. Ponadto 11 kin oraz 3 teatry i filharmonia¹¹⁷.

Podstawowymi centrami kultury na terenach wiejskich są biblioteki, domy kultury i świetlice, przy których działają lokalne kluby, zespoły artystyczne oraz liczne koła zainteresowań. Poprawa stanu technicznego tych obiektów, jak również ich lepsze wyposażenie może stanowić impuls do rozwijania aktywności twórczej, sprzyjać lepszemu kultywowaniu tradycyjnej kultury oraz przyczynić się do wzmocnienia potencjału kulturowego opolskich wsi. Służy temu w szczególności realizacja Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Działanie Odnowa i rozwój wsi).

Również Wieloletni Program Rządowy Kultura + (realizowany w latach 2011-2015) oraz Wieloletni Program Rozwoju Bibliotek (realizowany w latach 2009-2013) umożliwiają modernizację obiektów działalności kulturalnej, digitalizację zasobów dziedzictwa narodowego oraz poprawę dostępu mieszkańców małych miejscowości do nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, wykorzystanie zdolności i kompetencji ludzi, wzmacnianie i rozwijanie ich umiejętności.

Dużą szansą dla rozwoju regionalnej infrastruktury kultury stał się Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2007-2013. W ramach działania 5.3 Rozwój kultury oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (typ I Infrastruktura kultury o znaczeniu ponadlokalnym) wsparcie otrzymało 10 instytucji kultury na łączną kwotę dofinansowania 35 568 054,30 zł. Wśród dofinansowanych projektów znalazły się m.in. Przebudowa, rozbudowa i nadbudowa budynku na siedzibę Miejskiej Biblioteki Publicznej w Opolu oraz budowa Studenckiego Centrum Kultury SCK na terenie Uniwersytetu Opolskiego. Dodatkowe możliwości unowocześnienia stanu infrastruktury w regionie i wzbogacenia oferty kulturalnej stwarza Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita na lata 2007-2013. Obecnie realizowany jest m.in. wspólny polsko-czeski projekt pn. „Podróżowanie w czasie”, w ramach którego Muzeum Śląska Opolskiego i Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu przygotowały stałe wystawy, a Miejska i Gminna Biblioteka Publiczna w Nysie przeprowadziła remont elewacji swojej zabytkowej siedziby - Domu Wagi Miejskiej.

Pomimo inwestycji w rozwój infrastruktury, znaczna część instytucji kulturalnych w regionie funkcjonuje w obiektach, które nie są w stanie sprostać współczesnym funkcjom i standardom, co ma pośredni, a czasami bezpośredni wpływ na satysfakcję potencjalnego odbiorcy. W przypadku instytucji kultury niedostatki widoczne są zwłaszcza na terenach wiejskich. Wiele obiektów nadal wymaga generalnego remontu i doposażenia.

Województwo opolskie jest obecnie jedynym regionem w Polsce, w którym brakuje regionalnej instytucji kultury, której głównym celem byłoby rozpoznawanie, rozwijanie, zaspakajanie potrzeb i zainteresowań kulturalnych mieszkańców województwa. W 1995 r. podjęta została decyzja o likwidacji Wojewódzkiego Domu Kultury. Od tego czasu województwo opolskie jest jedynym regionem w kraju, w którym nie istnieje tego rodzaju instytucja. Część zadań WDK realizuje Departament Kultury, Sportu i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, lecz jest to niewystarczające w obliczu potrzeb kulturalnych regionu. Brak instytucji prowadzącej monitoring, szkolenia, działania promocyjne, wspierającej finansowo oraz organizacyjnie przedsięwzięcia w dziedzinie kultury, a także koordynującej i wdrażającej najważniejsze projekty kulturalne nie służy dynamicznemu rozwojowi kultury w regionie.

---

¹¹⁶ Dane GUS w Warszawie.

¹¹⁷ Tamże.

6.1.2.2. Turystyka i sport jako istotny potencjał rozwoju regionu

Przemysł turystyczny to jeden z najbardziej dynamicznie rozwijających się sektorów światowej gospodarki (UNWTO¹¹⁸, WTTC¹¹⁹). Turystyka jest ważnym instrumentem polityki regionalnej i jest podstawą do aktywizacji społeczności lokalnych oraz rozwoju gospodarczego regionów. Od funkcjonowania turystyki zależy istnienie innych gałęzi gospodarki. Nie do przecenienia jest znaczenie turystyki dla zrównoważonego rozwoju, podwyższania konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej regionów.

Województwo opolskie obfituje w atrakcyjne obszary historyczno-krajoznawcze stwarzające możliwości dla rozwoju turystyki.

6.1.2.2.1. Turystyka

6.1.2.2.1.1. Turystyczne obiekty zabytkowe

Region Opolski należy do najzasobniejszych w obiekty zabytkowe regionów Polski¹²⁰. Średniowieczne założenia miast wraz z gotyckimi kościołami, duża ilość założeń pałacowych i dworskich oraz drewniana architektura sakralna stanowią o dużym potencjale regionu dla działalności turystycznej i rekreacyjnej. **Niestety wiele zabytków jest w złym stanie, co obniża ich atrakcyjność. Konieczne jest podejmowanie systematycznych działań mających na celu kompleksową rewitalizację zaniedbanych obiektów, co wpłynie na podniesienie ich rangi oraz poprawę stanu posiadanych zasobów, zarówno w części zabytkowej jak i infrastrukturalnej.**

Do wybranych atrakcji województwa opolskiego należą :

1. **Zamki i pałace** – województwo opolskie posiada bardzo dużą ilość zamków, pałaców i dworców (np. Brzeg, Moszna, Kamień Śląski, Rogów Opolski, Otmuchów, Kopice, Niemodlin, Głogówek, Prudnik, Prószków, Biała, Żyrowa i inne), z których część jest udostępniona do zwiedzania. Dalsze przywracanie do świetności, remonty i rewitalizacja materii zabytkowej tych obiektów oraz inwestycje w świadczenie przez nie usług turystycznych, a także tworzenie na ich bazie szlaków turystycznych (wspólnie z województwami ościennymi) przyczyni się do uatrakcyjnienia turystycznej oferty województwa opolskiego i Polski.
2. **Architektura drewniana** - na Śląsku Opolskim istnieje bogaty zbiór drewnianej architektury, który tworzą sakralne (69 kościołów) i świeckie budowle (w Muzeum Wsi Opolskiej). Godnym uwagi jest kościół św. Anny w Oleśnie zbudowany na planie róży, będący perłą architektury drewnianej na Śląsku oraz kościoły: w Bierdzanach, Baborowie i Michalicach z zachowanymi polichromiami ściennymi.

¹¹⁸ Zgodnie z przewidywaniami Światowej Organizacji Turystyki (UNWTO) w 2020 roku liczba podróży na świecie wyniesie 1560 milionów, natomiast poziom wpływów przekroczy 2 biliony dolarów. Wg UNWTO Europa pozostanie najczęściej odwiedzanym regionem świata z udziałem w rynku w wysokości 46%. Liczba turystów ulegnie podwojeniu i wyniesie 717 milionów. Najbardziej pożądanymi kierunkami ruchu turystycznego w Europie staną się kraje Europy Środkowej i Wschodniej, Zobacz: Tourism Vision 2020, vol.4 Europe, s. 7-8: www.unwto.org/facts/eng/vision.htm

¹¹⁹ Szacunki WTTC na 2011 r. wskazują iż zatrudnienie w turystyce wyniesie 8,7% światowego zatrudnienia (dane dla UE27 i Polski, odpowiednio: 8,4% i 5,0%), a jej wkład w światowy PKB będzie się utrzymywał na poziomie 9,1% (dane dla UE27 i Polski, odpowiednio: 7,8% i 5,1%). Ponadto turystyka w 2011r. wygeneruje 5,7% światowego eksportu (dane dla UE27 i Polski, odpowiednio: 6,1% i 5,5%), 4,5% wydatków konsumenckich (dane dla UE27 i Polski, odpowiednio: 4,2% i 2,5%) i 4,4% światowych inwestycji (dane dla UE27 i Polski, odpowiednio: 3,9% i 3,4%), Zobacz: Tourism Research, Economic Data Search: www.wttc.org
Światowa Rada Turystyki i Podróży (WTTC) szacuje, iż każda złotówka zarobiona przez przemysł turystyczny generuje 3 złote dochodu w innych sektorach.

¹²⁰ Program opieki nad zabytkami województwa opolskiego na lata 2011-2014. Załącznik do uchwały Nr V/76/2011 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 29 marca 2011r., s. 27.

3. **Gotycka i barokowa architektura** bazująca na dziedzictwie budowli sakralnych, obronnych i publicznych. Wartość licznych obiektów dodatkowo wzbogacają, zachowane w wielu kościołach, średniowieczne i barokowe polichromie oraz rzeźby. Kultura materialna gotyku, obecna w całej Polsce, połączona w szlak turystyczny na Śląsku, posiada potencjał do budowy ogólnopolskiego produktu turystycznego.
4. **Zabytki techniki** w województwie opolskim stanowią: fryderycjańska Huta Żeliwa w Zagwizdziu, dworce kolejowe: w Opolu, Brzegu, Głubczycach, zbiory Muzeum Gazownictwa w Paczkowie, zbiory Muzeum w Prudniku z pamiątkami przemysłu włókienniczego oraz zabytkowe mosty wraz z najstarszym mostem żeliwnym w Europie, znajdującym się w Ozimku. Bogactwo zabytków kolejnictwa, przemysłu, hydrotechniki, przemysłu cementowego, transportu, rolnictwa, rzemiosła, rękodzieła i handlu oraz dalszy rozwój turystyki, opartej na tych zasobach, mogą stanowić o jej sukcesie w przyszłości.
5. **Twierdze i obiekty militarne** - znaczącym elementem turystyki na skalę europejską są obiekty militarne z czasów wojen pruskich i napoleońskich: Twierdza Nysa, Twierdza Koźle. Dzięki zaangażowaniu licznych stowarzyszeń i regimentów (rekonstrukcji historycznych), w regionie można podziwiać jedne z największych w Europie rekonstrukcji działań wojennych z okresu napoleońskiego, takich jak: bitwa o twierdzę Nyską oraz bitwa o Twierdzę w Koźlu. Twierdze te, wraz z zachowaną architekturą militarną w części zrekonstruowaną (Bastion Św. Jadwigi w Nysie, Fort Wodny), tworzą potencjał do budowania markowego produktu turystycznego. Aktualnie zauważalny jest dynamiczny rozwój oraz wzrost zainteresowania działalnością grup rekonstrukcyjnych przedstawiających inne epoki historyczne.
6. **Szlaki turystyczne** - w województwie opolskim wytyczonych zostało wiele szlaków obejmujących historyczne i krajobrazowe zasoby turystyczne. Należą do nich: Szlak Św. Jakuba, Szlak Św. Anny, Szlak Św. Jacka, Szlak bursztynowy, Szlak papieski, Szlak rycerski, Szlak cysterski, Szlak polichromii brzeskich, Szlak sakralnej architektury drewnianej. **Coraz większego znaczenia nabiera Via Regia** (droga królewska). Dzisiaj stanowi symbol jedności europejskiej na poziomie kulturalnym i turystycznym, tym samym wymaga ona większej uwagi w województwie opolskim. Droga ta stała się również podstawą przypomnienia dawnego szlaku pielgrzymkowego Camino de Santiago, który od 2006 został wytyczony wzdłuż tej drogi i łączy Zgorzelec, Środę Śląską, Wrocław, Oławę, Brzeg, Górę św. Anny i Opole.

Kluczem do sukcesu jest tworzenie lub rozbudowa, na bazie posiadanych obiektów zabytkowych, regionalnych produktów turystycznych i ich odpowiednia promocja. Podjęto już określone działania w tym obszarze – np. wytyczono szlaki turystyczne. Jednakże nie tworzą one jeszcze w pełni kompleksowych produktów dla turysty. Nie posiadają odpowiedniej oferty, zaplecza infrastrukturalnego oraz odpowiedniego systemu informacji i promocji. Są jedynie zbiorem potencjalnych atrakcji, często niedostępnych dla turystów i wymagających znaczących nakładów na rewitalizację odbudowę i modernizację. **Znaczącym potencjałem do budowy produktów turystycznych cechują się zwłaszcza miasta i wsie o bogatym dziedzictwie historycznym, ale także i kulturowym.** Dziedzictwo to może być jednym z elementów budowy konkurencyjnego, atrakcyjnego i wyróżniającego się na tle Polski produktu turystycznego. Dobre warunki w tym zakresie posiada m.in. stolica regionu, predestynowana do budowy lub rozbudowy niżej wymienionych produktów:

- produktu związanego z historią miasta – jako średniowiecznej stolicy Górnego Śląska (poprzez przywrócenie świetności przestrzeniom zabytkowym i udostępnieniu ich do celów edukacyjnych i turystycznych, rozwinięcie oferty produktowej opartej na

rekonstrukcjach średniowiecznych, rewitalizację zabytków i przestrzeni miejskich, wyeksponowanie elementów starego miasta poprzez przebudowę placów i skwerów oraz ukierunkowaną promocję, informację turystyczną i oznakowanie),

- produktu związanego z historią i terażniejszością miasta jako stolicy polskiej piosenki (poprzez rozwój atrakcji kulturalnych i turystycznych w śródmieściu Opola; po zakończeniu rozbudowy Narodowego Centrum Piosenki Polskiej i utworzeniu Muzeum Piosenki Polskiej wskazana jest rozbudowa markowego produktu turystycznego związanego z piosenką polską poprzez m. in. przebudowę placów, deptaków, obiektów kultury i przestrzeni miejskich; nawiązanie w elementach przestrzeni miejskich do tematyki piosenki polskiej oraz inwestycje w elementy architektury o funkcjach turystycznych i kulturalnych, wsparte odpowiednią promocją, informacją i dodatkową infrastrukturą, przyczynią się do kreacji markowego produktu turystycznego o znaczeniu krajowym).

6.1.2.2.1.2. Turystyczne obiekty przyrodniczo-krajobrazowe

W województwie opolskim, w zakresie turystycznych obiektów przyrodniczo-krajobrazowych, na uwagę zasługują m.in.:

1. **Jeziora** - spory, ale wciąż jeszcze nie w pełni wykorzystany potencjał turystyczny posiadają występujące w regionie jeziora. Do ulubionych miejsc wypoczynku nad wodą należą **Jeziora Turawskie** oraz usytuowane w południowo-zachodniej części regionu zbiorniki – **Jeziro Nyskie i Jezioro Otmuchowskie**. Mając na względzie możliwie najlepsze wykorzystanie potencjału tych miejsc do celów turystycznych, konieczne byłoby podjęcie odpowiednich działań rewitalizacyjnych (np. poprawa jakości wód w zbiornikach wodnych, kanalizacja miejscowości), a także rozbudowa, modernizacja istniejącej lub budowa nowej infrastruktury (np. przystanie jachtowe)¹²¹. Wsparciem należałoby również objąć wszelkie działania związane z uatrakcyjnieniem tych miejsc dla szerszego grona turystów. „Rewitalizacji” wymagają istniejące plaże, kąpieliska, parkingi a także towarzysząca im infrastruktura. Skoncentrowanie tak licznych funkcji na niewielkim obszarze wokół jezior, a w szczególności jeziora turawskiego, pozwoliłoby stworzyć ciekawą ofertę rekreacji i turystyki wodnej¹²².

Zdjęcie 5. Jezioro Turawskie
Źródło: zdjęcie pochodzi z zasobów
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego

Zdjęcie 6. Jezioro Nyskie
Źródło: zdjęcie pochodzi z zasobów
Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego

2. **Odra i rzeki w regionie** - rzeki przy odpowiednim zagospodarowaniu, stanowią atrakcyjne miejsca turystyczne. **Niewykorzystaną w województwie opolskim atrakcją turystyczną jest Odra**. Modernizacja i rozbudowa odpowiedniej

¹²¹ Tamże, s. 197.

¹²² Walory tego miejsca wobec innych zbiorników wodnych w województwie opolskim podnosi m.in. występowanie leśnego otoczenia.

infrastruktury wodnej (np. przystanie żeglugi śródlądowej w Brzegu, Opolu, Kędzierzynie-Koźlu, Krapkowicach; szlaki kajakowe z przystaniami kajakowymi) pozwoliłyby na pełniejsze wykorzystanie jej walorów (np. organizacja rejsów wycieczkowych, spływów kajakowych itp.). Turystyka wodna na rzece Odrze nie odpowiada w pełni potrzebom społeczności lokalnej i turystów. W skali regionalnej brakuje również odpowiedniego zagospodarowania turystycznego nadbrzeży rzeki Odry. Na uwagę zasługuje fakt realizacji przez Opole projektu „Odra uRzeka”, mającego na celu zagospodarowanie terenu wzdłuż nadbrzeży Odry, na rzecz zwiększenia atrakcyjności stolicy regionu. Rozwój turystyki na opolskich rzekach, w tym na Odrze, jest niewspółmierny w stosunku do potencjału, a działania zmierzające do dostosowania infrastruktury do potrzeb turystyki żeglugowej mają charakter ograniczony i nie kompleksowy. Obserwowany jest spadek gospodarczego znaczenia rzeki Odry i jej roli jako międzynarodowego i transkontynentalnego szlaku wodnego. Wykorzystanie rzeki Odry jako międzynarodowej trasy żeglugi śródlądowej ma szansę przyczynić się do rozwoju międzynarodowej turystyki na obszarach całego dorzecza. Oprócz Odry, potencjał do rozwoju turystyki wodnej, w mniejszym bądź większym stopniu (w zależności od ich udrożnienia), posiadają inne rzeki, m.in.: Mała Panew, Osobłoga, górne odcinki Nysy Kłodzkiej, Kłodnica oraz Biała Głuchołaska¹²³.

3. **Parki krajobrazowe** - atrakcyjnymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi charakteryzują się, objęte konserwatorską ochroną przyrody, obszary leśne, w tym 3 parki krajobrazowe: „**Góra Św. Anny**” (miejsce szczególne w krajobrazie Śląska Opolskiego, posiadające znaczny potencjał w zakresie pełnienia funkcji centrum turystyczno-rekreacyjno-pielgrzymkowego¹²⁴), która również zawiera liczne obiekty o wysokich walorach geologicznych – wartościowe dla geoturystyki i szeroko pojętej edukacji, „**Góry Opawskie**”, „**Stobrawski Park Krajobrazowy**”, obszary chronionego krajobrazu w postaci m.in.: „**Lasów Stobrawsko-Turawskich**” i „**Borów Niemodlińskich**”, a także liczne rezerwy przyrody (35 obiektów o zróżnicowanej reprezentacji typologicznej: leśne, leśno-torfowiskowe, florystyczne, stepowe, przyrody nieożywionej). Występująca na tych obszarach duża różnorodność fauny i flory, pomniki przyrody, zabytkowe aleje i parki oraz czystość środowiska naturalnego to duża atrakcja dla turysty. Regionalny system informacji turystycznej nie sprzyja optymalnemu wykorzystaniu tych obszarów. Promocja i podniesienie atrakcyjności tych obszarów umożliwiłoby ich pełniejsze udostępnienie dla turystów, dlatego wymagana jest realizacja inwestycji w zakresie rozbudowy, modernizacji i rozwoju infrastruktury (np. oznakowanie szlaków pieszych, rozwój systemu tras rowerowych, ścieżki przyrodniczo-edukacyjne, parkingi leśne)¹²⁵. Na terenach górzystych województwa opolskiego brakuje kompleksowej infrastruktury do uprawiania sportów narciarskich (np. tras zjazdowych i biegowych) w szczególności na terenie Gór Opawskich (turyści z Polski i Republiki Czeskiej). Niemniej jednak potencjał w tym zakresie zdecydowanie obniżają warunki klimatyczne.
4. **Jurapark Krasiejów** - atrakcję turystyczną stanowi unikatowe w skali europejskiej stanowisko dokumentacyjne (paleontologiczne) przyrody nieożywionej „Trias” w Krasiejowie (około 40 ha). Jurapark to markowy **produkt turystyczny** związany z

---

¹²³ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa..., s. 197; Strategia rozwoju turystyki w województwie opolskim na lata 2007–2013, Opole-Kraków 2005, s. 47- 48 [wersja elektroniczna dostępna na stronie Polskiej Regionalnej Organizacji Turystycznej: <http://www.orot.pl>]

¹²⁴ Szacuje się, iż Górę św. Anny corocznie odwiedza około ćwierć miliona osób.

¹²⁵ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego, Załącznik nr 1 do uchwały Nr XLVIII/505/2010 Sejmiku Województwa z dnia 28 września 2010 roku w sprawie uchwalenia zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego (Dziennik Urzędowy Województwa Opolskiego Nr 132 poz. 1509 z dnia 18 listopada 2010r.), s. 197-198.

utworzeniem jednego z największych w Europie parków tematycznych poświęconych „dinozaurom”. To również przestrzeń do organizacji wizyt studyjnych, wydarzeń kulturalnych, pokazów, koncertów, kongresów i konferencji dla grona zainteresowanych z kraju i ze świata. Udostępniono ogromną przestrzeń usługowo-wypoczynkowo-rozrywkową dla turystów, w ramach której uruchomiono imponujące parki rozrywki, place zabaw, restauracje, przestrzenie edukacyjne, punkty gastronomiczne, sklepy, kina, plaże, i kąpielisko. Jednakże potencjał miejsca jest jeszcze nie w pełni wykorzystany zarówno od strony naukowej, usługowo-ekspozycyjnej, jak i infrastrukturalnej. Jurapark jest elementem budowy transeuropejskiego dinoparku - projektu edukacyjno-turystycznego, który ustanawia sieć stanowisk i terenowych ekspozycji śladów dinozaurów w miejscach, gdzie zostały one znalezione. Dlatego konieczne w tym zakresie jest połączenie wysiłków, zarówno ze strony inwestorów, rządu, organizacji rządowych i pozarządowych, środowisk naukowych, samorządów wszystkich szczebli, jak i społeczności lokalnych.

5. **Ogród zoologiczny** - ogród zoologiczny w Opolu jest jednym z obiektów o najwyższej zwiedzalności w regionie: około 200-250 tysięcy osób rocznie. Otaczające ogród tereny na wyspie Bolko należą do najcenniejszych przyrodniczo i wypoczynkowo w stolicy województwa, są one predysponowane do roli parkowo-rekreacyjnej oraz do zaplecza dla rekreacji oraz sportów aktywnych.

W województwie opolskim brakuje kompleksowych, całorocznych obiektów rekreacyjno-rozrywkowych (np. aquaparki i parki rozrywki¹²⁶). Obiekty położone w pasie komunikacyjnym pomiędzy Wrocławiem, a Katowicami i jednocześnie stosunkowo blisko stolicy regionu, mogłyby stać się istotnym wzmocnieniem oferty turystycznej południowo-zachodniej Polski.

6.1.2.2.1.3. Pozostałe walory województwa opolskiego

Województwo posiada **dobre warunki do uprawiania turystyki rowerowej i aktywnej turystyki konnej**. Do uprawiania tej formy wypoczynku znakomicie nadają się wytyczone specjalnie szlaki i ścieżki rowerowe, jak również górskie i nizinne szlaki piesze. Większość z nich prowadzi przez ciekawe przyrodniczo i historycznie tereny. Dla podniesienia atrakcyjności korzystania ze ścieżek i szlaków ważne byłoby odpowiednie ich oznaczenie, a także rozbudowa odpowiedniej infrastruktury (np. postoje, gastronomia). Przy odpowiednim zagospodarowaniu, jak również oznaczeniu tras aktywna turystyka konna mogłaby stanowić specjalistyczny produkt turystyczny województwa¹²⁷.

Wysoką atrakcyjnością turystyczną cechują się **walory uzdrowiskowe i lecznicze**. Korzystne warunki do rozwoju turystyki uzdrowiskowej, w postaci odpowiedniego mikroklimatu i występowania rozległych kompleksów leśnych, występują na obszarze części województwa. **Tendencje europejskie wskazują na wyraźny wzrost zainteresowania turystyką uzdrowiskową i zdrowotną. Pomimo tego, iż żadna z miejscowości na terenie województwa opolskiego aktualnie nie posiada statusu uzdrowiska, to mimo wszystko część obszaru województwa opolskiego posiada istotny potencjał do budowy swoich przewag konkurencyjnych w tym zakresie¹²⁸.** W obszarze potencjałów zasobów

¹²⁶ Z wyjątkiem juraparku w Krasiejowie

¹²⁷ Strategia rozwoju turystyki w województwie..., s. 41 – 46.

¹²⁸ W tym miejscu należy zauważyć, iż bardzo dobre warunki do rozwoju opartego na potencjale turystycznym, zwłaszcza bazującym na walorach uzdrowiskowych, posiada obszar północnej części województwa opolskiego (Dobrzeń Wielki, Murów, Pokój, Popielów, Namysłów, Świerczów, Domaszowice, Wilków, Lubsza, Lubniany). W tym kontekście na uwagę zasługują m.in. tradycje lecznictwa uzdrowiskowego, z występującymi potencjalnie wodami mineralnymi i termalnymi, położenie na obszarach cennych przyrodniczo (Stobrawski Park Krajobrazowy), istniejąca infrastruktura turystyczna, oferta turystyczna, a także usługi leczniczo-sanatoryjne.

leczniczych i mikroklimatycznych można wymienić m.in: Pokój (byłe uzdrowisko), Głucholazy (park zdrojowy i byłe uzdrowisko), Lipno (najstarsze arboretum w Polsce), Prószków, Paczków, Otmuchów, Moszną, Głogówek, Strzelce Opolskie, Wyspę Bolko i wiele innych miejskich, przyzamkowych przestrzeni parkowych oraz ogrodowych - zagospodarowanych w różnej formie. Parki stanowią potencjał przyrodniczy, edukacyjny, uzdrowiskowy i turystyczny. Przywrócenie znakomitych założeń parków romantycznych, francuskich, angielskich, ogrodów dworskich czy miejskich, budowanych przy dawnych rezydencjach, wymaga intensyfikacji działań w tym kierunku oraz znacznych nakładów. Różnorodność gatunków roślin, starodrzewni, zabytków przyrody, architektury parkowej oraz założeń projektowych i przestrzennych, stanowi o bogactwie i potencjale turystycznym do budowy **Opolskiego Ogrodu Botanicznego**, arboretów, a nawet rewitalizacji funkcji dawnych uzdrowisk w Pokoju czy Głucholazach. W województwie opolskim zlokalizowana jest też spora liczba obiektów wczasowo - leczniczych i sanatoryjno – rehabilitacyjnych. Około 20 gmin województwa opolskiego posiada tereny, na których występują potencjalne surowce lecznicze¹²⁹. Dziedzictwo Wincetego Preissnitza i metody wodolecznictwa księdza Kneippa oraz rozwijająca się turystyka typu „Spa and Wellness” mogą być dodatkowym argumentem przemawiającym za budową, rewitalizacją, rozbudową i rozwojem tego typu produktów turystycznych na Śląsku.

Posiadane zasoby oraz migracyjny charakter regionu dają możliwości dla rozwoju „**turystyki sentymentalnej**”, skierowanej głównie do grupy starszych osób, co w połączeniu z bogatą ofertą kulturalno-rekreacyjno-uzdrowiskową może stanowić jeden z czynników rozwojowych województwa opolskiego. Dlatego tak ważne jest ponoszenie bieżących inwestycji na rozwój infrastruktury turystyczno–rekreacyjno-uzdrowiskowej oraz podejmowanie wszelkich działań propagujących i rozwijających działalność usługową w tym zakresie.

Potencjalnymi elementami wsparcia dla rozwoju turystyki jest także szeroka oferta wydarzeń o charakterze kulturalnym, artystycznym, edukacyjnym, ekologicznym, naukowym, biznesowym, religijnym, rekreacyjnym, sportowym oraz liczne okazjonalne i cykliczne imprezy o charakterze turystycznym¹³⁰.

Posiadane walory predestynują wskazany obszar do rozwoju w oparciu o potencjał w zakresie rehabilitacji i rekreacji.

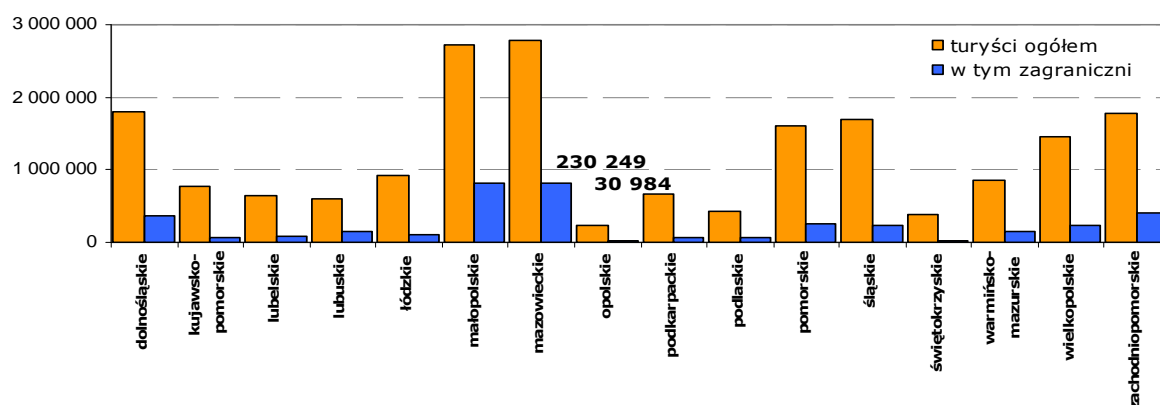
¹²⁹ Tamże, s. 54.

¹³⁰ W tym miejscu należy m.in. wymienić: Rajd Malucha w Prudniku, Festiwal Ognia i Wody w Nysie, Targi Turystyki w Stronę Słońca w Opolu, Festiwal Piosenki Turystycznej Kropka, Jeździeckie Mistrzostwa Gwiazd „Art. Cup” w Lewadzie, Międzynarodowe Zawody Drwali w Bobrowej oraz Master Truck pod Opolem. Ofertę uatrakcyjniają dodatkowo imprezy rekonstrukcyjne, historyczne i batalistyczne m. in: Dni Twierdzy Nysa, Dni Twierdzy Koźle, Międzynarodowe Turnieje Rycerskie i jarmarki historyczne w Byczynie, Opolu, Brzegu, Paczkowie oraz inne licznie organizowane festiwale, koncerty, jarmarki, festyny, targi, zloty, rajdy, spływy, spotkania, konferencje, wystawy, pokazy, prezentacje, biesiady, zawody a także dni i noce tematyczne.

6.1.2.2.1.4. Infrastruktura związana z turystyką

Rozwój turystyki nierozłącznie związany jest z **bazą noclegową**. Obecnie mankamentem oferty turystycznej jest niewystarczająca liczba obiektów noclegowych i niezadowolająca, w części przypadków, jakość świadczonych usług. Brakuje zwłaszcza obiektów w kategorii cztero i pięciogwiazdkowych hoteli, które najchętniej wybierane są przez zagranicznych turystów oraz osoby podróżujące w celach biznesowych (na Opolszczyźnie nie ma ani jednego takiego obiektu), a także hosteli i schronisk młodzieżowych na wysokim - europejskim poziomie (jak te istniejące w większych aglomeracjach i na terenach turystycznych: Kraków, Poznań, Warszawa, Wrocław, Zakopane, itd.). Spora liczba obiektów nie spełnia również oczekiwań osób starszych i niepełnosprawnych (w 2009 roku na 110 obiektów zakwaterowania zbiorowego 29 posiadało pochylnię wjazdową, 6 automatycznie otwierane drzwi, 7 windę przystosowaną dla osób niepełnosprawnych, a 29 obiektów przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych łazienki i pokoje)¹³¹.

W 2011 roku województwo opolskie oferowało turystom 39 hoteli (z czego 24 posiadało trzy gwiazdki), 1 motel, 3 pensjonaty, 3 kempingi, dom wycieczkowy oraz 77 innych obiektów zbiorowego zakwaterowania. Łączna liczba innych obiektów hotelarskich w 2010 r., według danych z gminnej ewidencji, wyniosła 347 pozycji, oferujących ponad 5 tysięcy miejsc noclegowych. Nie wszystkie z tych obiektów posiadały pełne, atrakcyjne dla turysty wyposażenie (w 2009 r. m.in.: w 15 obiektach była siłownia, w 4 – basen kryty, w 11 - kort tenisowy, w 30 - boisko do siatkówki lub koszykówki, w 17 – sauna). W 2009 r. obiekty te odwiedziło ponad 230 tys. turystów, w tym prawie 31 tys. stanowili turyści zagraniczni (najwięcej z Niemiec - 15 951 osób, Holandii – 1 718 osób, Czech – 1 506 osób, Słowacji – 1 245 osób, Ukrainy – 1 133 osoby). Analizując sytuację w pozostałych województwach można stwierdzić, że region odwiedza relatywnie mało turystów w porównaniu do istniejącego potencjału w tym zakresie. Średnio w Polsce 20% odwiedzających, korzystających z obiektów zbiorowego zakwaterowania to turyści zagraniczni, w regionie odsetek ten wynosi zaledwie 13%.

Wykres 17. Turyści, w tym zagraniczni korzystający z obiektów zbiorowego zakwaterowania w województwie opolskim w 2009 r. (w osobach)

W województwie opolskim wciąż brak jest spójnego pod względem organizacji, zarządzania, wymiany informacji, finansowania, czy identyfikacji wizerunkowej **spójnego systemu informacji turystycznej**. Pomimo podjęcia wielu prób dotyczących wsparcia działalności informacji turystycznej, jak: certyfikacja punktów IT, zakup i montaż infokiosków, szkolenia dla pracowników informacji turystycznej, szkolenia przewodników terenowych, nieodpłatne przekazywanie materiałów informacyjno-promocyjnych, utworzenie pierwszego regionalnego portalu internetowego informacji turystycznej, czy powołanie do

¹³¹ Dane na koniec 2009 r. pochodzą z Banku Danych Lokalnych GUS.

życia Opolskiego Centrum Informacji Turystycznej, nie istnieje w tej chwili spójny system informacji turystycznej. Potrzebą kolejnych lat staje się stworzenie modelu funkcjonowania i współpracy punktów informacji turystycznej, opartego na sprawnym oraz mobilnym przekazywaniu informacji dla turysty krajowego i zagranicznego - z wykorzystaniem zaawansowanych technologii informatycznych i elektronicznych. Ważnym aspektem przy budowie integralnego systemu jest także szkolenie profesjonalnych kadr dla informacji turystycznej. Wzorem do naśladowania stać się mogą systemy regionalne budowane np. przy wykorzystaniu środków Unii Europejskiej przez województwa śląskie i świętokrzyskie. Tylko profesjonalnie prowadzone i zarządzane punkty informacji turystycznej, działające w sieci, są w stanie zapewnić wysoką jakość obsługi turystów odwiedzających województwo opolskie.

6.1.2.2.2. Sport

Sport jest pojęciem wielowartościowym oraz wielowymiarowym. Rozpatrywany jako zjawisko społeczno-kulturalne pełni funkcję integrującą społeczeństwo i stanowi ważną część edukacji. Rozważany jako zjawisko gospodarcze i ekonomiczne, może posłużyć za narzędzie rozwoju lokalnego i regionalnego, gospodarczej rewitalizacji miast lub rozwoju terenów wiejskich. Jednocześnie poprzez oddziaływanie synergiczne z turystyką może pobudzać rozwój infrastruktury oraz tworzenie nowych partnerstw finansujących sport i obiekty rekreacyjne¹³².

6.1.2.2.2.1. Instytucje i kadry sportu w regionie

Sport cieszy się ogromnym zainteresowaniem wśród obywateli Unii Europejskiej. Wg sondażu Eurobarometru, przeprowadzonego w 2009 r., zdecydowana większość obywateli UE (65%) uprawiała jakąś formę aktywności fizycznej co najmniej raz w tygodniu. Z drugiej strony, jak wskazały badania aż 34% respondentów twierdziło, że ćwiczenia fizyczne uprawiało rzadko lub nie uprawiało ich nigdy¹³³.

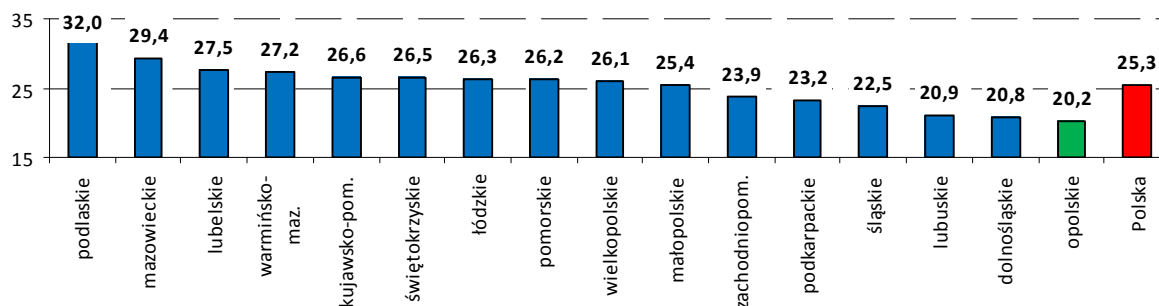
W województwie opolskim sport rozwija się dość prężnie, zarówno w ramach struktur amatorskich, jak i jako sport uprawiany profesjonalnie. Kadry sportu funkcjonują w ramach różnego rodzaju instytucji sportowych, których zadaniem jest integracja oraz umożliwienie społeczeństwu uczestniczenia w życiu sportowym, tak w sposób bierny jak i czynny. Najważniejszą jednostką stanowią kluby sportowe zrzeszone w okręgowych związkach sportowych będących członkami Opolskiej Federacji Sportu¹³⁴. W 2010 r. w 382 klubach sportowych, w ramach 619 sekcji sportowych działało 20,6 tys. członków i ćwiczyło około 21

¹³² Biała Księga na temat sportu, Bruksela, 11.07.2007, s. 3, 11.

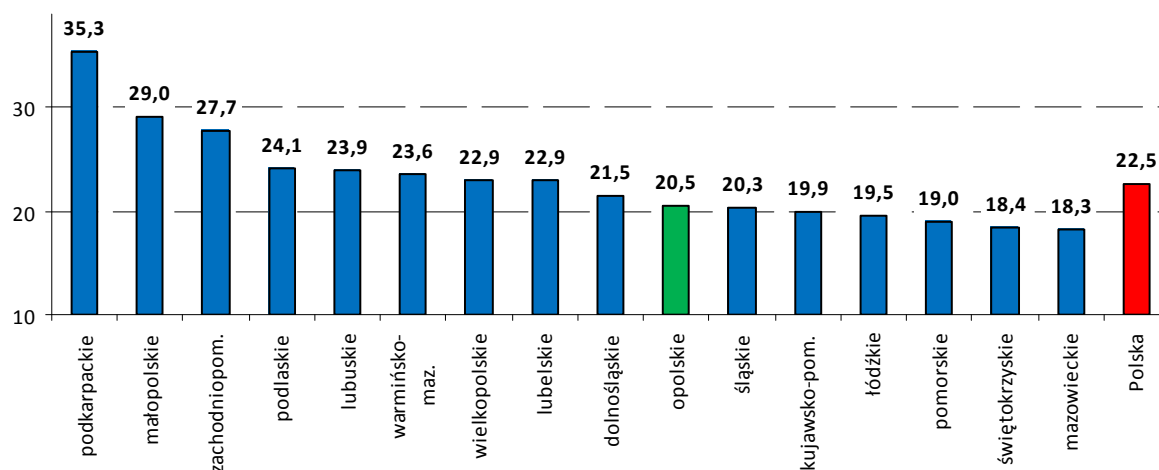
¹³³ Za: „Sport i aktywność fizyczna”, Badanie specjalne Eurobarometru nr 334/ seria badawcza 72.3; TNS Opinion & Social, marzec 2010.

¹³⁴ W skład Federacji wchodzi 29 związków sportowych oraz 12 klubów spełniających rolę okręgowych związków sportowych. Do klubów reprezentujących w województwie najwyższy poziom sportowy należą m.in.: w siatkówce ZAKSA Kędzierzyn-Koźle, w koszykówce KS „Odra” Brzeg, w piłce nożnej MKS Kluczbork i Ruch Zdzieszowice, w piłce nożnej halowej: LKS „Gazownik” Wawelno i KS „Unia” Opole, w badmintonie LKS „Technik” Głubczyce i UKS „15” Kędzierzyn-Koźle, w hokeju na lodzie MUKS „Orlik” Opole, w short track’u AZS KU Politechnika Opolska, w hokeju na trawie ULKS „Dwójka” Nysa, w podnoszeniu ciężarów KS „Budowlani” Opole, w lekkiej atletyce „AZS KU Politechnika Opolska, we wschodnich sztukach walki: „Opolski Klub Taekwondo”, „Opolski Klub Karate Kyokushin” i Klub Środowiskowy Judo AZS Opole, w zapasach LKS „Orzeł” Namysłów, w szermierce UKS „Start” Opole, w gimnastyce sportowej Nyskie Towarzystwo Gimnastyczne, w sportach motorowych Klub Żużlowy „Kolejarz” Opole oraz Hawi Racing Team, w sportach samochodowych Automobilklub Opole oraz Autoklub Nysa, w sportach rowerowych Ludowy Miejsko-Gminny Klub Kolarski „Ziemia Brzeska”, w jeździectwie Ludowe Kluby Jeździeckie „Lewada” Zakrzów i „Ostroga” Opole, w pływaniu MKS „Zryw” Opole, w łucznictwie KS „Obuwnik” Prudnik, natomiast w strzelectwie LOK „Vertim” Opole (dane na maj 2011 roku, w części zaktualizowane w sierpniu 2011 roku).

tys. osób¹³⁵, w tym ponad 4,2 tys. kobiet. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba osób ćwiczących w klubach sportowych wyniosła 21 osób co plasuje region na 10 miejscu w rankingu województw. Oprócz zawodników kadry sportu tworzą również trenerzy, instruktorzy, animatorzy sportowi, oraz inne osoby prowadzące zajęcia sportowe, w tym nauczyciele wychowania fizycznego.

Wykres 18. Udział kobiet w liczbie ćwiczących w klubach sportowych w Polsce wg województw w 2010 r. (w %)

Wykres 19. Ćwiczący w klubach sportowych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Polsce wg województw w 2010 r. (w osobach)

W województwie opolskim największy odsetek ćwiczących, w ramach sekcji sportowych uprawia piłkę nożną (łącznie z piłką halową i plażową), piłkę siatkową (łącznie z plażową), lekkoatletykę, piłkę ręczną, karate, koszykówkę, tenis stołowy, oraz pływanie. W przeliczeniu na tysiąc mieszkańców województwo opolskie znajduje się w pierwszej piątce w kraju pod względem liczby osób trenujących karate, baseball, wędkarstwo, hokej na trawie, badminton, taniec sportowy, zapasy (styl dowolny), piłkę nożną, gimnastykę artystyczną, łyżwiarstwo figurowe, jeździectwo oraz karate tradycyjne (tab. 5).

¹³⁵ W 2010 r. najwięcej klubów sportowych i osób w nich ćwiczących działało w powiecie nyskim (w 55 klubach ćwiczyło ponad 3,2 tys. osób), a najmniej w powiecie prudnickim (w 13 klubach ćwiczyło ok. 700 osób). W przeliczeniu na 1000 mieszkańców największa liczba osób ćwiczy w klubach sportowych powiatu głubczyckiego, a najmniejsza na obszarze powiatu prudnickiego.

Tabela 5.

Ćwiczący w sekcjach sportowych wg dyscyplin sportowych w województwie opolskim w 2010 r.

Dyscyplina sportu	Liczba ćwiczących (miejsce w rankingu województw – tylko dyscypliny zajmujące jedną z pięciu pierwszych pozycji w kraju)	Miejsce w rankingu województw pod względem liczby ćwiczących przeliczonej na 1000 mieszkańców
<u>Najbardziej popularne:</u>		
- piłka nożna (łącznie z piłką halową i plażową)	11 340	4 miejsce
- piłka siatkowa (łącznie z piłką plażową)	1 536	16 miejsce
- lekkoatletyka	1 310	11 miejsce
- piłka ręczna	1023	12 miejsce
- karate	936	1 miejsce
- koszykówka	799	15 miejsce
- tenis stołowy	559	16 miejsce
- pływanie	557	16 miejsce
<u>Inne:</u>		
- baseball	198 (3)	1 miejsce
- hokej na lodzie (łącznie z hokejem na łyżworolkach)	82	7 miejsce
- hokej na trawie	140 (5)	3 miejsce
- unihokej	306	10 miejsce
- badminton	321	3 miejsce
- gimnastyka artystyczna	80	4 miejsce
- jeździectwo	209	5 miejsce
- kolarstwo szosowe	104	7 miejsce
- sport motorowy	118	7 miejsce
- taniec sportowy	216	3 miejsce
- karate tradycyjne	300	5 miejsce
- taekwondo ITF	120	7 miejsce
- zapasy styl wolny	170	3 miejsce
- wędkarstwo	112 (4)	2 miejsce
- łyżwiarstwo figurowe	58	4 miejsce
<u>Pozostałe (liczba ćwiczących):</u> akrobatyka łącznie ze skokami na trampolinie (25), alpinizm (41), bieg na orientację (75), brydż sportowy (46), kolarstwo górskie (26), kolarstwo torowe (9), kręglarstwo (19), kulturystyka i trójbój siłowy (łącznie z fitness) (67), łucznicтво (22), podnoszenie ciężarów (25), strzelectwo sportowe (232), szachy (274), tenis (227), warcaby (104), boks (61), judo (227), szermierka (45), zapasy styl klasyczny (45), żeglarsтво (łódzie regatowe) (97), narciarstwo alpejskie (10), snowboard (20).		

Integracyjna i społeczna rola klubów sportowych w kształtowaniu aktywności fizycznej jest niepodważalna, jednak nie są to jedyne podmioty, umożliwiające uczestnictwo w życiu sportowym. W przypadku propagowania i organizacji zajęć sportowych duże znaczenie mają również licznie występujące w województwie opolskim stowarzyszenia i fundacje o charakterze sportowym (np. „Stowarzyszenie miłośników siatkówki” z Opola, „Opolski Klub Wodny „Neptun”, Stowarzyszenie Sportu, Turystyki i Rekreacji „Tempo”), a także istniejący system szkolnictwa sportowego, który można podzielić m.in. na szkoły sportowe i szkoły z klasami sportowymi. Wśród najbardziej znanych szkół sportowych w regionie należy wymienić m.in. Zespół Szkół Sportowych w Nysie (szkoła podstawowa i gimnazjum), który należy jednocześnie do najlepszej trójki szkół sportowych w Polsce¹³⁶ oraz Zespół Szkół Sportowych w Krapkowicach. W ramach pozostałych szkół, nie pełniących funkcji szkół sportowych, działają różne rodzaje klas sportowych m.in.: piłkarskie, siatkarskie gimnastyczne oraz pływackie. Zapewniają one dzieciom i młodzieży edukację na wszystkich szczeblach kształcenia połączoną z treningiem sportowym umożliwiającym kontynuowanie kariery w formie profesjonalnego zawodnika, szkoleniowca bądź menedżera.

6.1.2.2.2. Wydarzenia sportowe

Województwo opolskie posiada doświadczenie w organizacji imprez sportowych wysokiej rangi. Co roku w regionie organizowana jest duża liczba zawodów sportowych, turniejów charytatywnych oraz imprez sportowych. Część z nich to imprezy cykliczne o znaczeniu ogólnopolskim i międzynarodowym współfinansowane oraz współorganizowane przez Samorząd Województwa Opolskiego. Wśród najważniejszych imprez wymienić można m.in: Międzynarodowy Turniej Żużlowy „Mistrz Świata Jerzy Szczakiel zaprasza”, Opolski Festiwal Skoków, Międzynarodowy Wyścig Kolarski Juniorów Młodszych „Po ziemi Kluczborskiej”, „Międzynarodowy Turniej Kadetów i Kadetek w Siatkówce „Kędzierzyńsko-Kozielski Koziołek”, „Charytatywny Turniej Piłki Siatkowej w Zdzeszowicach, „Bieg Opolski”, Międzynarodowy Turniej Karate „Rada Regentów” oraz Międzynarodowy Turniej Piłki Ręcznej Juniorów Młodszych „Sławomir Szał Zaprasza”. Dla podniesienia rangi organizowanych w województwie wydarzeń sportowych, przyciągnięcia turystów oraz wzmocnienia potencjału organizacyjnego, ważne byłoby podjęcie konkretnych działań w zakresie zainteresowania sponsorów stałym finansowaniem poszczególnych imprez. Równie ważne jest zapewnienie większej promocji imprez sportowych.

6.1.2.2.2.3. Baza sportowa

Województwo opolskie posiada zróżnicowane i stosunkowo równomiernie rozmieszczone zaplecze obiektów sportowych i rekreacyjnych. W regionie znajduje się 59 stadionów sportowych, w tym 1 z widownią na ponad 3 tys. widzów (stadion miejski)¹³⁷, 407 boisk do gier wielkich (w tym do piłki nożnej) oraz 766 do gier małych. Ponadto istnieje tu 69 hal sportowych wielofunkcyjnych o wymiarach 44x22m i większych, 42 hale mniejsze oraz 316 sal uniwersalnych i pomocniczych. Na terenie województwa istnieje 6 urządzeń do sportów łożdżowych. Pływalni i kąpielisk krytych jest 20, a otwartych 26. W regionie działają są 2 lodowiska sztuczne. Istnieją tu również 22 strzelnice sportowe, 3 strzelnice do strzelania rzutków oraz 5 torów sportowych o różnym przeznaczeniu: jeździeckie, łucznicze, motocyklowe i samochodowe¹³⁸.

¹³⁶ <http://www.radio.opole.pl/2011/marzec/wiadomosci/nysa-w-gimnazjum-powstanie-klasa-pilkarska.html>

¹³⁷ W kategorii stadiony znajduje się zarówno zmodernizowany stadion lekkoatletyczny w Opolu jak i gminne trawiaste stadiony z widownią na 200-300 osób.

¹³⁸ Dane sporządzone zostały przez Departament Kultury Sportu i Turystyki w oparciu o informacje jednostek samorządu terytorialnego. Zagregowane dane dotyczą końca 2010 r. i obrazują jedynie średnie nasycenie województwa w podstawową infrastrukturę sportową.

Z analizy ogólnego stanu istniejącej bazy sportowej (w tym tej wykorzystywanej na potrzeby sportu wyczynowego) wynika, że wiele obiektów, na skutek wieloletniej eksploatacji, nie spełnia aktualnie obowiązujących standardów w zakresie rozwiązań funkcjonalno-technicznych. Oprócz kilkudziesięciu nowoczesnych kompleksów boisk wybudowanych w ramach programu „Moje boisko – Orlik 2012”, na terenie województwa opolskiego występuje również znaczna ilość boisk asfaltowych i betonowych, wybudowanych w latach 60 – tych i 70 – tych XX wieku. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku stadionów do 3 tys. widzów. Obok ostatnio zmodernizowanego stadionu lekkoatletycznego w Opolu, w województwie znajduje się wiele stadionów trawiastych (głównie stadiony gminne z widownią na 200-300 osób)¹³⁹. Istniejąca infrastruktura sportowa jest niewystarczająca. Brakuje zwłaszcza wielofunkcyjnych hal widowiskowo-sportowych, bez których niemożliwa jest organizacja wielu imprez, w tym np. zawodów rangi europejskiej. Mało jest też krytych pływalni, lodowisk i kortów tenisowych. Wiele z istniejących w województwie obiektów sportowo-rekreacyjnych stanowią również zamknięte obiekty przyszkolne, co dodatkowo uniemożliwia dostęp szerokiemu gronu mieszkańców. Niedostatecznie rozwinięta infrastruktura sportowa oznacza brak zaplecza dla młodych sportowców, hamuje rozwój dyscyplin sportowych i może ograniczać skłonność mieszkańców do uprawiania sportu.

Dla zwiększenia atrakcyjności regionu należałoby ponieść także dodatkowe inwestycje w zakresie obiektów/terenów sportowych, umożliwiających uprawianie sportów niszowych, jak np. golf czy squash. Ponadto lokalizacja kompleksowych obiektów sportowych, jak np. parki linowe czy aquaparki, w pobliżu atrakcyjnego pod względem turystycznym terenu, mogłaby przyciągnąć znaczne grupy turystów spoza regionu. W województwie wciąż notuje się niedobór obiektów tzw. rekreacji osiedlowej (np. siłownie na wolnym powietrzu, place zabaw, skate parki).

6.1.2.3. Ochrona zdrowia jako czynnik stymulujący jakość życia w regionie

Jakość życia w regionie uzależniona jest od wielu czynników. Obok sytuacji finansowej, satysfakcji z pracy, życia rodzinnego, ważnym czynnikiem jest również stan zdrowia i dostęp do usług medycznych. Poziom świadczonych na terenie regionu usług w publicznym systemie opieki zdrowotnej ma duży wpływ na subiektywne postrzeganie jakości życia przez mieszkańców województwa opolskiego. Zagadnienie to ma szczególnie duże znaczenie w świetle obserwowanego w ostatnich latach odpływu migracyjnego mieszkańców Opolszczyzny – poprawa jakości ochrony zdrowia może być jednym z czynników zachęcających ich do trwałego powrotu. Zdrowie jest częścią kapitału ludzkiego i stanowi jeden z kluczowych wyznaczników rozwoju i konkurencyjności, jak również dobrostanu jednostki. Pomiędzy państwami członkowskimi występują głębokie różnice w zakresie stanu zdrowia i jakości usług medycznych, które mają istotny wpływ na spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną. W województwie opolskim ubezpieczeniem zdrowotnym w Narodowym Funduszu Zdrowia objętych jest około 940,9 tys. osób (w tym 51,6% stanowią kobiety)¹⁴⁰. Województwo opolskie cechuje rozbudowana sieć szpitali i ich dobra dostępność terytorialna (dojazd do szpitali środkiem transportu publicznego z każdej miejscowości nie przekracza 30 minut)¹⁴¹.

W województwie opolskim, wg danych Opolskiego Centrum Zdrowia Publicznego¹⁴², w 2009 roku funkcjonowały 24 szpitale, w tym 7 niepublicznych - dysponujących 4 242

¹³⁹ Informacja została przygotowana przez Departament Kultury Sportu i Turystyki.

¹⁴⁰ Według stanu na koniec maja 2011 r.

¹⁴¹ Na podstawie: „Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego”, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2010

¹⁴² Rejestr Zakładów Opieki Zdrowotnej, 2009 rok.

łózkami (w tym w szpitalach niepublicznych – 644 łóżka). Ponadto, w regionie funkcjonowało 5 zakładów stacjonarnej opieki psychiatrycznej, w tym 3 szpitale psychiatryczne, 1 ośrodek leczenia odwykowego alkoholowego i 1 ośrodek rehabilitacyjny dla uzależnionych. Ambulatoryjną opiekę zdrowotną w 2009 roku sprawowało 425 zakładów opieki zdrowotnej, w tym 80 publicznych i 345 niepublicznych.

Liczba łóżek w szpitalach przypadająca na 10 tys. ludności w województwie opolskim, w 2009 roku wyniosła 43,2 wobec średniej w kraju 48,0, co uplasowało region na 13 pozycji w skali kraju. Największą liczbę łóżek oraz liczbę leczonych pacjentów w regionie opolskim odnotowują oddziały: wewnętrzny, chirurgiczny ogólny, ginekologiczno-położniczy oraz pediatriczny.¹⁴³

W 2009 roku na 10 tys. ludności w województwie opolskim przypadało średnio 18 lekarzy pracujących, co uplasowało region na 13 miejscu w kraju. Średnio w Polsce na 10 tys. przypada 20 lekarzy pracujących. W województwie opolskim notuje się znaczące niedobory w ilości specjalistów w zakresie: kardiochirurgii, medycyny rodzinnej, medycyny sądowej, onkologii klinicznej, pediatrii (25% specjalistów osiągnęło wiek emerytalny), chirurgii ogólnej, nefrologii, gastroenterologii, angiologii, hipertensjologii, geriatrici¹⁴⁴. Należy podkreślić, iż problem deficytu lekarzy specjalistów z zakresu geriatrici nie jest tylko problemem na poziomie regionalnym, ale stanowi problem ogólnopolski. Na specjalizację geriatriczną w skali kraju przyjmuje się w ujęciu rocznym kilkanaście osób. W tym zakresie potrzebne byłoby podjęcie działań wspomagających zarówno z poziomu regionalnego jak i krajowego.

W województwie opolskim w 2009 roku na 10 tys. ludności przypadało średnio ok. 48 pielęgniarek pracujących (10 miejsce w kraju) – jest to liczba zbliżona do średniej krajowej. Niepokojącym zjawiskiem, mówiącym o kondycji środowiska, jest dramatyczny spadek zainteresowania kształceniem w zakresie pielęgniarstwa i położnictwa. Tymczasem naturalne starzenie się społeczeństwa i wydłużanie życia, będące m.in. skutkiem stosowania nowoczesnych technologii medycznych sprawia, że zapotrzebowanie na opiekę medyczną będzie systematycznie wzrastać. W ostatniej dekadzie niemal dziesięciokrotnie zmniejszył się nabór do szkół kształcących w zawodach pielęgniarki i położnej, a liczba absolwentów tych szkół równa się obecnie liczbie lekarzy kończących akademie medyczne.¹⁴⁵

Ratownictwo medyczne w województwie opolskim należy do lepiej zorganizowanych w Polsce, jednak wymaga zintegrowanego i ciągłego unowocześniania, stąd potrzeba zorganizowania jednego centrum powiadamiania ratunkowego w regionie. Brakuje w województwie opolskim dyżurujących zespołów lotniczych. Teren województwa opolskiego jest w tym względzie zabezpieczany przez zespoły lotniczego pogotowia ratunkowego w Gliwicach oraz we Wrocławiu.

Analizując stan infrastruktury związanej z ochroną zdrowia w województwie opolskim, można stwierdzić, iż dzięki zaangażowaniu samorządów województwa opolskiego, pozyskiwaniu środków unijnych oraz systematycznym działaniom restrukturyzacyjnym w szpitalach, stan infrastruktury, wyposażenia i dostępności do nowoczesnej aparatury medycznej w placówkach lecznictwa szpitalnego jest oceniany jako dobry. W okresie 2007-2013 ze środków UE realizowany jest projekt kluczowy, którego beneficjentem jest Samorząd Województwa Opolskiego „Szpitale Opolskie gwarancją bezpieczeństwa zdrowotnego

---

¹⁴³Działalność szpitali ogólnych i psychiatrycznych wg oddziałów w latach 2008-2009, Opolskie Centrum Zdrowia Publicznego - Oddział Analiz i Monitorowania Ochrony Zdrowia.

¹⁴⁴ Marek Szymkiewicz - Przewodniczący Komisji Rodziny Zdrowia i Spraw Społecznych. „Czy grozi nam ograniczenie dostępu do świadczeń zdrowotnych - rola samorządu w zapewnieniu bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców”- prezentacja z konferencji, Opole 29.09.2010 r.

¹⁴⁵ Dariusz Klonowski – Opolska Izba Pielęgniarek i Położnych w Opolu „Opieka pielęgniarska w województwie opolskim – czy grozi nam luka pokoleniowa” – prezentacja z konferencji, Opole 29.09.2010r.

regionu i bazą kształcenia kadry medycznej”. Projekt poprzez inwestycje w infrastrukturę oraz w sprzęt i wyposażenie szpitali ma prowadzić do polepszenia sytuacji w zakresie realizacji zabiegów specjalistycznych (kardiochirurgicznych, neurochirurgicznych, onkologicznych, hematologicznych) oraz badań diagnostycznych. Dzięki inwestycjom wprowadzone zostaną nowe procedury medyczne, a także usprawnione zostaną procedury już stosowane. W efekcie dojdzie do dalszego skracania się średniego czasu hospitalizacji, który już dzisiaj wynosi w regionie około 5 dni. W dłuższym okresie, nowe elementy infrastruktury przyczynią się do zwiększenia jakości życia mieszkańców regionu, a także ugruntują potencjał metropolitalny stolicy województwa, gdzie znajdują się wszystkie wsparte w ramach tego projektu szpitale.

Wskaźnik umieralności w województwie opolskim jest niższy niż średnio w kraju (w 2010 roku wyniósł 9,6 na 1000 mieszkańców, średnio w kraju wskaźnik ten wyniósł 9,9). Główne powody zachorowalności oraz umieralności w regionie to niezmiennie od wielu lat: choroby układu krążenia oraz choroby nowotworowe.

Jednym z mierników poziomu ochrony opieki zdrowotnej jest wskaźnik umieralności niemowląt. Pod tym względem, województwo opolskie w ostatnich latach osiąga jedne z lepszych wyników w kraju. W 2010 roku wskaźnik umieralności niemowląt na 1000 urodzeń żywych w województwie opolskim wyniósł 5,2 (średnio w kraju 5,0). Główną przyczyną zgonów niemowląt są stany rozpoczynające się w okresie okołoporodowym oraz wrodzone wady rozwojowe. W grupie dzieci od 0 do 18 lat najczęstszymi schorzeniami są zniekształcenia kręgosłupa, wady wzroku oraz otyłość¹⁴⁶.

Analizując obszar ochrony zdrowia należy zwrócić również uwagę na kwestię uzależnień i ich destrukcyjnego wpływu na kondycję zdrowia psychicznego. W obszarze dotyczącym diagnozy i terapii uzależnień coraz większą rolę odgrywają multiuzależnienia, tzn. jednoczesne uzależnienia od kilku czynników np. od alkoholu i hazardu, od alkoholu i narkotyków. Możliwe w tym przypadku są różne kombinacje, a liczba czynników uzależniających także może być różna. Sytuacja taka rodzi poważne wyzwania w zakresie finansowania i odpowiedniego przygotowania leczenia odwykowego, m.in. w zakresie kształcenia i podnoszenia kwalifikacji personelu medycznego oraz dopasowania oferty terapeutycznej do zmieniających się potrzeb.

Szybkie tempo życia, stres cywilizacyjny oraz dehumanizacja relacji międzyludzkich stwarzają zwiększone zagrożenia w obszarze zdrowia psychicznego. Wymaga to odpowiedniej transformacji leczenia psychiatrycznego, m.in. poprzez tworzenie dziennych oddziałów psychiatrycznych oraz stworzenie kompleksowego zaplecza terapii nerwic.

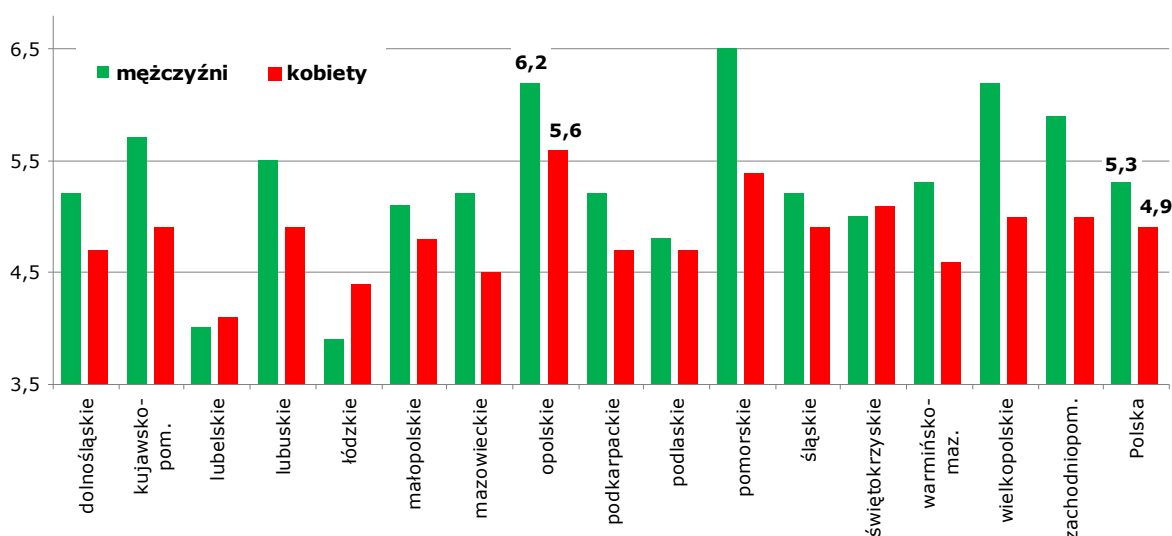
Poważnym czynnikiem niszczącym rodziny jest przemoc domowa w każdej z jej form, tzn. przemocy fizycznej, psychicznej, zaniedbywaniu i szczególnie niszczącej przemocy seksualnej. Osobom doznającym przemocy potrzebna jest wszechstronna pomoc ze strony współpracujących ze sobą instytucji. Szczególnie ważna jest w tym względzie pomoc terapeutyczna, w tym wysokospecjalistyczna dla osób, które doświadczyły przemocy seksualnej.

Istotną kwestią oprócz świadczeń z zakresu opieki medycznej jest również prowadzenie promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej wśród mieszkańców całego regionu. Biorąc pod uwagę doświadczenia w zakresie realizacji i znaczenia projektów realizowanych przy udziale środków UE, warto podkreślić, że przyszłe inwestycje powinny być nakierowane przede wszystkim na dalszą poprawę infrastruktury placówek ochrony zdrowia oraz ich wyposażenie w nowoczesny sprzęt medyczny gwarantujący wczesną wykrywalność, poprawę dostępności, efektywności i jakości leczenia.

---

¹⁴⁶ Sprawozdanie o działalności i pracujących w podstawowej ambulatoryjnej opiece zdrowotnej. Raport sumacyjny za rok 2009

W przyszłości zwiększać się będzie zapotrzebowanie na świadczenia zdrowotne wynikające ze starzenia się mieszkańców regionu. Przeciętne dalsze trwanie życia, w województwie opolskim (wg danych dla 2009 r.) dla mężczyzn wynosi 72,7 lat, a dla kobiet 80,5 lat i w obu przypadkach współczynniki te są wyższe niż średnio w kraju. Potwierdzeniem dobrej organizacji systemu ochrony zdrowia w województwie opolskim może być również wydłużenie średniej trwania życia mężczyzn i kobiet, do jakiego doszło w latach 1990-2009 (wykr. 20). W okresie tym zaobserwowano wydłużenie średniej życia mężczyzn zamieszkałych na terenie województwa opolskiego o 6,2 lat oraz kobiet o 5,6 lat, co stawia województwo opolskie - w przypadku mężczyzn na drugim miejscu w kraju, a w przypadku kobiet - na pierwszym. Niepokoją jednak duże różnice pomiędzy trwaniem życia obu grup, które wynoszą ok. 8 lat. Obserwowane w krajach Unii Europejskiej różnice pomiędzy średnim trwaniem życia kobiet i mężczyzn kształtują się na poziomie 3-5 lat.

Wykres 20. Przyrost średniego trwania życia w populacji kobiet i mężczyzn w latach 1990-2009 w Polsce wg województw (w latach)

Wydłużające się trwanie życia wiąże się z pogorszeniem sprawności zarówno fizycznej jak i psychicznej. Wystąpienie niepełnosprawności dotyczy jednak nie tylko osób starszych, może dotknąć również osoby bardzo młode, a nawet małe dzieci. Wyniki badania stanu zdrowia ludności wskazują, że pod koniec 2009 roku żyło w Polsce 5,3 mln osób niepełnosprawnych¹⁴⁷. Badania wskazują jednocześnie, iż w województwie opolskim problemem niepełnosprawności dotkniętych jest prawie 15% mieszkańców, a udział ten generalnie rośnie z wiekiem (tab. 6).

Tabela 6.

Częstość występowania niepełnosprawności w woj. opolskim i w Polsce wg grup wiekowych (2009)

Wyszczególnienie	Osoby niepełnosprawne					
	ogółem	0-14 lat	15-29 lat	30-49 lat	50-69 lat	70 lat i więcej
	W odsetkach danej grupy wieku					
Polska ogółem	13,9	3,1	3,9	7,1	25,0	45,2
Województwo opolskie	14,8	5,1	3,4	8,3	23,8	48,9
Pozycja woj. opolskiego ¹⁴⁸	6	1	14	5	9	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie

¹⁴⁷ Na podstawie: Stan zdrowia ludności Polski w 2009 r., GUS Warszawa 2011.

¹⁴⁸ Pozycja „1” – oznacza najwyższy udział niepełnosprawnych, pozycja „16” najniższy.

Osoby niepełnosprawne napotykać wiele barier w życiu codziennym, które nie pozwalają na pełne zaspokojenie i realizację potrzeb społecznych i zawodowych. Polityka społeczna wobec osób niepełnosprawnych powinna realizować kompleksowe działania z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej tej grupy¹⁴⁹. Niezmiernie ważnym elementem jest kształtowanie świadomości społecznej wobec osób niepełnosprawnych, ich praw, potrzeb, możliwości, a także udziału w życiu społecznym. Koniecznym jest również podjęcie działań mających na celu zwiększenie dostępu osób niepełnosprawnych do kształcenia i podnoszenia kwalifikacji, a także przygotowanie tej grupy do aktywnego życia społecznego i zawodowego. Możliwe to będzie dzięki wspieraniu działań na rzecz likwidacji barier architektonicznych, transportowych oraz komunikacyjnych, jak również dostosowaniu obiektów użyteczności publicznej do potrzeb osób niepełnosprawnych¹⁵⁰. Kluczowe znaczenie odgrywać jednak tutaj będzie funkcjonowanie sprawnego systemu wspierającego zdobycie odpowiedniego wykształcenia oraz pracy przez osoby niepełnosprawne.

Istotną kwestią w tym kontekście jest także dostęp do **świadczeń pomocy społecznej**. W 2010 roku z różnych form pomocy społecznej skorzystało w Opolskiem ok. 47 tys. osób i rodzin. Województwo opolskie zajmuje pierwsze miejsce pod względem liczby miejsc (270) w domach pomocy społecznej przypadających na 100 tys. mieszkańców (średnia dla Polski wynosi 200 miejsc). Także pod względem liczby miejsc w dziennych domach pomocy, woj. opolskie zajmuje pierwsze miejsce w kraju. Na każde 100 tys. mieszkańców województwa przypada prawie 119 miejsc w tych placówkach (średnia dla kraju – prawie 34). W 2010 roku, w woj. opolskim pomocą środowiskową objęto ogółem ok. 43 tys. osób i rodzin. Liczba klientów pomocy społecznej przypadająca na 1 tys. mieszkańców wynosi 42. Jest to drugi, najniższy w kraju wskaźnik liczby klientów (średnia w Polsce wynosi 55 osób)¹⁵¹.

Istotnym **problemem pomocy społecznej** są osoby i rodziny długotrwale korzystające z pomocy, które stanowią znaczną część klientów ośrodków pomocy społecznej. Mimo zwiększenia działań aktywizujących, długotrwali klienci OPS-ów rzadko usamodzielniają się, na co wpływ ma m.in. wieloletnie korzystanie ze środków pomocy społecznej, utrwalające „dziedziczenie biedy” i niezaradności życiowej¹⁵².

---

¹⁴⁹ Polityka społeczna na rzecz osób niepełnosprawnych powinna być wspólnym działaniem podmiotów publicznych i organizacji pozarządowych, mających na celu rozpoznanie problemów osób niepełnosprawnych na płaszczyźnie społecznej i zawodowej, obejmującym wszystkie aspekty życia osób niepełnosprawnych. Dużym problemem w województwie jest brak odpowiednich lokali, gdzie mogłyby otrzymywać pomoc osoby niepełnosprawne. Brak jest także mieszkań chronionych dla osób z niepełnosprawnością ruchową, intelektualną czy niepełnosprawnościami sprzężonymi. Ponieważ są to przeważnie osoby niepełnosprawne od urodzenia bądź wczesnego dzieciństwa, pozostają one w rodzinie aż do czasu śmierci rodziców. Śmierć rodziców, a także pojawienie się w rodzinie ubóstwa lub patologii, pozostawia te osoby same sobie, często poza ewidencją pomocy społecznej. Mieszkania chronione są formą pomocy, zapewniającą wsparcie w środowisku i umożliwiające samodzielne życie osobie, która ze względu na wiek, niepełnosprawność lub chorobę wymaga pomocy w miejscu zamieszkania. Funkcjonujące obecnie rozwiązania nie zabezpieczają w wystarczającym stopniu potrzeb opiekuńczych i mieszkaniowych.

¹⁵⁰ Na podstawie: Wojewódzki Program Integracji i Pomocy Społecznej na lata 2010-2015, Opole 2009, s. 22

¹⁵¹ Źródło: Prezentacja Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Opolu, materiał powielony, Opole 2011.

¹⁵² Jw.

6.2. GOSPODARCZE I INFRASTRUKTURALNE UWARUNKOWANIA ROZWOJU REGIONU

Istotnym wyróżnikiem województwa opolskiego jest jego wysoko rozwinięty przemysł, generujący 30,7% wartości dodanej brutto w regionie (przeciętnie w kraju 23,9%, trzecie miejsce w Polsce¹⁵³). O przemysłowym obliczu regionu decydują przede wszystkim podmioty prowadzące działalność w zakresie przetwórstwa przemysłowego oraz wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, wodę (pierwsze miejsce w kraju ze względu na wysokość udziału w strukturze WDB). Znaczącą rolę odgrywa również handel wraz z naprawami, a także obsługa nieruchomości i firm. Duże znaczenie dla pozycji konkurencyjnej województwa opolskiego ma również sektor budowlany (7,3% WDB).

Wysoki stopień rozwoju **przemysłu** w województwie opolskim uznawany jest za jeden z atutów regionu. Na uwagę zasługuje jednak **fakt bardzo słabego rozwoju usług, zwłaszcza usług rynkowych**. Jest to o tyle niepokojące, iż prognozuje się, że w przyszłości - sektor ten - może być jednym z głównych motorów rozwoju społeczno-gospodarczego na świecie. **Wysoko wydajny przemysł i budownictwo, a także wysoko wydajne i kompleksowe usługi stanowiąc mogą w przyszłości jeden z czynników rozwoju regionu. Dodatkowym atutem jest wysoka pozycja konkurencyjna opolskiego rolnictwa.** Składają się na nią m.in. optymalne warunki do produkcji roślinnej, wysoka kultura rolna, dobre wyposażenie w techniczne środki do produkcji, a także bardzo korzystne warunki przyrodniczo-glebowe, będące podstawą dla intensywnej produkcji rolnej.

Tabela 7.

Struktura wartości dodanej brutto w województwie opolskim i w Polsce w 2008 roku wg sekcji PKD 2004

Wyszczególnienie	opolskie	Polska	Pozycja woj. opolskiego
Przetwórstwo przemysłowe	25,2%	19,3%	1
Handel i naprawy	17,4%	19,1%	16
Obsługa nieruchomości i firm; nauka	11,7%	14,3%	13
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i zdrowotne	7,3%	6,0%	6
Budownictwo	7,3%	7,0%	8
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	5,1%	6,6%	12
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, wodę	4,9%	2,7%	1
Edukacja	4,9%	4,7%	10
Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	4,3%	3,7%	8
Ochrona zdrowia i opieka społeczna	3,9%	3,8%	11
Pozostała działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna	3,3%	3,8%	11
Pośrednictwo finansowe	2,6%	5,3%	15
Hotele i restauracje	1,0%	1,2%	16
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników	0,6%	0,5%	6
Górnictwo i kopalnictwo	0,6%	2,0%	11
Rybactwo	0,01%	0,02%	8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS w Warszawie

¹⁵³ W świetle danych za 2008 rok

6.2.1. Diagnoza potencjału opolskiego przemysłu

W gospodarce woj. opolskiego istotną rolę odgrywa przemysł. **Zróznicowana struktura przemysłu i długoletnia tradycja produkcji przemysłowej są atutem rozwojowym regionu. Najwyższym udziałem w produkcji przemysłowej cechuje się przemysł spożywczy** (16,2% całej produkcji regionalnej, tab. 8). Szczególnie istotną rolę odgrywa: przetwórstwo owoców i warzyw (m.in. zakłady *Nutricia* w Opolu), produkcja wyrobów mleczarskich (m.in. *Zott Polska* w Opolu, Okręgowe Spółdzielnie Mleczarskie w Prudniku, Głubczycach), produkcja wyrobów piekarskich, ciastkarskich i cukierniczych (np. *Zakłady Przemysłu Cukierniczego* w Otmuchowie, *Cukry Nyskie* w Nysie, *PWC Odra* w Brzegu, *Cadbury* w Skarbimierzu), produkcja cukru (Cukrownia w Polskiej Cerekwi) oraz inne (np. *Lesaffre Polska* w Wołczynie). Rangę przemysłu spożywczego podnosi największa liczba pracujących (łącznie prawie 8 tys. osób¹⁵⁴) – najwięcej spośród wszystkich działów przetwórstwa przemysłowego w woj. opolskim.

Równie istotny wkład w produkcję regionu wnosi przemysł chemiczny, bazujący na produkcji podstawowych chemikaliów (m.in. ZAK SA i Petrochemia *Blachownia* w Kędzierzynie-Koźlu) oraz w mniejszym stopniu na produkcji wyrobów chemii gospodarczej. **Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych jest istotnym elementem potencjału przemysłowego Opolszczyzny.** Jej udział w produkcji sprzedanej przemysłu ogółem wynosi 14,9% (czołowe miejsce pod względem udziału w kraju), a sam dział skupia ok. 3 tys. pracujących.

Trzecim działem – ze względu na udział w produkcji sprzedanej przemysłu – jest działalność związana z produkcją wyrobów z surowców niemetalicznych (12,3% produkcji w regionie względem 4,0% średnio w kraju). Szczególne znaczenie ma przemysł cementowo-wapienniczy, zatrudniający łącznie ok. 1,4 tys. osób (m.in. *Góraźdże Cement* w Choruli, Cementownia *Odra* w Opolu, *Lhoist Polska* w Tarnowie Opolskim), produkcja wyrobów betonowych oraz gipsowych (1,2 tys. pracujących, m.in. *Monier* w Opolu, *PV Prefabet* w Kluczborku), a także produkcja szkła i wyrobów ze szkła (ponad 0,5 tys. pracujących, m.in. *Warta Glass* w Jedlicach k. Ozimka, *Vitroterm-Murów* w Murowie, *Velux* w Namysłowie, *Alsecco* oraz *Majewski* w Nysie).

Dawne znaczenie stopniowo odzyskuje **przemysł metalowy**, którego potencjał i produkcja stale rośnie. Stosunkowo niekorzystnym dla branży tej był 2009 rok, w którym – zwłaszcza dział związany z produkcją samych metali - odnotowano znaczący spadek produkcji oraz spadek liczby pracujących¹⁵⁵. Produkcja wyrobów z metali to ok. 9,0%, a samych metali ok. 2,4% całej produkcji w regionie. Udziały tej wysokości plasują region w pierwszej czwórce regionów o najwyższym udziale przemysłu metalowego w produkcji ogółem. Produkcja wyrobów z metali skupia ponad 6 tys. pracujących, a produkcja metali ok. 2 tys. osób. Potencjał regionu w branży metalowej tworzą m.in. *Huta Małapanew* w Ozimku, *Walcownia Rur Andrzej* w Zawadzkiem, *Marcegaglia* w Praszce, *Małapanew Maszyny i Konstrukcje* w Ozimku, *Izostal* w Zawadzkiem, *Fabryka Wyrobów Metalowych Kuźnia Osowiec* w Osowcu. Podejmowane są nowe inwestycje (np. w maju 2009 r. w podstrefie ekonomicznej w Ligocie Dolnej k. Kluczborka otwarto jedną z najnowocześniejszych i największych w Europie ocynkowni). W Opolu, na terenie dawnego Metalchemu, dynamicznie rozwijają działalność firmy *Explomet*, *Famet*, *Gea Technika Ciepła*, *Presmet*, posiadające potencjał w zakresie wytwarzania aparatury procesowej dla energetyki jądrowej (wymyenniki ciepła, obudowy kondensatorów, obudowy generatorów).

¹⁵⁴ Wszystkie dane dotyczące produkcji sprzedanej przemysłu i pracujących dotyczą podmiotów o liczbie pracujących większej niż 9 osób.

¹⁵⁵ W 2009 r. w woj. opolskim r/r produkcja metali spadła o niecałe 20% r/r. W tym samym czasie produkcja wyrobów z metali wzrosła o 6%. W 2010 r. w pierwszym z działów odnotowano wzrost produkcji o 13,5%, a w drugim wzrost o 14,3% r/r.

Tabela 8.

Struktura produkcji sprzedanej przemysłu w województwie opolskim na tle Polski wg sekcji i wybranych działów Polskiej Klasyfikacji Działalności (w 2010 roku)

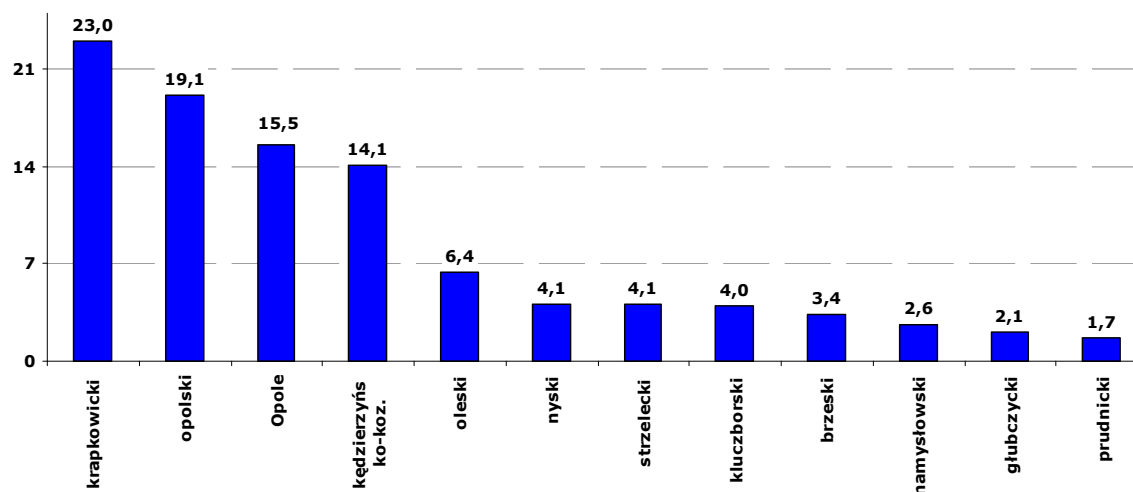
Wyszczególnienie	Udział w produkcji przemysłowej (%)		Pozycja woj. opolskiego*
	Opolskie	Polska	
1. Sekcja „Przetwórstwo przemysłowe”, z czego:	85,5	83,0	10
Produkcja artykułów spożywczych	16,2	15,4	9
Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	14,9	4,4	1-2
Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	12,3	4,0	2
Produkcja wyrobów z metali	9,0	5,6	2
Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep (w tym części samochodowych)	7,3	9,7	7
Produkcja maszyn i urządzeń	4,3	3,5	4
Produkcja urządzeń elektrycznych	3,6	4,0	6
Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	3,5	5,3	12
Produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny	2,7	2,4	8
Produkcja mebli	2,4	2,5	8
Produkcja metali	2,4	3,8	4
Produkcja papieru i wyrobów z papieru	1,5	2,5	8
Poligrafia i reprodukcja zapisanych nośników informacji	0,8	0,9	9
Produkcja skór i wyrobów ze skór	0,5	0,3	4
Produkcja odzieży	0,3	0,7	14
Produkcja wyrobów tekstylnych	0,1	0,7	14
Pozostałe działy przetwórstwa przemysłowego	3,7	17,3	15
2. Sekcje (łącznie): - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja - Górnictwo i wydobywanie	14,5	17,0	7
PRZEMYSŁ RAZEM	100	100	-

* Orientacyjna, gdyż w nielicznych przypadkach pozyskanie danych nie było możliwe ze względu na tajemnicę statystyczną

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

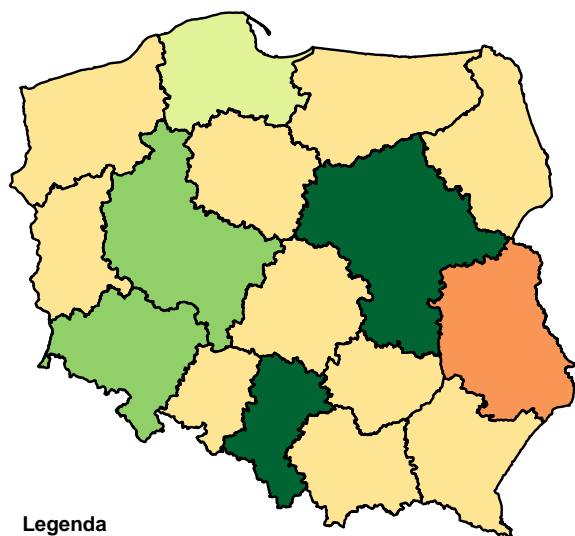
Na tle pozostałych województw, region opolski charakteryzuje się bardzo wysokim udziałem przemysłu chemicznego w produkcji ogółem, bardzo wysokim udziałem produkcji wyrobów z surowców niemetalicznych (2 miejsce w kraju), wysokim udziałem produkcji metali (4 miejsce) oraz wyrobów z metali (2 miejsce). Ponadto zalicza się do czołowych producentów branży koksowniczej (ArcelorMittal Poland SA Oddział w Zdzeszowicach) oraz energetycznej (PGE Elektrownia Opole SA).

Produkcja przemysłowa skoncentrowana jest przede wszystkim w podregionie opolskim (84,2%), a w przekroju wg jednostek NTS4 w powiatach: krapkowskim (23,0%), opolskim (19,1%), mieście Opolu (15,5%) oraz powiecie kędzierzyńsko-kozielskim (14,1%) – wykres 21. W przeliczeniu na jednego mieszkańca produkcja przemysłowa jest niższa niż średnio w Polsce (porównaj mapy nr 7-8).

Wykres 21. Produkcja sprzedana przemysłu w województwie opolskim wg powiatów w 2009 roku (województwo opolskie=100, podmioty powyżej 9 pracujących)

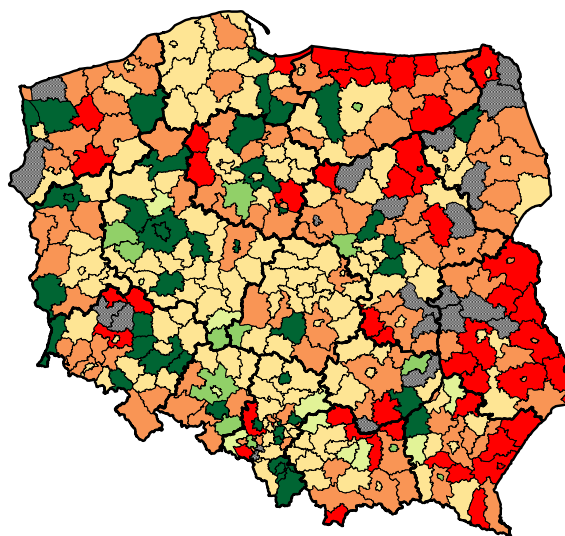
Mapa 7. Produkcja sprzedana przemysłu w Polsce wg województw w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2009 r. (w zł)

Legenda

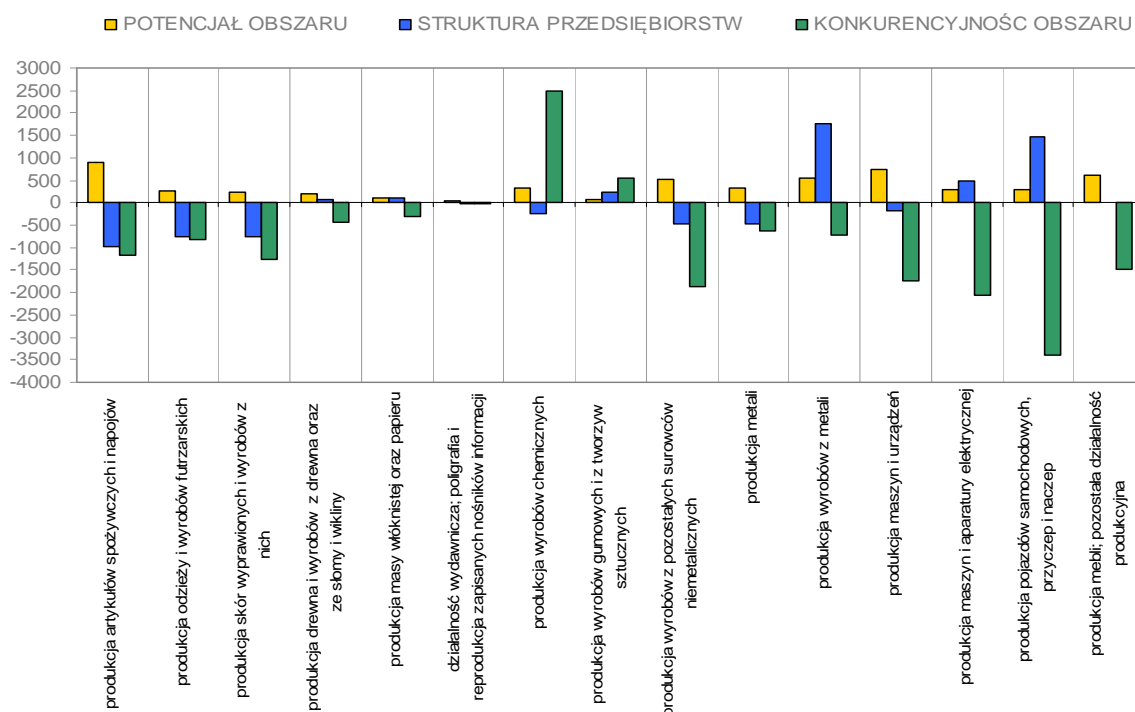
Mapa 8. Produkcja sprzedana przemysłu w Polsce wg powiatów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2009 r. (w zł)

Źródło: opracowanie własne UMWO na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie

6.2.1.1. Przemysł chemiczny jako składowa konkurencyjnej gospodarki regionalnej

Woj. opolskie znajduje się w czołówce polskich regionów, jeśli chodzi o rozwój przemysłu chemicznego i ma potencjał do budowania swojej przewagi konkurencyjnej w tej branży. Cechą opolskiego przemysłu chemicznego jest koncentracja przestrzenna oraz zróżnicowany, pod względem rodzaju i skali produkcji, charakter, a także znaczące zaplecze badawcze i edukacyjne. Wszystko to sprawia, że branża chemiczna ma zestaw wyjściowych czynników organizacyjno-technologicznych, umożliwiających trwały wzrost, choć wymaga doinwestowania i nowych inwestycji, a także intensywnych działań umacniających sferę badawczo-rozwojową. Chodzi o uzyskanie niezbędnego, permanentnego rozwoju technologicznego i podniesienie poziomu innowacyjności, warunkującego konkurencyjność tej branży w skali europejskiej i globalnej. **Nowoczesny przemysł chemiczny, współdziałający z kompleksem edukacyjno-badawczym oraz sektorem małych i średnich przedsiębiorstw, może być „wizytówką” regionu opolskiego, generując nowe miejsca pracy i hamując niekorzystne zjawisko migracji.**

Wykres 22. Dekompozycja trzech składowych przesunięć udziałów liczby zatrudnionych w poszczególnych działach przetwórstwa przemysłowego w województwie opolskim.

Źródło: M. Adamska, K. Malik, *Analiza przesunięć udziałów branż gospodarki województwa opolskiego (shift-share analysis)*, Opole 2009.

Relatywnie niska innowacyjność oferty produktowej przemysłu chemicznego wymaga skoncentrowania się na niezbędnych, znacznych nakładach na rozwój sektora naukowo-badawczego i wyraźnej poprawie jego infrastruktury. Dużą wagę mają też działania dynamizujące intensywność badań związanych z sektorem chemicznym w regionie. Wsparcie procesów restrukturyzacyjnych oraz wspomaganie nowych przedsięwzięć ze sfery otoczenia i funkcjonowania przemysłu chemicznego oraz jego stopniowa dekoncentracja, to koła zamachowe rozwoju tego sektora w woj. opolskim.

Wzmacnianie współpracy nauki i biznesu, budowa i aktywizowanie struktur typu organizacyjnego (centra naukowo-biznesowe, klaster chemiczny, rozwój technologii „czystych” i wysoko przetworzonych, wykorzystanie surowców odnawialnych oraz

intensyfikacja recyklingu (wykorzystanie surowców wtórnych)) – to inicjatywy pobudzające nowoczesny i kooperacyjny rozwój branży chemicznej w regionie.

Działania wspierające konkurencyjność przemysłu chemicznego woj. opolskiego powinny stymulować przejmowanie wiodącej roli rozwojowej w obrębie tzw. wielkiej syntezy chemicznej (tj. w procesach wielkoprzemysłowych, związanych z chemią nieorganiczną – Zakłady Azotowe „Kędzierzyn”) i chemii organicznej (praktycznie wszystkie duże przedsiębiorstwa skupione w rejonie Kędzierzyna-Koźła). Muszą one również przyciągać nowe przedsięwzięcia gospodarcze, umacniające pozycję regionu w tej branży. Inicjatywy integracyjne wzmocnią rozwój małych i średnich przedsiębiorstw oraz firm skupionych wokół wiodących zakładów, bazujących na ich produkcji i powiązanej z nimi infrastrukturze o charakterze parków technologicznych i przemysłowych.

Nowoczesna, współdziałająca z sektorem badawczo-rozwojowym¹⁵⁶ branża chemiczna, opierająca się o regionalne zasoby, w dużym stopniu uniezależnia rozwój woj. opolskiego od załamań koniunktury gospodarczej.

Poważnym ograniczeniem dla rozwoju sektora jest ponadnormatywne zanieczyszczenie powietrza benzenem w rejonie Kędzierzyna-Koźła, co uniemożliwia lokalizowanie nowych inwestycji czy instalacji w tym zakresie. Sytuacja ta będzie wymagała także kosztownych modernizacji i działań naprawczych w istniejących zakładach

6.2.1.2. Nowy wymiar przemysłu spożywczego w budowaniu konkurencyjnego wizerunku regionu opolskiego

Rozwój przemysłu spożywczego w woj. opolskim jest powiązany z zasobami naturalnymi i nowymi materiałami pochodzącymi z gospodarki rolnej regionu. Wzmocnieniu konkurencyjności przemysłu spożywczego, jako czynnika wiodącego w regionie opolskim, sprzyja dostęp do wykwalifikowanych kadr. Istotne znaczenie rozwojowe ma wspieranie sektora MŚP oraz zwiększenie certyfikacji jakości wyrobów. Szczególnie ważne jest pobudzanie innowacyjności i tworzenie korzystnych wzorców współpracy (budowanie, wykorzystanie i wzmacnianie związków z regionalnym kompleksem naukowo-badawczym, rozwijanym dla potrzeb przemysłu chemicznego).

Przemysł spożywczy woj. opolskiego ma stały, możliwy do wykorzystania, potencjał w tworzeniu miejsc pracy w wymiarze lokalnym i układzie trwałej aktywizacji obszarów wiejskich. Możliwość „skojarzenia” go z rolnictwem, które jest również ważną składową i polem rozwoju regionu, podnosi znaczenie tych dziedzin w budowaniu scenariusza ścieżki sukcesu. Rozwój branży spożywczej może zdynamizować i zwiększyć konkurencyjność regionalnego rolnictwa, a także wzmocnić sieci innowacyjne i regionalny sektor B+R. Wzrost sektora spożywczego implikuje intensywne działania porządkujące gospodarkę rolną w sferze środowiskowo-ekologicznej polegające na zrównoważonym nawożeniu, ograniczeniu skażenia gleb, racjonalizacji wykorzystywania gospodarki wodnej i uwzględnieniu wpływu zmian klimatycznych oraz pełnym wykorzystaniu gleb o wysokiej klasie bonitacji. W tym sensie rośnie spójność polityki rolnej regionu opolskiego z celami polityki UE.

Inicjatywy w sektorze rolniczym, wzmacniające pozycję przemysłu spożywczego regionu, łączą się z innowacyjnym stosowaniem biotechnologii i genetyki oraz wprowadzeniem nowych (zdrowych) technologii konserwacji i produkcji żywności (wsparcie dla współdziałania z sektorem badawczo-rozwojowym w regionie i wzrost nakładów na rozbudowę jego potencjału i infrastruktury). W sferze społeczno-politycznej i ekonomicznej podstawowe znaczenie mają inicjatywy poprawiające jakość kapitału ludzkiego, działania wspierające energetykę odnawialną oraz zwiększające popyt na zdrowe produkty, a także

---

¹⁵⁶ Konkurencyjność sektora chemicznego wspiera także Instytut Ciężkiej Syntezy Organicznej „Blachownia” z Kędzierzyna-Koźła.

wzmacniające konkurencyjność przedsiębiorstw branży spożywczej (logistyka i dystrybucja, zmiany makroorganizacyjne).

6.2.1.3. Rozwój odnawialnych źródeł energii

Województwo opolskie rozwija się w kierunku produkcji nowoczesnej energii. Jeśli dalszy rozwój energetyki upatruje się w znacznym zwiększeniu wykorzystania odnawialnych źródeł energii (słońce, wiatr, geotermia, odpady organiczne, biomasa), to synergiczne wykorzystanie tych surowców, a w szczególności biomasy wraz z odpadkami organicznymi, jest szansą na uzyskanie konkurencyjnej przewagi w skali krajowej i europejskiej. Biomasa uzyskiwana w silnym sektorze rolno-spożywczym i leśnym regionu (drewno, słoma, siano, liście, osady ściekowe, makulatura itp.) jest surowcem do produkcji biogazu – paliwa o bardzo wszechstronnym zastosowaniu. Wsparcie sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz istotne wzmocnienie struktur badawczo-rozwojowych regionu zajmujących się wszechstronnie zrównoważoną energetyką, zintensyfikuje innowacyjne inicjatywy i wzmocni energetyczno-ekologiczną specjalizację woj. opolskiego.

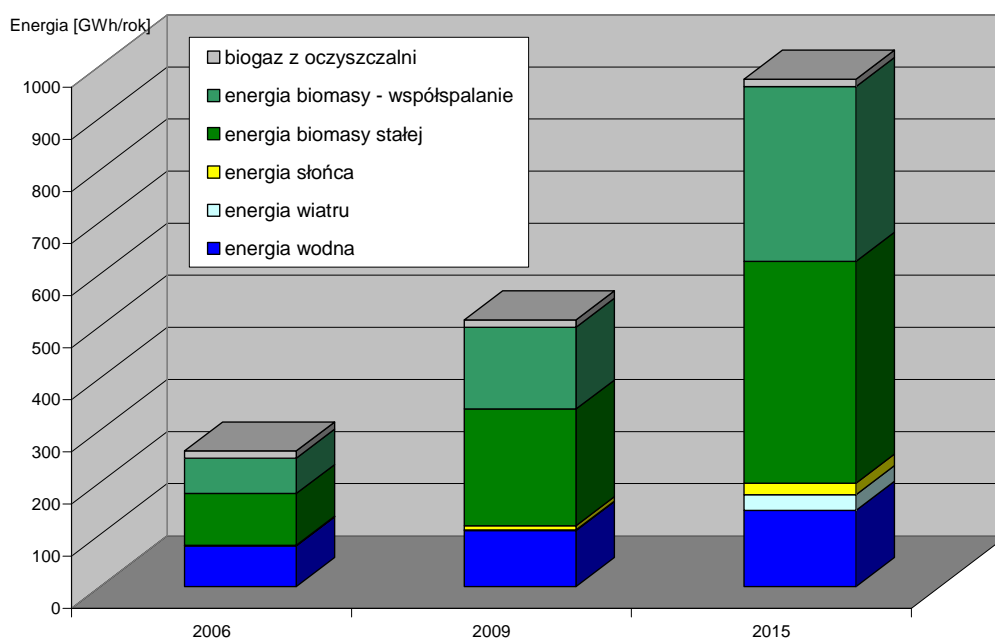
Osiągnięcie konkurencyjnej pozycji woj. opolskiego w sektorze energii odnawialnej wymaga wspomagania przedsięwzięć inwestycyjnych umożliwiających przetwarzanie w biogazowniach, sprzężonych z elektrociepłowniami, odpadów z każdego gospodarstwa rolnego oraz ze składowisk odpadów komunalnych w miastach i gminach. Wspieranie przemysłowej uprawy roślin energetycznych na potrzeby regionalnej energetyki zdywersyfikuje popyt na produkcję rolniczą w regionie. Województwo opolskie może nie tylko produkować „zieloną energię” na swoje potrzeby, ale może stać się jej ważnym eksporterem, jeżeli wykorzystanie miejscowych zasobów odnawialnych źródeł energii zostanie zintensyfikowane. Już dzisiaj eksportujemy etanol, czyli komponent do produkcji biopaliw produkowany z kukurydzy.

Woj. opolskie jest regionem, w którym wykorzystywane są w różnej skali wszystkie dostępne rodzaje odnawialnych źródeł energii. Nowe instalacje spełniają europejskie standardy technologiczne.

Oprócz rozbudowy infrastruktury i zagadnień związanych z ochroną środowiska, praktyczne wdrażanie technik wykorzystujących odnawialne źródła energii (OZE) wymaga działań w wielu innych obszarach aktywności. Dotyczy to zarówno wykorzystania produkcji rolniczej do celów energetycznych, rozwoju budownictwa energooszczędnego, szkolnictwa, aktywizacji lokalnych społeczności czy współpracy transgranicznej.

Produkcja energii z odnawialnych źródeł na terenie województwa opolskiego ma tendencję rosnącą. Zależność ta została zobrazowana na wykresie 23, gdzie wyniki z 2006 roku (w którym wykonano bilans podstawowych nośników energii), zaprezentowano na tle planu dotyczącego lat przyszłych (przy założeniu liniowego przyrostu udziału OZE).

Wykres 23. Porównanie wartości energii z OZE w województwie opolskim w 2006, 2009 i 2015 roku.

Dotychczas największą inwestycją z zakresu odnawialnych źródeł energii w regionie jest, istniejąca od 2009 roku, fabryka etanolu, komponentu do produkcji biopaliw. W zakładzie produkcyjnym w Goświnowicach produkowany jest bioetanol głównie na bazie ziarna kukurydzy. Rocznie z 350 tysięcy ton ziarna zakład produkuje 140 mln litrów etanolu, co odpowiada poziomowi energetycznemu ok. 845,2 GWh/rok. Zapotrzebowanie fabryki pod Nysą na kukurydzę sięga 15 proc. obecnej krajowej produkcji kukurydzy. Zrealizowana na bazie magazynów Młynów Polskich inwestycja stanowi przykład nowoczesnego na skalę europejską zakładu produkującego składnik do ekologicznych paliw II generacji.

Obecnie na terenie województwa opolskiego brakuje biogazowni rolniczych, wykorzystuje się natomiast biogaz wytwarzany na oczyszczalniach ścieków. W tabeli przedstawiono wykaz istniejących instalacji wykorzystujących energetycznie pozyskiwany biogaz.

Tabela 9.

Wykaz instalacji w województwie opolskim wykorzystujących biogaz

Powiat	Typ działalności – branża	Moc [MW]		Produkcja biogazu [m ³ /rok]	Produkcja roczna energii [GWh/rok]	
		elektryczna	cieplna		elektrycznej	cieplnej
kędzierzyńsko-koz.	oczyszczalnia ścieków	-	3*0,25	230 000	-	1,02
opolski	oczyszczalnia ścieków	0,562	0,64	1,6x106	3,60	4,12
nyski	oczyszczalnia ścieków	0,135	2*0,35	720 000	0,72	2,69
brzeski	oczyszczalnia ścieków	3*0,1	-	-	0,89	1,11
RAZEM					5,21	8,94

Dotychczas największy udział w produkcji energii ze źródeł odnawialnych w województwie opolskim posiada **energia wody**. Na terenie województwa opolskiego występuje aktualnie 30 pracujących elektrowni wodnych. Największe obiekty wybudowano na rzece Odrze i Nysie Kłodzkiej. Są to elektrownie zarządzane przez RZGW Wrocław, należące do warszawskiej spółki Elektrownie Górnej Odry SA oraz Jeleniogórskich Elektrowni Wodnych Sp. z o.o. Pracujące turbozespoły MEW to w zdecydowanej większości

jednostki o mocy < 1,0 MW, choć w 8 elektrowniach pracują zespoły o mocy N=1,4 – 2,0 MW. Całkowita moc zainstalowanych pracujących turbozespołów wynosi ok. 25,5 MW, a ilość energii pozyskanej, w skali roku, z przepływających wód oszacowano na poziomie ok. 107 Gwh/rok. W tabeli 10 zestawiono moce pracujących turbozespołów w MEW Opolszczyzny wraz z oszacowaniem ich możliwości produkcyjnych.

Tabela 10.

Zestawienie mocy zainstalowanej działających małych elektrowni wodnych (MEW) w województwie opolskim wg powiatów

Powiat	Moc zainstalowana [MW]	Ilość MEW [szt]	Produkcja energii [GWh/rok]
brzeski	2,67	3	11,23
głubczycki	0,19	3	0,80
kędzierzyńsko-kozielski	0,07	1	0,32
krapkowicki	4,25	4	17,85
m. Opole	1,06	1	4,46
namysłowski	0,07	1	0,32
nyski	10,93	8	45,96
opolski	6,15	6	25,86
prudnicki	0,08	2	0,34
strzelecki	0,05	1	0,21
RAZEM:	25,52	30	107,35

Największe zainteresowanie ze strony inwestorów indywidualnych oraz samorządów lokalnych skierowane jest na instalację **kolektorów słonecznych** służących do produkcji energii cieplnej wykorzystywanej w gospodarstwach domowych i obiektach publicznych. Kolektory słoneczne instalowane są w znacznej mierze w indywidualnych gospodarstwach domowych, gdzie wykorzystywane są do podgrzania wody użytkowej i ogrzewania. Samorzady lokalne instalują kolektory słoneczne na obiektach użyteczności publicznej, w szczególności obiektach oświatowych, sportowych, kulturalnych i ochrony zdrowia.

W chwili obecnej funkcjonują w województwie opolskim trzy **farmy wiatrowe** zlokalizowane w miejscowościach Jemielnica i Maciowakrze (gm. Pawłowiczki) oraz w Lipnikach (gm. Kamiennik). Pierwsze dwie farmy składają się z trzech turbin o mocy 150kW każda. Są to turbiny starszego typu o niskiej mocy, stanowią własność inwestorów prywatnych, którzy odkupili je od właścicieli niemieckich. W Lipnikach, od sierpnia 2011 roku, działa **15 turbin wiatrowych, każda o wysokości ponad 126 metrów, o łącznej mocy wszystkich turbin 30 MW**. Ponadto na terenie regionu opolskiego pracują także małe turbiny zlokalizowane w obiekcie handlowym w Zdieszowicach oraz na latarniach hybrydowych wzdłuż dróg krajowych i wojewódzkich. Wkrótce prace powinna rozpocząć także mała elektrownia wiatrowa w Unikowicach (gmina Paczków), na którą inwestor pozyskał środki z funduszy europejskich.

W celu ograniczenia emisji i oszczędności energii, obecnie Energetyka Ciepła Opolszczyzny SA produkuje energię w gazowym układzie kogeneracyjnym o mocy 7,4 MWe i 14,2 MWt. Układ ten zlokalizowany jest w ciepłowni systemowej przy ul. Harcerskiej w Opolu. Ponadto trwa przebudowa źródła ciepła w Opolu – budowa układu wysokosprawnej kogeneracji. Budowany układ kogeneracyjny będzie zasilany miałem węgla kamiennego, a projektowana moc układu wynosi odpowiednio: 10 MWe i 28 MWt. Zakończenie budowy planowane jest na I kwartał 2012 r. Natomiast w Nysie trwa budowa instalacji do wytwarzania energii elektrycznej i cieplnej w kogeneracji na bazie gazu GZ-50. Potencjalnym, ekologicznym, kogeneracyjnym źródłem ciepła sieciowego są bloki PGE Elektrowni Opole SA.

6.2.2. Diagnoza potencjału opolskiego budownictwa

Duże znaczenie dla pozycji konkurencyjnej woj. opolskiego ma sektor budownictwa. Cechuje się on stosunkowo wysoką konkurencyjnością w stosunku do sytuacji tej branży w kraju i obejmuje, oprócz działalności budowlano-montażowej, produkcję materiałów budowlanych wraz z przemysłem wydobywczym (kamień wapienny, bazalt, kruszywa, gliny). Dysponuje również specjalistycznym szkolnictwem zawodowym, wyższymi uczelniami, ośrodkami i instytutami naukowo-badawczymi, przedsiębiorstwami budowlanymi i dużymi zakładami produkującymi materiały dla budownictwa.

Duża i niemalejąca ilość firm działających w tym sektorze, bogate tradycje budowlane oraz znaczne zasoby surowcowe są czynnikami zachęcającymi do kontynuacji roli tej branży w rozwoju regionu. Wspomaganie wymaga inicjatywy konsolidujące przedsiębiorstwa regionu, a także integrujące ze środowiskami otoczenia.

Ze względu na znaczne zasoby surowców mineralnych, istniejący potencjał naukowo-badawczy, powiązany z branżami budowlanymi oraz wykwalifikowane zasoby pracy, sektor budownictwa jest jednym z ważniejszych czynników budowania konkurencyjnej pozycji regionalnej gospodarki. Wzmocnienie potencjału konkurencyjnego budownictwa wraz z jego szeroko pojętym otoczeniem powinno być pobudzane przez wspomaganie budownictwa mieszkaniowego, inwestycji sektora publicznego (infrastruktura społeczna związana z podnoszeniem jakości życia) oraz infrastruktury transportowej w woj. opolskim. Istotnym czynnikiem, pobudzającym rozwój budownictwa w wymiarze społecznym, jest również udział w tworzeniu ładu przestrzennego (m.in. eliminowanie nieprawidłowości zabudowy).

Wychodzące z tradycji budownictwo oraz nowoczesny przemysł materiałów budowlanych ma w woj. opolskim silne zaplecze szkoleniowe i naukowo-badawcze, dysponuje też wykwalifikowaną kadrą i potencjałem do budowania przewag innowacyjnych i rozwijania nowych technologii. Wzmacnianie sektora małych i średnich przedsiębiorstw operującego intensywnie w branży budowlanej i jej otoczeniu, jest punktem wyjścia do tworzenia struktur typu sieciowego i poprawy ich pozycji konkurencyjnej na rynku. Utrzymanie dynamiki budownictwa, jako sektora konkurencyjnego w skali krajowej i europejskiej, wymaga działań utrzymujących wykwalifikowanych pracowników w regionie oraz ograniczających niedobory materiałowe i sprzętowe.

Opolszczyzna, wytwarzająca około 1/4 krajowej produkcji cementu, utrzymująca pozycję lidera w kraju, powinna w dalszym ciągu rozwijać tę działalność, w znacznym stopniu opierając się na wewnętrznym popycie związanym z inwestycjami wynikającymi m.in. z rozwoju gospodarczego i napływu środków z Unii Europejskiej. Specjalnością Opolszczyzny może być budownictwo pasywne, które posiada w regionie potencjał do intensyfikacji powiązań branży z sektorem naukowo-badawczym i innowacyjnym oraz integracji z innymi działami gospodarki (ograniczenia tradycyjnych źródeł energii, technologie energooszczędne i odnawialne źródła energii).

Sukces regionu w oparciu o branżę budowlaną łączy się ze wzmożeniem nacisku na zagospodarowanie surowców wtórnych i odpadów przerobowych, ekologizację produkcji materiałów budowlanych i ich wykorzystania oraz wzmacnianie regionalnego popytu na taką działalność. Wspieranie efektywności ekonomicznej budownictwa i jego aktywizacja, poprzez politykę ulg podatkowych i kredytów, mogą stanowić podstawowe czynniki umacniające pozycję konkurencyjną regionu w tym zakresie.

6.2.3. Budownictwo mieszkaniowe w województwie opolskim

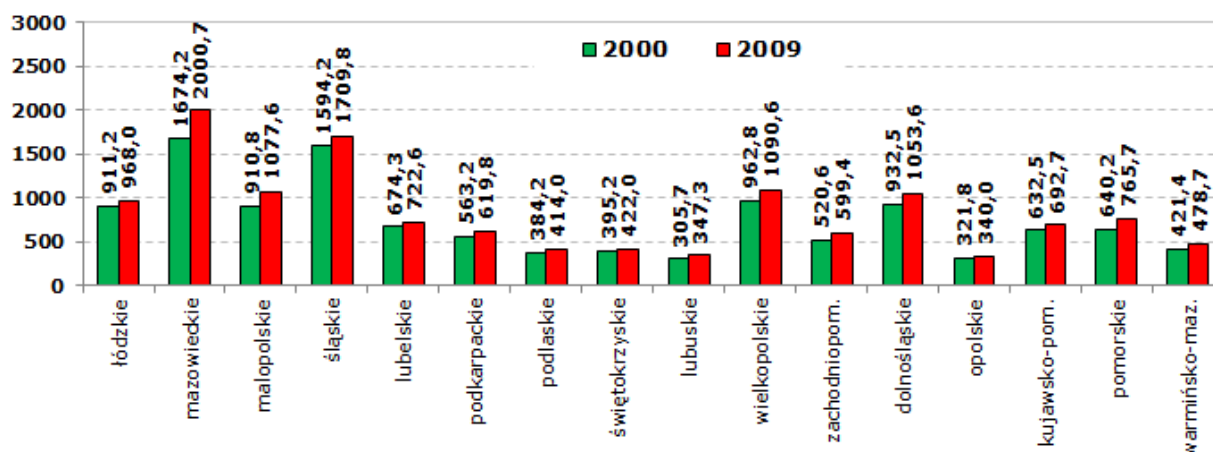
Potrzeby mieszkaniowe należą do wąskiego zakresu potrzeb, które mają wymiar powszechny, dotyczą wszystkich i pozostają aktualne w całym okresie życia każdego człowieka. Mieszkanie zapewnia bezpieczeństwo i jest jednym z warunków umożliwiających usamodzielnienie się, realizację zamierzeń związanych z założeniem rodziny i jej rozwojem,

realizacją osobistych planów zawodowych, czy wręcz ze znalezieniem pracy w miejscu, w którym jest ona dostępna¹⁵⁷.

Problemy mieszkaniowe w województwie opolskim są w większości porównywalne z sytuacją mieszkaniową w pozostałych województwach. Przede wszystkim podstawowym problemem pozostaje deficyt mieszkaniowy, czyli różnica między liczbą zamieszkałych mieszkań, a liczbą gospodarstw domowych¹⁵⁸ oraz niedostateczna dostępność mieszkań rozumiana jako możliwość zaspokajania potrzeb mieszkaniowych przez gospodarstwa domowe (niskie dochody społeczeństwa i wysokie ceny budowy/zakupu mieszkań, brak rozwiązań systemowych które pozwoliłyby na zwiększenie dostępności do mieszkań rodzinom mniej zamożnym)¹⁵⁹. Obok niskiej dostępności mieszkań ważnym zagadnieniem wydaje się również niezadowalający standard istniejącego zasobu mieszkaniowego. Kwestia ta w przypadku woj. opolskiego może być rozpatrywana zwłaszcza w aspekcie niedostatecznego wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne oraz niskiego standardu technicznego budynków mieszkalnych na wsi względem warunków mieszkaniowych w miastach.

6.2.3.1. Zasoby mieszkaniowe

Zasoby mieszkaniowe województwa opolskiego stanowiły w 2009 r. ok. 340,0 tys. lokali (z czego 57,9% zasobu mieszkaniowego województwa znajdowało się w miastach – pod tym względem 13 miejsce w kraju, a 42,1% na wsi – 4 miejsce w kraju). Było to o 5,7% i 1,8% mieszkań więcej niż w 2000 i 2005 r. W okresie 2000-2009 notowany był stały wzrost liczby mieszkań, aczkolwiek przyrost ten był niższy niż średnio w kraju o 6,6 pp.

Wykres 24. Zasoby mieszkaniowe w Polsce wg województw w 2000 i 2009 r. (w tys.)

¹⁵⁷ Założenia polityki wsparcia mieszkalnictwa do 2020 roku. PROJEKT, s. 1. Zobacz: www.ign.org.pl

¹⁵⁸ Ostatnie wiarygodne dane na ten temat otrzymano w ramach Narodowego Spisu Narodowego w 2002 r. Wynikało z nich wówczas, że różnica pomiędzy liczbą zamieszkałych mieszkań a liczbą gospodarstw domowych sięga 55,5 tys. (w Polsce odpowiednio 1 573,5 mln). Brak precyzyjnych corocznych danych dotyczących liczby gospodarstw domowych uniemożliwia niestety dokonanie oceny wysokości aktualnego deficytu mieszkaniowego. Będzie to możliwe dopiero wraz z uzyskaniem wyników Narodowego Spisu Powszechnego 2011. Założenia polityki wsparcia mieszkalnictwa do 2020 roku. PROJEKT, s. 2 - 3. Zobacz: www.ign.org.pl

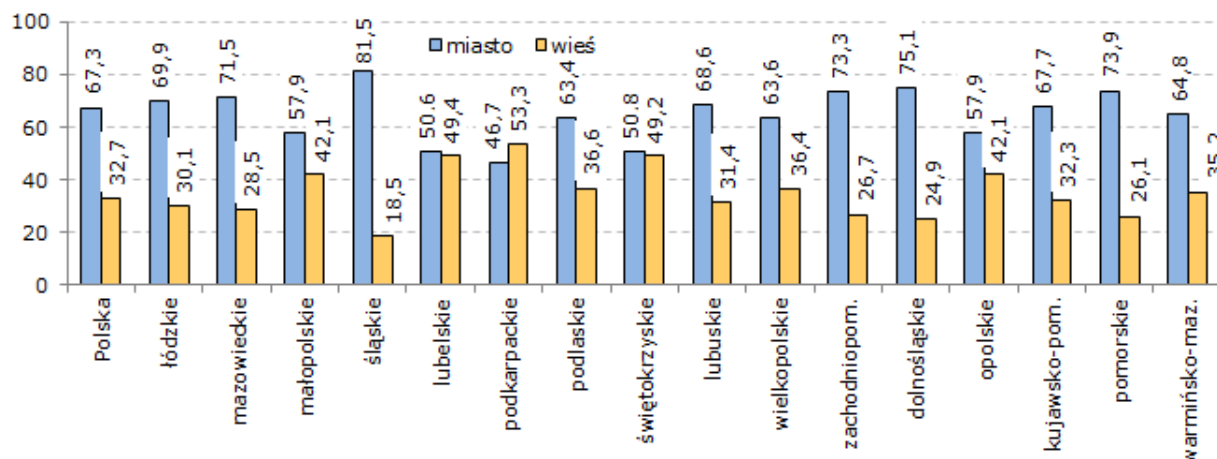
¹⁵⁹ Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w Polsce wystarcza obecnie na zakup ok. 0,8 m² powierzchni mieszkania. W krajach zachodnioeuropejskich za przeciętną pensję obywatele mogą zakupić ok. 2-3 m² mieszkania. Założenia polityki wsparcia mieszkalnictwa do 2020 roku. PROJEKT, s. 3. Zobacz: www.ign.org.pl

Tabela 11.

Dynamika liczby mieszkań w woj. opolskim i w Polsce w 2005 i 2009 r.

	Dynamika liczby mieszkań w 2005 r. (2000 r.=100)		Dynamika liczby mieszkań w 2009 r. (2005=100)		Dynamika liczby mieszkań w 2009 r. (2000=100)	
	opolskie	Polska	opolskie	Polska	opolskie	Polska
Ogółem	103,8 (16)	107,9	101,8 (15) ¹⁶⁰	104,1	105,7 (16)	112,3
Miasto	105,1 (14)	107,9	101,7 (16)	104,4	106,9 (14)	112,6
Wieś	102,1 (14)	107,8	101,8 (13)	103,5	104,0 (14)	111,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Wykres 25. Udział liczby mieszkań na wsi i w miastach w całości zasobów mieszkaniowych w Polsce i w poszczególnych województwach w 2009 r. (w %)

Na zasoby mieszkaniowe województwa opolskiego w 2009 r. składały się mieszkania będące własnością: spółdzielni mieszkaniowych (14,5%), wspólnot mieszkaniowych (23,8%), gmin – mieszkania komunalne¹⁶¹ (8,4%). Ponadto właścicielami mieszkań w województwie są skarż państwa (0,4%), przedsiębiorstwa – zakłady pracy (1,3%) oraz towarzystwa budownictwa społecznego – TBS (0,4%).

Tabela 12.

Zasoby mieszkaniowe w województwie opolskim i Polsce wg form własności w 2009 r.

Zasoby mieszkaniowe wg form własności	Polska			opolskie		
	w tys.	Udział w %	Dynamika 2009 r. (2005=100)	w tys.	Udział w %	Dynamika 2009 r. (2005 =100)
Ogółem	13 302,5	100,0	104,1	340,0	100,0	101,8
Zasoby gminy (komunalne)	1 062,8	8,0	85,1	28,7	8,4	86,0
Zasoby spółdzielni mieszkaniowych	2 583,3	19,4	75,3	49,2	14,5	70,2
Zasoby zakładów pracy	132,5	1,0	35,5	4,4	1,3	38,5
Zasoby Skarbu Państwa	57,4	0,4	b.d.	1,3	0,4	bd
Zasoby TBS	79,3	0,6	127,1	1,3	0,4	109,5
Zasoby wspólnot mieszkaniowych	2 662,1	20,0	bd.	80,8	23,8	bd.
Zasoby wspólnot mieszkaniowych – własność osób fizycznych	1 986,8	14,9	bd.	62,0	18,2	bd.
Zasoby pozostałych podmiotów	26,7	0,2	bd	0	0,0	bd.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

¹⁶⁰ ex aequo z woj. świętokrzyskim.¹⁶¹ Pewną część tego zasobu stanowią mieszkania socjalne.

Wszystkie instalacje techniczno – sanitarne z wyjątkiem instalacji gazowej (ok. 46% - 12 miejsce w kraju) dostępne są województwie w większej ilości mieszkań niż przeciętnie w Polsce. W 2009 r. wysoka na tle kraju dostępność tych instalacji występowała zwłaszcza w przypadku wyposażenia mieszkań w wodociąg (ok. 98% mieszkań w województwie było podłączonych do sieci wodociągowej - 5 miejsce w kraju), ustęp spłukiwany (ok. 91% - 5 miejsce), łazienkę (ok. 90% - 4 miejsce), centralne ogrzewanie (ok. 80% - 5 miejsce). Biorąc pod uwagę mieszkania na wsi woj. opolskie charakteryzuje się lepszymi wskaźnikami niż średnio w Polsce w przypadku wyposażenia mieszkań w wodociąg (3 miejsce w kraju), łazienkę (2 miejsce), centralne ogrzewanie (2 miejsce) oraz ustęp spłukiwany (4 miejsce).

Tabela 13.

Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno - sanitarne w województwie opolskim i w Polsce w 2009 roku (odsetek ogółu mieszkań)

Wyszczególnienie	wodociąg		łazienka		centralne ogrzewanie		gaz z sieci		ustęp spłukiwany	
	opolskie	Polska	opolskie	Polska	opolskie	Polska	opolskie	Polska	opolskie	Polska
Ogółem	97,8 (5)	95,5	90,4 (4)	87,1	79,5 (5)	78,3	46,1 (12)	56,5	90,6 (5)	88,2
Miasto	99,3 (5)	98,6	93,3 (9)	92,4	84,1 (10)	84,9	77,4 (5)	74,0	95,4 (7)	94,6
Wieś	95,8 (3)	89,0	86,5 (2)	76,1	73,1 (2)	64,8	3,0 (15)	20,3	84,0 (4)	74,8

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Województwo znajduje się w pierwszej trójce w kraju pod względem wielkości mieszkań i powierzchni mieszkania przypadającej na mieszkańca. W 2009 r. przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wyniosła 77,5 m² i była większa o 0,9 m² niż w 2005 roku, zaś przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania przypadająca na jedną osobę ukształtowała się na poziomie 25,6 m² - wzrost o 1,2 m² niż w 2005 roku.

Najwyższą powierzchnię użytkową mieszkań w 2009 roku notowano w powiatach: opolskim (94,7 m²), oleskim (87,2 m²), krapkowickim (84,8 m²) i prudnickim (84,2 m²). Najniższe przeciętne powierzchnie użytkowe mieszkań w 2009 roku odnotowano w mieście Opolu (63,4 m²), powiecie brzeskim (70,3 m²) i kędzierzyńsko-kozielskim (73,9 m²).

Tabela 14.

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania i w przeliczeniu na 1 osobę w województwie opolskim i w Polsce w 2009 roku (w m²).

Wyszczególnienie	przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania		przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	
	opolskie	Polska	opolskie	Polska
Ogółem	77,5 (3)	70,5	25,6 (3)	24,6
Miasto	64,9 (3)	62,5	23,7 (8) ¹⁶²	24,0
Wieś	94,9 (1)	87,2	27,7 (3)	25,4

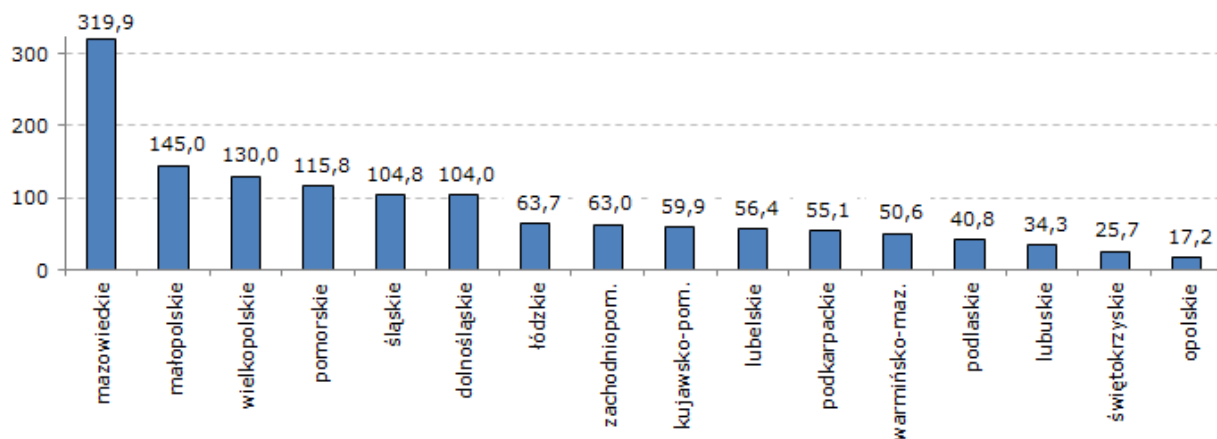
Uwaga: w nawiasie podano miejsce województwa opolskiego w rankingu województw.

¹⁶² ex aequo z województwem podlaskim.

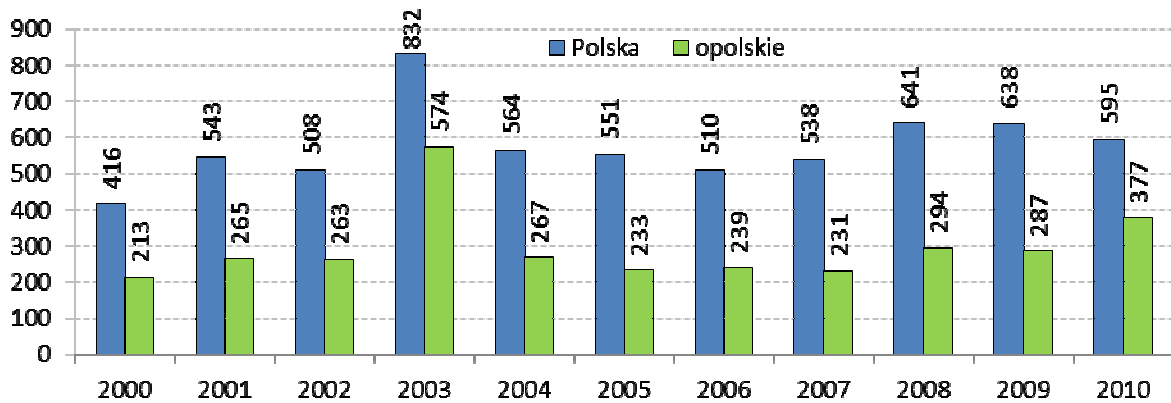
6.2.3.2. Budownictwo mieszkaniowe

Sporym problemem opolskiego mieszkalnictwa jest niewielka w stosunku do zapotrzebowania liczba oddawanych mieszkań. Województwo opolskie charakteryzuje się najniższą w kraju liczbą oddawanych do użytku mieszkań. W latach 2000-2010 w województwie opolskim oddano do użytkowania 17,2 tys. mieszkań (z czego najwięcej w roku 2010 – 2 149 mieszkań).

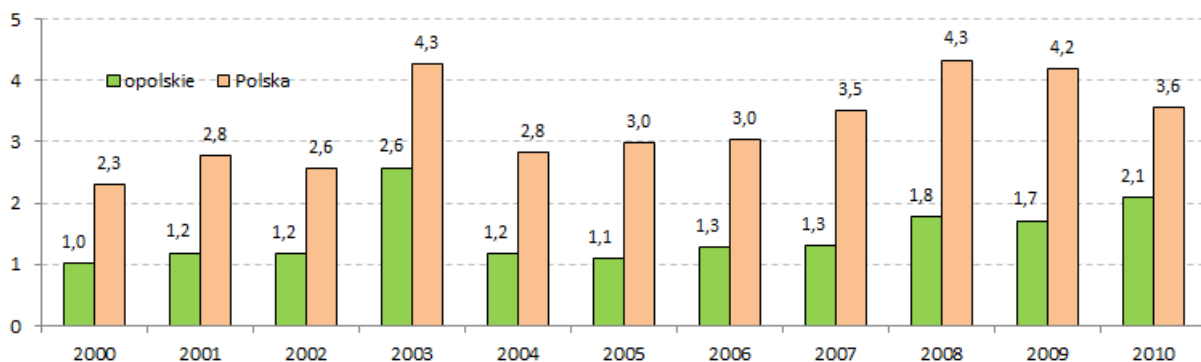

Wyk. 26. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w Polsce wg województw w latach 2000 - 2010 (w tys.).

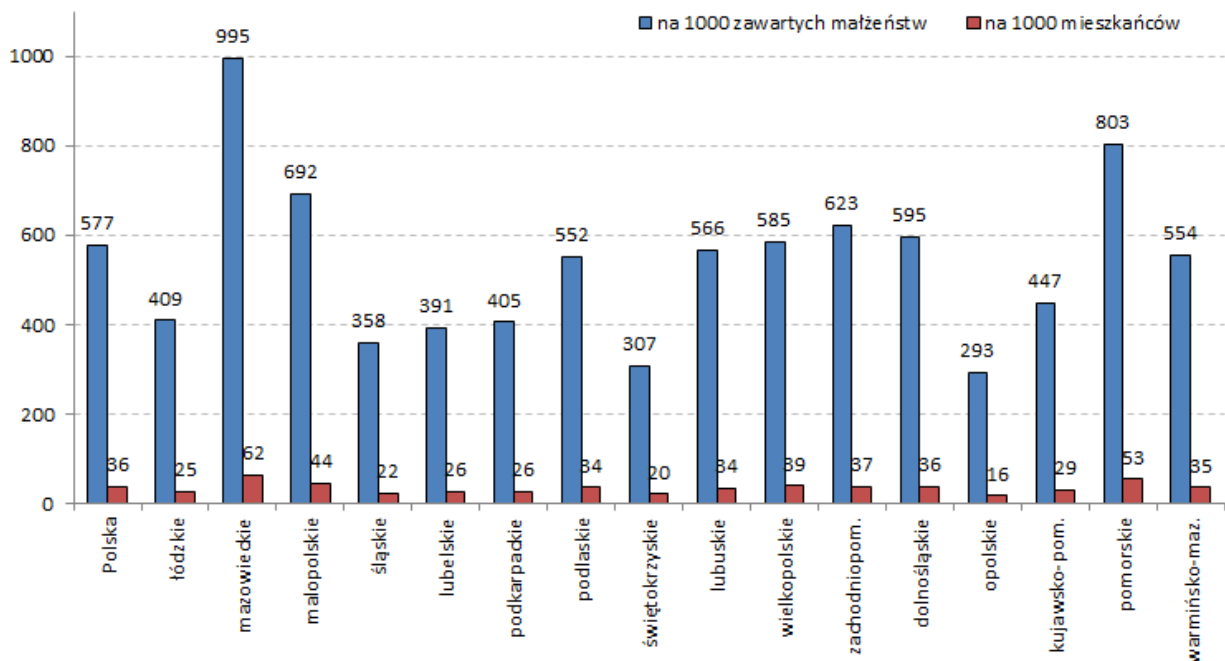
Województwo posiada również jedno z najniższych w kraju wskaźników oddawanych do użytku mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców oraz w przeliczeniu na 1000 nowo zawartych małżeństw. W 2010 r. oddano do użytkowania odpowiednio 2 (15 miejsce w kraju) oraz 377 mieszkań (13 miejsce). W Polsce wskaźniki te były wyższe i ukształtowały się na poziomie 4 i 595 mieszkań. W latach 2000-2010 średnia liczba oddawanych do użytku mieszkań na 1000 mieszkańców oraz 1000 zawartych małżeństw wyniosła w woj. opolskim 16 i 293 mieszkań i uplasowała region na ostatnim miejscu w kraju.

Wykres 27. Liczba oddanych do użytkowania mieszkań na 1000 zawartych małżeństw w Polsce i województwie opolskim w latach 2000 - 2010

Wykres 28. Liczba oddanych do użytkowania mieszkań na 1000 mieszkańców w Polsce i województwie opolskim w latach 2000 - 2010

Wykres 29. Średnia liczba oddanych do użytkowania mieszkań w Polsce wg województw w latach 2000 - 2010 na 1000 mieszkańców i 1000 zawartych małżeństw

6.2.3.3. Budownictwo mieszkaniowe w aspekcie planowania przestrzennego

Obserwuje się systematyczny postęp w realizacji prac planistycznych w województwie opolskim, jednak tempo tego postępu nie jest zadowalające - nadal w regionie są gminy w znikomym stopniu pokryte planami miejscowymi. Według oficjalnych danych GUS¹⁶³, wskaźnik pokrycia powierzchni gmin województwa opolskiego planami miejscowymi na koniec 2009 r. wyniósł 34,3% i był wyższy niż w 2007 r. o 4,6 pp. **W porównaniu z sytuacją w kraju, prace planistyczne gmin województwa opolskiego realizowane są efektywniej (wskaźnik pokrycia planami w regionie jest wyższy o 8,9 pp od średniej dla kraju, a dynamika tego wskaźnika w latach 2007 – 2009 była wyższa o 1 pp).** Korzystniej niż średnio w Polsce przedstawia się przeciętna powierzchnia planu miejscowego, która w regionie wynosi 399,1 ha, podczas gdy w kraju 217 ha. Jednocześnie średnia powierzchnia uchwalanych planów w regionie maleje: w okresie 2007 – 2009 przeciętnie o 16 ha.

Wskaźnik pokrycia planami miejscowymi wykazuje znaczne zróżnicowanie w obszarze województwa. Najkorzystniej sytuacja przedstawia się w gminach powiatu namysłowskiego, gdzie aż 75,2% powierzchni powiatu pokryte jest planami miejscowymi. Z kolei na drugim biegunie znajdują się gminy powiatu oleskiego, gdzie wskaźnik wynosi zaledwie 3,2%. Analiza zróżnicowania wskaźnika w ujęciu terytorialnym pokazuje, że strefa centralna województwa – najbardziej zurbanizowana, rozciągająca się od Kędzierzyna – Koźła i Strzelec Opolskich poprzez Opole do Brzegu oraz zachodnia część województwa (powiat namysłowski i brzeski) mają wyższe wskaźniki pokrycia planami miejscowymi niż pozostałe obszary zdominowane funkcjami rolnymi (powiat głubczycki i nyski) i rolno-leśnymi (powiat oleski i kluczborski).

Według danych GUS, na koniec 2008 r. powierzchnia województwa opolskiego przeznaczona pod zabudowę w planach miejscowych stanowiła 4,0 % (w kraju 3,1%), w tym pod zabudowę mieszkaniową 2,7% (w kraju 2,0%). W tym czasie istniejące tereny zabudowane i zurbanizowane stanowiły łącznie 5,8% (w kraju 4,8), w tym zabudowy mieszkaniowej 0,9% (w kraju 0,8%). Zestawienie tych wskaźników pokazuje, że **plany miejscowe dla terenów mieszkaniowych sporządzane są głównie dla nowej zabudowy.** Trzykrotnie wyższy udział terenów projektowanej zabudowy mieszkaniowej w stosunku do powierzchni zabudowy istniejącej oznacza, że w skali województwa wielkość projektowanych terenów mieszkaniowych w planach miejscowych jest wystarczająca. Inaczej wygląda to w skali lokalnej, gdzie między gminami występują duże kontrasty.

Niewystarczający stopień pokrycia gmin planami miejscowymi powoduje, że tam gdzie planów nie ma stosowane są procedury ustalania warunków zabudowy i zagospodarowania terenów w trybie decyzji administracyjnej. Wg danych GUS, w latach 2007-2009 w gminach województwa opolskiego wydano ogółem 7396 decyzji o warunkach zabudowy, z czego 59,8 % dla inwestycji związanych z zabudową mieszkaniową. W latach 2007-2009 nastąpił wzrost liczby wydanych decyzji dla zabudowy mieszkaniowej o 12,8%, przy czym największą dynamikę zmian odnotowano w 2009 r. (ponad 11%).

Wyrazem presji inwestycyjnej w dziedzinie budownictwa mieszkaniowego w sferze działań administracyjnych są przede wszystkim wydawane pozwolenia na budowę. Według danych GUS, w województwie opolskim w latach 2006 – 2009 wydano ogółem 5675 pozwoleń na budowę budynków mieszkalnych, z czego 97,1% stanowiły pozwolenia na budowę domów jednorodzinnych (5510 pozwoleń). Czas boomu inwestycyjnego przypadł

---

¹⁶³Niniejsza część opracowania przygotowana została w oparciu o dane statystyczne GUS i wyniki badania ankietowego, tym samym, dla rozróżnienia, celowo wskazuje się źródła danych objętych analizą.

na lata 2007 – 2008. Dane ankietowe za 2010 r.¹⁶⁴ wskazują, że tendencja spadkowa, którą zanotowano w 2009 r. została utrzymana w roku następnym i wyniosła ok. 11%.

Analiza rozmieszczenia przestrzennego wydanych pozwoleń na budowę dla budynków mieszkalnych w 2009 r., w odniesieniu do liczby mieszkańców, potwierdza dokonujące się procesy suburbanizacyjne w obszarze aglomeracji opolskiej oraz generalnie większą aktywność budowlaną mieszkańców zachodniej części województwa opolskiego.

Dzięki badaniu ankietowemu uzyskano informację na temat rzeczywistego zasobu działek budowlanych, jaki stanowią tereny mieszkaniowe wyznaczone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego części gmin województwa opolskiego. Zasób ten, ma z kolei istotny wpływ na kształtowanie podaży i zaspokajanie popytu na rynku nieruchomości. Na koniec 2010 r., w obowiązujących planach miejscowych na obszarze 28 gmin województwa opolskiego, na terenach projektowanej zabudowy mieszkaniowej było wyznaczonych łącznie 21 416 niezabudowanych działek budowlanych, w tym 20 762 w zabudowie jednorodzinnej (niemal 97%). Przeciętnie gmina woj. opolskiego dysponuje 742 niezabudowanymi działkami jednorodzinnymi. Wielkość zasobu mieszkań możliwych do zrealizowania na niezabudowanych działkach wyznaczonych w planach miejscowych szacowana jest na poziomie 30 977 mieszkań (dotyczy jedynie 28 gmin, które udzieliły odpowiedzi ankietowej), z czego 82% na działkach w zabudowie mieszkaniowej jednorodzinnej.

Przeciętnie na ankietowaną gminę województwa opolskiego przypada 1106 mieszkań na działkach projektowanej zabudowy mieszkaniowej. Przyjmując założenie, że w kolejnych latach utrzymane będą dotychczasowe efekty budownictwa mieszkaniowego (przeciętna liczba budynków mieszkalnych oddawanych do użytkowania w roku w okresie 2006 – 2010 oraz, że na budynek mieszkalny przypadać będzie przeciętnie 1,1 mieszkania), stwierdza się, że wyznaczony w planach miejscowych 17 ankietowanych gmin, zasób terenów mieszkaniowych wystarczy na co najmniej 114,8 lat (wartość przeciętna dla gmin biorących udział w badaniu ankietowym).

Uwzględniając dotychczasowe tempo budownictwa mieszkaniowego na poziomie wartości przeciętnej z lat 2006 – 2010 wynoszącej rocznie 1687 nowych mieszkań (wg. danych GUS), przy jednoczesnym założeniu, że nie będzie wzrastać liczba nowych chętnych na zakup nowego mieszkania, niedobór mieszkań zostanie zaspokojony za co najmniej 25 lat.

Obserwuje się związek pomiędzy cenami działek budowlanych a lokalizacją w specyficznych obszarach województwa. Wyższe ceny nieruchomości utrzymują się w obszarach koncentracji urbanizacji, tj. w gminach miejskich i miejsko-wiejskich, w których zlokalizowane są miasta powiatowe (Brzeg, Strzelce Opolskie, Nysa, Olesno, Kluczbork, Krapkowice, Kędzierzyn-Koźle) oraz w obszarze aglomeracji opolskiej w pierścieniu obejmującym gminy wewnętrzne, za wyjątkiem południowo-wschodniego obszaru aglomeracji, z zasięgiem do Strzelec Opolskich i Krapkowic.

Samorządy gminne biorące udział w badaniu ankietowym wskazały na kilka zasadniczych typów barier dostępu do terenów mieszkaniowych:

- **finansowe** (51,6%), w tym brak środków na realizację infrastruktury technicznej i drogowej, wysokie ceny działek budowlanych, kosztowne procedury opracowań miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, trudności w pozyskaniu

---

¹⁶⁴ Badanie ankietowe, przeprowadzone wśród gmin województwa opolskiego w 2011 r., miało na celu zebranie informacji na temat m.in wielkości terenów mieszkaniowych w województwie opolskim, podaży i popytu na rynku nieruchomości, ograniczeń w dostępności do terenów mieszkaniowych. W badaniu aktywnie uczestniczyły 53 gminy, co stanowiło 74,6%, ogółu gmin w regionie. Badanie zrealizowane zostało przez Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego.

środków z Unii Europejskiej na uzbrojenie terenów mieszkaniowych, ograniczenia w kredytowaniu nieruchomości;

- **własnościowe** (24,2%), wynikające z nieuregulowanej i złożonej struktury własności terenów projektowanej zabudowy mieszkaniowej;
- **techniczne** (14,5%), do których zaliczono braki uzbrojenia i dostępności komunikacyjnej;
- **formalno-prawne** (4,8%), wiążące się ze skomplikowanymi i długotrwałymi procedurami sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- **inne** (4,8%), wynikające m.in. z położenia w strefach ochronnych czy występowania wysokich klas bonitacyjnych gruntów.

Wyniki ankiety pokazały, że samorządy dla tworzenia optymalnych warunków dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego podejmują przede wszystkim działania inwestycyjne – 71,1% ankietowanych gmin (uzbrajanie terenów, budowa dróg) oraz działania planistyczne (62,2% gmin) polegające na tworzeniu i stosowaniu instrumentów planistycznych (plany miejscowe, studia, decyzje). Jednak skala wskazywanych przez te samorządy barier ujawnia, że poza planistyczne procesy inwestycyjne (wnoszenie podziałów na grunt, budowa infrastruktury technicznej i drogowej) nie następują na tyle szybko by nie były one postrzegane, jako znaczące ograniczenie rozwojowe.

6.2.4. Diagnoza kondycji sektora usług w województwie opolskim¹⁶⁵

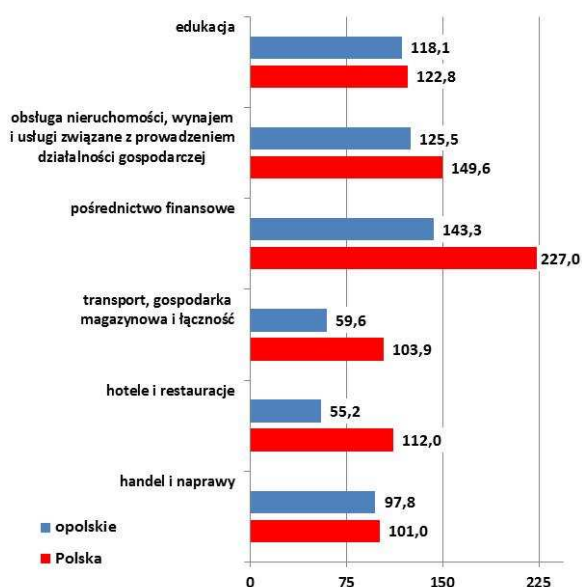
Szczególnym wyzwaniem dla woj. opolskiego jest przewyższenie stosunkowo powolnego rozwoju regionalnego sektora usług – co jest tendencją odbiegającą istotnie od dominujących trendów znanych na świecie, gdzie zdecydowaną przewagę na regionalnych rynkach pracy mają zatrudnieni w szeroko rozumianym obszarze „tworzenia warunków do wzrostu gospodarczego” i sferze generującej wysoką jakość życia w skali lokalnej i regionalnej.

Diagnostując sytuację rozwojową woj. opolskiego można zauważyć, że regionalne podmioty gospodarcze ciągle uzyskują zbyt mało przewag konkurencyjnych, które wynikałyby z ulokowanego tu zaplecza usługowego (doradztwo, media, nauka i edukacja, sektor naukowo-badawczy, obsługa finansowa, administracja, *public relations*, komunikacja, dostępność, logistyka, naprawy, transport itd). Często regionalny sektor gospodarczy, tak prywatny jak i publiczny oraz sfera społeczna, nie widzą możliwości rozwojowych, które wynikają z przejścia z drugiego do trzeciego działu gospodarki, czyli z wymiaru czysto produkcyjnego do wymiaru usługowego. W takim ujęciu, region opolski jest w zdecydowanie gorszym położeniu od innych województw w Polsce, zarówno w wymiarze sąsiedzkim, jak i krajowym oraz międzynarodowym¹⁶⁶.

Pomimo aktualnie słabego rozwoju sektora usług, sektor ten powinien stanowić jeden z głównych motorów rozwoju społeczno-gospodarczego województwa opolskiego w przyszłości – zwłaszcza w kontekście dobrego zaplecza edukacyjnego i wykształcenia mieszkańców. Dodatkowy czynnik wzrostu stanowić może położenie województwa opolskiego w sąsiedztwie dwóch silnych, gęsto zaludnionych, konkurencyjnych ośrodków – w myśl zasady „słabe strony przekuwamy w atuty”.

6.2.5. Wysokoproduktywne rolnictwo i rybactwo

Rolnictwo województwa opolskiego jest jednym z jego ważniejszych potencjałów. Istotny potencjał rolnictwa woj. opolskiego w skali kraju oraz duże znaczenie tego

Wykres 30. Zmiana wartości dodanej brutto w latach 1998-2008 w woj. opolskim i w Polsce wg wybranych sekcji PKD (w %)

¹⁶⁵ Abstrahując od dyskusji na temat uniwersalności i trwałości modelu trzech sektorów, uznać należy, iż na otwartym, konkurencyjnym rynku znaczny udział trzeciego sektora daje współcześnie przewagę konkurencyjną w stosunku do tradycyjnego sektora drugiego (przemysł, budownictwo) oraz w odniesieniu do obszarów o dużym udziale sektora pierwszego (rolnictwo, leśnictwo), zwłaszcza jeżeli wytwarzane dobra w ramach tego sektora (tych sektorów) nie stają się przedmiotem przetwarzania z istotnym udziałem wytworów myśli ludzkiej (niskie techniczne uzbrojenie pracy, niskie zaangażowanie wysokiej technologii, w konsekwencji niska WDB). Konsekwencje ekonomiczne wynikające z określonej struktury sektorowej uwiadcniają się współcześnie w Polsce m.in. w postaci dystansu dochodowego (mierzonego PKB na osobę) rolniczych województw na wschodzie Polski, w stosunku do województw uprzemysłowionych, a najbardziej w stosunku do regionu o dużym udziale sektora usług, jakim jest woj. mazowieckie (zasadniczo aglomeracja Warszawy) grupujące uczelnie, instytuty, banki, zarządy dużych firm, instytucje inżynierii finansowej (za „Diagnoza i prognozy makroekonomiczne dla województwa opolskiego...”, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2009).

¹⁶⁶ Za „Raport regionalny. Województwo opolskie”. Prof. dr hab. K. Heffner, Opole 2011.

działu w strukturze gospodarki regionu, skłania do traktowania rolnictwa jako istotnej i trwałej składowej polityki regionalnej.

Specyfiką woj. opolskiego jest nastawienie na rolnictwo wysokoefektywne i intensywne. Jednak możliwości płynące z wysokoprodukcyjnego, dobrze rozwiniętego rolnictwa i korzystnych warunków prowadzenia działalności rolniczej, nie są w pełni wykorzystywane, ze względu na słabość zaplecza i kooperującego przemysłu rolno-spożywczego. Wsparcia wymagają przede wszystkim przedsięwzięcia nastawione na produkcję wysokiej jakości produktów rolno-spożywczych wytwarzanej w skali przemysłowej oraz w średniej wielkości przedsiębiorstwach, wykorzystujących surowce rolne, wyprodukowane w woj. opolskim. Drugi nurt wsparcia należałoby skierować na wsparcie produkcji rolno-spożywczej wytwarzanej w firmach małych w skali mikro oraz firmach rodzinnych, stosujących tradycyjne metody produkcji z surowców lokalnych, wytwarzanych metodami integrowanymi i ekologicznymi (gospodarstwa agroturystyczne, rodzinne piekarnie, ciastkarnie, zakłady gastronomiczne, zakłady przetwórstwa mięsnego). Takie dwukierunkowe nastawienie może wpłynąć na dobre wykorzystanie potencjału opolskiej produkcji rolnej.

Wsparciem powinny zostać również objęte wszelkie przedsięwzięcia włączające produkcję rolniczą regionu w zrównoważoną energetykę oraz wszelkie działania i inwestycje umożliwiające pełne wykorzystanie regionalnego potencjału rolnictwa. Wzmocnienia wymaga sektor usług dla rolnictwa i mieszkańców obszarów wiejskich. Efektem podejmowanych działań może być wzrost konkurencyjności obszarów wiejskich, pojawienie się alternatywnych dla rolnictwa źródeł dochodu (turystyka wiejska, agroturystyka), powstanie nowych miejsc pracy oraz wzmacnianie konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw funkcjonujących na tych terenach.

Rolnictwo, rozumiane jako jedna z wiodących branż regionalnej gospodarki, musi dążyć do specjalizacji produkcji rolnej (energia odnawialna, żywność wysokiej jakości, w tym o charakterze regionalnym, tradycyjnym i ekologicznym) oraz mechanizacji i automatyzacji produkcji. Wsparcia wymagają także działania wspierające rozwój gospodarstw wielofunkcyjnych oraz inicjatywy wzmacniające naukowo-badawcze zaplecze sektora rolniczego oraz przedsięwzięcia realizujące te cele, łączące rolnictwo z przemysłem chemicznym i spożywczym (przemysł nawozów, środków ochrony roślin).

Województwo opolskie, pomimo braku naturalnych zbiorników wodnych (jezior), **odgrywa ważną rolę w śródlądowej gospodarce rybackiej Polski**. Działania polegające na wzmacnianiu konkurencyjności regionalnej gospodarki rybackiej (gospodarka stawowa i gospodarka rybacko-wędkarska prowadzona na rzekach i jeziorach) oraz terenów zależnych od rybactwa przy jednoczesnym zachowaniu norm zrównoważonego rozwoju, mogą przyczynić się do wzrostu konkurencyjności regionalnych produktów na rynku krajowym, wzrostu aktywności sportowo-rekreacyjnej, a także w dłuższej perspektywie wpłynąć na rozwój turystyki wędkarskiej w regionie.

6.2.5.1. Wysoka produktywność opolskiego rolnictwa

Opolskie rolnictwo charakteryzuje się znaczącym potencjałem rozwojowym. Dogodne ukształtowanie terenu, sprzyjające warunki klimatyczne, wysoka jakość gleb¹⁶⁷ oraz wysoka kultura rolna istotnie wpływają na wysoką produktywność rolniczą: pod

---

¹⁶⁷ Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej w woj. opolskim jest o około 15 pkt wyższy niż średnio w Polsce. Obszary o najwyższej wartości rolniczej przestrzeni produkcyjnej położone są w południowej i zachodniej części województwa.

względem plonów zbóż, rzepaku i rzepiku oraz buraków cukrowych¹⁶⁸ opolskie przoduje w skali kraju. Plony zbóż w województwie opolskim od lat należą do najwyższych w Polsce (49,0 dt/ha w 2009 r., wobec 34,8 dt/ha w kraju, wyk. 32-41), również pod względem przeciętnego rocznego udoju mleka od 1 krowy region od lat zajmuje 1 pozycję.

W 2010 r. odnotowano w województwie **45 tys. gospodarstw rolnych** (spadek o 39% w porównaniu do 2002 r.), w tym 37 tys. gospodarstw prowadzących działalność rolniczą (rośliną lub/i zwierzęcą)¹⁶⁹. Większość - 64,4% (29 tys. gospodarstw), stanowiły gospodarstwa najmniejsze użytkujące mniej niż 5 ha UR, 24,4 % - gospodarstwa zajmujące od 5 do mniej niż 20 ha (11 tys.), 6,7% gospodarstwa o powierzchni 50-100 ha (3 tys.), najmniej bo 4,4% - gospodarstwa największe użytkujące 100 i więcej ha.

Wstępne wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2010 r. w porównaniu do wyników spisowych z 2002 r. wskazują na dość istotne zmiany w strukturze gospodarstw rolnych. W województwie opolskim w 2010 r. liczba gospodarstw rolnych ogółem zmniejszyła się aż o 39%. Największą dynamikę spadku w odniesieniu do 2002 r. odnotowano wśród gospodarstw najmniejszych o powierzchni 0-5 ha użytków rolnych, gdzie liczba gospodarstw zmniejszyła się o 48%. Zmniejszyła się także liczba gospodarstw o powierzchni 5-20 ha UR (o 21,7%) i liczba gospodarstw z grupy obszarowej 20-50 ha (o 8,3%). Znacząco wzrosła natomiast liczba gospodarstw największych o powierzchni 50 ha i więcej UR – o ponad 90% (z 395 do 1000 gospodarstw). Podkreślić przy tym należy, że zmiany są powolne, a woj. opolskie w dalszym ciągu zaliczane jest do grupy województw charakteryzujących się dużą liczbą drobnych gospodarstw rolnych: odsetek gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 5 ha i więcej wyniósł w 2010 r. zaledwie 35,6% (w 2002 r. – około 25%) podczas gdy odsetek gospodarstw najmniejszych, o powierzchni 0-5 ha 64,4% (w 2002 r. – ponad 75%).

Wraz ze zmniejszaniem się liczby gospodarstw rolnych zauważalny jest wzrost średniej powierzchni użytków rolnych 1 gospodarstwa rolnego. W 2010 r. średnia powierzchnia użytków rolnych 1 gospodarstwa w województwie opolskim wynosiła 11,6 ha wobec 7,6 w 2002 roku.

W 2010 r. areał użytków rolnych w gospodarstwach rolnych wyniósł 518 tys. ha¹⁷⁰ i w porównaniu z 2002 r. zmniejszył się o 42,2 tys. ha tj. o 7,5%. W ogólnej powierzchni użytkowanych przez gospodarstwa rolne gruntów, użytki rolne stanowiły ok. 94,5%. Powierzchnia zasiewów w gospodarstwach rolnych wyniosła 456 tys. ha i w porównaniu z 2002 rokiem wzrosła o 0,9% (tj. o 4 tys. ha).

W strukturze zasiewów województwa dominują zboża, które w 2010 r. oscylowały na poziomie 70,8% całkowitej powierzchni zasiewów, w tym w szczególności intensywnie pszenica i jęczmień. Analizując strukturę zasiewów należy stwierdzić, że województwo opolskie wyróżnia wysoki udział zasiewu rzepaku i rzepiku w ogólnej powierzchni zasiewów – najwyższy w Polsce (19,3% w ogólnej powierzchni w województwie), 61,4% zasiewów w województwie stanowią zboża podstawowe z mieszkankami, 3,1% - buraki cukrowe, a 2,0% - ziemniaki¹⁷¹. Należy zauważyć, że od 2002 roku struktura zasiewów, tak w województwie

¹⁶⁸W 2009 r. woj. opolskie zajęło 2 miejsce w kraju pod względem zbioru buraków cukrowych (603 dt/ha). Pierwsze miejsce w rankingu województw zajęło województwo śląskie (627 dt/ha). W Polsce średnie plony buraka cukrowego wyniosły 543 dt/ha.

¹⁶⁹ Tymczasem z informacji przekazanych przez Departament Rolnictwa i Rozwoju Wsi wynika, że w 2010 r. wnioski o płatności obszarowe złożyło do ARiMR w woj. opolskim 27 919 producentów rolnych, co wskazuje że rzeczywista ilość gospodarstw rolnych (aktywnych) w woj. opolskim może nie przekraczać 30 tysięcy.

¹⁷⁰ Około 88% (456 tys. ha) tych użytków stanowią zasiewy (grunty orne), na pozostałą część ok. 11,8% przypadają grunty ugorowane (8 tys. ha), sady (1 tys. ha), łąki (40 tys. ha), pastwiska (5 tys. ha) oraz pozostałe użytki rolne (7 tys. ha).

¹⁷¹ Wstępne wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2010 przedstawiające stan na 30 czerwca 2010 r., wskazują, że w dalszym ciągu woj. opolskie wyróżnia najwyższy udział zasiewu rzepaku i rzepiku w pow. zasiewów

opolskim, jak i Polsce, uległa zmianie. Relatywnie w województwie zmniejszył się udział powierzchni zasiewów buraka cukrowego (o 2 pkt. procentowe), ziemniaków (o 1, 4 pkt. procentowe), zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi (o 5,4 pkt. procentowe) natomiast zwiększyła się powierzchnia zasiewu rzepaku i rzepiku – o 10,5 pkt. procentowego (tab. 15).

Tabela 15.

Udział poszczególnych kategorii zasiewów w ogólnej powierzchni zasiewów w województwie opolskim i w Polsce w 2002, 2009 i 2010* r. (stan w czerwcu, w %)

Wyszczególnienie	Lata					
	2010*		2009		2002**	
	opolskie	Polska	opolskie	Polska	opolskie	Polska
Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	61,4	68,0	66,7	70,8	66,8	73,8
Ziemniaki	2,0	3,7	2,8	4,4	3,4	7,5
Buraki cukrowe	3,1	1,9	2,9	1,7	5,1	2,8
Rzepak i rzepik	19,3	9,0	15,0	7,0	8,8	4,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS w Warszawie.

*wstępne dane Powszechnego Spisu Rolnego 2010r.

** wyniki Powszechnego Spisu Rolnego 2002r.

Opolscy rolnicy przodują w produkcji zwierzęcej uzyskując ponad 10 tys. l mleka od najlepszych krów w gospodarstwach indywidualnych (średnia wydajność mleczna krów wyniosła w 2009 r. 5 355 l). Pogłowie bydła utrzymuje się na średniorocznym poziomie 121-123 tys. sztuk, w tym krów mlecznych 48-51 tys. sztuk¹⁷².

Liczba aktywnych dostawców mleka z terenu woj. opolskiego zmniejszyła się z 4,5 tys. przed akcesją z UE do około 2 tys. obecnie i wykazuje stałą tendencję spadkową, przy równoczesnym wzroście wydajności mleka z gospodarstwa. Praktycznie całość produkcji mleka produkowana jest w klasie ekstra (98%), co jest efektem zaostżenia wymagań weterynaryjno-sanitarnych, jak i potrzeb przemysłu mleczarskiego.

Pogłowie trzody chlewnej nie przekracza 600 tys. szt. W zależności od sytuacji na rynku żywca wieprzowego utrzymuje się na poziomie 550-595 tys. szt. Produkcją trzody chlewnej zajmuje się w województwie opolskim około 10 tys. gospodarstw rolnych (obliczenia własne) o dużym rozproszeniu, co powoduje że produkowany żywiec wieprzowy jest bardzo zróżnicowany pod względem jakości i mięsności¹⁷³.

W strukturze towarowej produkcji rolnictwa¹⁷⁴ w województwie opolskim 55,9% stanowi produkcja roślinna (33,5% - zboża, 15,7% - produkcja roślinna przemysłowa (m.in. buraki), 3,2% - warzywa i 1,3% owoce). Produkcja zwierzęca stanowi 44,1% ogólnej produkcji – na żywiec rzeźny¹⁷⁵ przypada 24,5%, mleko krowie – 14,6% i jaja kurze – 4,5%.

O ile opolskie rolnictwo jest dalece wydajne pod względem produktywności

ogółem (19,3% wobec 9% średnio w kraju), 61,4% stanowią zboża podstawowe z mieszankami, 3,1% buraki cukrowe (3 miejsce w kraju), 2,0% ziemniaki.

¹⁷² Wyniki PSR 2010 r. wskazują na spadek pogłowia bydła o 9,6%, przy wyraźnym zmniejszeniu stada krów (o 17%). Redukcja liczby krów jest wynikiem ograniczenia stada krów mlecznych w związku z kwotowaniem produkcji mleka po przystąpieniu Polski do UE i wysokimi wymaganiami jakościowymi mleka krowiego, którym część producentów, z uwagi na brak środków na niezbędną modernizację nie mogła sprostać.

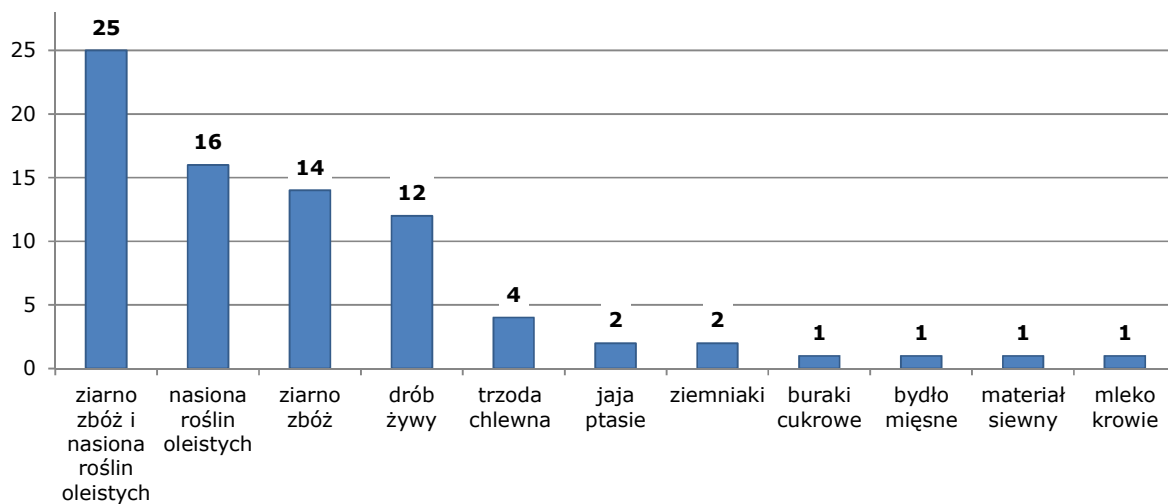
¹⁷³ W 2010 r. w porównaniu do 2002 r. liczebność stada świń spadła o 18% (z ok. 735 tys. do 603 tys.), w tym loch o 19,4%. Spadek ten był najprawdopodobniej związany z dużymi wahaniami opłacalności tego gatunku. Na przestrzeni ostatnich kilku lat wielu producentów żywca wieprzowego wycofało się z tego kierunku produkcji bądź ograniczyło skalę produkcji.

¹⁷⁴ Towarowa produkcja rolnicza stanowi sumę sprzedaży produktów rolnych do skupu oraz na targowiskach, wyrażona w cenach stałych, dane dot. 2008 r. Dane za 2009 r. wskazują, że w strukturze produkcji towarowej rolnictwa województwa opolskiego, produkcja roślinna stanowiła 60,1%, natomiast zwierzęca 39,9%.

¹⁷⁵ Żywiec rzeźny: bydło, cielęta, trzoda chlewna, owce, konie, drób, kozy i króliki.

rolniczej, o tyle należy zauważyć, że produkcja rolna (4,3% wartości dodanej brutto) w 2008 r. skupiała aż 15,5% ogółu pracujących w gospodarce narodowej, co świadczy o niskiej wydajności ekonomicznej tego sektora. Wyniki ostatniego PSR wskazują, że w ostatnim tygodniu czerwca 2010 r. liczba pracujących wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych wyniosła w województwie opolskim 47 tys. osób (w Polsce 2 304 tys. osób) w tym zdecydowana większość (91,5%) to pracujący w gospodarstwach indywidualnych (rodzima siła robocza). Zatrudnieni na stałe pracownicy najemni stanowili stosunkowo niewielką zbiorowość: ok. tysiąca osób w gospodarstwach indywidualnych oraz 3 tys. w gospodarstwach osób prawnych. W swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym pracowało wyłącznie lub głównie 43 tys. osób (dla 37 tys. osób była to jedyna praca, a dla 7 tys. – praca główna)¹⁷⁶. Przeciętnie na jedno gospodarstwo rolne prowadzące działalność rolniczą przypadało w województwie opolskim 1,3 pracujących wyłącznie lub głównie przy produkcji rolnej (w Polsce 1,2 osób). Na 100 ha powierzchni użytków rolnych (ogólnej) przypadało przeciętnie 9 osób wyłącznie lub głównie w gospodarstwach rolnych (niezależnie od formy prawnej gospodarstwa).

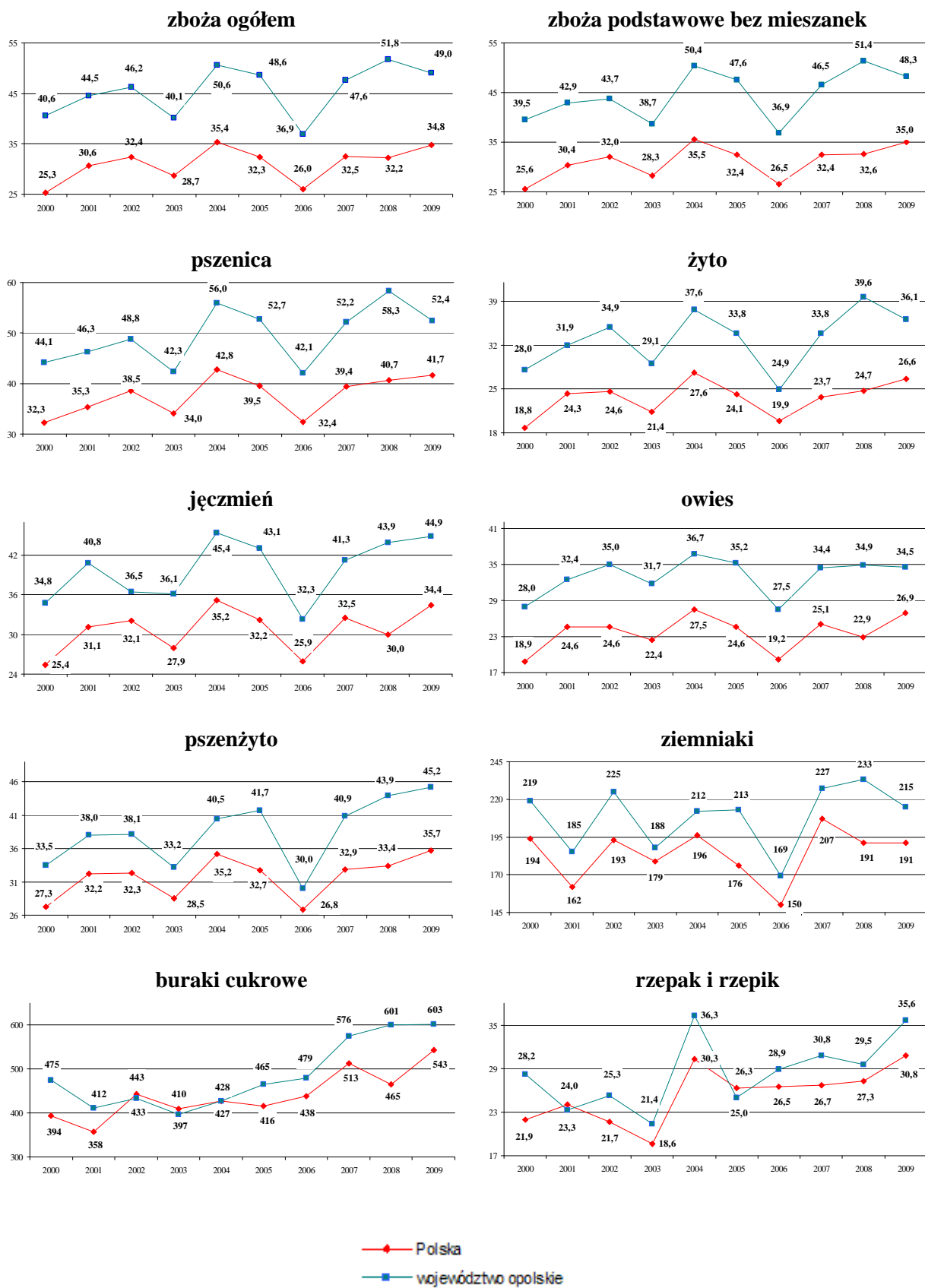
Woj. opolskie jest najmniejszym regionem w kraju, ale pod względem ilości grup producentów rolnych znajduje się w krajowej czołówce (czwarte miejsce w kraju). Obecnie w rejestrze grup producentów rolnych naszego województwa wpisanych jest 79 grup. Wśród tych grup dominują producenci zbóż i rzepaku. Już prawie 30% produkcji rzepaku oraz ponad 9% produkcji zbóż ogółem w woj. opolskim wytwarzana jest w gospodarstwach członków grup producentów rolnych¹⁷⁷. Coraz większą aktywnością, w podejmowaniu decyzji o tworzeniu zespołowych form gospodarowania, wykazują się rolnicy zajmujący się produkcją zwierzęcą. Dotyczy to szczególnie producentów drobiu. Duży potencjał istnieje także wśród producentów trzody chlewnej, ale dotychczas na Opolszczyźnie powstały tylko cztery grupy w tej branży.

Wykres 31. Struktura producentów rolnych, w grupie producentów, w województwie opolskim ze względu na produkt/grupę produktów (stan na czerwiec 2011 roku)

¹⁷⁶ Danych tych nie można wprost porównywać z wynikami z 2002 r. pochodzącymi z PSR 2002. W 2010 r. przyjęto odmienny sposób wyodrębniania populacji pracujących wyłącznie lub głównie w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym. Wynika to z odmiennego sposobu zadawania pytań spisowych w obu okresach oraz wiąże się z faktem wejścia Polski w struktury UE i objęcia polskiego rolnictwa Wspólną Polityką Rolną.

¹⁷⁷ Obliczenia własne.

Wykresy 32-41. Plony głównych ziemiopłodów w województwie opolskim w latach 2000-2009 (w dt z 1 ha)

6.2.5.2. Rybactwo śródlądowe i obszary zależne od rybactwa

Województwo opolskie odgrywa znaczącą rolę w śródlądowej gospodarce rybackiej Polski. Zróżnicowanie występujących tu środowisk wodnych – wody płynące i wody stojące (rzeka Odra, zbiorniki zaporowe na Nysie Kłodzkiej i Małej Panwi, bogata sieć rzeczna z licznymi stawami) - sprawia, że oprócz gospodarki typowo stawowej, ukierunkowanej na produkcję ryb karpiowatych (głównie karpia), w województwie opolskim znaczący udział ma również gospodarka rybacka z połączeniem turystyki wędkarskiej. Sektor rybactwa reprezentowany jest przez Polskie Towarzystwo Rybackie, Lokalną Grupę Rybacką „Opolszczyzna” oraz Polski Związek Wędkarski Okręg Opole, w których skupieni są m.in. producenci ryb prowadzący działalność na terenie woj. opolskiego. Organizacje te mają za zadanie m.in. edukację rybaków, promocję spożycia ryb, prowadzenie działań do poprawy jakości wód, dbałość o środowisko naturalne, gdyż jest to podstawa do prowadzenia racjonalnej gospodarki rybackiej z uwzględnieniem walorów przyrodniczych. Natomiast ochrona wód i jej zasobów jest realizowana w ramach struktur Państwowej Straży Rybackiej i Społecznej Straży Rybackiej. Obie jednostki w głównej mierze prowadzą prewencję oraz ochronę w obwodach rybackich. W sytuacjach dużego nasilenia kłusownictwa również kontrolują obiekty stawowe. Działalność tych jednostek zabezpiecza tylko w podstawowej mierze walkę z kłusownictwem oraz dbałość o stan czystości wód i terenów do nich przyległych. Działalność ta jest niezbędną i wymaga dalszej modernizacji i rozszerzenia jej działań.

Województwo opolskie cechuje istotny potencjał rozwojowy w zakresie produkcji ryb słodkowodnych opartej o **hodowlę stawową**. Spora, w porównaniu do niewielkiej powierzchni województwa, liczba stawów – ok. 700 zbiorników o łącznej powierzchni ok. 3 500 ha - jest w stanie pomieścić ponad 30 mln m³ wody¹⁷⁸, co stanowi ok. 11% pojemności wszystkich stawów w Polsce (pod względem pojemności wodnej stawów województwo opolskie zajmuje trzecie miejsce w kraju, za województwami dolnośląskim i wielkopolskim)¹⁷⁹. Infrastrukturą umożliwiającą prowadzenie chowu i hodowli ryb w stawach dysponują liczne gospodarstwa rybackie zorganizowane w formie 32 obrębów hodowlanych. Obręby hodowlane utworzone są na obiektach stawowych o łącznej powierzchni 1 700 ha (pow. lustra wody), co stanowi ponad 80% pow. ewidencyjnej stawów województwa. Szacuje się, że w województwie opolskim produkuje się ok. 9% całkowitej produkcji karpia w Polsce. Uwzględniając położenie oraz stosunkowo niewielką powierzchnię województwa opolskiego jest to znaczny udział w całkowitej produkcji karpia w Polsce. Gospodarka stawowa na terenie województwa wymaga dalszej modernizacji z zachowaniem walorów przyrodniczych wielowiekowych stawów.

---

¹⁷⁸Wg stanu na dzień 31 grudnia 2009 r. na terenie województwa opolskiego utworzonych było 701 stawów rybnych o łącznej powierzchni 30 684,8 dam³ (w Polsce odpowiednio 7 440 stawów o powierzchni 312 299,5 dam³). Pod względem liczby stawów województwo opolskie zajmowało 4 miejsce w kraju po województwach dolnośląskim, (2 333 stawów), wielkopolskim (1 083 stawów) i śląskim (801 stawów) - dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

¹⁷⁹W Polsce brakuje dokładnych statystyk w dziedzinie akwakultury, w tym dotyczących produkcji ryb słodkowodnych. 31 grudnia 2011 roku kończy się zgodnie z postanowieniami Decyzji Komisji (UE) nr 2010/76/UE z dnia 9 lutego 2010 r. okres przejściowy dla Polski na stosowanie Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 762/2008 z dnia 9 lipca 2008 r. w sprawie przekazywania przez państwa członkowskie statystyk w dziedzinie akwakultury, uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 788/96. Pierwszym rokiem raportowania danych dotyczących akwakultury w Polsce zgodnie z wymaganiami rozporządzenia 762/2008 będzie rok 2011. Główny Urząd Statystyczny w porozumieniu z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi przygotował propozycję nowych wzorów formularzy RRW-22 i RRW-23 nieznacznie rozszerzających zakres przekazywanych informacji, a umożliwiających przygotowywanie i przekazywanie do Eurostatu obszerniejszych i pełniejszych raportów spełniających wymogi wynikające z ww. rozporządzenia. Zobacz: http://www.rybactwo.info/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=57&Itemid=93&limitstart=2

Gospodarka rybacka na wodach płynących (rzeki oraz zbiorniki zaporowe o łącznej pow. 7 718 ha) prowadzona jest w obwodach rybackich znajdujących się w zasobach Skarbu Państwa. Użytkownikiem obwodów jest Polski Związek Wędkarski, zrzeszający blisko 23 tys. wędkarzy, który poza odłowami selekcyjnymi na zbiornikach zaporowych, prowadzi także odłowy poprzez amatorski połów ryb, a także propaguje turystykę wędkarską. Obszary województwa, na których prowadzona jest gospodarka rybacka, nie rzadko stanowią miejsca i regiony o wysokich walorach wędkarskich i turystycznych. Promocja tych obszarów oraz inwestycje w niezbędną infrastrukturę (np. dojazd, stanowiska wędkarskie, pomosty, wypożyczalnie łodzi, gastronomia, zakwaterowanie) mogą przyczynić się nie tylko do rozwoju turystyki wędkarskiej, ale również wzrostu aktywności sportowo-rekreacyjnej (np. organizacja zawodów wędkarskich) i wypoczynku na tych terenach (turystyka rodzinna). Ważne jest również objęcie województwa programem drożności rzek dla ryb dwuśrodowiskowych, które kiedyś występowały na tym terenie (jesiotr, łosoś troć).

Dużym potencjałem rozwojowym, z uwagi na prowadzoną gospodarkę rybacką, posiadane zasoby oraz uwarunkowania przyrodnicze cechują się tzw. **obszary zależne od rybacka**. W województwie opolskim obszar ten tworzy 11 gmin (od lipca 2009 r. obszar działania stowarzyszenia LGR „Opolszczyzna”), na których terenie zlokalizowane są liczne akwenu wodne (w tym stawy i wody płynące), gospodarstwa rybackie, a także organizacje społeczne działające w obszarze rybacka¹⁸⁰. Z informacji zawartych w strategii rozwoju tego terenu - Lokalnej Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich, przygotowanej przez działające na tym terenie stowarzyszenie LGR „Opolszczyzna” - wynika, iż rybacko tego regionu wymaga wprowadzania zmian i modernizacji z uwzględnieniem zasobów wody i walorów przyrodniczych woj. opolskiego nie tylko poprzez działanie organizacji rybackich, ale także z uwzględnieniem pomocy instytucji państwowych i samorządowych. Do istotnych problemów tych obszarów, wpływających tak pośrednio jak i bezpośrednio na prowadzoną gospodarkę rybacką zaliczyć można m.in.:

- brak sieci gastronomii związanej ze spożyciem świeżych ryb (smażalnie) i punktów sprzedaży w miejscowościach o tradycjach rybackich,
- brak szlaków turystycznych ukazujących walory pozaprodukcyjne stawów i wód płynących (z powiązaniem miejsc związanych z hodowlą ryb i możliwością uprawiania wędkarstwa z bazą noclegową i gastronomiczną oraz innymi atrakcjami turystycznymi),
- straty w hodowli ryb związane z nadmiernym rozrostem populacji kormorana czarnego, wydry oraz czapli siwej,
- brak tradycji jedzenia karpia poza okresem świątecznym,
- stan techniczny stawów (większość użytkowanych stawów oraz obiektów hodowlanych wymaga modernizacji),
- konieczność rozszerzenia oferty gospodarstw rybackich o nowe, pożądane przez konsumentów gatunki ryb - głównie pstrąg,
- dostosowanie produkcji i posiadanej infrastruktury (rozbudowa stawów) do rosnącego popytu na niektóre gatunki ryb,
- ciągle niezadowolająca jakość wód pomimo jej ciągłej poprawy,
- całkowity brak przetwórstwa i nowoczesnych dystrybucji ryb,
- brak sprzedaży bezpośredniej ryb (90% ryb odbierana jest przez hipermarkety),

---

¹⁸⁰ Obszar zależny od rybacka tworzą gminy wiejskie: Lasowice Wielkie, Murów, Pokój, Popielów, Świerczów, Tułowice, Turawa, Zębowice oraz miejskie: Lewin Brzeski, Niemodlin, Ozimek.

- małe zróżnicowanie gatunkowe hodowanych ryb, słabo rozwinięta infrastruktura turystyki wędkarskiej, brak informacji i promocji¹⁸¹.

6.2.6. Diagnoza atrakcyjności inwestycyjnej województwa opolskiego

Województwo opolskie charakteryzuje wysoki, choć wciąż nie w pełni wykorzystany, potencjał inwestycyjny. W szczególności chodzi o **inwestycje strategiczne, prorozwojowe dla regionu, które przyniosłyby znaczną liczbę miejsc pracy i przyczyniłyby się do znacznego rozwoju gospodarczego województwa.**

Powołując się na wyniki wybranych badań zewnętrznych (IBnGR, SGH) region cechuje relatywnie konkurencyjna chłonność rynku i dostępność transportowa oraz atrakcyjna infrastruktura gospodarcza (m.in. specjalne strefy ekonomiczne). Opolskie postrzegane jest jako „korzystne miejsce lokalizacji dla przemysłu spożywczego, sprzyja temu nie tylko wysoki poziom kultury rolnej, ale i bardzo żyzne gleby”. Województwo charakteryzują „długotrwałe tradycje przemysłowe, szczególnie w dziedzinie przemysłu spożywczego, mineralnego, metalowego, maszynowego i chemicznego. Położenie przygraniczne predestynuje region do współpracy z Republiką Czeską oraz Niemcami”. Wskazuje się ponadto na bogate zasoby dla przemysłu mineralnego i możliwość specjalizacji w sektorach wspierających przemysł budowlany¹⁸².

Jako istotne czynniki, mające wpływ na **obecny poziom atrakcyjności województwa opolskiego**, należy wymienić przede wszystkim dobrze rozwiniętą infrastrukturę drogową wraz z autostradą A4 (z sześcioma węzłami autostradowymi) oraz dużą gęstość dróg krajowych i linii kolejowych. W województwie krzyżują się drogi i linie kolejowe z Bramy Morawskiej wzdłuż Odry oraz trasy Kotliny Kłodzkiej, Częstochowy i Łodzi. **Brakuje jednak drogi o dobrym standardzie łączącej kierunek południowo-północny.** Miasto Opole posiada bezpośrednie połączenie kolejowe z Warszawą, ponadto jest jednym z głównych polskich centrów międzynarodowych połączeń autobusowych z Europą Zachodnią. Lotniska międzynarodowe znajdują się poza regionem - pod Wrocławiem i Katowicami, a czas dojazdu do nich z terenu woj. opolskiego wynosi ok. 1-2 godzin i odbywa się autostradą A4.

Atrakcyjność inwestycyjna regionu to również niższe, niż w ościennych województwach, koszty pracy oraz atrakcyjne tereny inwestycyjne z blisko 675 wolnymi ha w Specjalnych Strefach Ekonomicznych (SSE).

Poziom obsługi inwestora w woj. opolskim uznawany jest za jeden z najwyższych w kraju, co jest w dużej mierze efektem realizacji autorskiego projektu *Gmina atrakcyjna dla inwestora*. Uczestniczące w nim samorządy lokalne z woj. opolskiego uzyskały informacje i narzędzia niezbędne dla pozyskiwania nowych inwestycji, budowania długofalowej strategii działania, a także pozwalające na właściwe zrozumienie potrzeb inwestora i zapewnienie mu możliwie najlepszej obsługi związanej z ulokowaniem i realizacją inwestycji. Bardzo istotną rolę odgrywa również świadomość samorządów lokalnych co do wpływu określonych, pozyskanych inwestycji na rozwój gminy. Jak wynika z informacji pozyskanych z COIE¹⁸³, podczas długoletniej współpracy tej jednostki z gminami obserwowano wzrost zainteresowania samorządów pozyskaniem nowych inwestorów, jak również zdobyciem szerokiej wiedzy w tym zakresie. Przejawiało się to m.in. chęcią uczestnictwa przedstawicieli

¹⁸¹ Więcej na ten temat w Lokalnej Strategii Rozwoju Obszarów Rybackich „LGR Opolszczyzna” (s. 21-34) <http://www.lgropolszczyzna.com/pobierz/LokalnaStrategiaRozwojuObszarowRybackich.pdf>

¹⁸² H. Godlewska-Majkowska, P. Zarębski, *Atrakcyjność inwestycyjna regionów 2010. Województwo opolskie*, Warszawa, październik 2010, s. 2-3.

¹⁸³ Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera działające w ramach Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki w Opolu.

gmin w szkoleniach „Gmina Atrakcyjna dla Inwestora” czy „Profesjonalna Obsługa Inwestora”. Rosła również ilość ofert inwestycyjnych pozyskanych od samorządów do bazy COIE. Dzięki w/w projektom poziom obsługi inwestora w gminach poprawił się.

Ważnym elementem, świadczącym o atrakcyjności inwestycyjnej regionu, z punktu widzenia inwestorów, jest obecność podmiotów, które zainwestowały już na danym terenie - zwłaszcza inwestorów budujących lub rozbudowujących swoje fabryki. Bardzo dobrym przykładem miejsca o wskazanych walorach atrakcyjności inwestycyjnej jest gmina Skarbimierz w powiecie brzeskim, w której zainwestowały takie międzynarodowe firmy jak: Cadbury (koncern Kraft), Keiper czy Jeronimo Martins.

Sprawność w działaniu oraz szybkie podejmowanie decyzji w obszarze procesów inwestycyjnych gwarantuje zaawansowana współpraca Samorządu Województwa z instytucjami i partnerami biznesowymi (m.in. Polską Agencją Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIiZ), Specjalnymi Strefami Ekonomicznymi, dostawcami mediów technicznych).

Pomimo wskazanych atutów województwa, w dalszym ciągu jest ono, w wielu przypadkach, plasowane przez inwestorów za regionami takimi jak Wrocław czy Katowice. W związku z bardzo dynamicznym rozwojem tych regionów w przeciągu ostatnich lat, ogromnym zainteresowaniem inwestorów oraz znaczącym zagospodarowaniem terenów inwestycyjnych, tereny tych województw stały się swoistym magnesem w przyciąganiu coraz to nowych firm.

Obserwując tą tendencję można wnioskować o pewnym przesyleniu tych rynków, dużej konkurencji oraz występowaniu określonych problemów m.in. w pozyskaniu odpowiedniej kadry. Sytuacja ta może przyczynić się do wejścia kolejnych firm na teren województwa opolskiego. W tym miejscu należy jednak zauważyć, że pomimo bogatej oferty wolnych terenów inwestycyjnych i relatywnie niższych kosztów pracy, potencjalni inwestorzy coraz częściej wyrażają swoje obawy co do pozyskania wystarczającej liczby wykwalifikowanych pracowników. Tym samym należy zwrócić szczególną uwagę na kwestię właściwych relacji pomiędzy strukturą wykształcenia w województwie opolskim a potrzebami rynku pracy. System kształcenia powinien w większym stopniu, aniżeli dotychczas, odpowiadać na potrzeby zgłaszane przez pracodawców, w tym przedsiębiorców. Kwestią równie istotną w tym obszarze jest wykorzystanie potencjału i kwalifikacji osób, które pracują obecnie za granicą, a przy określonych warunkach gotowe byłyby do powrotu i podjęcia pracy w regionie.

Ponadto mając na uwadze wzrost atrakcyjności inwestycyjnej regionu na rzecz pozyskania mocnego, prorozwojowego inwestora należałoby poprawić jakość infrastruktury drogowej, w tym na poziomie lokalnym. Konieczna jest również dalsza modernizacja i budowa dróg dojazdowych do terenów inwestycyjnych.

Atrakcyjność inwestycyjna rozpatrywana jest systemowo, oprócz terenów stanowiących bezpośrednią lokalizację inwestycji, istotne znaczenie odgrywa również infrastruktura techniczna, znajdująca się w pośrednim/bezpośrednim sąsiedztwie terenu inwestycyjnego. Szczególnie istotne w tym kontekście jest zapewnienie szybkiej dostępności energii elektrycznej o stosunkowo dużej mocy na kluczowych terenach inwestycyjnych.

Niezmiernie istotne jest również tworzenie sprzyjających warunków do zamieszkania, co może przyczynić się do zadziałania sprzężenia zwrotnego w kontekście sygnalizowanych przez inwestorów obaw, co do możliwości pozyskania odpowiedniej liczby wykwalifikowanych pracowników.

6.2.6.1. Atuty i bariery w procesie lokalizacji inwestycji w województwie opolskim¹⁸⁴

Bogate, długoletnie doświadczenia COIE¹⁸⁵, nabyte w trakcie działalności związanej z pozyskiwaniem inwestorów krajowych i zagranicznych, pozwala na określenie konkretnych czynników decydujących o powodzeniu lub niepowodzeniu realizacji inwestycji na obszarze województwa opolskiego. Na podstawie doświadczeń można określić główne atuty i bariery w procesie lokalizacji inwestycji w woj. opolskim.

Czynnikami korzystnymi/atutami, które decydują, że wybrani inwestorzy decydują się na lokalizację inwestycji w woj. opolskim są:

1. Korzystne uwarunkowania komunikacyjne (np. autostrada A4, bliskość A1).
2. Położenie województwa między 2 dużymi aglomeracjami – górnośląską i dolnośląską (duży rynek zbytu z 9 mln konsumentów w odległości 150 km, duża ilość zakładów produkcyjnych, dla których firmy z Opolszczyzny są lub mogą być poddostawcami).
3. Dobrze przygotowane, atrakcyjne tereny inwestycyjne w stosunkowo niższych cenach niż w sąsiednich województwach, tereny zlokalizowane w Specjalnych Strefach Ekonomicznych oferujących ulgi do 70% kosztów inwestycyjnych (wyższe niż w województwach sąsiednich, gdzie wynoszą do 60%).
4. Niższe koszty pracy w porównaniu z sąsiednimi województwami.
5. Znajomość języków obcych wśród mieszkańców (co 3 mieszkańiec województwa zna dobrze j. niemiecki i j. angielski).
6. Bardzo dobra współpraca instytucji, przedsiębiorców i zarządzających województwem oraz samorządów, w których zlokalizowane są tereny SSE, ze strefami ekonomicznymi
7. Wysoka kultura i standard pracy wyniesione z doświadczeń pracy za granicą i wielokulturowości mieszkańców.
8. Inne podmioty działające już na danym terenie, zwłaszcza inwestorzy zagraniczni funkcjonujący i rozbudowujący swoje fabryki.
9. Istniejący poddostawcy danej branży – np. motoryzacyjnej, opakowań.
10. Zwolnienia podatkowe - podatek od nieruchomości.
11. Bliskość Czech i Słowacji – ważne z punktu widzenia inwestorów będących poddostawcami.

Czynnikami niekorzystnymi/barierami, mogącymi potencjalnie wpłynąć na brak decyzji o lokalizacji inwestycji w przypadku niektórych terenów w woj. opolskim są:

1. Obawy związane z brakiem dostępności wykwalifikowanej siły roboczej związane m.in. z migracjami mieszkańców do pracy za granicę oraz do aglomeracji śląskiej i dolnośląskiej.
2. Niedopasowane profile kształcenia oraz słaba dostępność do szkół zawodowych i technicznych połączonych z nowoczesnymi technologiami wykorzystywanymi w

¹⁸⁴ Niniejszy rozdział przygotowano we współpracy z Opolskim Centrum Rozwoju Gospodarki w Opolu

¹⁸⁵ Działalność Opolskiego Centrum Obsługi Inwestora i Eksporterera (COIE) koncentruje się głównie w obszarze pozyskiwania inwestorów zagranicznych i krajowych do regionu. Cel ten realizowany jest poprzez różnorodne działania obejmujące m.in. prowadzenie bazy ofert (terenów i obiektów) inwestycyjnych województwa, prowadzenie banku informacji statystycznych, prawnych, gospodarczych dotyczących regionu czy poprzez współpracę i koordynację spotkań z partnerami biznesowymi (np. dostawcy mediów technicznych, agencje pracy) oraz instytucjami samorządowymi i rządowymi. Zakres zadań COIE obejmuje również promocję ofert inwestycyjnych województwa na krajowych i zagranicznych targach inwestycyjnych.

- przemysle (CNC, obsługa taśm produkcyjnych).
3. Niekompletna lub zbyt słaba infrastruktura techniczna terenu (ograniczenia w uzbrojeniu terenu np. w energię elektryczną, gaz - zbyt długi czas oczekiwania na przyłączenie).
  4. Rozdrobnienie własnościowe terenu (duża liczba właścicieli, np. Agencja Nieruchomości Rolnych, Agencja Mienia Wojskowego, inne instytucje publiczne, właściciele prywatni).
  5. Brak połączenia komunikacyjnego terenu inwestycyjnego z dużym ośrodkiem miejskim, problem z zapewnieniem dojazdu pracowników do miejsca pracy.
  6. Obawy przed zalaniem terenu i przyszłego zakładu przez powódź – ograniczona ilość zmodernizowanych wałów przeciwpowodziowych oraz polderów zalewowych.
  7. Niedostateczna liczba terenów inwestycyjnych objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.
  8. Wysokie koszty opłat za wyłączenie z produkcji rolnej w przypadku realizowania inwestycji na gruntach dobrych klas.
  9. Brak dostępności w województwie do międzynarodowego lotniska.
  10. Brak szkół międzynarodowych.

W ramach wolnego rynku Unii Europejskiej obowiązuje swoboda przepływu osób, towarów, usług i kapitału, co umożliwia inwestorom zagranicznym wejście na nowe, rozwijające się rynki, do których niewątpliwie należy obszar województwa opolskiego. W tym miejscu należy zauważyć, że zagraniczne podmioty, rozpatrując regionalną atrakcyjność inwestycyjną, analizują ją wieloaspektowo. Z informacji uzyskanych z COIE wynika, że brane pod uwagę są następujące czynniki: przygotowanie infrastrukturalno-techniczne terenu, dostęp do odpowiednio wykwalifikowanych pracowników, odległość od metropolii/atrakcyjnego ośrodka miejskiego, warunki życia, obowiązująca skala podatkowa oraz możliwe do uzyskania w tym zakresie ulgi. Analizowana jest także sytuacja makroekonomiczna kraju, tj. wzrost gospodarczy, stopień inflacji, czy stopa bezrobocia. Inwestorzy zwracają również uwagę na obowiązującą w określonym kraju walutę (euro/waluta krajowa) i jej pozycję na rynku walut. Te czynniki stanowią o pozycji konkurencyjnej określonego miejsca potencjalnej inwestycji.

O wyborze danego regionu, jako miejsca do rozpoczęcia oraz prowadzenia działalności gospodarczej decyduje wiele czynników lokalizacyjnych. Własne doświadczenia, o których mowa powyżej, skonfrontowano z doświadczeniami przedsiębiorców. W świetle badań przeprowadzonych wśród przedsiębiorców przez Politechnikę Opolską¹⁸⁶, **do najważniejszych czynników, które wpłynęły na wybór województwa opolskiego jako miejsca do prowadzenia działalności należą: koszty pracy, dostępność wykwalifikowanych zasobów pracy, ceny gruntów lub opłaty dzierżawne, dostępność transportowa, położenie geograficzne regionu, infrastruktura komunalna, rezerwy terenów nadających się do lokalizacji inwestycji, czy też istniejąca baza produkcyjna.** Badani wskazują ponadto na istotną rolę narzędzi pozostających w gestii administracji publicznej, w tym m.in. opodatkowanie i ulgi podatkowe, nastawienie do nowych inwestorów, klimat dla rozwoju przedsiębiorczości tworzony przez władzę, czy też współpracę władz samorządowych z przedsiębiorstwami.

¹⁸⁶ „Monitorowanie rozwoju regionu – wymiar społeczny, gospodarczy i środowiskowy, tom 2”, Politechnika Opolska, Samorząd Województwa Opolskiego, PAN, str. 104

Tabela 16.

Wpływ czynników decydujących o wyborze województwa opolskiego na lokalizację inwestycji

Lp.	Czynnik lokalizacyjny	Udział w odpowiedziach „bardzo ważny wpływ” i „ważny wpływ” (w %)
1	Koszty pracy	81
2	Dostępność wykwalifikowanych zasobów pracy	79
3	Ceny gruntów lub opłaty dzierżawne	77
4	Dostępność transportowa	75
5	Położenie geograficzne regionu	71
6	Infrastruktura komunalna	68
7	Rezerwy terenów nadających się do lokalizacji inwestycji	67
8	Istniejąca baza produkcyjna	65
9	Korzystne opodatkowanie i ulgi podatkowe	64
10	Nastawienie społeczności i władz lokalnych do nowych inwestorów na lokalnym rynku	63
11	Pozytywne doświadczenia innych podmiotów gospodarczych	61
12	Chłonność rynku zbytu regionalnego obrębie przedsiębiorstw	59
13	Działania władz samorządowych mające na celu wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw	58
14	Bezpieczeństwo osobiste przedsiębiorcy i jego rodziny	55
15	Klimat dla rozwoju przedsiębiorczości tworzony przez władze samorządowe i administrację	54
16	Współpraca władz samorządowych przedsiębiorstwami	52
17	Istniejąca baza surowcowa	52

Zródło: „Monitorowanie rozwoju regionu – wymiar społeczny, gospodarczy i środowiskowy, tom 2”, Politechnika Opolska, Samorząd Województwa Opolskiego, PAN, str. 109-110

Wskazane powyżej opinie obrazować mogą potencjalne sposoby budowy regionu konkurencyjnego, w tym regionu atrakcyjnego i przyjaznego obecnym oraz potencjalnym przedsiębiorcom.

6.2.6.2. Tereny inwestycyjne w województwie opolskim

W bazie *Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera* (OCRG) w Opolu na koniec 2010 roku znajdowało się ok. 300 ofert inwestycyjnych, z czego ok. 100 stanowiły obiekty. Łączna powierzchnia terenów to niespełna 5 tys. ha. W bazie PAIiZ znajdowało się 99 ofert terenów inwestycyjnych (5 miejsce w kraju) oraz 25 obiektów (1 miejsce w kraju). Tereny inwestycyjne w regionie w większości są dobrze uzbrojone w niezbędną infrastrukturę techniczną. Atutem oferty terenów inwestycyjnych woj. opolskiego jest ich dobra dostępność w skali krajowej i europejskiej (równomiernie rozbudowana sieć komunikacyjna, w tym autostrada A-4). Opolskie tereny inwestycyjne, jako laureaci konkursu realizowanego przez PAIiZ, znajdują się w grupie terenów mających status „Grunt na medal”.

W woj. opolskim w 14 miejscowościach znajdują się podstrefy specjalnych stref ekonomicznych, o łącznej powierzchni terenów inwestycyjnych ok. 902 ha, docelowo planuje się znaczne zwiększenie tej powierzchni. Ponad połowa terenów Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (WSSE) została już zagospodarowana, w przypadku Starachowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (SSSE) nie ma już wolnej powierzchni. Stopień wykorzystania areалу we wschodniej części województwa nie jest zadowalający – zaledwie 15% Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (KSSE) zostało zagospodarowane.

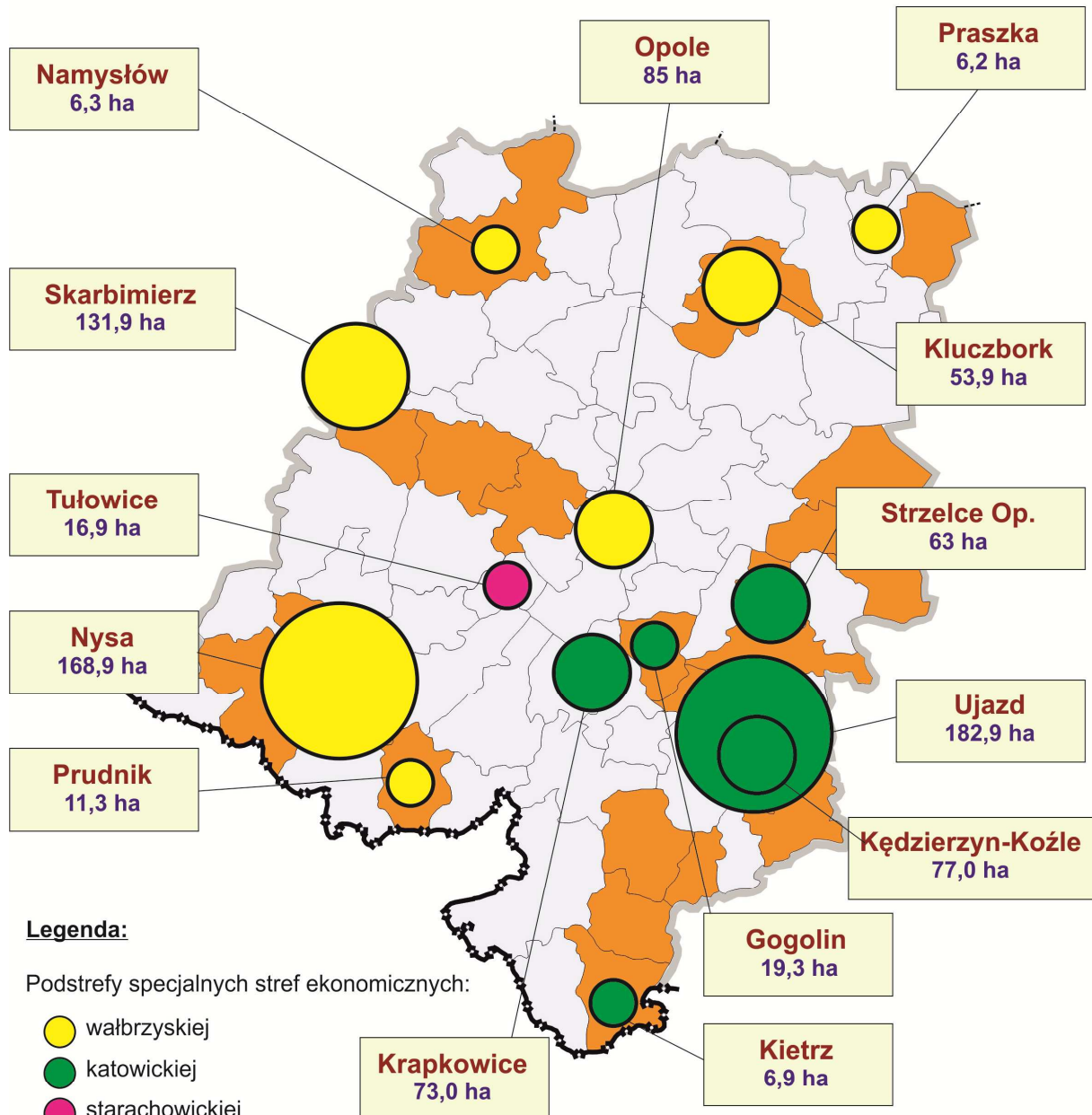
Tabela 17.

Powierzchnia podstref specjalnych stref ekonomicznych w województwie opolskim w 2011 roku (w ha)

Lp.	Podstrefy/Gmina	Powierzchnia (w ha)	Stopień zagospodarowania (w %)
Wałbrzyska Specjalna Strefa Ekonomiczna		463,5	32
1.	Namysłów	6,3	0
2.	Prudnik	11,3	7
3.	Skarbimierz	131,9	58
4.	Opole	85	6
5.	Kluczbork	53,9	86
6.	Praszka	6,2	100
7.	Nysa	168,9	7
Katowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna		422,1	15
8.	Ujazd	182,9	0
9.	Strzelce Opolskie	63,0	100
10.	Kietrz	6,9	0
11.	Gogolin	19,3	0
12.	Kędzierzyn-Koźle	77,0	0
13.	Krapkowice	73,0	0
Starachowicka Specjalna Strefa Ekonomiczna		16,9	100
14.	Tułowice	16,9	100
Łącznie		≈ 902 ha	25%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera w Opolu, stan na wrzesień 2011 r.

Mapa 9.
Specjalne strefy ekonomiczne w województwie opolskim wg gmin
w 2011 r.

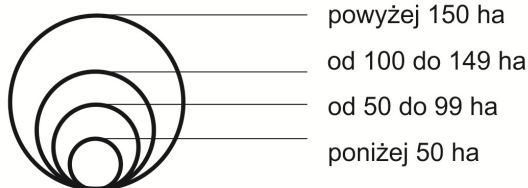
Legenda:

Podstrefy specjalnych stref ekonomicznych:

- wałbrzyskiej
- katowickiej
- starachowickiej

■ Gminy posiadające certyfikat "Gminy Atrakcyjnej dla Inwestora"

Powierzchnia podstrefy:

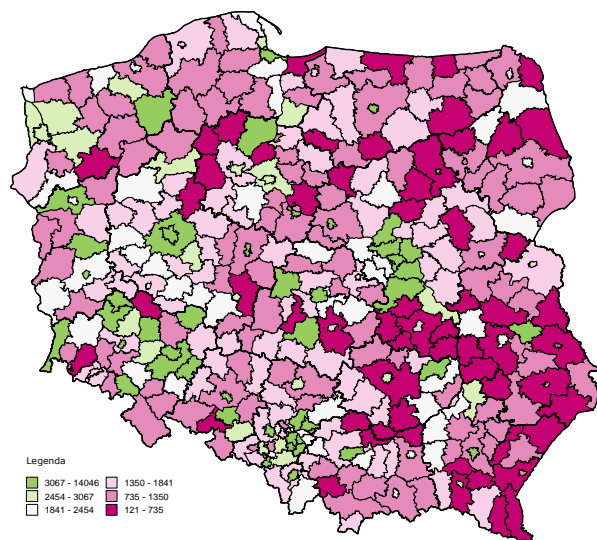
W województwie opolskim w 14 miejscowościach znajdują się podstrefy specjalnych stref ekonomicznych: wałbrzyskiej, katowickiej oraz starachowickiej.

Największe z nich zlokalizowane są w Ujeździe, Nysie, Skarbimierzu, Opolu oraz Kędzierzynie-Koźlu.

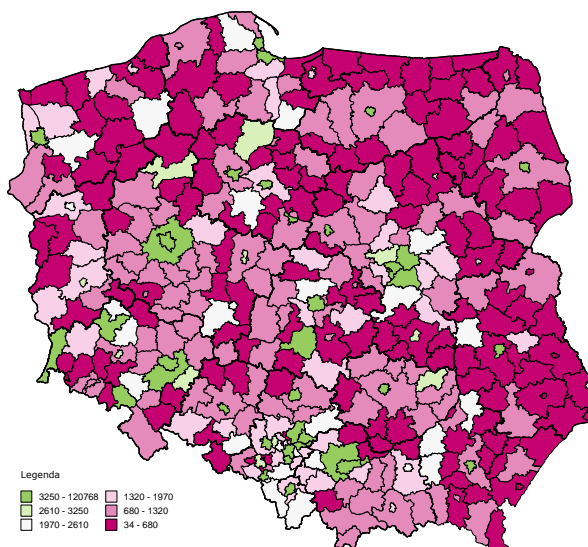
Do najmłodszych stref należą strefy w Kędzierzynie-Koźlu, Gogolinie oraz Krapkowicach.

Uwagi: stan na wrzesień 2011 r., na podstawie danych Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera, OCRG.

Relatywnie wysoka, na tle kraju, średnioroczna aktywność inwestycyjna przedsiębiorstw¹⁸⁷ w przeliczeniu na 1 mieszkańca cechuje powiaty: krapkowicki, kędzierzyńsko-kozielski i miasto Opole. Są to w głównej mierze obszary działalności przemysłowej – znaczącej, w skali regionu, aktywności produkcyjnej. Pozostałe powiaty charakteryzują się niższą od średniej dla kraju średnioroczną aktywnością inwestycyjną w przeliczeniu na 1 mieszkańca (mapa 10).

Mapa 10. Średnioroczna wartość nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca w latach 2002-2009 w Polsce wg powiatów (w zł)

Mapa 11. Łączna wartość nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach w latach 2002-2009 w Polsce wg powiatów (w mln zł)

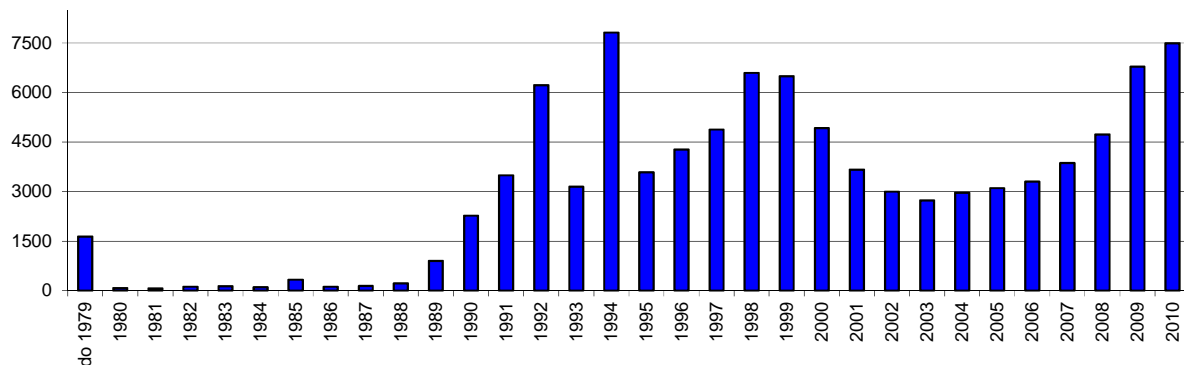
W przypadku łącznej wartości nakładów inwestycyjnych, poniesionych przez przedsiębiorstwa w latach 2002-2009, najkorzystniej, w ujęciu powiatowym, wypada miasto Opole. W stolicy regionu w latach 2002-2009 przedsiębiorstwa zainwestowały łącznie ponad 3,3 mld zł. Powiat kędzierzyńsko-kozielski również cechuje znacząca aktywność inwestycyjna. Jej najwyższym poziomem w analizowanym okresie charakteryzowały się kolejno stolice województw: mazowieckiego, wielkopolskiego, pomorskiego, małopolskiego, dolnośląskiego, łódzkiego i śląskiego. W stolicach regionów sąsiednich wartość nakładów inwestycyjnych poniesionych przez przedsiębiorstwa była znacząco wyższa niż w mieście Opolu: w Poznaniu – ośmiokrotnie, we Wrocławiu i Łodzi – sześciokrotnie, a w Katowicach – czterokrotnie.

6.2.6.3. Liczba i struktura podmiotów gospodarki narodowej

Potencjał województwa opolskiego tworzy około 100 tysięcy podmiotów gospodarki narodowej, spośród których ponad 72 tysiące stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (stan w końcu maja 2011 r.). **Należy jednak mieć na uwadze fakt, iż liczby te nie odzwierciedlają idealnie obrazu województwa opolskiego. Wskazane wartości dotyczą wyłącznie podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON, nie wskazują one jednak jaka część z nich faktycznie prowadzi działalność (problem ten dotyczy wszystkich województw). Szacuje się, opierając się choćby na danych pochodzących ze źródeł innych niż statystyka publiczna, iż podmiotów aktywnych może**

¹⁸⁷ Uwzględniając wartość nakładów inwestycyjnych w cenach bieżących w podmiotach zatrudniających powyżej 9 pracujących.

być w regionie około 40-50 tysięcy¹⁸⁸. Ponad połowę podmiotów zarejestrowanych w REGON stanowią jednostki, które powstały po 1998 roku (ok. 53,5%). Na lata 1990-1998 przypada prawie 43% jednostek (wykr. 42).

Wykres 42. Liczba podmiotów gospodarki narodowej w województwie opolskim zarejestrowanych w rejestrze REGON wg daty powstania podmiotu (liczba wg stanu na koniec 2010 roku)

Wśród podmiotów zarejestrowanych w REGON, w woj. opolskim dominują podmioty sekcji G („Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle”), które stanowią łącznie około 26% ogółu. Licznie reprezentowane są także podmioty sekcji „budownictwo” (13,4%), a także „przetwórstwo przemysłowe” (8,6%). Uwzględniając wielkość podmiotu, w strukturze dominują mikroprzedsiębiorstwa (o liczbie pracujących do 9 osób), które stanowią ponad 95% zbioru. Podmiotów dużych (powyżej 249 pracujących) jest w regionie niecałe sto.

W przekroju wg działów PKD, najliczniej reprezentowane są podmioty prowadzące działalność w zakresie zarządzania nieruchomościami wykonywanymi na zlecenie (w zdecydowanej większości są to wspólnoty mieszkaniowe) i w dalszej kolejności: prowadzące roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków (dział ten obejmuje szeroko pojęte usługi budowlane), świadczące transport drogowy towarów, a także sprzedaż detaliczną prowadzoną w niewyspecjalizowanych sklepach z przewagą żywności i napojów (tab. 18).

Tabela 18.
Liczba podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON w województwie opolskim wg działów PKD i wielkości podmiotu (stan na 31.12.2010 r.)

Wyszczególnienie	Wielkość podmiotu (pracujący)				Podmioty	
	do 9	10-49	50-249	250+	Liczba	Udział
Zarządzanie nieruchomościami wykonywane na zlecenie	6757	28	11	0	6796	6,9%
Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków mieszkalnych i niemieszkalnych	3850	130	15	2	3997	4,0%
Transport drogowy towarów	3652	72	16	0	3740	3,8%
Sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach z przewagą żywności, napojów i wyrobów tytoniowych	2817	88	10	2	2917	2,9%
Działalność agentów i brokerów ubezpieczeniowych	2243	4	0	0	2247	2,3%
Konserwacja i naprawa pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli	2122	30	1	0	2153	2,2%
Pozostała działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, gdzie indziej niesklasyfikowana	1594	2	1	0	1597	1,6%

¹⁸⁸ Np. badania Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości wskazują, iż liczba podmiotów aktywnych w województwie wynosi ok. 40 tysięcy.

Wyszczególnienie	Wielkość podmiotu (pracujący)				Podmioty	
	do 9	10-49	50-249	250+	Liczba	Udział
Sprzedaż detaliczna odzieży prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach	1490	20	0	0	1510	1,5%
Fryzjerstwo i pozostałe zabiegi kosmetyczne	1430	11	0	0	1441	1,5%
Sprzedaż detaliczna wyrobów tekstylnych, odzieży i obuwia prowadzona na straganach i targowiskach	1436	1	0	0	1437	1,4%
Wykonywanie instalacji elektrycznych	1334	25	1	0	1360	1,4%
Przygotowywanie i podawanie napojów	1327	7	1	0	1335	1,3%
Działalność pozostałych organizacji członkowskich, gdzie indziej niesklasyfikowana	1261	39	5	0	1305	1,3%
Działalność w zakresie inżynierii i związane z nią doradztwo techniczne	1274	12	2	0	1288	1,3%
Sprzedaż detaliczna żywności, napojów i wyrobów tytoniowych prowadzona na straganach i targowiskach	1282	0	0	0	1282	1,3%
Wykonywanie instalacji wodno-kanalizacyjnych, ciepłych, gazowych i klimatyzacyjnych	1232	34	2	0	1268	1,3%
Praktyka lekarska specjalistyczna	1225	16	2	0	1243	1,3%
Sprzedaż hurtowa niewyspecjalizowana	1178	38	7	0	1223	1,2%
Sprzedaż detaliczna pozostałych nowych wyrobów prowadzona w wyspecjalizowanych sklepach	1072	12	0	0	1084	1,1%
Pozostałe specjalistyczne roboty budowlane, gdzie indziej niesklasyfikowane	1056	18	2	0	1076	1,1%
Uprawa zbóż, roślin strączkowych i roślin oleistych na nasiona, z wyłączeniem ryżu	1024	48	3	0	1075	1,1%
Działalność rachunkowo-księgową; doradztwo podatkowe	1029	28	0	0	1057	1,1%
Restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne	983	56	2	0	1041	1,1%
pozostałe 562 działy	52616	2312	633	85	55646	56,0%
Ogółem	95284	3031	714	89	99118	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych US w Opolu

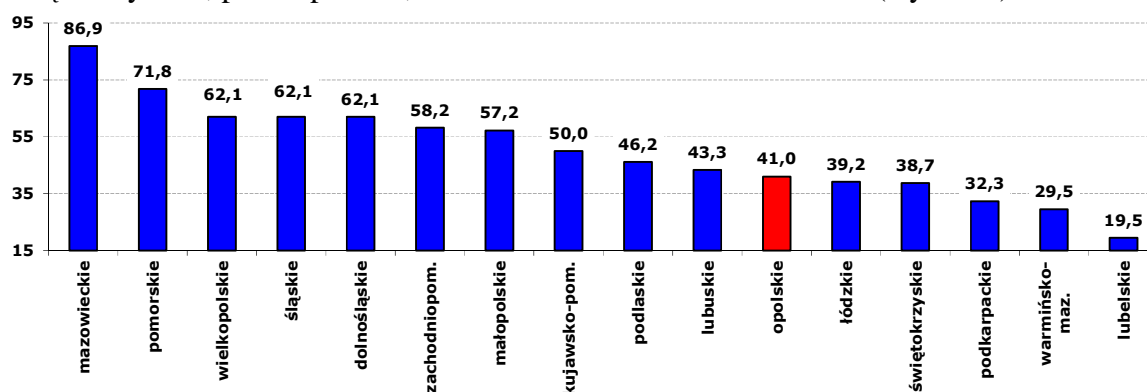
6.2.6.4. Ocena poziomu przedsiębiorczości

Literatura przedmiotu wskazuje na relatywnie niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców województwa opolskiego. Kategoria ta stanowić powinna zatem naturalny obszar wsparcia, stymulacji oraz interwencji¹⁸⁹.

W badaniach Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości region znajduje się w grupie sześciu województw o najniższych wartościach stopnia przedsiębiorczości. Należy mieć jednak na uwadze fakt, iż wynik ten, choć ma wymiar jedynie statystyczny, to w dużym stopniu odzwierciedla „przedsiębiorcze” postawy i zachowania mieszkańców. Do stworzenia syntetycznej miary przedsiębiorczości autorzy badania wykorzystali takie cechy jak m.in.: liczbę przedsiębiorstw aktywnych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców, liczbę pracujących w przeliczeniu na aktywny podmiot, a także nakłady inwestycyjne na pracującego. Poziom

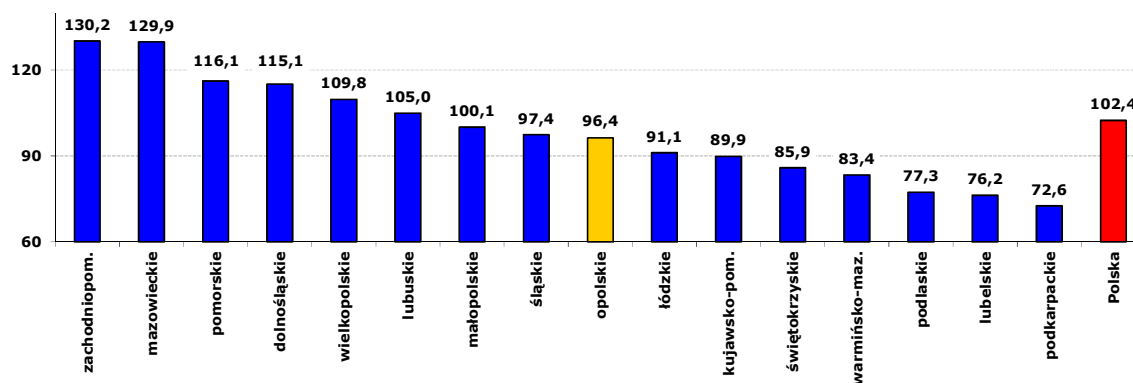
¹⁸⁹ Dodatkowo należy podkreślić fakt, iż w ramach badania pn. *Bariery i problemy w realizacji projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w województwie opolskim* obszar związany ze wsparciem przedsiębiorczości i samozatrudnienia został zarekomendowany do dofinansowania w ramach PO KL w latach 2011-2013 z dodatkowych środków w ramach Krajowej Rezerwy Wykonania. Dodatkowym potwierdzeniem, dla tak ukierunkowanej polityki wsparcia jest fakt, dużego zainteresowania beneficjentów PO KL tym typem wsparcia oraz wysoki stopień realizacji wskaźnika dotyczącego liczby osób, które uzyskały środki na podjęcie działalności gospodarczej. Co więcej, badania wewnętrzne prowadzone przez WUP na przełomie 2007/2008 roku wskazały, że forma pomocy i aktywizacji zawodowej w postaci dofinansowania na podjęcie działalności gospodarczej charakteryzuje się dużą skutecznością, ponieważ ponad 80% osób, które skorzystało z tej formy wsparcia, nadal prowadzi działalność gospodarczą.

przedsiębiorczości, na podstawie tak wyliczonej miary, niższy był jedynie w woj. łódzkim, świętokrzyskim, podkarpackim, warmińsko-mazurskim i lubelskim (wykr. 43).

Wykres 43. Poziom przedsiębiorczości w regionach – wskaźnik syntetyczny PARP (2008)

Równie często stosowaną miarą jest tzw. „wskaźnik przedsiębiorczości” obrazujący liczbę podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. Cecha ta, pomimo niedoskonałości rejestru, doskonale wskazuje postawy przedsiębiorcze mieszkańców (rzeczywista chęć prowadzenia działalności) – wykr. 44 i mapy 12-13.

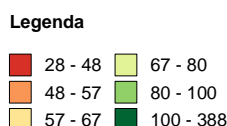
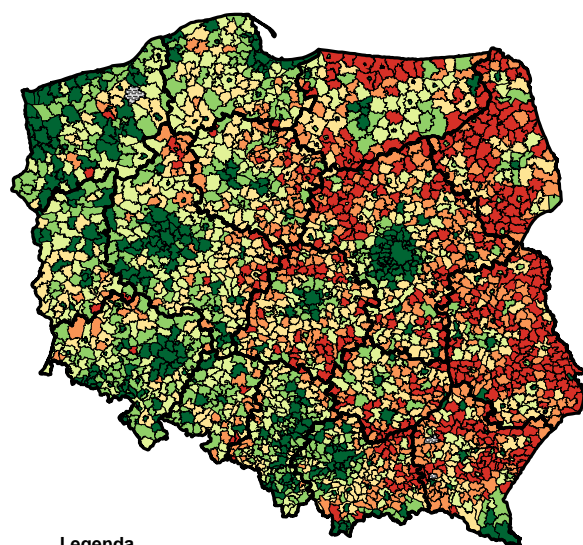

Wykres 44. Wskaźnik przedsiębiorczości w Polsce wg województw w 2010 r. (stan w końcu roku)

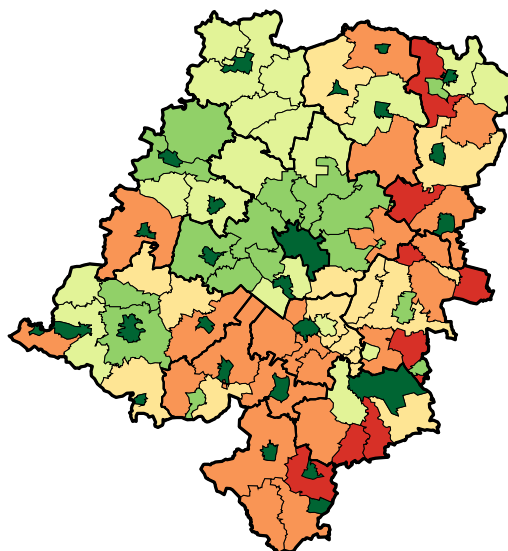
Powyższa miara występuje w literaturze w wielu odmianach. Poza wskazaną powyżej, równie często wykorzystuje się wskaźnik bazujący wyłącznie na liczbie osób prowadzących działalność gospodarczą. Tak skonstruowana cecha nie powoduje jednak radykalnych zmian w postrzeganiu poziomu przedsiębiorczości i lokuje region poniżej średniej dla całego kraju.

Mapa 12. Wskaźnik przedsiębiorczości w Polsce wg gmin w 2010 roku (stan na 31.12.2010 r.)

Mapa 13. Wskaźnik przedsiębiorczości w woj. opolskim wg gmin w 2010 roku (stan na 31.12.2010 r.)

Źródło: opracowanie własne UMWO
na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie

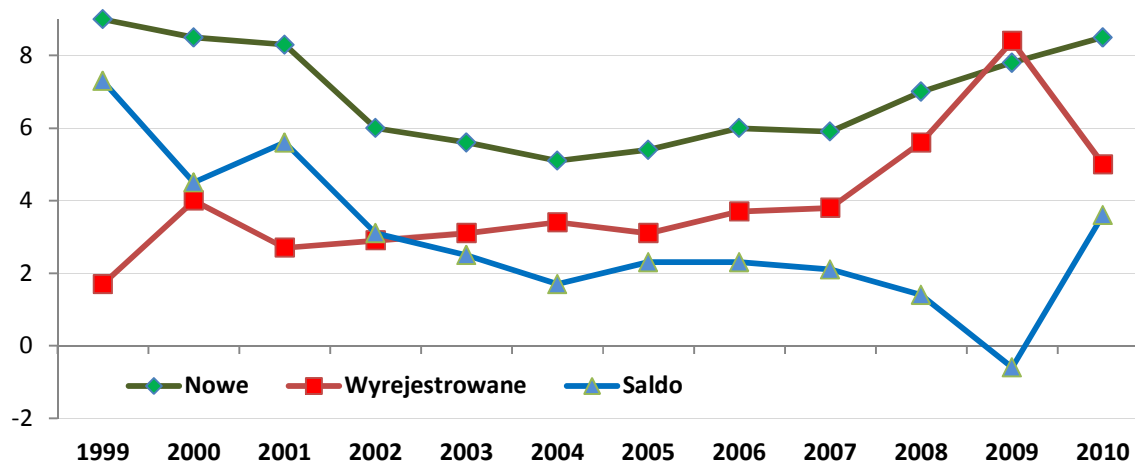
Kolejną metodą, również wskazującą na niższe niż przeciętnie w Polsce postawy przedsiębiorcze mieszkańców woj. opolskiego, jest zastosowanie wskaźnika liczby podmiotów noworejestrowanych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców. W tym przypadku osiągnięte wartości również wskazują na konieczność wsparcia tego obszaru. Interesującym, po zderzeniu powyższych danych ze wskaźnikiem wyrejestrowanych podmiotów, jest fakt, iż pomimo stosunkowo niskiej liczby nowych podmiotów, ich obecność na rynku jest względnie stabilna (**najniższy wskaźnik wyrejestrowań w przeliczeniu na liczbę mieszkańców**).

Tabela 19.
Liczba podmiotów nowozarejestrowanych i wyrejestrowanych z rejestru REGON w Polsce wg województw na 1000 mieszkańców (średniorocznie w latach 2003-2010)

Lp.	Wyszczególnienie	Zarejestrowane	Wyrejestrowane
1	zachodniopomorskie	10,3	8,3
2	pomorskie	9,7	7,1
3	mazowieckie	9,2	6,0
4	lubuskie	9,0	7,5
5	dolnośląskie	9,0	7,2
6	wielkopolskie	8,5	6,5
7	małopolskie	7,7	5,6
8	warmińsko-mazurskie	7,6	6,6
9	kujawsko-pomorskie	7,5	7,1
10	łódzkie	7,4	7,2
11	śląskie	7,2	6,1
12	podlaskie	6,4	6,3
13	opolskie	6,2	4,4
14	świętokrzyskie	6,1	4,9
15	lubelskie	6,1	4,7
16	podkarpackie	5,5	4,4
	Polska	7,9	6,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W województwie opolskim, jak wskazują dane z ostatnich lat, każdego roku powstaje więcej podmiotów, aniżeli jest likwidowanych (niemal wszystkie nowo rejestrowane podmioty należą do sektora prywatnego: ok. 97%). W latach tych wyjątkiem był jedynie 2009 rok. Sytuacja ta, często błędnie kojarzona ze skutkami kryzysu gospodarczego, wynikała głównie z „Operacji PKD” prowadzonej przez służby statystyki publicznej (aktualizacja rejestru, nadanie podmiotom nowych kodów PKD).

Wykres 45. Liczba podmiotów nowozarejestrowanych i wyrejestrowanych w rejestrze REGON w woj. opolskim w latach 1999-2010 (w tys.)

Wśród nowo rejestrowanych podmiotów w woj. opolskim najczęściej z nich rozpoczyna działalność w handlu i naprawach (w latach 2003-2009: 27,8%), obsłudze nieruchomości i firm (18,5%) oraz budownictwie (15,4%). **Wskazana struktura nie odbiegała zasadniczo od przeciętnej sytuacji w kraju.**

Bardzo istotnym elementem kreowania pozytywnej sytuacji na rynku pracy jest **instrument wspierający przedsiębiorczość – jednorazowe dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej udzielane przez urzędy pracy osobom bezrobotnym ze środków Funduszu Pracy i EFS**. W ciągu ostatnich lat systematycznie rosła liczba przyznawanych dotacji, co było odpowiedzią na rosnące zainteresowanie klientów PUP tą formą wsparcia.

Tabela 20.

Rozwój przedsiębiorczości dotowanej przez urzędy pracy w latach 2005-2010

Wyszczególnienie	Lata					
	2005	2006	2007	2008	2009	2010
liczba udzielonych dotacji	817	935	1 306	1 843	1 926	2 151
kwota środków Funduszu Pracy przeznaczonych na dotacje (w tys. zł)	8 514,9	10 034,3	15 546,8	24 548,3	32 198,3	39 025,9
odsetek wyłączeń osób bezrobotnych z tytułu rozpoczęcia działalności gospodarczej	1,0%	1,1%	1,4%	2,3%	2,4%	2,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu

6.2.6.5. Bariery rozwoju przedsiębiorczości w województwie opolskim¹⁹⁰

Rozwój przedsiębiorczości, podobnie jak w innych regionach, wiąże się z pokonaniem wielu barier. Do głównych barier ograniczających rozwój przedsiębiorczości, z punktu widzenia części przedsiębiorców, zaliczyć należy:

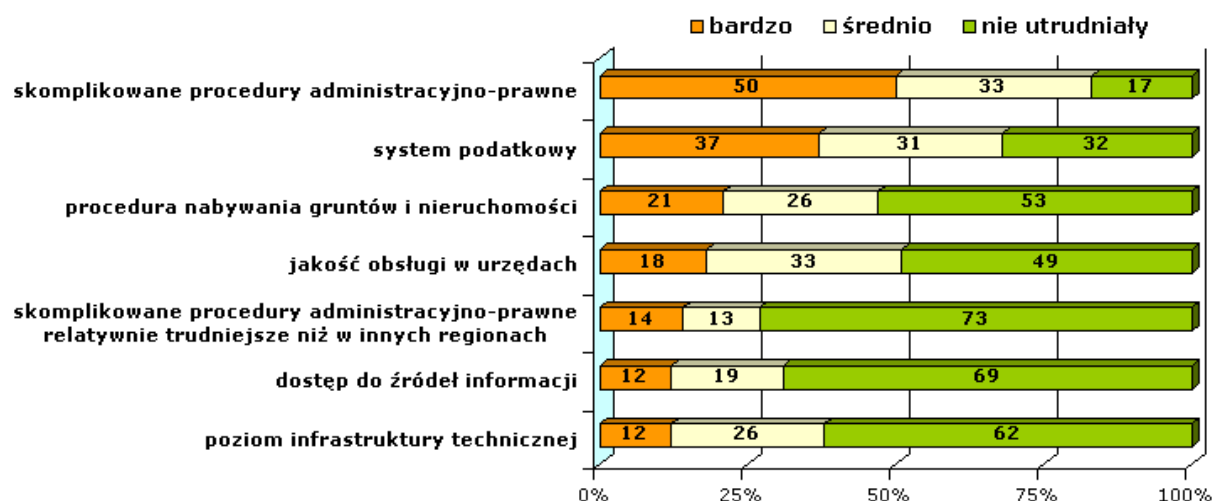
1. **Bariery finansowe** jako jedne z kluczowych barier rozwoju małych i średnich firm.
2. **Zbiurokratyzowane i skomplikowane procedury administracyjne** wynikające z niejednolitej wykładni prawa przez podmioty administracji publicznej (istotne utrudnienie w szczególności dla przedsiębiorców aplikujących o dotacje unijne).
3. **Niski poziom innowacyjności opolskich przedsiębiorstw w porównaniu do sąsiednich regionów** zmniejszający ich konkurencyjność na rynku krajowym oraz ponadnarodowym, a także utrudniający ich dalszy rozwój i ekspansję.
4. **Niska świadomość w zakresie ochrony własności intelektualnej i ochrony patentowej, a także słabo rozwinięta współpraca opolskich przedsiębiorców z sektorem B+R.**
5. **Stosunkowo niski poziom rozwoju regionalnych, ponadregionalnych i ponadnarodowych sieci współpracy przedsiębiorców w województwie opolskim.**
6. **Niski procent przedsiębiorców zrzeszonych w IOB** (izby gospodarcze, rzemieślnicze, itp.) oraz mała liczba IOB profesjonalnie wspierających rozwój przedsiębiorczości o oddziaływaniu lokalnym i regionalnym.
7. **Skomplikowane procedury podatkowe** związane z brakiem przejrzystości i jednoznaczności podatków pośrednich oraz podatków od działalności gospodarczej. Duża zmienność i niejednoznaczność przepisów zwiększa ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej i generuje dodatkowe koszty.
8. **Wysokie pozapłacowe koszty pracy** powodujące niechęć pracodawców do zwiększania zatrudniania na podstawie umowy o pracę.
9. **Niedobór odpowiednio wykwalifikowanych zasobów pracy/pracowników.** Niedobór ten ma głównie wymiar strukturalny oraz przestrzenny i wiąże się zwłaszcza z największym w kraju nasileniem migracji zarobkowej za granicę, dokonującej się zwłaszcza z zamieszkałej przez autochtonów centralno-wschodniej części regionu, gdzie na obszarach wiejskich udział pracujących za granicą był w latach 2004-2007 porównywalny do udziału zatrudnionych w Polsce. Emigracja ta wpływa na bardzo niski poziom bezrobocia na tym obszarze, ale generuje również niedobory pracowników, zwłaszcza w budownictwie, rolnictwie, ogrodnictwie oraz w zakresie zawodów wykonywanych przez tzw. „wykwalifikowanych robotników”. Na niedobory odpowiednio wykwalifikowanej siły roboczej mają też wpływ czynniki działające w całym kraju, jak niedopasowanie kwalifikacji absolwentów do potrzeb rynku pracy, ograniczona mobilność przestrzenna (w przypadku regionu dotyczy to migracji z zachodu na wschód województwa) oraz ciągle skomplikowane procedury zatrudnienia. Istotnym powodem generującym strukturalne niedobory pracowników są też wysokie aspiracje zawodowe i życiowe młodzieży wybierającej zawody, których oferta w regionie jest ograniczona¹⁹¹.
10. **Nieelastyczne i skomplikowane przepisy prawa pracy** (nieskuteczność wypowiedzenia umowy o pracę pod nieobecność pracownika, niejasność i niespójność przepisów dotyczących czasu pracy) oraz przepisy z zakresu ubezpieczeń społecznych (składka zdrowotna płatna od każdej prowadzonej działalności gospodarczej osobno pomimo, że dotyczy jednej osoby).

¹⁹⁰ Rozdział w znacznej części przygotowany został na podstawie informacji Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki w Opolu.

¹⁹¹ Na podstawie autorskiego materiału prof. R. Jończego.

11. **Zbyt długi i żmudny proces zakładania działalności gospodarczej oraz reglamentowanie działalności gospodarczej** przez administrację państwową (konieczność posiadania zezwoleń, koncesji, licencji, zgód, rejestrów działalności w przypadku wielu rodzajów działalności gospodarczej).
12. **Konkurencja ze strony szarej strefy i producentów z obszarów gospodarczych charakteryzujących się niskimi kosztami wytwarzania.**

Wyniki badań przeprowadzonych przez Politechnikę Opolską wskazują na zbieżność problemów przedsiębiorców z województwa opolskiego z ww. problemami. „*Przedsiębiorcy, którzy podjęli decyzję o rozpoczęciu działalności gospodarczej, na ogół mniejsze problemy mają w obszarze działalności operacyjnej (usługowej, handlowej, produkcyjnej), a istotne utrudnienia, jakie napotykają, są natury proceduralnej i w kontaktach z administracją; 50% przedsiębiorców uznało, że w stopniu wysokim, a w 33%, iż w średnim procedury administracyjno-prawne utrudniają zakładanie i rozpoczęcie działalności*”¹⁹². Do głównych problemów rozpoczynających działalność gospodarczą należą ponadto: system podatkowy (dla 37% badanych problem ten jest bardzo istotny) oraz procedura nabywania gruntów i nieruchomości (21%).

Wykres 46. Główne problemy rozpoczynających działalność gospodarczą w województwie opolskim na podstawie badań Politechniki Opolskiej

Na etapie tworzenia firmy do najbardziej uciążliwych problemów, badani przedsiębiorcy zaliczyli przede wszystkim dobór właściwych pracowników (36%), zapewnienie i organizację dostaw surowców, materiałów i towarów (25%), organizację dystrybucji (17%) oraz wybór szczegółowej lokalizacji (11%).

Przeprowadzone badania¹⁹³ wskazują również na bariery w rozwoju przedsiębiorczości wspieranej finansowo przez służby zatrudnienia:

- bariera powszechności, związana z kształtowaniem postawy pro-przedsiębiorczej, która dotyczy funkcjonowania systemu edukacyjnego. Nadmienić należy, że ta powszechność powinna być rozpatrywana z uwzględnieniem płci – z badań i analiz wynika, że kobiety znacznie rzadziej aplikują o przyznanie dotacji na rozpoczęcie

¹⁹² Źródło: „Opolskie atrakcyjne dla inwestorów – atuty regionu”, Politechnika Opolska, Wydział Zarządzania i Inżynierii Produkcji, Opole 2008, str. 122

¹⁹³ Por. *Komunikat z badań wśród osób wyłączonych z tytułu podjęcia działalności gospodarczej w latach 2007/2008 oraz Przedsiębiorczość w województwie opolskim – dofinansowanie własnej działalności gospodarczej*, http://www.wup.opole.pl/start/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=60

działalności gospodarczej. Ich udział w ogóle osób, którym udzielono dotacji, waha się pomiędzy 30% a 40%,

- nierównomierne rozłożenie przestrzenne: z punktu widzenia harmonijnego rozwoju wspieranie przedsiębiorczości z powiatów i gmin o niskim wskaźniku jest szczególnie zasadne,
- czynniki wpływające na zaprzestanie działalności: wśród osób, które zakończyły działalność gospodarczą dotowaną ze środków Funduszu Pracy są to przede wszystkim: brak zbytu na towary/usługi, wysokie koszty pracy, duża konkurencja, nieodpowiednia lokalizacja firmy, zbyt małe inwestycje oraz brak wiedzy o prowadzeniu firmy,
- statyczny charakter wsparcia, polegający na tym, że nie istnieje polityka zmierzająca do włączenia nowego przedsiębiorcy w system innych programów pomocowych, np. szkoleń albo subsydiowanie zatrudnienia dodatkowych pracowników,
- nadmierna biurokratyzacja związana z uzyskiwaniem wsparcia finansowego w ramach projektów współfinansowanych z EFS (bariera zdiagnozowana dzięki realizacji przez Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu projektu systemowego pn. *PO KLucz do biznesu*)¹⁹⁴.

6.2.6.6. Spółki z udziałem kapitału zagranicznego jako element budujący potencjał konkurencyjny regionu¹⁹⁵

Kapitał zagraniczny odgrywa istotną rolę w gospodarce regionu, niemniej jednak **poziom inwestycji zagranicznych, jednego z czynników zwiększających innowacyjność regionalnej gospodarki ocenia się jako niewystarczający.**

W województwie opolskim podmioty z udziałem kapitału zagranicznego skupiają ok. 24 tys. pracujących, odpowiadają za ok. 18% ogółu inwestycji w gospodarce narodowej, a także za ponad połowę eksportu. Skumulowana wartość zaangażowanego kapitału w woj. opolskim wynosi niecałe 1,5 mld złotych. Samych spółek z udziałem kapitału zagranicznego jest 461, z czego większość to spółki z udziałem kapitału niemieckiego (240) oraz holenderskiego (84). Kapitał zza granicy napłynął do województwa łącznie z trzydziestu dwóch krajów, jednak niemal połowa przypada zaledwie na jeden z nich (44,5% na Niemcy)¹⁹⁶.

---

¹⁹⁴ Raport końcowy pn. *Bariery i problemy w realizacji projektów finansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego w województwie opolskim*. Badanie zrealizowane przez InfoAudit Sp. z o.o. na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Opole 2010, s. 116.

¹⁹⁵ Niniejszy rozdział powstał na podstawie danych pozyskanych ze złożonych sprawozdań dla podmiotów z kapitałem zagranicznym "KZ" (badanie wprowadzone Programem Badań Statystycznych Statystyki Publicznej). Obowiązek sprawozdawczy w zakresie wypełniania sprawozdania KZ dotyczy spółek prawa handlowego, a w szczególności spółek z udziałem kapitału zagranicznego, oddziałów przedsiębiorców zagranicznych, a także podmiotów zorganizowanych w innej niż wymienione formie prawnej i posiadających udziały kapitału zagranicznego. Opracowanie nie obejmuje danych o podmiotach sektora finansowego, tj. bankach i instytucjach ubezpieczeniowych, w których inwestorzy zagraniczni posiadają swoje udziały. Zbadana zbiorowość stanowiła około 34% wszystkich podmiotów z kapitałem zagranicznym zarejestrowanych w REGON

¹⁹⁶ Dane za 2009 r.

Tabela 21.

Podstawowe dane o spółkach z kapitałem zagranicznym w woj. opolskim
wg kraju pochodzenia kapitału (w 2009 r.)

Kraj pochodzenia kapitału	Liczba spółek	Pracujący	Wartość kapitału		
			podstawowego (w tys. zł)	zagranicznego (w tys. zł)	kapitał zagraniczny w woj. opolskim = 100
Niemcy	240	12 762	689 338	654 621	44,5 (18,3)
Holandia	84	2 939	348 465	305 718	20,8 (23,1)
Włochy	18	352	#	#	# (3,1)
Austria	17	787	40 268	30 166	2,0 (1,8)
Kapitał mieszany	17	2 673	131 852	40 159	2,7 (bd.)
Republika Czeska	11	38	2 486	2 433	0,2 (0,2)
Wielka Brytania	9	516	31 034	#	# (3,3)
Belgia	7	#	#	#	# (2,8)
Francja	6	507	#	#	# (16,1)
Irlandia	6	#	537	363	~0,0 (0,4)
Pozostałe 23 kraje	23	#	#	#	# (bd.)
Ogółem	461	23 622	1 683 135	1 472 455	100

Uwagi: w nawiasie w ostatniej kolumnie podano dla porównania udział danego kraju w kapitale zagranicznym dla kraju (stosunek wartości kapitału zagranicznego z danego kraju w Polsce do wartości kapitału zagranicznego w Polsce).

dane niedostępne (tajemnica statystyczna)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu i GUS w Warszawie

Na uwagę zasługuje fakt, iż $\frac{3}{4}$ kapitału zagranicznego zaangażowanego w regionie przypada na przetwórstwo przemysłowe (spółki z tej sekcji odpowiadają także za 80% nakładów inwestycyjnych spółek z kapitałem zagranicznym). Szczególnym zainteresowaniem inwestorów cieszą się przede wszystkim następujące branże: produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych (26,2% całego kapitału zagranicznego zaangażowanego w regionie), produkcja wyrobów z metali (13,1%), produkcja artykułów spożywczych (11,6%), a także produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych (6,7%). Na wyróżnienie zasługuje ponadto sekcja „handel i naprawy”.

Podstawowe dane o spółkach z kapitałem zagranicznym w woj. opolskim
wg sekcji i wybranych działów PKD 2007 (w 2009 r.)

SEKCJA / DZIAŁ PKD 2007		Liczba spółek	Liczba pracujących	Udział w kapitale zagranicznym (w %)	
				województwo opolskie	Polska
A	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	15	118	#	0,5
B	Górnictwo i wydobywanie	1	#	#	#
C	Przetwórstwo przemysłowe	148	17 442	75,1	39,3
	25 produkcja wyrobów z metali	33	2 204	13,1	1,9
	10 produkcja artykułów spożywczych	13	2 637	11,6	4,3
	20 produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	13	908	6,7	2,1
	22 produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	12	823	4,8	3,8
	23 produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	12	1 821	26,2	4,0
	28 produkcja maszyn i urządzeń	12	1 327	1,1	2,0
	33 naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń	9	97	#	0,3
	16 produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny	8	490	0,8	1,4
	27 produkcja urządzeń elektrycznych	7	1 266	0,8	1,9
	31 produkcja mebli	6	540	#	0,4
	24 produkcja metali	5	371	4,5	2,6
	14 Pozostałe 9 działów	18	#	#	#
D	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	7	#	#	4,8
E	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja	7	54	0,1	#
F	Budownictwo	47	2 004	2,3	4,0
G	Handel; naprawa pojazdów samochodowych	89	1 822	10,6	24,0
H	Transport i gospodarka magazynowa	23	475	0,6	1,5
I	Zakwaterowanie i gastronomia	11	42	~0,0	1,1
J	Informacja i komunikacja	6	#	0,4	10,6
L	Obsługa rynku nieruchomości	23	36	4,9	5,7
M	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	26	512	2,9	3,4
N	Administrowanie i działalność wspierająca	52	570	1,0	1,2
P	Edukacja	2	#	#	~0,0
Q	Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	2	#	#	0,2
R	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	1	#	#	0,1
S	Pozostała działalność usługowa	1	#	#	0,1
	Ogółem	461	23 622	100	100

dane niedostępne (tajemnica statystyczna)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu i GUS w Warszawie

Badania prowadzone na próbie spółek z udziałem kapitału zagranicznego wskazują, iż do głównych barier działalności inwestycyjnej w województwie opolskim

należą: brak lotniska, braki lub słaby stan infrastruktury technicznej, nadmierna biurokracja, mała oferta prywatyzowanych przedsiębiorstw, słabo rozwinięta sieć instytucji otoczenia biznesu, trudności kooperacyjne z lokalnymi firmami (niedostosowanie do norm jakości oraz terminowość dostaw), a także brak dużej aglomeracji miejsko-przemysłowej¹⁹⁷.

6.2.6.7. Inicjatywy klastrowe¹⁹⁸

Uwzględniając uwarunkowania rozwojowe poszczególnych sektorów gospodarki regionalnej, dostrzegalny jest słaby stopień zaangażowania lokalnych środowisk w tworzenie i rozwijanie struktur klastrowych. Dotyczy to w głównej mierze tak istotnych dla regionu branż, jak sektor spożywczy czy budowlany, ale również innych, posiadających odpowiedni potencjał do podejmowania dojrzałych form współpracy. Dotychczas najważniejsze mechanizmy stymulujące rozwój gospodarczy regionu służyły raczej równomiernej dyfuzji wsparcia poszczególnych branż, kosztem selektywnej pomocy dla sektorów strategicznych (tzw. „biegunów wzrostu”), które mogłyby stać się efektywnym stymulatorem rozwoju całej regionalnej gospodarki.

Pierwsze przedsięwzięcia nawiązujące swą specyfiką do procesu tworzenia inicjatyw klastrowych w województwie opolskim podejmowano już w latach 90 – tych XX wieku. Były to zazwyczaj mniej lub bardziej sformalizowane rodzaje zrzeszeń branżowych, skupiających przedsiębiorców oraz powiązane ze środowiskiem biznesowym instytucje samorządowe i naukowo – badawcze (m.in. „Klub Śląskiego Stolarza”, czy Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Chemicznego). Odmienne konfiguracje czynników i okoliczności determinujących przebieg procesu kształtowania form współpracy poszczególnych sektorów sprawiły, że dynamika oraz skuteczność działań podejmowanych w ramach określonych inicjatyw klastrowych na Opolszczyźnie pozostają silnie zdywersyfikowane. Niemniej jednak, w okresie ostatnich kilku lat, w regionie zawiązanych zostało co najmniej kilkanaście inicjatyw, wśród których do najbardziej aktywnych i rozpoznawalnych należą między innymi:

- *Śląski Klaster Drzewny*,
- *Wielobranżowy Klaster Rzemieślniczy „Opolski E-Rzemieślnik”*,
- *Klaster chemiczny „Innowacyjna Chemia”*,
- *Klaster odnawialnych źródeł energii „Ekoenergia Opolszczyzny”*,
- *Klaster budownictwa energooszczędnego „Termomax”*,
- *Klaster turystyczny „Kraina Mlekiem i Miodem Płynąca”*,
- *Opolski Klaster Przetwórstwa Spożywczego „Zielona Dolina”*,
- *Opolski Klaster Informatyczny OPINFO*,
- *Śląski Klaster Przedsiębiorstw Dorzecza Górnej i Środkowej Odry*,
- *Klaster szkoleniowo – doradczy „Konsorcjum Człowiek”*,
- *Opolski Klaster Medyczny*.

Dynamicznie rozwija działalność pierwsze w Polsce Naukowo – Przemysłowe Konsorcjum Wytwarzania i Badania Materiałów oraz Konstrukcji do Budowy Elektrowni Jądrowych „BEJ” powołane z inicjatywy opolskich firm z branży metalowej.

Zdecydowana większość inicjatyw klastrowych na Opolszczyźnie pozostaje we wstępnej fazie rozwoju (tzw. „fazie wylęgania”). Przedsiębiorstwa prywatne zrzeszone wokół

---

¹⁹⁷ Za: M.H. Kania, M. Wróblewska „Podaż wysoko kwalifikowanych kadr w województwie opolskim w świetle potrzeb inwestorów zagranicznych działających w regionie” [w]: „Perspektywy demograficzne Śląska do 2030 r.”, Politechnika Opolska, Opole 2008, str. 249.

¹⁹⁸ Niniejszy rozdział został opracowany przez Opolskie Centrum Rozwoju Gospodarki w Opolu.

inicjatywy najczęściej nie tworzą wspólnego łańcucha wartości, a w niektórych przypadkach również, mimo formalnie zawiązanej inicjatywy, nie tworzą klastra w klasycznym rozumieniu¹⁹⁹ i nie posiadają tradycji wzajemnej współpracy, co utrudnia osiągnięcie efektu sprzężenia, w znacznym stopniu warunkującego osiągnięcie przewagi konkurencyjnej w danej branży.

Jedną z najczęstszych barier w rozwoju inicjatyw klastrowych w województwie opolskim jest deficyt środków na finansowanie działalności (brak odpowiedniego budżetu operacyjnego, wysokie koszty zatrudnienia pracowników oraz utrzymania biura), który ogranicza realne możliwości działania na rzecz zacieśniania współpracy klastrowej i niejednokrotnie „wypacza” ideę sieciowania, skłaniając animatorów oraz członków klastra do myślenia o przyszłości inicjatywy kategoriami dostępnych potencjalnych źródeł finansowania. W znaczącej większości inicjatyw problemem dominującym jest również kwestia zapewnienia ciągłości funkcjonowania po zakończeniu realizacji projektów współfinansowanych ze źródeł zewnętrznych, zwłaszcza ze środków unijnych.

Do innych istotnych barier rozwojowych w obszarze klasteringu zaliczane są również słabe (niewłaściwie skonstruowane) struktury, brak niezbędnej infrastruktury technicznej i lokalowej, dychotomia wizji rozwoju klastra (rodząca wewnętrzne konflikty) oraz brak charyzmatycznego animatora, zdolnego do przejęcia roli niezależnego przewodnika i mentora dla wszystkich skupionych wokół inicjatywy środowisk.

Dosyć istotną rolę w rozwoju większości inicjatyw klastrowych w województwie opolskim pełnił dotychczas również aspekt rozwoju zasobów ludzkich. Dostrzegany przez wiodących aktorów poszczególnych klastrów deficyt specjalistycznej wiedzy na temat zawiązywania i rozwoju inicjatyw niwelowano szeregiem spotkań informacyjnych i szkoleń o charakterze warsztatowym, przy czym potrzeby w tym zakresie, mimo podejmowanych akcji²⁰⁰, pozostają nadal niewspółmiernie wysokie.

Podobnie jak w innych regionach kraju, również w województwie opolskim problematyczny pozostaje brak skutecznego mechanizmu współpracy pomiędzy biznesem, nauką i administracją publiczną.

W przypadku współpracy biznesu z administracją, w znacznym stopniu odpowiedzialność za trudności w zacieśnieniu relacji ponoszą zaszczyt historyczne (nieufność względem aparatu państwowego) oraz niedowład procedur i rozwiązań systemowych, pozostających w gestii organów wyższego szczebla. W opinii przedsiębiorców nadal odczuwalny jest urzędniczy dystans w relacjach z poszczególnymi firmami prywatnymi, wywołany w pewnym stopniu obawą urzędników przed zarzutem powiązań korupcyjnych i defraudacji publicznych środków.

Cechą charakterystyczną wzajemnych relacji środowiska biznesowego i naukowego w ramach zawiązanych dotychczas inicjatyw jest z kolei trudność w skutecznej, sprawnej implementacji wyników prac badawczych do masowej produkcji. Niekorzystne tendencje w tym względzie pogłębia dodatkowo bardzo niski odsetek inicjatyw w sektorach „wysoko innowacyjnych”, w związku z czym brak faktycznych kontaktów i wzajemnych powiązań

---

¹⁹⁹ Zgodnie z definicjami zawartymi w literaturze przedmiotu, klastery rozumiane są jako „przestrzenna koncentracja firm, która może nie mieć charakteru sformalizowanego i której członkowie mogą nie mieć świadomości, że funkcjonują w granicach klastra”, zaś za inicjatywę klastrową uznaje się „świadomy, zorganizowany wysiłek mający na celu poprawę konkurencyjności klastra i świadome uczestnictwo kluczowych graczy sieci: prywatnych przedsiębiorców, publicznych aktorów, autorytetów i/lub jednostek akademickich”. (Źródło: Sölvell O., Lindqvist G., Ketels Ch., *Zielona Księga Inicjatyw Klastrowych. Inicjatywy klastrowe w gospodarkach rozwijających się i w fazie transformacji*, PARP, Warszawa, 2003-2006, s. 39).

²⁰⁰ Przykładem projektu realizowanego z myślą o „miękkich” inwestycjach w klastry jest projekt „Regionalne Biuro Promocji Klastrow – etap I”, realizowany przez Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości przy Politechnice Opolskiej oraz dwa jego kolejne etapy, wdrożone przez Opolski Park Naukowy – Technologiczny Sp. z o.o.

wynika w dużej mierze z braku potrzeby unowocześniania technologii, a tym samym podejmowania projektów badawczych w tych obszarach i komercjalizowania ich wyników.

Jednocześnie, wyniki badań²⁰¹ przeprowadzonych przez Wyższą Szkołę Zarządzania i Administracji w Opolu wskazują, iż do najważniejszych słabych stron w zakresie rozwoju klastrów należą:

- zbyt mały udział nauki opolskiej w badaniach nad wiodącymi technologiami,
- mała liczba odbiorców badań (niedopasowanie oferty nauki do biznesu),
- niskie nakłady finansowe na działania rozwojowe firm,
- brak zaufania,
- słabo wykorzystywana i przestarzała infrastruktura naukowo-badawcza,
- brak praktycznej współpracy (nauka–gospodarka) w zakresie wdrożeń,
- brak doświadczeń w zakresie komercjalizacji badań naukowych,
- mała przedsiębiorczość absolwentów szkół w zakresie rozwoju/ tworzenia własnych firm,
- brak w regionie dużych inwestycji generujących powstanie małych firm kooperacyjnych,
- lęk przedsiębiorców przed utratą wiedzy ukrytej.

Z drugiej strony, wyniki tych samych badań wskazują, iż najsilniejszym wyróżnikiem województwa opolskiego w zakresie rozwoju klastrów jest „potencjał branż, w których obrębie zidentyfikowano klastry lub inicjatywy klastrowe, czyli branże: chemiczną, turystyczną, IT, budowlaną, rolno-spożywczą i drzewną. Za bardzo istotną uznana została również specyfika województwa opolskiego przejawiająca się przede wszystkim istniejącym kapitałem relacji, świadomością wspólnych celów, mentalnością i krótkimi kanałami informacyjnymi”²⁰².

6.2.6.8. Instrumenty inżynierii finansowej^{203 204}

Ograniczony dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania stanowi często barierę dla rozwoju przedsiębiorstw, które z uwagi na niskie zasoby kapitałowe lub problemy z płynnością nie spełniają kryteriów pozwalających na otrzymanie kredytów bankowych. Rozwiązaniem jest więc wzmocnienie poprzez dokapitalizowanie funduszy poręczeń kredytowych, pożyczkowych, funduszy mikropożyczek oraz innych publicznych instytucji finansowych oferujących zwrotne instrumenty finansowe.

Zadania w zakresie zwrotnego finansowego wsparcia podmiotów gospodarczych realizują w województwie opolskim takie instytucje jak Fundacja Rozwoju Śląska oraz

²⁰¹ Projekt zrealizowany w ramach Priorytetu VIII PO KL 2007-2013, poddziałanie 8.1.2.

²⁰² „Analiza możliwości rozwoju klastrów w województwie opolskim. Wyniki badań panelowych wśród ekspertów”, Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu, Opole 2011.

²⁰³ W ramach programów wspieranych środkami UE beneficjenci, obok dotacji, mogą również korzystać z instrumentów inżynierii finansowej. Instrumenty te można podzielić na instrumenty wprost określane przepisami unijnymi (takie jak fundusze Venture Capital, fundusze poręczeniowe czy fundusze na rzecz rozwoju obszarów miejskich) oraz zwrotne instrumenty finansowe, których operatorami są instytucje finansowe, tzw. pośrednicy finansowi (np. fundusz pożyczkowy czy kredyt technologiczny). Celem instrumentów jest wzmocnienie systemu wsparcia poprzez włączenie sieci instytucji finansowych, a także dywersyfikację ryzyka inwestycyjnego. W konsekwencji odbiorcy końcowi – głównie przedsiębiorcy ale również i samorząd terytorialny – otrzymują szerszy dostęp do zewnętrznego finansowania inwestycji.

W ramach programu operacyjnego fundusze strukturalne mogą finansować wydatki dotyczące operacji składające się z wkładów we wsparcie instrumentów inżynierii finansowej dla przedsiębiorstw, przede wszystkim małych i średnich przedsiębiorstw, takich jak: fundusze kapitału podwyższonego ryzyka (venture capital funds), fundusze gwarancyjne i fundusze pożyczkowe oraz fundusze na rzecz rozwoju obszarów miejskich, czyli fundusze inwestujące w partnerstwa publiczno-prywatne i inne projekty ujęte w zintegrowanym planie na rzecz trwałego rozwoju obszarów miejskich.

²⁰⁴ Niniejszy rozdział został opracowany przez Opolskie Centrum Rozwoju Gospodarki w Opolu.

Wspierania Inicjatyw Lokalnych, Opolski Regionalny Fundusz Poręczeń Kredytowych, Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Opolu, Stowarzyszenie „Promocja Przedsiębiorczości” w Opolu.

Fundacja Rozwoju Śląska oraz Wspierania Inicjatyw Lokalnych koncentruje swoją działalność na udzielaniu pożyczek mikro, małym i średnim przedsiębiorstwom w ramach wydzielonych funduszy pożyczkowych:

- Regionalny Fundusz Pożyczkowy, nakierowany na udzielanie pożyczek dla MSP na realizację przedsięwzięć zapewniających tworzenie nowych miejsc pracy, podjęcie działalności gospodarczej oraz rozwój podmiotów gospodarczych, finansowanie przedsięwzięć przyczyniających się do tworzenia nowych miejsc pracy.
- Fundusz Mikro-Pożyczkowy, który realizuje program wspierania mikroprzedsiębiorczości w formie pożyczek udzielanych: właścicielom najmniejszych firm działających w miastach, osobom dopiero mającym zamiar rozpocząć działalność na własny rachunek, prowadzącym działalność pozarolniczą na terenach wiejskich, stowarzyszeniom utworzonym w celu realizacji niewielkich inwestycji mających na celu ułatwienie życia lokalnym społecznościom. Pożyczki skierowane do przedsiębiorstw działających na terenie województwa opolskiego i śląskiego.
- Program Rozwoju Małych i Średnich Przedsiębiorstw oraz gospodarstw rolnych, skierowany do osób fizycznych i prawnych prowadzących lub zamierzających uruchomić działalność gospodarczą lub rolniczą.
- Regionalny Fundusz Pożyczkowy skierowany do przedsiębiorstw z sektora MSP działających na terenie województwa opolskiego.

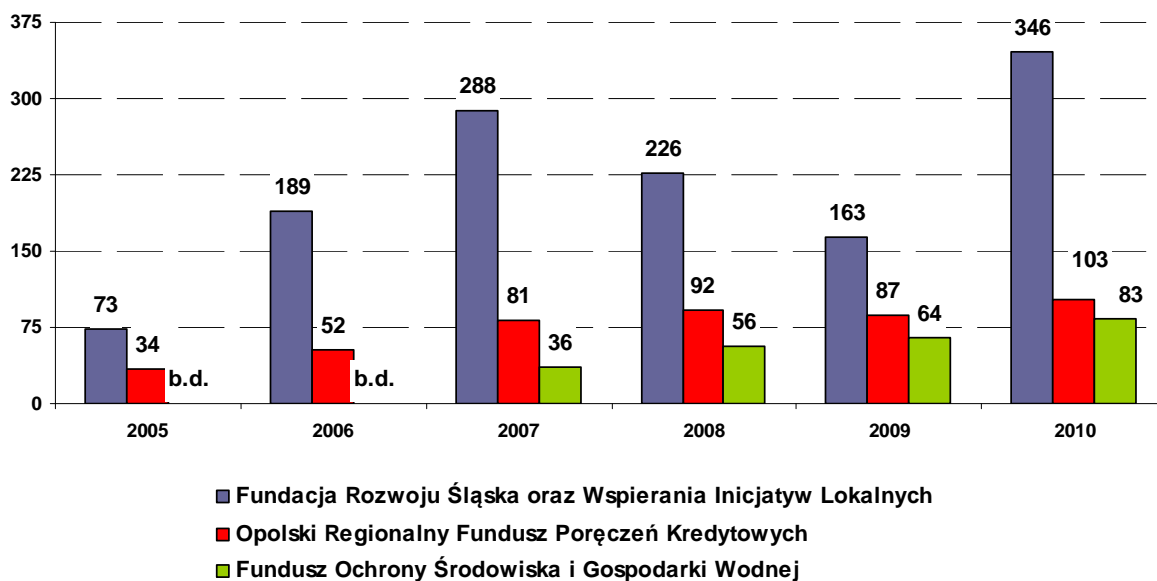
W województwie opolskim funkcjonuje również Fundusz Rozwoju Przedsiębiorczości (FRP), który działa przy Stowarzyszeniu „Promocja Przedsiębiorczości” w Opolu. Fundusz udziela pomocy finansowej w formie preferencyjnych pożyczek na rozwój dotychczasowej działalności przedsiębiorstwom sektora MSP.

Kolejną instytucją finansową jest Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Opolu, który prowadzi:

- Fundusz celowy na finansowanie przedsięwzięć ściśle związanych z ochroną środowiska i gospodarką wodną w celu realizacji zasady zrównoważonego rozwoju i polityki ekologicznej,
- Fundusz Pożyczkowy, udzielający pożyczek skierowanych do przedsiębiorców z sektora MSP z terenu województwa opolskiego.

Znaczącą instytucją oferującą zwrotną pomoc podmiotom gospodarczym jest również Opolski Regionalny Fundusz Poręczeń Kredytowych Sp. z o. o., będący narzędziem wsparcia firm sektora MSP, powołany przez Samorząd Województwa Opolskiego. Fundusz poręcza kredyty bankowe lub pożyczki na cele bezpośrednio związane z prowadzeniem działalności gospodarczej. System poręczeń sprawdza się jako oferujący skuteczne regionalne wsparcie mikro, małych i średnich przedsiębiorców prowadzących działalność bądź zarejestrowanych na terenie województwa opolskiego. Fundusz stale powiększa bazę banków współpracujących. Poręczenia udzielane są wg formuły obsługi beneficjentów poprzez doradców bankowych i instytucje finansowe - poprzez sieć okienek dystrybucyjnych w instytucjach finansowych.

Wyżej wymienione instrumenty wsparcia finansowego podmiotów gospodarczych, pomimo obserwowanego globalnego spowolnienia gospodarczego, a także wielu trudności np. wynikających ze stosunkowo niedługo funkcjonowania, aktywnie się rozwijają, czego dowodem jest systematyczny, za wyjątkiem 2009 roku, wzrost zainteresowania przedsiębiorstw tymi instrumentami (wykr. 47).

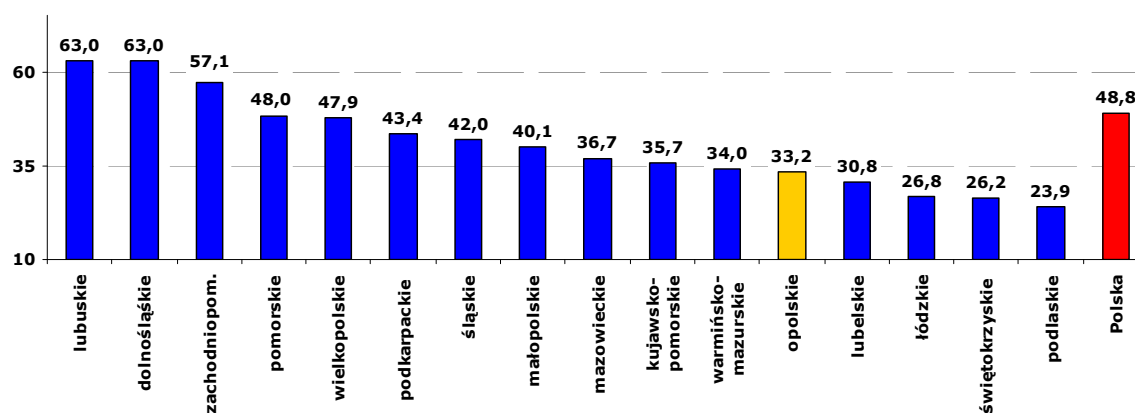
Wykres 47. Ilość udzielonych pożyczek/poręczeń w województwie opolskim w latach 2005-2010

W ramach wdrażania instrumentów inżynierii finansowej Regionalnych Programów Operacyjnych według stanu na 28 lutego 2011 r. podpisane zostały 82 umowy z Menedżerami Funduszy Powierniczych lub (w przypadku braku tego poziomu) z Pośrednikami Finansowymi, przy czym inicjatywa JEREMIE realizowana jest w sześciu województwach, natomiast inicjatywa JESSICA – w czterech. Wartość ogółem ww. 82 projektów wynosi 3,9 mld zł, w tym 3,3 mld zł środków UE.

6.2.6.9. Międzynarodowa wymiana handlowa jako czynnik stymulujący wzrost gospodarczy

W dobie gospodarki światowej, rola eksportu jako czynnika stymulującego produkcję i wzrost gospodarczy rośnie. W literaturze przedmiotu wysoki udział sprzedaży na rynki zagraniczne uznawany jest za jeden z czynników świadczących o wysokiej konkurencyjności przedsiębiorstw, w tym pośrednio samych regionów.

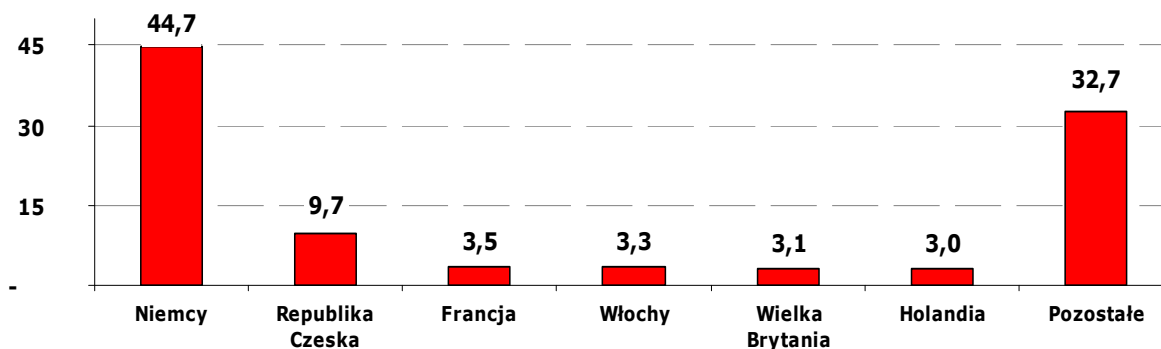
Relacja wartości eksportu do wartości produkcji sprzedanej przemysłu wynosi w Opolskiem wg szacunków ponad 33%, co plasuje województwo na 12 miejscu w Polsce, przy średniej krajowej wynoszącej niecałe 50% (wykr. 48).

Wykres 48. Relacja wartości eksportu do wartości produkcji sprzedanej przemysłu w Polsce wg województw w 2009 r. (w %, dane orientacyjne)

Potencjał eksportowy województwa opolskiego tworzy około 0,6 tys. podmiotów. Spośród wszystkich eksporterów, najwięcej z nich wysyła swoje dobra do Niemiec (niecałe 300) oraz kolejno do: Czech, na Ukrainę, Słowację, do Austrii oraz Holandii. Dobra eksportowane są do ponad stu krajów. Wysoki udział eksportu do krajów „wymagających” (w tym Unii Europejskiej – ok. 86%) świadczy o dużej konkurencyjności regionu – tak w zakresie konkurencji kosztowej (cenowej), jak i jakościowej. **Do głównych partnerów handlowych należą Niemcy i Czesi**, na których przypada łącznie ponad połowa wartości sprzedaży. Wyższy od opolskiego udział eksportu do Niemiec notuje się jedynie w województwie lubuskim, natomiast wyższy udział eksportu do Czech jedynie w województwie dolnośląskim. Udział regionu w krajowym eksporcie jest relatywnie niewielki i wynosi ok. 1,6% względem 1,4% dla importu.

Wykres 49. Eksport województwa opolskiego w 2009 roku wg kierunków (w %, na podstawie wartości eksportu, dane orientacyjne)

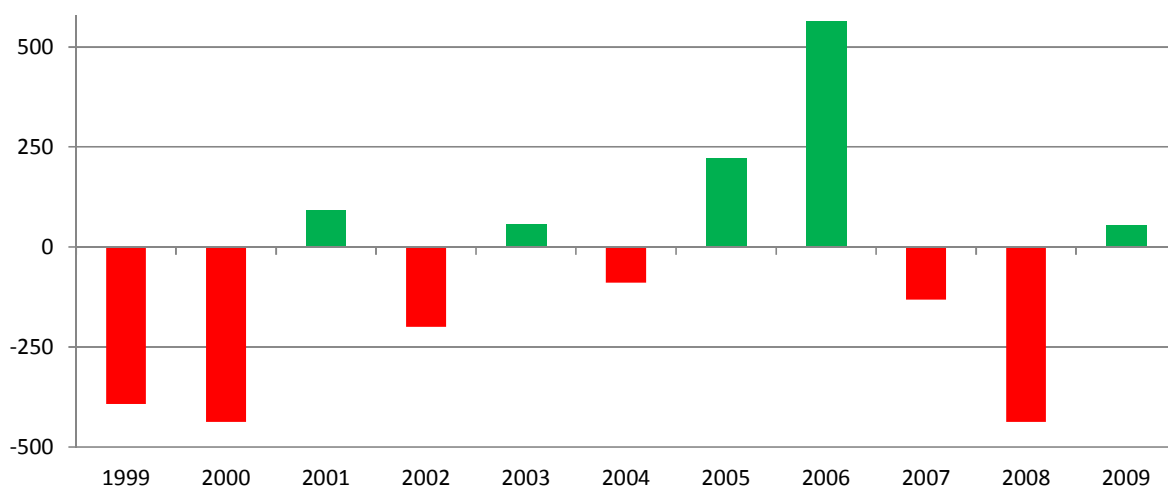
Eksport opiera się głównie na gałęziach wysokich i średniowysokich technologii wg nomenklatury OECD (prawie 52%, 4 miejsce w kraju – głównie dzięki przemysłowi chemicznemu). Gałęzie średnioniskich technologii stanowią ok. 22%, a niskich – ok. 26%.

Proeksportowy²⁰⁵ charakter ma przemysł chemiczny, wyrobów z metali, działalność związana z produkcją koksu i produktów przetwarzania koksowania węgla (np. smoła koksownicza), **przemysł spożywczy, produkcja maszyn i urządzeń oraz przemysł motoryzacyjny związany z produkcją części i akcesoriów do pojazdów samochodowych i ich silników** (głównie produkcja wiązek przewodów zapłonowych, półosi napędowych, układów hamulcowych itp.).

Potencjał eksportowy w branży chemicznej to w zdecydowanej mierze eksport podstawowych chemikaliów organicznych, a w branży wyrobów z metali (z wyłączeniem maszyn i urządzeń) metalowych elementów konstrukcyjnych (w tym także elementów stolarki budowlanej). Potencjał branży spożywczej tworzą przede wszystkim podmioty prowadzące działalność w zakresie przetwórstwa i konserwowania owoców i warzyw oraz w mniejszym stopniu z zakresu przetwórstwa mleka i wyrobów serów, produkcji wyrobów piekarskich i ciastkarskich o przedłużonej trwałości, a także produkcji cukru i wyrobów cukierniczych.

W kontekście wymiany międzynarodowej równie istotną kwestią jest import oraz saldo obrotów, którego wynik bezpośrednio wpływa (obniża lub zwiększa) na wartość produktu krajowego brutto w regionie. **Na przestrzeni ostatnich lat wpływ salda na PKB był zmienny**, a jego pozytywną rolę obserwowano m.in. w latach 2005-2006 oraz w 2009 r.

²⁰⁵ Połowa wartości sprzedaży eksportowej przypada na trzy grupy produktów wg klasyfikacji CN. Do grupy tej należą maszyny i urządzenia, sprzęt elektryczny i elektrotechniczny, produkty przemysłu chemicznego oraz produkty przemysłu mineralnego.

Wykres 50. Saldo wymiany handlowej w woj. opolskim w latach 1999-2009 (w mln zł, dane orientacyjne)

Dobra do województwa opolskiego importowane są z ponad osiemdziesięciu krajów. Pod względem wartości najczęściej importuje się z Niemiec, Stanów Zjednoczonych, Republiki Czeskiej, Włoch, Holandii, Belgii oraz Chin. Liczba importerów jest wyższa od liczby eksporterów mniej więcej o ¼ i wynosi ponad 700 podmiotów. Spośród wszystkich importerów, najczęściej z nich sprowadza dobra do regionu z Niemiec (364) oraz kolejno z Chin, Republiki Czeskiej, Włoch, Holandii, Austrii oraz Wielkiej Brytanii. Na każdy z pozostałych krajów przypada mniej niż stu importerów.

6.2.6.10. Budowanie efektu synergii przez rozwój regionalnej infrastruktury

6.2.6.10.1. Infrastruktura transportu jako czynnik wzmacniający potencjał gospodarczy regionu.

Jakość systemu transportowego jest ważnym czynnikiem, który w sposób decydujący wpływa na warunki życia i rozwój gospodarczy regionu. Prawidłowo rozwinięta sieć transportowa stanowi o konkurencyjności danego obszaru. Transport odgrywa ważną rolę w swobodzie przepływu osób, towarów i usług, dlatego ważne jest zapewnienie równowagi w systemie transportowym pomiędzy aspektem społecznym, gospodarczym, ekologicznym i przestrzennym. Wykorzystanie infrastruktury transportowej do przyspieszenia rozwoju woj. opolskiego łączy się z poprawą dostępności, w skali krajowej i europejskiej, centrum regionu i jego zaplecza (lotnisko, drogi, koleje, rzeka Odra). Generuje ona zasadniczy wzrost atrakcyjności lokalizacyjnej i inwestycyjnej regionu opolskiego oraz zwiększa mobilność i podnosi jakość życia mieszkańców. Podobne efekty powinna wywołać aktywizacja transportu zbiorowego w aglomeracji opolskiej oraz tworzenie regionalnych centrów logistycznych, szczególnie związanych z portem lotniczym (transport kombinowany). Istotne znaczenie rozbudowy i modernizacji infrastruktury transportowej woj. opolskiego łączy się również z aktywizacją i intensyfikacją działań branży budowlanej oraz wykorzystaniem lokalnych surowców budowlanych, co przekłada się na uzyskanie efektu synergii w rozwoju regionu opolskiego.

Województwo opolskie charakteryzuje się względnie wysokim stopniem rozwoju infrastruktury i zajmuje stosunkowo korzystną pozycję konkurencyjną, jednak w kontekście regionalnym sytuacja jest gorsza, szczególnie w porównaniu z ościennymi regionami – dolnośląskim i śląskim. Kluczowe znaczenie rozwojowe sektora transportowego dla Opolszczyzny łączy się z bardzo dobrym położeniem w przestrzeni komunikacyjnej, zarówno

europejskiej jak i krajowej. Jednakże lokalizacja regionu między obszarami o wyższym stopniu rozwoju infrastruktury transportowej może stać się „wąskim gardłem” w przepływach potoków ładunków oraz osób. **Dlatego poziom rozwoju infrastruktury transportowej w woj. opolskim musi osiągnąć standardy zbliżone do sąsiednich obszarów. Oznacza to działania unowocześniające istniejącą infrastrukturę i rozbudowę połączeń drogowych, lotniczych, kolejowych i wodnych w regionie opolskim. Jednym z priorytetów powinno być także zintegrowanie ww. systemów transportu.**

W pierwszej kolejności woj. opolskie wymaga **sprawnego i bezpośredniego połączenia aglomeracji opolskiej i całego regionu z autostradą A4, a także modernizacji dróg alternatywnych do autostrady.** Szczególnie ważna jest przebudowa i unowocześnienie szlaków komunikacyjnych, które przyspieszą skomunikowanie z Warszawą i Republiką Czeską (m.in. poprawa parametrów dróg regionalnych i lokalnych, budowa obwodnic, przepraw mostowych). Działania te mają zdecydowanie poprawić dostęp do głównych ośrodków rozwoju gospodarczego regionu, a w szczególności do Opola. Województwo opolskie znajduje się w cieniu dwóch bardzo silnych ośrodków rozwojowych i jednocześnie nie ma wsparcia z południa i z północy z uwagi na graniczenie z peryferiami innych regionów (czeskiego i polskiego). Relatywnie gęsta sieć komunikacji drogowej w regionie opolskim ma dominantę funkcji tranzytowej wzdłuż osi wschód-zachód. **Brak osi północ-południe powoduje radykalne utrudnienia w uruchomieniu walorów endogenicznych regionu.** Do barier należy również zaliczyć **niewystarczający poziom rozwoju dróg w miastach (niezadowalające połączenia z otaczającymi gminami), a także duże natężenie ruchu przyczyniające się do powstawania zatorów w ruchu drogowym.** Inną niedogodnością stać się może wzrost natężenia ruchu, a co jest z tym związane wzrost uciążliwości komunikacyjnych **na drodze alternatywnej do autostrady A4, tj. drodze krajowej nr 94**²⁰⁶ (od 1 lipca 2011 roku opolski odcinek autostrady A4, dotychczas bezpłatny, został objęty systemem viaTOLL - kierowcy pojazdów samochodowych oraz zespołów pojazdów o dopuszczalnej masie całkowitej powyżej 3,5 tony objęci zostali obowiązkiem zapłaty za przejazd autostradą).

Województwo opolskie wymaga również **wspierania przedsięwzięć na drogach lokalnych (gminnych i powiatowych) w zakresie dotyczącym m.in. uzbrojenia terenów pod inwestycje gospodarcze, zabezpieczenia kluczowych dla danego obszaru powiązań z drogami krajowymi i regionalnymi w kontekście przyciągania inwestorów.**

Za wady infrastruktury komunikacyjnej Opolszczyzny należy uznać także **zbyt małą ilość obwodnic**²⁰⁷ oraz **przepraw mostowych przez rzekę Odrę i wspomniane już wcześniej niedostateczne parametry techniczne dróg i obiektów mostowych.**

6.2.6.10.1.1. Transport drogowy

Sieć powiązań drogowych na terenie województwa opolskiego stanowią drogi o znaczeniu międzynarodowym – w ramach III paneuropejskiego korytarza transportowego, a także drogi o znaczeniu krajowym i regionalnym. Podstawowym elementem III paneuropejskiego korytarza transportowego jest autostrada A4 z węzłami: „Przylesie”, „Prądy”, „Dąbrówka”, „Gogolin”, „Olszowa”, „Nogowczyce” wspomagana przez równoległe do niej przebiegającą drogę krajową nr 94 relacji Krzywa – Balice. W skali europejskiej

²⁰⁶ Na podstawie: „Rozwój sieci dróg regionalnych – krajowych, wojewódzkich i powiatowych w województwie opolskim”, Zarząd Województwa Opolskiego, Opole, czerwiec 2010.

²⁰⁷ W celu odsunięcia ruchu poza centrum miast, a także poprawę bezpieczeństwa ruchu drogowego oraz udrożnienie istniejącego systemu komunikacyjnego i zwiększenia dostępności do terenów inwestycyjnych konieczna jest budowa obwodnic m.in. Głubczyc w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 416, Gnojnej w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 378, Gminy Dobrzeń Wielki w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 454, Małni i Choruli w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 423, Dobrodzienia w ciągu drogi wojewódzkiej Nr 901, Nysy i Niemodlina w ciągu drogi krajowej Nr 46 oraz innych.

powyższy korytarz jest osią spinającą Europę Zachodnią, Polskę Południową i Ukrainę, dodatkowo w skali naszego regionu stanowi bardzo atrakcyjne i sprawne powiązanie z regionem dolnośląskim i śląskim.

Drogi o znaczeniu krajowym (międzyregionalnym) zapewniają powiązanie między ważniejszymi ośrodkami społeczno-gospodarczymi województwa opolskiego i regionów sąsiednich. Z ogólnej sieci dróg krajowych naturalnie wyodrębniły się dwa szlaki komunikacyjne obsługujące kierunek wschód – zachód. Pierwszy z nich to tzw. „Szlak Staropolski” (droga krajowa nr 46), który stanowi podstawowe połączenie regionu ze stolicą kraju oraz znaczącymi aglomeracjami: Częstochowy, Kielc i Lublina, a także terenami uzdrowiskowymi i wypoczynkowymi Kotliny Kłodzkiej i Sudetów. Drugi szlak to tzw. „Trasa Podsudecka” (drogi krajowe nr 46, 41 i 40), która stanowi powiązanie 3 regionów południowo-zachodniej Polski (województw dolnośląskiego, opolskiego i śląskiego). Z pozostałych dróg krajowych duże znaczenie w powiązaniach międzyregionalnych ma droga krajowa nr 11 relacji Kołobrzeg – Bytom, która zapewnia powiązanie na kierunku północ – południe z województwem wielkopolskim i śląskim. Podobnie na kierunku północ – południe ważną rolę pełni droga krajowa nr 45 relacji Złoczew (województwo łódzkie) – granica państwa, stanowiąca główne powiązanie drogowe z województwem łódzkim i śląskim. Pozostałe drogi krajowe są integralną częścią głównego szkieletu komunikacyjnego województwa i również wiążą nasz region z województwami ościennymi, tj. droga krajowa nr 39 z województwem wielkopolskim i dolnośląskim, droga krajowa nr 42 z województwem śląskim, natomiast droga krajowa nr 43 z województwami śląskim i łódzkim.

Powiązania o znaczeniu regionalnym realizują **drogi wojewódzkie**. Województwo opolskie posiada dobre regionalne powiązania drogowe z województwami ościennymi, które poza połączeniem pomiędzy ważnymi ośrodkami miejskimi i gminnymi, zapewniają dogodne powiązanie z głównymi trasami komunikacji drogowej, jak i rozprowadzają ruch z części węzłów autostrady A4. Wzrastające natężenie ruchu na drogach wojewódzkich wskazuje na ich intensywne wykorzystanie, co z kolei wpływa na szybszą degradację techniczną przedmiotowych dróg. Sieć dróg wojewódzkich województwa opolskiego jest właściwie rozwinięta ze względów powiązań komunikacyjnych, jednak stan techniczny tych dróg (wraz z obiektami mostowymi zlokalizowanymi w ich ciągach) jest niezadowalający. Do najważniejszych dróg wojewódzkich należą drogi nr: 401 i 403, 411, 454, 423, 416, 426, 901, 463, 409.

6.2.6.10.1.2. Transport kolejowy

Modernizacja linii kolejowych magistralnych oraz lokalnych (obejmująca m.in.: odbudowę zdekapitalizowanej infrastruktury, zakup taboru kolejowego, budowę systemu ruchu i zarządzanie kolejami regionalnymi) ma ogromne znaczenie dla poprawy dostępności komunikacyjnej w regionie. Poprawa stanu infrastruktury kolejowej pozwoli na bardziej efektywne wykorzystanie istniejących połączeń w transporcie pasażerskim i towarowym, odciążenie połączeń drogowych i usprawnienie komunikacji zbiorowej w regionie²⁰⁸.

Przez teren województwa przebiegają jedne z najważniejszych magistralnych i pierwszorzędných linii kolejowych w Polsce, w tym o znaczeniu europejskim. Najważniejszym ciągiem komunikacyjnym przebiegającym przez województwo opolskie jest magistrala E 30, która należy do III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego i łączy Niemcy, Polskę i Ukrainę. Linia ta przebiega od granicy państwa z Niemcami przez

---

²⁰⁸ Na podstawie: *Debata nt. rozwoju infrastruktury komunikacyjnej województwa opolskiego – koordynacja rozwoju struktury drogowej i kolejowej, wzmocnienie systemu transportu publicznego w miastach i na terenach wiejskich*, Sejmik Województwa Opolskiego, lipiec 2009 r.

Zgorzelec – Legnicę – Opole – Kędzierzyn-Koźle – Zabrze – Katowice – Kraków – Tarnów – Rzeszów do granicy z Ukrainą w Medyce. **Polski odcinek o długości 677 km łączy ze sobą najważniejsze centra i regiony ekonomiczne południowej Polski: Dolny Śląsk, Górny Śląsk, Małopolskę i Podkarpacie, stwarzając solidne podstawy do dynamicznego rozwoju regionu.** Województwo opolskie charakteryzuje się dużą gęstością sieci linii kolejowych bo ok. 9 km linii/100km² powierzchni, co daje drugi wynik w kraju po województwie śląskim. Mimo to **stan infrastruktury kolejowej, warunkującej jakość usług publicznych w zakresie przewozów pasażerskich, jest z roku na rok coraz gorszy, co skutkuje wydłużeniem czasu jazdy pociągów i pogorszeniem konkurencyjności tego środka transportu.** W województwie opolskim na wielu liniach lub odcinkach linii kolejowych pociągi kursują z prędkością nie przekraczającą 50 km/h. Dotyczy to głównie linii nr:

- 143 Kalety – Wrocław,
- 144 Opole – Tarnowskie Góry,
- 272 Kluczbork – Poznań,
- 287 Opole Zachodnie – Nysa,
- 288 Nysa – Brzeg.

Średnia prędkość handlowa w przewozach pasażerskich w regionie oscyluje wokół 50 km/h. W związku z powyższym istnieje pilna potrzeba poprawy parametrów technicznych linii kolejowych o znaczeniu regionalnym, krajowym oraz międzynarodowym w celu ujednolicenia prędkości przejazdu pociągu.

REGIONALNA KOMUNIKACJA KOLEJOWA WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

6.2.6.10.1.3. Transport lotniczy i wodny

Ważnym elementem zintegrowanego systemu komunikacyjnego regionu opolskiego może być port lotniczy *Opole* w Kamieniu Śląskim, obsługujący docelowo krajowe i międzynarodowe połączenia pasażerskie i towarowe. Mógłby on spełniać rolę „wrót regionu”. Zagwarantowanie infrastruktury lotniczej oraz zapewnienie dogodnych połączeń drogowych ze stolicą regionu – Opolem – i węzłami autostradowymi nadałoby mu znaczenia ponadregionalnego. Funkcjonowanie lotniska mogłoby wpłynąć na rozwój społeczno-gospodarczy woj. opolskiego, przybliżając region partnerom zagranicznym oraz mogłoby zwiększyć mobilność regionalnej społeczności. Obecnie w województwie funkcjonuje lotnisko sportowo-rekreacyjne w Polskiej Nowej Wsi wykorzystywane również dla ratownictwa medycznego oraz w ochronie przeciwpożarowej.

Zintensyfikowanie wykorzystania Odry, jako szlaku transportowego dla ładunków masowych i wielkogabarytowych, w ruchu krajowym i międzynarodowym (w tym rozważenie budowy kanału Odra-Dunaj-Łaba, jako głównego przedsięwzięcia wodno-transportowego w Europie) może zmienić pozycję konkurencyjną regionu w układzie europejskim. Odrzańska Droga Wodna z uwagi na przestarzałą infrastrukturę hydrotechniczną (śluzy i jazy) i zdekapitalizowane obiekty obsługi transportu (porty, przeładownie) jest wykorzystywana w niewielkim stopniu. Barierej dodatkową stanowi nieuregulowany bieg rzeki Odry powyżej stopnia wodnego Malczyce w woj. dolnośląskim.

6.2.6.10.2. Infrastruktura związana z sektorem komunalnym

Infrastruktura związana z sektorem komunalnym swoim zakresem obejmuje działania związane z zaopatrzeniem mieszkańców regionu w wodę, odprowadzanie i oczyszczanie ścieków, a także wiąże się z gospodarowaniem odpadami.

Województwo opolskie statystycznie charakteryzuje się niską gęstością sieci wodociągowej. Długość sieci wodociągowej w województwie opolskim wynosi 6 796,2 km, co wskazuje na gęstość równą 72,2 km na 100 km² (11 miejsce w rankingu województw wg danych za 2009 rok). Gęstość sieci w miastach województwa znacząco odbiega in minus od innych regionów, jedynie w woj. podlaskim sieć jest słabiej rozwinięta. Gęstość na obszarach wiejskich plasuje region na 10 miejscu. **Pomimo tego, niska gęstość sieci świadczyć może o dobrym gospodarowaniu przestrzenią w województwie (skoncentrowane osadnictwo wymaga małego kilometrażu sieci, zabudowa rozproszona generuje duże wskaźniki)**²⁰⁹. Województwo opolskie charakteryzuje się najwyższym w kraju wskaźnikiem dostępu ludności do zorganizowanej sieci wodociągowej – z jej usług korzysta 94,5% ludności, z czego w miastach 97,4 %, a na wsi 91,2%. Problemem w zakresie wodociągowania jest niezadowalający stan techniczny, wiek i struktura materiałowa infrastruktury wodociągowej przesyłowej, jak również zbyt niska wydajność stacji uzdatniania wody. **Poza dostępnością, odrębną kwestią pozostaje stan techniczny infrastruktury, jej wiek oraz materiał wykonania (np. rury A-C)** - dla przykładu, w jednym z miast województwa ponad połowa przewodów wodociągowych ma więcej niż dwadzieścia lat, a najstarsze rurociągi eksploatowane są od prawie stu lat i wymagają wymiany.

Długość sieci kanalizacyjnej w województwie opolskim wynosi 2 874,5 km, co wskazuje na gęstość równą 30,5 km na 100 km² (7 miejsce w rankingu województw wg danych za 2009 rok). Zapewnia to obsługę 58,7% mieszkańców województwa (średnia krajowa 61,5%), w tym 87,4 % na terenach miejskich i tylko 27,1% na terenach wiejskich. Prowadzone w ostatnich latach (2008 – 2011) intensywne prace związane z realizacją infrastruktury kanalizacyjnej (przyrost o ok. 1140 km) znacząco poprawiają poziom dostępu mieszkańców do sieci. W związku z niedostatecznym poziomem wyposażenia w

²⁰⁹ Powyższa uwaga dotyczy także zapisów dotyczących gęstości sieci kanalizacyjnej.

infrastrukturę kanalizacyjną, w dalszym ciągu do kluczowych problemów zaliczyć należy wysoki stopień zanieczyszczenia wód powierzchniowych, konieczność ochrony głównych zbiorników wód podziemnych (w szczególności zbiornika GZWP 333 Opole – Zawadzkie) oraz zlewni wodociągowej Zbiornika Turawskiego.

Tabela 23.

Sieci wodociągowe i kanalizacyjne w woj. opolskim i w Polsce w 2009 roku

Wyszczególnienie	Sieć rozdzielcza w km			
	wodociągowa		kanalizacyjna	
	ogółem	na 100 km ²	ogółem	na 100 km ²
Polska	267 332,1	85,5	100 201,5	32,0
Opolskie	6 796,2	72,2	2 874,5	30,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS w Warszawie

6.2.6.10.3. Infrastruktura i bezpieczeństwo energetyczne

Infrastruktura energetyczna swoim zakresem obejmuje działania związane z zaopatrzeniem mieszkańców regionu w energię elektryczną, ciepło i paliwa gazowe.

Do podstawowych źródeł energii na terenie województwa opolskiego należą:

- PGE Elektrownia Opole SA o mocy osiągalnej 1506 MW,
- Elektrownia „Blachownia” o mocy osiągalnej 158 MW,
- 10 elektrowni przemysłowych o łącznej mocy 186,8 MW (źródła mocy 40 MW – 1,5 MW),
- 4 stacje systemowe NN/110 kV (Blachownia, Dobrzeń, Groszowice, Kędzierzyn),
- 61 Głównych Punktów Zasilania 110/ SN kV (14 zasilających odbiorców przemysłowych, 46 zasilających odbiorców komunalno-bytowych).

Ponadto źródłami energii elektrycznej są pracujące na terenie województwa opolskiego elektrownie wodne, wiatrowe i biogazowe, o łącznej mocy 57,417 MW.

Przez obszar województwa opolskiego przebiegają 3 linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia 400 kV, 6 linii 220 kV i 85 linii 110 kV. Można przyjąć, że wyposażenie województwa w infrastrukturę energetyczną jest wystarczające. Jednak stan techniczny linii przesyłowych i głównych punktów zasilania (GPZ), jak również sieci dystrybucyjnej w obszarze województwa w wielu przypadkach wymaga modernizacji.

Województwo opolskie zaopatrywane jest w przewodowy **gaz ziemny** poprzez system gazociągów wysokiego ciśnienia ze strony województwa śląskiego oraz dolnośląskiego. Źródła pozyskania gazu stanowią gazociągi w/c w relacjach: Komorzno – Tworóg (2 nitki o parametrach DN500, PN 6,3 MPa), Tworóg – Kędzierzyn (DN500, PN 6,3 MPa), Szobiszowice – Blachownia (DN500/400, PN 1,6 MPa), Zdieszowice – Wrocław (DN350/400, PN 4,0 MPa). Przez teren województwa opolskiego przebiega trzynaście gazociągów wysokiego ciśnienia, które zasilają siedemdziesiąt stacji redukcyjno-pomiarowych I-go stopnia. Rozprowadzenie gazu do odbiorców następuje za pomocą sieci dystrybucyjnej niskiego i średniego ciśnienia.

Sieć gazowa w województwie opolskim jest słabo rozwinięta i wymaga doinwestowania. W 2009 roku miała ona długość 1455,2 km. Z sieci korzystało 41,5% ludności (w Polsce 52,6%), z czego w miastach 76,7% (73,1% w kraju), a na wsi zaledwie 3,0% (20,6% w kraju, jedynie w woj. kujawsko-pomorskim odnotowano niższy udział). W wyniku słabo rozbudowanej sieci gazowej w województwie opolskim występują znaczne obszary pozbawione dostępu do tej sieci. Głównie dotyczy to powiatu oleskiego oraz terenów wiejskich. Poprawa tego stanu wymagać będzie sukcesywnych działań w zakresie rozbudowy infrastruktury przesyłowej.

Do podstawowych źródeł **energii cieplnej** na terenie województwa opolskiego należą systemy ogrzewania, skoncentrowane wokół scentralizowanych systemów ciepłowniczych.

Na terenie województwa funkcjonuje 25 scentralizowanych systemów ciepłych, w większości miejskich, w których głównym odbiorcą jest budownictwo mieszkaniowe. Pozostałe są systemami większych zakładów przemysłowych, które produkują ciepło głównie na własne potrzeby oraz potrzeby innych odbiorców (głównie budownictwo mieszkaniowe i usługi). Do największych producentów ciepła w regionie należą m.in.: Zakłady Koksownicze w Zdzeszowicach (od niedawna funkcjonujące pod nazwą ArcelorMittal Poland S.A. Oddział w Zdzeszowicach), Energetyka Ciepła Opolszczyzny ECO SA, PGE Elektrownia Opole SA, ZAK SA, PKE SA Blachownia.

Ze względu na ograniczony dostęp do scentralizowanej sieci ciepłowniczej potrzeby grzewcze zdecydowanej większości mieszkańców województwa pokrywane są przez kotłownie lokalne oraz piece opalane m.in. biomasą, węglem, koksem, olejem, gazem ziemnym oraz płynnym²¹⁰.

W 2009 sieć ciepła na terenie województwa opolskiego miała długość 506,8 km. Z sieci korzystało 14,45% ludności (w Polsce 7,29%).

Tabela 24.

Sieci gazowe i ciepłownicze w woj. opolskim i w Polsce w 2009 roku

Wyszczególnienie	Sieć rozdzielcza w km		Sieć przesyłowa w km	
	gazowa		ciepła	
	ogółem	na 100 km ²	ogółem	na 100 km ²
Polska	112 321,3	35,9	15 586,5	4,98
Opolskie	1 455,2	15,5	506,8	5,39

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS w Warszawie

Wg informacji TAURON Dystrybucja SA, oddział w Opolu „ze względu na bezpośrednie powiązanie sieci dystrybucyjnej oddziału w Opolu z Elektrownią Opole oraz Elektrownią Blachownia, **nie występują na terenie województwa opolskiego zagrożenia związane z niedoborem mocy i energii elektrycznej.** Ponadto na terenie województwa istnieje dobrze rozwinięty i korzystny układ sieci 110kV. Najlepiej rozwinięta sieć 110kV występuje w centralnej części województwa opolskiego – w obrębie miasta Opola oraz w południowo-wschodniej części – powiaty strzelecki i kędzierzyńsko-kozielski. Rezerwy mocy w sieci dystrybucyjnej są znaczne, w związku z czym na większości terenów województwa istnieje możliwość przyłączania do sieci nowych podmiotów. Ogólny stan techniczny sieci dystrybucyjnej jest dobry dzięki systematycznie prowadzonym zabiegom eksploatacyjnym i inwestycyjnym, jednakże część majątku wymaga modernizacji”.

W celu zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego województwa opolskiego należy podjąć działania związane m.in.: z poprawą pewności zasilania (modernizacja istniejących źródeł energii), z zapewnieniem pełnej dostępności do mediów technicznych (modernizacja i rozbudowa sieci: energetycznych, gazowych i ciepłych), ze wzrostem niezawodności i jakości dostaw energii elektrycznej, gazu ziemnego i ciepła, z wdrażaniem idei oszczędności energii oraz optymalizacji jej wytwarzania (produkcja energii w układach skojarzonych) ze wspieraniem ekologicznych systemów ogrzewania.

Priorytetowymi zadaniami w zakresie infrastruktury energetycznej będzie m.in.: rozbudowa elektrowni Opole o dwa bloki energetyczne po ok. 900 MW każdy, rozbudowa elektrowni Blachownia o jeden blok energetyczny rzędu 910 MW, budowa elektrowni poligeneracyjnej z instalacją CCS w Kędzierzynie –Kozłu (909 MWe, 137 MWt), a także zasilanie w energię terenów inwestycyjnych, w tym tych objętych strefami ekonomicznymi.

²¹⁰ Za: „Regionalny Program Operacyjny Województwa Opolskiego na lata 2007-2013”, Zarząd Województwa Opolskiego.

6.3. ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

Istotnym czynnikiem wyróżniającym województwo opolskie są obszary wiejskie, które stanowią ważny czynnik rozwojowy regionu. Korzystne zmiany widoczne na Opolszczyźnie, zapoczątkowane wdrażaniem Programu Odnowy Wsi, a także związane z działaniem Lokalnych Grup Działania powinny być kontynuowane. Dążenie do zachowania dziedzictwa kulturowego wsi, dbałość o infrastrukturę techniczną i społeczną, aktywizacja społeczności lokalnych w kierunku trwałej poprawy jakości życia, aktywizacja terenów wiejskich pod względem gospodarczym (w tym rozwijanie usług turystycznych np. agroturystyki) to czynniki, które w długiej perspektywie przyczynią się do znacznego i równomiernego rozwoju regionu. Wsparcie powinno zostać skierowane zwłaszcza na przedsięwzięcia i programy aktywizujące obszary wiejskie poprzez pobudzanie lokalnych inicjatyw, a tym samym budowanie kapitału społecznego opolskiej wsi. Celem strukturalnych zmian powinna być również poprawa atrakcyjności inwestycyjnej obszarów wiejskich, rozwój infrastruktury technicznej²¹¹ oraz zachowanie i wykorzystanie zasobów kulturowych oraz przyrodniczych wsi. Tak ukierunkowane cele i działania zwiększą atrakcyjność przestrzeni wiejskiej jako miejsca pracy i zamieszkania (alternatywa dla obszarów miejskich) oraz umożliwią intensywniejszy rozwój turystyki wiejskiej.

Obszary wiejskie²¹² stanowią ok 92% powierzchni województwa, ludność wiejska to prawie pół miliona osób, co stanowi ok. 47,7% ogółu mieszkańców regionu – pod względem udziału w ogólnej liczbie mieszkańców województwa 5 miejsce w kraju (w Polsce ludność zamieszkująca tereny wiejskie to 39,1% społeczeństwa). Przeciętnie, jedną miejscowość wiejską województwa zamieszkuje 414 osób wobec 274 średnio w kraju. Wieś opolska wyróżnia się w kraju ładem przestrzennym, estetyką i urodą wiejskich wnętrz krajobrazowych oraz relatywnie wysokim standardem przestrzeni publicznej, indywidualnej zabudowy mieszkaniowej i obejść. Region opolski, jako jeden z niewielu w Polsce, kształtuje swój wizerunek eksponując wieś, m.in. przez prowadzony od 1997 r. Program Odnowa Wsi, będący największym i najdłuższym działającym w Polsce regionalnym programem aktywizacji społeczności lokalnych. Ponadto, w ramach programu po raz pierwszy wdrożono metodykę budowania strategii rozwoju na poziomie sołectwa. Liczba sołectw zgłoszonych do programu w 2011 r. wzrosła do 676, co stanowi około 65% sołectw województwa²¹³. Na obszarach wiejskich w województwie opolskim w 2009 działały 184 instytucje kultury²¹⁴ (ponad 79% wszystkich instytucji kultury w regionie – 4 miejsce w kraju)²¹⁵ i 243 biblioteki²¹⁶, w ciągu roku na wsi odbywa się średnio ponad 4 tys. imprez, część z nich wspierana jest w ramach Programu Odnowa Wsi. W imprezach tych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w 2009 r. uczestniczyło ponad 660 (pod tym względem województwo zajęło 4 miejsce w kraju).

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na wsi w województwie opolskim wynosi 94,9 m² wobec 87,2 m² średnio w kraju. **Wyposażenie opolskich wsi w instalacje wodociągowe należy ocenić jako wyjątkowo korzystne, znaczący niedobór notuje się**

²¹¹ Budowa lub remont istniejącej sieci kanalizacji lub wodociągowej, przebudowa centrów wsi, remonty świetlic wiejskich itp.; inwestycje w nowe technologie – systemy zbiórki odpadów; wykorzystywanie alternatywnych źródeł energii.

²¹² Część dot. obszarów wiejskich opracowano na podstawie danych pochodzących z opracowania pt. *Obszary wiejskie w Polsce*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, Olsztyn 2011 r. oraz Banku Danych Lokalnych, chyba że wskazano inaczej.

²¹³ Wg stanu na 6 kwiecień 2011r.

²¹⁴ Instytucje kultury stanowią: domy kultury, ośrodki kultury, świetlice i kluby. W 2009 r. na terenach wiejskich w województwie opolskim znajdowało się 30 domów kultury (3 miejsce w kraju), 20 ośrodków kultury, kluby oraz 131 świetlic wiejskich (2 miejsce w kraju ex aequo z województwem wielkopolskim).

²¹⁵ Wg stanu na 2009 r.

²¹⁶ W 2010 r. liczba bibliotek na terenach wiejskich spadła do 241.

natomiast w zakresie instalacji gazowej (z sieci) - niespełna 3% mieszkań ma dostęp do instalacji gazowej wobec ponad 20% średnio w kraju. Należy zauważyć, że w 2009 r., w porównaniu do 2003 r., długość sieci kanalizacyjnej na obszarach wiejskich w województwie opolskim zwiększyła się o ok. 950 km tj. o 143,7% (wzrost ten był największy w kraju), podczas gdy długość sieci gazowej zaledwie o ok. 60 km²¹⁷. Jak wskazują dane ponad 29% ludności opolskich wsi korzysta z oczyszczalni ścieków, odsetek ten jest wyższy niż średnia krajowa (ok. 27%)²¹⁸. W 2003 roku udział ten był o ponad połowę mniejszy.

Niespełna 29% zakładów opieki zdrowotnej, świadczących ambulatoryjną opiekę zdrowotną w województwie zlokalizowanych jest na wsi, obserwuje się systematyczny wzrost liczby takich placówek w miastach, na obszarach wiejskich, od lat, ich liczba pozostaje na zbliżonym poziomie (125 placówek w 2010 r. względem 106 - w 2000 r.). Systematycznie wzrasta jednak liczba praktyk lekarskich²¹⁹, w 2010 r. na obszarach wiejskich w województwie opolskim prowadzone były 88 praktyki lekarskie²²⁰, w 2000 r. było ich zaledwie 31. W dalszym ciągu problemem pozostaje jednak dostęp do lekarzy specjalistów.

Dostęp do opieki przedszkolnej na wsi w województwie opolskim ocenia się jako relatywnie dobry, jednocześnie należy zauważyć, że w regionie notuje się najwyższy wskaźnik dzieci objętych edukacją przedszkolną w przeliczeniu na 1000 dzieci w wieku 3-5 lat na wsi (w 2009 r. w województwie opolskim 631 dzieci wobec 375 średnio w kraju, w porównaniu do 2003 r. odnotowano wzrost wartości wskaźnika). W przypadku szkolnictwa podstawowego, jak i gimnazjalnego, wskaźniki skolaryzacji²²¹ na opolskiej wsi są niższe niż przeciętnie w kraju (współczynnik skolaryzacji dla szkół podstawowych i gimnazjalnych – 14 miejsce w kraju). Jednocześnie w ostatnich sześciu latach, zarówno w szkołach podstawowych, jak i gimnazjalnych, znacząco zmniejszyła się liczba uczniów przypadających na 1 komputer, w tym z dostępem do Internetu²²².

Większość mieszkańców wsi zatrudnionych jest w rolnictwie (56%), ponad 22% pracuje w sektorze usług, a 21% - w przemyśle i budownictwie²²³. Struktura ta nie różni się znacząco od struktury zatrudnienia na obszarach wiejskich w Polsce. W porównaniu do 2003 r. zaobserwowano spadek udziału zatrudnionych w rolnictwie, zwiększył się natomiast udział pracujących w przemyśle i budownictwie (wzrost o 4 pp).

6.4. ROZWÓJ MIAST

Według stanu na koniec grudnia 2010 r. ludność miejska stanowiła nieco ponad połowę ogółu mieszkańców województwa opolskiego - 537,5 tys., tj. 52,3%. W porównaniu do średniej krajowej (60,9%), poziom urbanizacji na Opolszczyźnie jest zdecydowanie niższy, zwłaszcza w odniesieniu do regionów sąsiednich (woj. śląskie - 78,0, woj. dolnośląskie - 70,1, woj. łódzkie - 64,0, woj. wielkopolskie - 55,9). Choć sieć miast w województwie opolskim jest stosunkowo gęsta (3,7 miast na 1000 km², podczas gdy

²¹⁷ Dane dotyczą 2008 r.

²¹⁸ W 2010 r. z oczyszczalni ścieków korzystało 33,8% mieszkańców wsi (udział ten daje województwu 5 miejsce w kraju) wobec 28,9% w kraju.

²¹⁹ Dane obejmują podmioty, które podpisały kontrakty z NFZ lub zakładami opieki zdrowotnej; do 2008 r. łącznie z praktykami lekarskimi przeprowadzającymi badania profilaktyczne w zakresie służby medycyny pracy.

²²⁰ W 2009 r. prowadzone były 93 praktyki lekarskie.

²²¹ Wskaźnik skolaryzacji brutto dla poziomu szkoły podstawowej liczony jest poprzez podzielenie wszystkich uczniów szkół podstawowych bez względu na wiek na początku danego roku szkolnego przez liczbę ludności w wieku 7-12 lat (wiek przypisany do tego poziomu) według stanu w dniu 31 XII tego samego roku. Wskaźnik netto - uwzględnia tylko grupę osób w wieku 7-12 lat.

²²² W szkołach podstawowych – ponad czterokrotnie, natomiast w gimnazjach ponad dwukrotnie, co świadczy o zwiększonej dostępności uczniów do komputera i Internetu.

²²³ Wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; z pracującymi w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (dane szacunkowe).

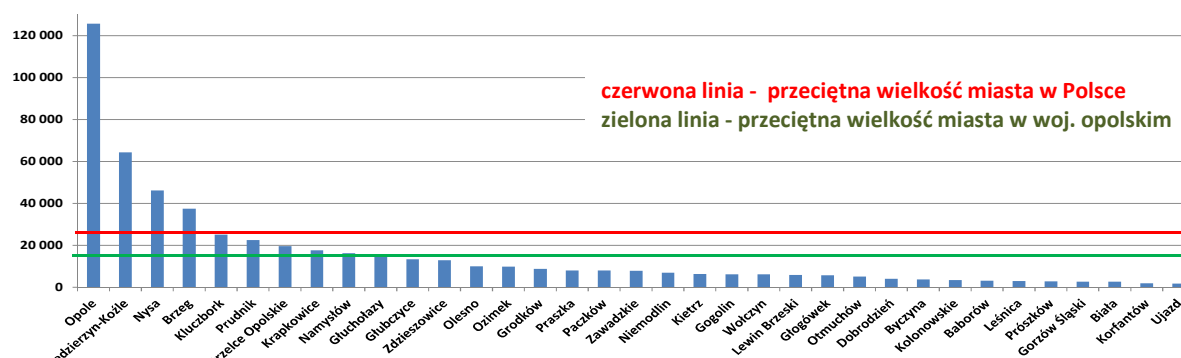
w województwach wschodnich np. lubelskim tylko 1,7, a podlaskim - 1,9) to jednak o niskim poziomie urbanizacji decyduje dominacja w strukturze miast małych (poniżej 10 tys. mieszkańców).

Miejski podsystem osadniczy regionu tworzy 35 jednostek osadniczych - zróżnicowanych pod względem wielkości i pełnionych funkcji społeczno – gospodarczych. Generalnie, z uwagi na wielkość wyrażoną liczbą mieszkańców, sieć miast województwa należy do najmniejszych w kraju. W ogólnej liczbie 35 miast aż 23 to miasta małe do 10 tys. mieszkańców; od 10–25 tys. mieszkańców jest 7 miast; od 25–50 tys. mieszkańców – 3 ośrodki; od 50–100 tys. mieszkańców – 1 miasto; powyżej 100 tys. mieszkańców – 1 miasto.

Rozmieszczenie miast w regionie jest równomierne, z wyjątkiem obszaru środkowo-północnej Opolszczyzny, zajętej przez duże kompleksy leśne Lasów Stobrawsko–Turawskich. Generalnie sieć osadnicza posiada cechy układu policentrycznego, skupionego w wielu ośrodkach.

Około 60% mieszkańców miast (ponad 321 tys. osób) zamieszkuje 6 miast województwa – Opole, Kędzierzyn-Koźle, Nysa, Brzeg, Kluczbork, Prudnik. Pozostałe 40% mieszka w 29 miastach średnich (liczących poniżej 20 tys. mieszkańców) i małych, z których najmniejsze to Ujazd (1670 mieszkańców) i Korfantów (1856 mieszkańców).

Średnio w jednym mieście na Opolszczyźnie mieszka prawie 15,4 tys. osób, tj. zdecydowanie poniżej przeciętnej krajowej, która wynosi 25,8 tys. mieszkańców dla jednego miasta. W ostatnim pięcioleciu (2006-2010) jedynie w pięciu miastach nastąpił wzrost liczby ludności, przy czym skala wzrostu jest bardzo nieznaczna: w Ujeździe o 1,6%, w Gogolinie o 1,0%, w Gorzowie Śląskim o 0,8%, w Korfantowie o 0,5%, a w Lewinie Brzeskim o 0,3%. W pozostałych miastach nastąpił spadek liczby mieszkańców, w tym największy w Zawadzkiem (o 4,9%) i w Dobrodzieniu (o 3,7%).

Wykres 51. Liczba mieszkańców w miastach województwa opolskiego (w osobach, stan na 31.12.2010 r.)

6.4.1. Hierarchia funkcjonalna sieci miast

W układzie sieci miast województwa opolskiego, ośrodkiem najwyższego rzędu jest **miasto Opole**, które pełni rolę centralnego ośrodka administracyjnego, siedziby władz samorządowych i rządowych województwa, jednocześnie koncentrującego wysoko wyspecjalizowane instytucje i obiekty obsługi o charakterze krajowym oraz ogólnojewojewódzkim tj. nauki, szkolnictwa wyższego, zdrowia, kultury, sportu, otoczenia biznesu, administracji rządowej i samorządowej, handlu i turystyki.

Z punktu widzenia możliwości rozwojowych, **istotną barierą rozwoju Opola jest niedostatek funkcji metropolitalnych**, w tym m.in. brak: instytucji reprezentujących struktury zarządzania międzynarodowych korporacji gospodarczych, struktur kierownictwa instytucji finansowych i głównych regulatorów rynków kapitałowych, placówek naukowych i technologicznych najwyższego standardu, najwyższej rangi placówek kultury.

Kolejny poziom układu hierarchicznego stanowią **ośrodki powiatowe**. W województwie opolskim funkcje powiatowe pełni 11 miast: Brzeg, Głubczyce, Kędzierzyn-

Koźle, Kluczbork, Krapkowice, Namysłów, Nysa, Olesno, Prudnik, Strzelce Opolskie oraz miasto Opole na prawach powiatu grodzkiego. Są to wykształcone ośrodki posiadające strefy wpływów na zespoły co najmniej kilku gmin. Miasta te zapewniają mieszkańcom powiatów obsługę w niezbędnym wymiarze usług ponadlokalnych i lokalnych w zakresie: edukacji, zdrowia, pomocy społecznej, kultury, administracji, bezpieczeństwa publicznego, wymiaru sprawiedliwości, sportu i handlu. Potencjał ludnościowy i zakres świadczonych przez ośrodki powiatowe usług jest zróżnicowany. Oddziaływanie kilku miast powiatowych województwa opolskiego wykracza poza granice jednego powiatu. Strefy wpływów i związków funkcjonalnych otoczenia z tymi ośrodkami sytuuje takie miasta w hierarchii układu osadniczego pomiędzy ośrodkiem wojewódzkim a grupą miast powiatowych. Miasta takie określa się mianem **ośrodków subregionalnych**. W systemie obsługi mieszkańców stanowią one jednostki wspomagające ośrodek wojewódzki w zaspokajaniu potrzeb mieszkańców subregionu. **W zależności od potencjału społeczno-gospodarczego ośrodka subregionalnego i stopnia ugruntowania związków funkcjonalnych zapleczka tych ośrodków z miastem subregionalnym, wyróżniono ośrodki subregionalne ukształtowane – Brzeg, Kędzierzyn-Koźle i Nysę oraz ośrodek subregionalny kształtujący się - Kluczbork.**

Pozostałe 24 miasta w województwie opolskim pełnią rolę **lokalnych ośrodków rozwoju**. Miasta te realizują ważną funkcję uzupełniającą w stosunku do ośrodków powiatowych - koncentrują instytucje i obiekty zapewniające usługi podstawowe w zakresie szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego, ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, kultury, sportu i handlu. Zasięg oddziaływania ogranicza się zwykle do granic gminy na terenie której zlokalizowany jest ośrodek miejski .

6.4.2. Funkcje miast

Sieć miast w regionie nie jest jednorodna. Dominującym typem funkcjonalnym są miasta usługowe - ogółem 25 miast. W zależności od struktury zatrudnienia wyróżniono następujące typy funkcjonalne miast województwa opolskiego:

- **ośrodki przemysłowe wyspecjalizowane**, w których ponad 70% ogółu pracujących zatrudnionych jest w sektorze przemysłu i budownictwa. W województwie opolskim taką cechę posiada miasto Zdzeszowice.
- **ośrodki przemysłowe** (pracujący w przemyśle i budownictwie stanowią 60-70%). Ten typ funkcjonalny jest właściwy dla miast: Krapkowice, Dobrodzień, Zawadzkie, Praszka i Ozimek.
- **ośrodki przemysłowo-usługowe** (pracujący w przemyśle i budownictwie stanowią 50-60%, a pracujący w usługach 40-50%). Strukturę taką posiadają miasta: Namysłów, Gogolin, Kolonowskie.
- **ośrodki usługowo-przemysłowe** (pracujący w usługach stanowią 50-60% a pracujący w przemyśle i budownictwie 40-50%) . Grupę miast tego typu stanowią: Brzeg, Baborów, Kędzierzyn-Koźle, Paczków, Prudnik, Kluczbork, Korfantów, Głubczyce, Buczyna, Ujazd, Gorzów Śląski.
- **ośrodki usługowe** (ponad 60% pracujących zatrudnionych jest w usługach). Jest to najliczniejszy typ funkcjonalny miast województwa opolskiego. Grupa obejmuje miasta: Leśnica, Opole, Prószków, Nysa, Niemodlin, Biała, Strzelce Opolskie, Głogówek, Głuchołazy, Lewin Brzeski, Wołczyn, Grodków, Olesno.
- **ośrodki usługowo-rolnicze** (pracujący w usługach stanowią ponad 40 %, a pracujący w rolnictwie ponad 20%). W województwie opolskim jedynie miasto Kietrz posiada taką strukturę.
- **ośrodki wielofunkcyjne z brakiem dominacji określonej funkcji** - Otmuchów.

6.4.3. Główne problemy rozwoju miast województwa opolskiego w aspekcie występowania obszarów zdegradowanych

Cechą charakterystyczną współczesnych miast jest ich złożona struktura przestrzenna, społeczna i gospodarcza. W tkance miejskich organizmów szczególnej uwagi wymagają obszary, w których występuje kumulacja negatywnych zjawisk. Charakterystyczne dla tych terenów - wysoka stopa bezrobocia, niski poziom aktywności gospodarczej, wyższe natężenie występowania zjawisk patologicznych powodują, że nawet podstawowe potrzeby społeczne na tych obszarach nie są zaspokajane w odpowiednim stopniu. Coraz mocniej zaznacza się w przestrzeni nierówność społeczna - występowanie obszarów biedy, patologii i zagrożenia przestępczością, obok terenów zamieszkałych przez ludzi zamożnych o ustabilizowanym statusie społecznym. Z uwagi na duże znaczenie jakie dla egzystencji i rozwoju miast posiada problematyka zdegradowanych i zaniedbanych terenów, w strukturach przestrzennych wielu miast województwa opolskiego, szczególną wagę przypisuje się potrzebom ponownego ożywienia tych terenów pod względem społecznym i gospodarczym. **Obszarami zdegradowanymi w organizmach miast województwa opolskiego są:**

- tereny poprzemysłowe, na skutek upadku tradycyjnych branż przemysłowych,
- tereny zaniedbanych dzielnic i osiedli fabrycznych,
- tereny blokowisk, które zwłaszcza w największych miastach regionu (Opole, Kędzierzyn-Koźle, Nysa, Brzeg) stanowią znaczny udział w zasobach mieszkaniowych). Blokowiska budowane w okresie gospodarki realnego socjalizmu ulegają stopniowej degradacji. Zabudowa tego okresu wykazuje cechy zabudowy substandardowej, charakteryzującej się wysokimi kosztami eksploatacji i znacznym zużyciem technicznym i społecznym,
- tereny powojaskowe,
- tereny pogórnice, zwłaszcza liczne tereny poeksploatacyjne w Opolu.

Jednocześnie **ważnym problemem jest także przywrócenie dawnego znaczenia zaniedbywanym przez wiele ostatnich dekad centrom miast**, szczególnie w aspekcie ich wartości kulturowych (są to zabytkowe, staromiejskie układy urbanistyczne – świadczące o historii, dorobku kulturowym i decydujące o tożsamości miasta) oraz znaczenia dla wypełniania funkcji centrotwórczych, integrujących społeczności lokalne.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego wskazuje 30 miast z zachowanymi zabytkowymi układami urbanistycznymi, w tym 25 wpisane jest do rejestru zabytków: Baborów, Biała, Brzeg, Byczyna, Dobrodzień, Głogówek, Głubczyce, Głuchołazy, Gorzów Śląski, Grodków, Kędzierzyn-Koźle, Kietrz, Kluczbork, Krapkowice, Leśnica, Lewin Brzeski, Namysłów, Niemodlin, Nysa, Opole, Otmuchów, Paczków, Prudnik, Strzelce Opolskie, Wołczyn i Ujazd), pozostałe to: Gorzów Śląski, Korfantów, Olesno, Praszka, Prószków.

Największe skupienie terenów zdegradowanych lub zaniedbanych występuje w największych miastach regionu, m.in.: Opolu, Kędzierzynie-Koźlu, Nysie, Brzegu, Prudniku, Kluczborku i Strzelcach Opolskich. Działania służące ożywieniu terenów zdegradowanych i zaniedbanych pod względem społecznym i gospodarczym określane są mianem **rewitalizacji**. Pojęcie rewitalizacji odnosi się do działań prowadzonych na istniejących przestrzeniach zurbanizowanych, których celem jest:

- tworzenie w zdegradowanych dzielnicach warunków lokalowych i infrastrukturalnych do rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, działalności kulturalnej i edukacyjnej, w tym mających za zadanie podniesienie kwalifikacji mieszkańców ww. terenów zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- porządkowanie „starej tkanki” urbanistycznej poprzez odpowiednie zagospodarowywanie pustych przestrzeni w harmonii z otoczeniem,

- renowacja zabudowy, w tym obiektów infrastruktury społecznej, zwłaszcza dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- renowacja budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym znajdujących się na rewitalizowanym terenie oraz ich adaptacja na cele: gospodarcze, społeczne i kulturalne,
- poprawa funkcjonalności struktury ruchu kołowego, ruchu pieszego i estetyki przestrzeni publicznych,
- przebudowa i/lub remonty publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, rekreacyjnych, kulturalnych i sportowych,
- tworzenie stref bezpieczeństwa i zapobieganie przestępczości w zagrożonych patologiami społecznymi obszarach miast.

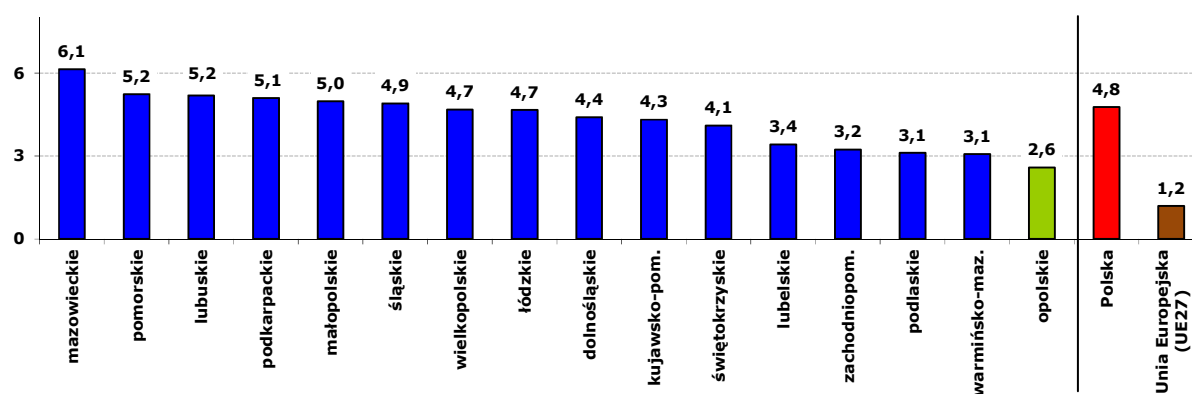
Obszary problemowe

7.1. NISKI POZIOM ROZWOJU GOSPODARCZEGO I RELATYWNIE WOLNE TEMPO WZROSTU

7.1.1. Wolne tempo wzrostu gospodarczego regionu

Znaczący wzrost gospodarczy Polski w ostatnich latach nie przełożył się na analogiczne zmiany w woj. opolskim. Region rozwijał się wolniej, nie tylko w porównaniu z sąsiadującymi województwami, ale również względem regionów statystycznie najbiedniejszych – położonych na ścianie wschodniej. Tę niekorzystną tendencję wyjaśnia przynajmniej kilka czynników o charakterze endo- i egzogenicznym. Do najważniejszych należy niedobór inwestycji o znaczeniu strategicznym, migracyjny odpływ ludności, zmniejszający istotnie chłonność rynku regionalnego, a przede wszystkim bardzo silna konkurencja regionów sąsiadujących – „wyplukujących” nie tylko bogate zasoby kapitału ludzkiego, ale i przechwytyjących nowe inwestycje, a szczególnie bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Wzrost gospodarczy hamowały ponadto obniżona wydajność niektórych branż gospodarki, a także niska aktywność ekonomiczna mieszkańców.

Województwo opolskie – jakkolwiek należy do regionów o średnim poziomie rozwoju gospodarczego – jest obszarem relatywnie wolnego tempa wzrostu gospodarczego. Średnioroczna stopa wzrostu produktu krajowego brutto w latach 2004–2009 (2,6%), choć niższa niż średnio w kraju (4,8%), była ponad dwukrotnie wyższa niż przeciętnie w Unii Europejskiej (1,2%).

Wykres 52. Średnioroczna stopa wzrostu produktu krajowego brutto w Polsce wg województw i w Unii Europejskiej w latach 2004-2009 (w %, wg cen stałych)

Tabela 25.

Dynamika PKB w województwie opolskim, Polsce i w Unii Europejskiej w latach 2004-2009 (rok poprzedni=100, wg cen stałych) wraz z przeglądem sytuacji w gospodarce województwa opolskiego w latach 2004-2009

Wyszczególnienie	Lata					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Polska	105,3	103,6	106,2	106,8	105,1	101,6
Opolskie	106,2	98,0	103,5	107,7	100,6	99,5
UE 27	102,5	102,0	103,3	103,2	100,3	95,7
Przegląd sytuacji w gospodarce województwa opolskiego w latach 2004-2009						
2004	- spadek liczby pracujących w gospodarce narodowej o 0,2% względem wzrostu o 0,7% w kraju, - dynamika produkcji przemysłowej na poziomie 12,9% r/r, - bardzo dobra kondycja branży spożywczej (wzrost produkcji o 11,5%, czwarte miejsce w kraju), chemicznej (wzrost o 14,9%), metalowej - związanej z produkcją metali (wzrost o 20,9%), maszynowej (wzrost o ponad 27%), a przede wszystkim szeroko pojętej branży motoryzacyjnej (wzrost o 40-50%), - wzrost produkcji sprzedanej budownictwa (bez mikroprzedsiębiorstw) na poziomie ok. 21%					

	<p>(najwyższy w całym kraju),</p> <ul style="list-style-type: none"> - duża aktywność inwestycyjna – wzrost nakładów na środki trwałe w wysokości ponad 12%, w tym w przetwórstwie przemysłowym o prawie 30%, - bardzo wysokie, najwyższe w Polsce wskaźniki rentowności obrotu w badanych przedsiębiorstwach, - wzrost wartości eksportu na poziomie około 5% (na bazie PLN), - ujemne saldo handlu zagranicznego, - stosunkowo niski popyt konsumpcyjny (wzrost sprzedaży detalicznej o 1,4% względem wzrostu o 12,6% przeciętnie w kraju),
2005	<ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby pracujących w gospodarce narodowej o 1,2% względem wzrostu o 1,3% w kraju, - spadek produkcji sprzedanej przemysłu o 0,6% (spadek produkcji przemysłowej wystąpił jeszcze tylko w województwie kujawsko-pomorskim), - znaczny wzrost wartości dodanej brutto w sektorze energetycznym (o 12,5%), - wzrost produkcji branży spożywczej (o 9,3%), - symboliczny wzrost produkcji branży chemicznej (o 0,5%), - produkcja branży surowców niemetalicznych (wapno, cement, gips itp.) na poziomie z poprzedniego roku, - słaba kondycja przemysłu metalowego związanego z produkcją metali (spadek produkcji o ponad 4%), ale bardzo dobra związanego z produkcją wyrobów z metali (wzrost produkcji o prawie 20%), - spadek produkcji branży motoryzacyjnej (o ok. 2%), - dobra kondycja przemysłu maszynowego (wzrost produkcji o prawie 8%), - symboliczny wzrost produkcji sprzedanej budownictwa (podmioty powyżej 9 pracujących) – jeden z najniższych w kraju, - najwyższe w kraju wskaźniki rentowności obrotu w badanych przedsiębiorstwach, - znaczący wzrost popytu konsumpcyjnego (wzrost sprzedaży detalicznej o ok. 12% - podobnie jak przeciętnie w Polsce), - istotny wzrost nakładów inwestycyjnych (9,3%), - wzrost wartości eksportu o około 5%, - dodatnie saldo handlu zagranicznego,
2006	<ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby pracujących w gospodarce narodowej analogiczny jak w kraju (2,6%), - jeden z najniższych w Polsce wzrostów produkcji przemysłowej (o 4,6% - 15 miejsce w kraju), - słaba kondycja przemysłu spożywczego (spadek produkcji o około 8%) oraz chemicznego (spadek o około 2%), - bardzo dobra koniunktura na wyroby z surowców niemetalicznych (wzrost sprzedaży o prawie ¼) oraz w przemyśle maszynowym (wzrost produkcji o 12,9%), - dobra koniunktura w branży metalowej (wzrost produkcji metali i wyrobów z metali o około 9%), - bardzo duży wzrost produkcji sprzedanej budownictwa (podobnie jak w Polsce o ponad 20%), - jedne z najwyższych w kraju wskaźników rentowności obrotu w badanych przedsiębiorstwach, - symboliczny wzrost popytu konsumpcyjnego (1,6% względem 10,9% średnio w kraju), - wzrost nakładów na środki trwałe (o 7,7%), w tym spadek nakładów w przetwórstwie przemysłowym aż o 12%, rekompensowany wzrostem inwestycji w sektorze budowlanym (o 30%) i usługach, - wzrost wartości eksportu o około 19%, - dodatnie saldo handlu zagranicznego,
2007	<ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby pracujących w gospodarce narodowej o 3,6% względem wzrostu o 4,3% w kraju, - wzrost produkcji przemysłowej w wysokości 7,2%, ale niższy niż przeciętnie w kraju, - spadek produkcji w branży spożywczej (o prawie 3%), a przede wszystkim znaczący spadek produkcji w branży motoryzacyjnej (o ok. 16%), - wzrost produkcji branży chemicznej (o prawie 10%) oraz popytu na produkty z surowców niemetalicznych (o ok. 15%), - znaczący wzrost produkcji branży metalowej (17-23%), - bardzo duży wzrost produkcji sprzedanej budownictwa (o ponad ¼ - podobnie jak przeciętnie w kraju), - najwyższe w kraju wskaźniki rentowności obrotu w badanych przedsiębiorstwach, - znaczący wzrost nakładów na środki trwałe (o 25,8%), w tym w przetwórstwie przemysłowym o 47,9%, szeroko pojętej energetyce (41,6%), a także w działalności handlowej (o ok. 65%), - bardzo duży wzrost popytu konsumpcyjnego (sprzedaż detaliczna wzrosła o 20,5%, względem wzrostu o 17% średnio w Polsce), - wzrost eksportu o 13,2% (na bazie PLN), ale ujemne saldo handlu zagranicznego,
2008	<ul style="list-style-type: none"> - wzrost liczby pracujących w gospodarce narodowej o 2,8% względem wzrostu o 1,9% w kraju,

	<ul style="list-style-type: none"> - wzrost produkcji sprzedanej przemysłu w wysokości 2,5% (13 miejsce w kraju), - spadek produkcji sprzedanej przemysłu w branży spożywczej (o 0,3%) i chemicznej (o ok. 10%), - wzrost produkcji sprzedanej branży związanej z produkcją wyrobów z surowców niemetalicznych (o 2,4%), w przemyśle maszynowym (ok. 14%) oraz w przemyśle metalowym (o 10-11%), - znaczący wzrost produkcji w branży motoryzacyjnej (o ok. 21%), - wzrost produkcji budowlanej o 14,5%, ale niższy niż przeciętnie w kraju, - najwyższe w kraju wskaźniki rentowności obrotu w badanych przedsiębiorstwach, - wzrost nakładów na środki trwałe w wysokości 5,2%, ale spadek nakładów w przemyśle i energetyce, - znaczący wzrost nakładów na środki trwałe w budownictwie (o 83%), - bardzo słaby wzrost popytu konsumpcyjnego (wzrost sprzedaży detalicznej na poziomie 2,7% względem 13% średnio w kraju), - wzrost eksportu o 4,6%, ale ujemne saldo handlu zagranicznego. <p>Druga połowa 2008 roku przyniosła pierwsze objawy spowolnienia gospodarczego, zarówno w województwie opolskim, jak i w innych województwach. Kryzys finansowy, początkowo kojarzony głównie z gospodarką amerykańską, wywarł relatywnie silny wpływ na sytuację gospodarczą naszego regionu. Zarząd Województwa Opolskiego pierwsze działania antykryzysowe podjął w IV kwartale 2008 r. Jednym z nich było przygotowanie Programu Ograniczenia Skutków Kryzysu Gospodarczego w regionie opolskim. Głównym założeniem Programu... było uruchomienie przepływów finansowych mających na celu zapewnienie możliwości wzrostu gospodarki regionu poprzez aktywną, proinwestycyjną postawę samorządów i przedsiębiorców. Mając na uwadze powyższe, działania przewidziane w Programie... ukierunkowane były przede wszystkim na maksymalne wykorzystanie środków unijnych dostępnych w ramach programów operacyjnych wdrażanych na poziomie regionalnym i krajowym. Ponadto, do priorytetowych działań antykryzysowych można zaliczyć również aktywną politykę samorządu województwa w obszarze rynku pracy. Kolejne działania samorządu województwa uznane za niezbędne do podjęcia w kontekście spowolnienia gospodarczego zmierzały do wprowadzenia zmian ustawodawczych skutkujących rozwiązaniami systemowymi w zakresie: prawa zamówień publicznych, planowania i zagospodarowania przestrzennego, dochodów jednostek samorządu terytorialnego i regulacji dotyczących gospodarowania nieruchomościami rolnymi Skarbu Państwa.</p>
2009	<ul style="list-style-type: none"> - spadek liczby pracujących w gospodarce narodowej o 3,5% (w kraju spadek o 1,9%), - spadek produkcji sprzedanej przemysłu w wysokości 4,7% (w kraju spadek o 3,2%, 11 miejsce w kraju), - spadek produkcji sprzedanej przemysłu w branży spożywczej (o 1,3%), chemicznej (o 2,2%), związanej z produkcją wyrobów z surowców niemetalicznych (o 6,6%), maszynowej (o ponad 12%) oraz związanej z produkcją metali (o prawie 20%), - wzrost produkcji w branży motoryzacyjnej (o prawie 7%), - wzrost produkcji budowlanej o 16,3% - trzecie miejsce w kraju, - najwyższe w kraju wskaźniki rentowności obrotu w badanych przedsiębiorstwach, - znaczący wzrost nakładów na środki trwałe w wysokości 14,6% (w kraju wzrost o 0,3%, drugie miejsce w kraju), - spadek popytu konsumpcyjnego o 6,4% r/r.

Uwagi: wszystkie wartości dotyczące dynamiki podane są w ujęciu „rok do roku”.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS w Warszawie, Urzędu Statystycznego w Opolu oraz Eurostatu

Porównanie osiągniętego poziomu rozwoju i dynamiki wzrostu w dłuższym okresie (mniej więcej od wstąpienia do Unii Europejskiej) wskazuje, iż **woj. opolskie należy do grupy tzw. regionów dywergencyjnych, gdzie relatywnie niski wyjściowy poziom rozwoju gospodarczego poprawia się wolniej niż w pozostałych - ze względu na relatywnie niskie tempo jego wzrostu w latach kolejnych (tab. 26).**

Macierz „poziom rozwoju – dynamika rozwoju” – przekrój wojewódzki

Wyszczególnienie		Poziom rozwoju gospodarczego mierzony PKB per capita w 2003 r.	
		Niższy od średniej	Wyższy od średniej
Średnioroczny wzrost PKB w latach 2004–2009 (wg cen stałych)	Wyższy od średniej	<p>pomorskie małopolskie lubuskie podkarpackie</p> <p>regiony pozostające w tyle, ale dynamicznie rozwijające się</p>	<p>mazowieckie śląskie</p> <p>regiony bogate i dynamicznie rozwijające się</p>
	Niższy od średniej	<p>łódzkie zachodniopomorskie kujawsko-pomorskie opolskie świętokrzyskie warmińsko-mazurskie podlaskie lubelskie</p> <p>regiony z niekorzystną sytuacją wyjściową i wolnym tempem rozwoju</p>	<p>dolnośląskie wielkopolskie</p> <p>regiony bogate, ale rozwijające się wolniej niż pozostałe</p>

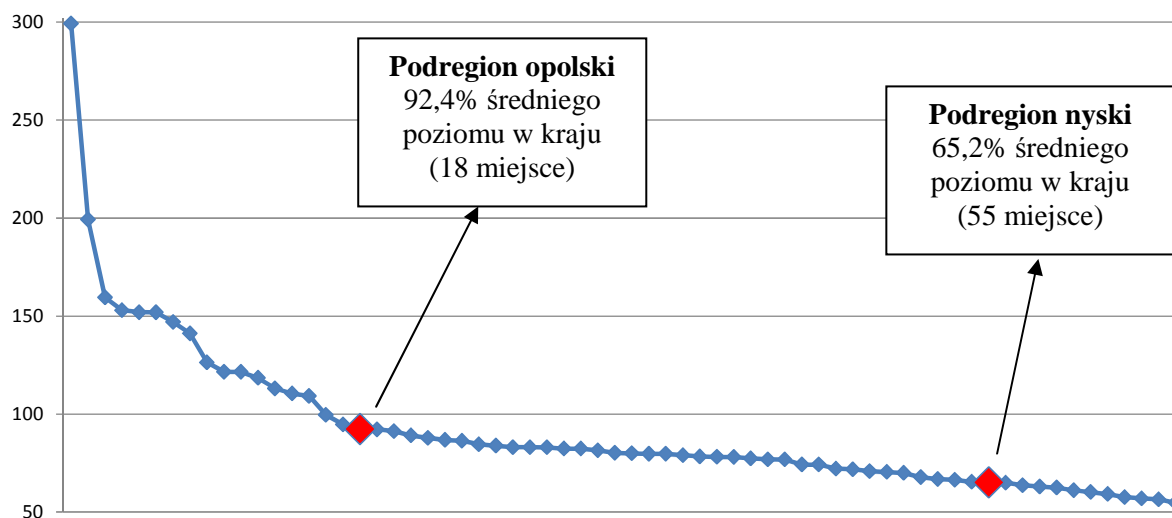
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS w Warszawie.

Chociaż woj. opolskie należy do grupy regionów o średnim poziomie rozwoju w Polsce (11 miejsce mierzone PKB *per capita*^{225,226}), to w układzie wewnętrznym widoczne są znaczące dysproporcje już na poziomie jednostek statystycznych NTS3²²⁷. Podregion opolski należy do grupy obszarów o wysokim poziomie rozwoju, zaś podregion nyski do grupy o najniższym, statystycznym poziomie rozwoju w całym kraju (55 miejsce na 66 podregionów, wykr. 53, mapa 14).

²²⁵ Jak sygnalizuje prof. R. Jończy, należy zauważyć fakt znacznego, przedsiębiorczego zaangażowania mieszkańców poza granicami kraju. Wliczenie produkcji małych firm zakładanych przez mieszkańców za granicą, zwłaszcza w Niemczech, mogłoby wskazywać na lepszy wynik. Można również domniemywać, że pewna część mieszkańców posiada firmy zarejestrowane w aglomeracji wrocławskiej lub górnośląskiej i z racji tego ich obroty nie są zaliczane do PKB regionu. Cecha ta jest charakterystyczna dla regionów międzymetropolitalnych.

²²⁶ Dane dotyczące PKB *per capita* nie uwzględniają jeszcze wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań. Odniesienie wartości PKB do rzeczywistej liczby ludności (ze Spisu z 2011 roku) powinno przynieść poprawę pozycji województwa opolskiego o dwa-trzy miejsca.

²²⁷ Jednostki NUTS3 w woj. opolskim zostały – pomimo formalnych sugestii płynących z regionu – nieprawidłowo zdefiniowane przestrzennie, bowiem powiat głubczycki zaliczono do podregionu opolskiego, a powiat kluczborski – do podregionu nyskiego, a dokumenty strategiczne województwa zawierają odwrotny ich układ. W efekcie, wewnątrzregionalne zróżnicowanie (np. PKB) jest statystycznie mniejsze niż w rzeczywistości.

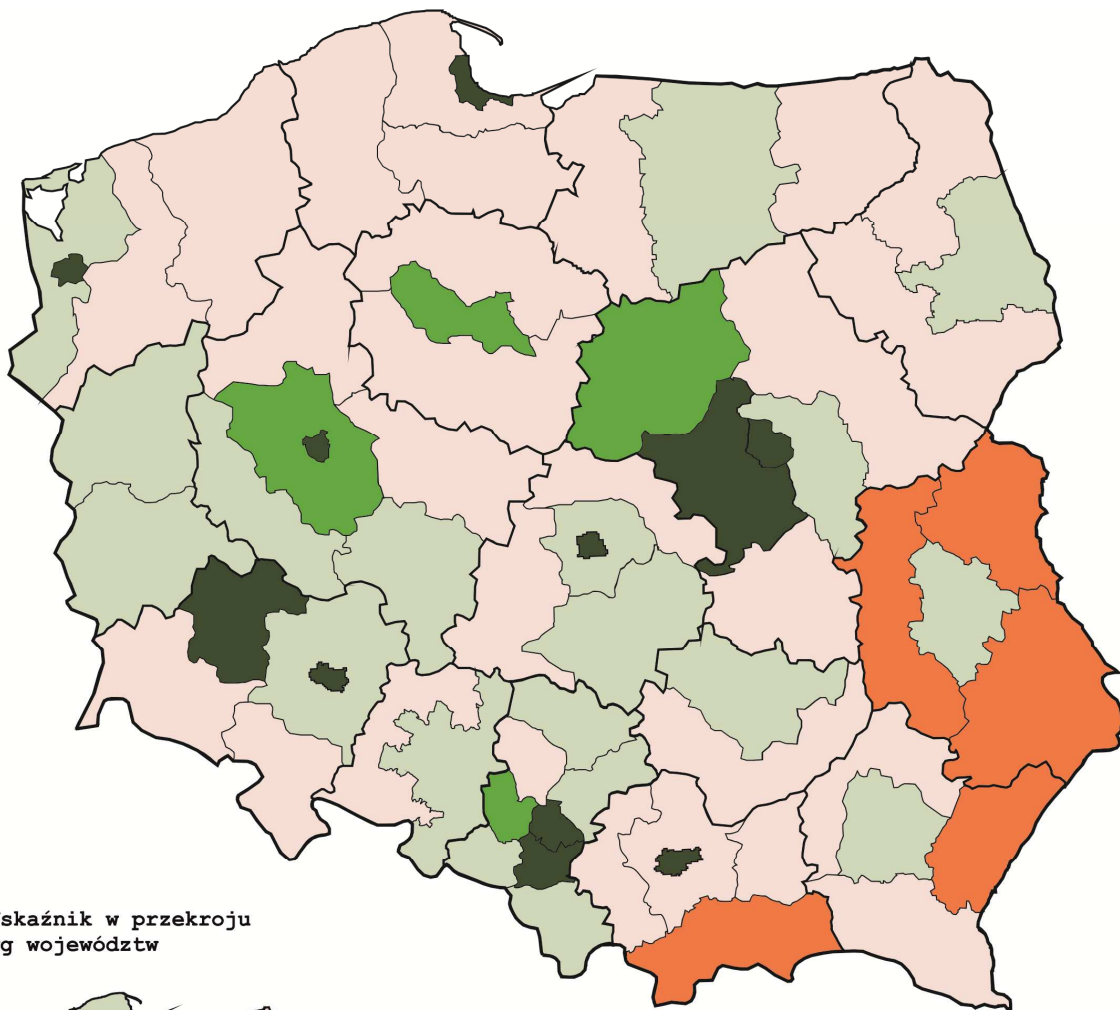

Wykres 53. Produkt krajowy brutto na mieszkańca w 2009 r. w Polsce wg podregionów (Polska=100)

Pochodną sytuacji w skali Polski jest relacja PKB *per capita* do średniego poziomu w Unii Europejskiej. Wartość produktu krajowego brutto na mieszkańca we wszystkich polskich regionach jest niższa niż średnio w Unii Europejskiej (UE 27=100%, wg parytetu siły nabywczej). Opolskie, osiągając 48% średniej unijnej, zajmuje w Polsce 11 miejsce (wyprzedza tylko regiony tzw. „ściany wschodniej” – województwo warmińsko-mazurskie, świętokrzyskie, podlaskie, lubelskie oraz podkarpackie). Równocześnie dwa, sąsiadujące z województwem opolskim regiony czeskie poziomu NTS 2, osiągają lepsze rezultaty - rzędu ponad 60% średniej unijnej (dane z 2008 r., mapa 15)²²⁸.

²²⁸ Spośród prawie trzystu regionów Unii Europejskiej na poziomie NTS2, dwadzieścia ostatnich, o najniższym wskaźniku znajduje się w Bułgarii, Rumunii, na Węgrzech i w Polsce. Jeden region na cztery cechuje się wskaźnikiem niższym niż 75%. Wśród 64 regionów ze średnią poniżej 75%, piętnaście było w Polsce, po siedem w Czechach i Rumunii, a po sześć na Węgrzech i w Bułgarii. Po cztery we Włoszech i Portugalii, po trzy w Grecji, Francji i na Słowacji, dwa w Wielkiej Brytanii oraz po jednym w Hiszpanii oraz na Litwie, Łotwie oraz w Estonii (te trzy kraje są jednostką na poziomie NTS2). Najniższy poziom wskaźnik osiągnął w bułgarskim regionie Severozapaden (28% średniej unijnej), zaś najwyższy – w Londynie (343%).

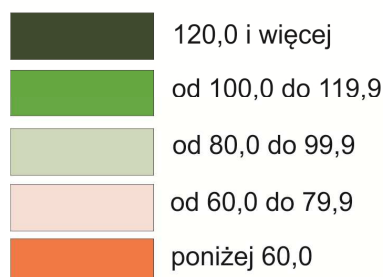
Mapa 14.
Produkt krajowy brutto na mieszkańca w Polsce wg podregionów
NTS 3 (Polska=100, 2009 r.)

Wskaźnik w przekroju
wg województw

Legenda:

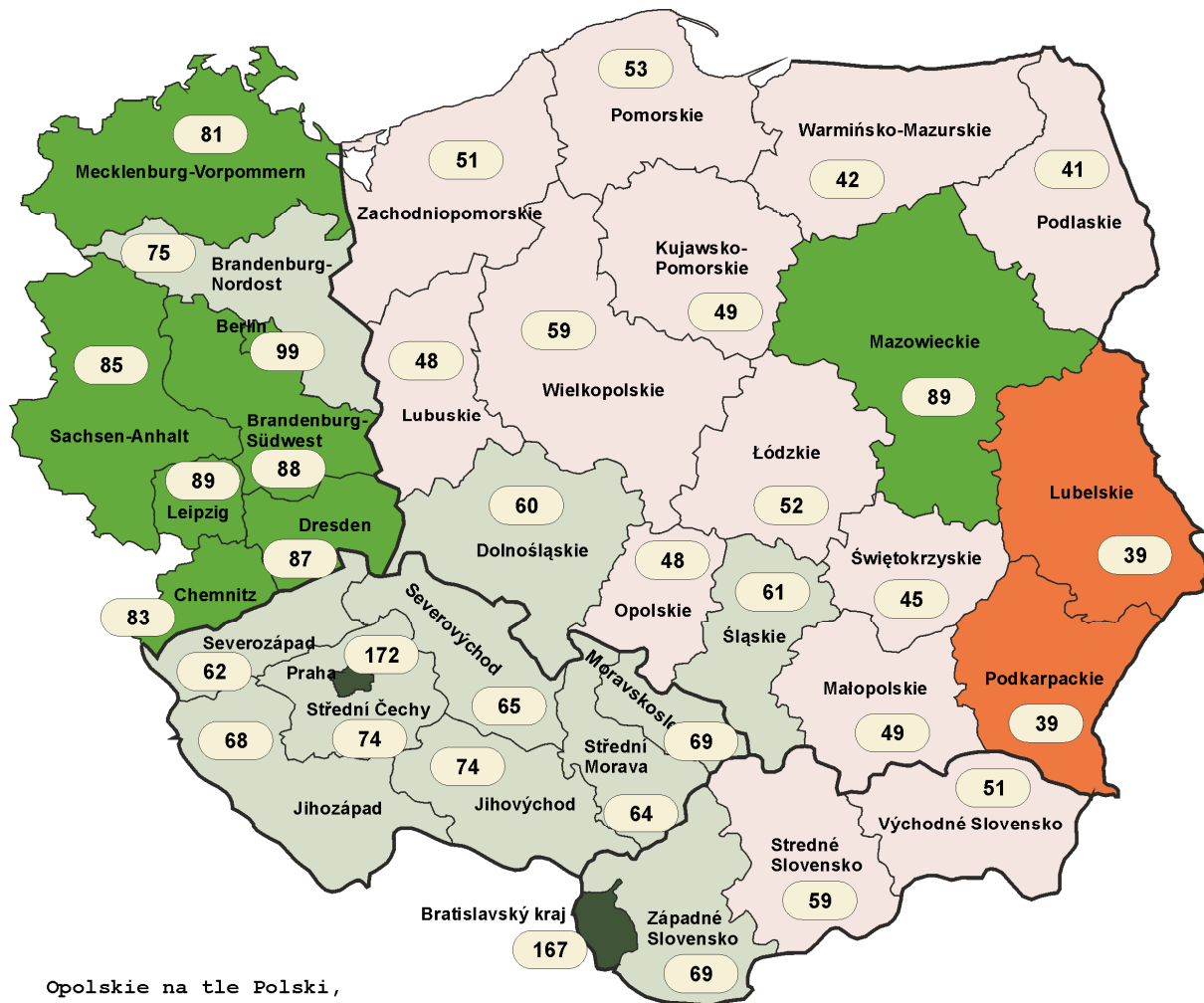
Produkt krajowy brutto na mieszkańca w 2009 r.
(Polska = 100):

- wartość wskaźnika w województwie opolskim: 81,7
  - podregion opolski (92,4)
  - podregion nyski (65,2)
- najwyższa wartość wskaźnika w Polsce wg podregionów:
  - 1) miasto Warszawa (299,2)
  - 2) miasto Poznań (199,3)
  - 3) legnicko-głogowski (159,5)
  - 4) miasto Wrocław (153,0)
  - 5) miasto Kraków (152,0)
- najniższa wartość wskaźnika w Polsce wg podregionów:
  - 62) nowosądecki (59,2)
  - 63) biały (57,6)
  - 64) chełmsko-zamojski (57,0)
  - 65) puławski (56,5)
  - 66) przemyski (54,8)

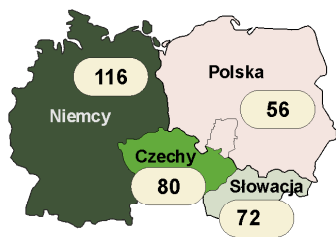
Uwagi: Podział na podregiony wg Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych.

Źródło: *Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego* na podstawie danych *Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie*.

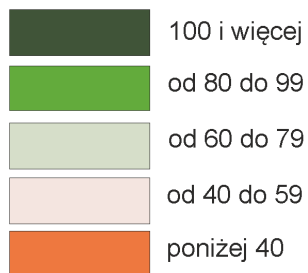
Mapa 15.
Produkt krajowy brutto na mieszkańca wg wybranych regionów
NTS 2 (średnia dla Unii Europejskiej=100, 2008 r.)

Opolskie na tle Polski,
 Niemiec, Czech i Słowacji

Legenda:

Wartość wskaźnika w regionie

Produkt krajowy brutto na mieszkańca (wg parytetu siły nabywczej, UE27=100):

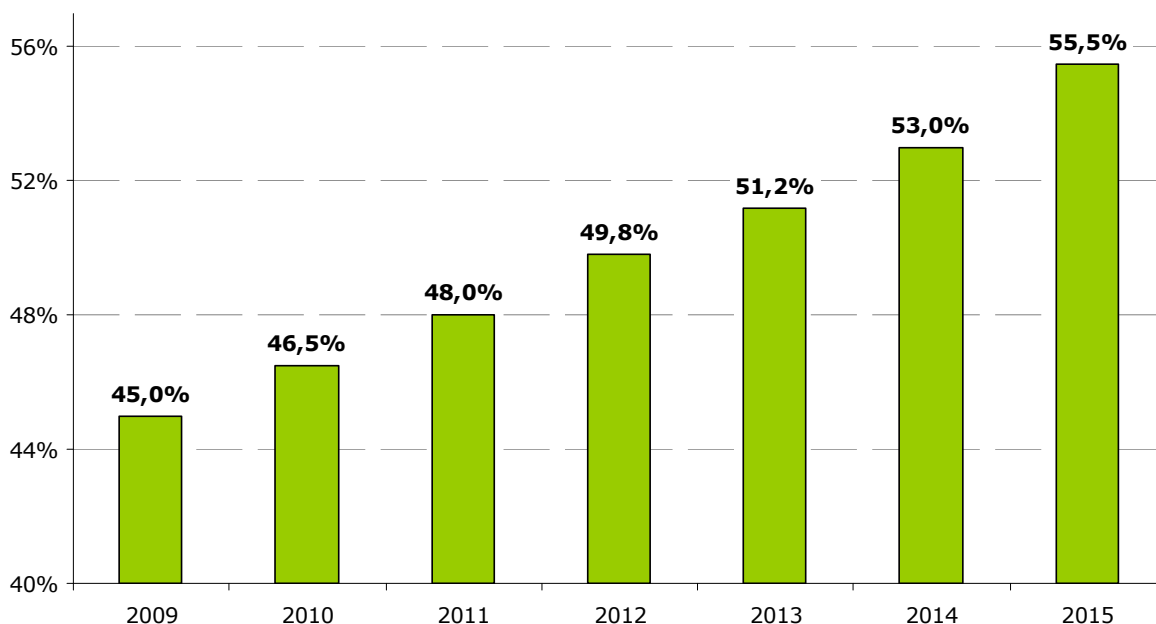
- wartość wskaźnika w województwie opolskim: 48
- najwyższa wartość wskaźnika w Polsce:
  - 1) mazowieckie (89)
  - 2) śląskie (61)
  - 3) dolnośląskie (60)
- najniższa wartość wskaźnika w Polsce:
  - 14) podlaskie (41)
  - 15) lubelskie (39)
  - 16) podkarpackie (39)
- wartość wskaźnika w sąsiadujących regionach czeskich:
  - Moravskoslezsko (69)
  - Střední Morava (64)

Uwagi: Dane dotyczą 2008 roku, podział na regiony wg Nomenklatury Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Eurostatu.

²²⁹**Jak wskazują liczne prognozy, w najbliższym czasie tempo wzrostu PKB w woj. opolskim będzie zbliżone do tempa rozwoju Polski.** Wg prognoz Instytutu Badań nad Gospodarką Rynkową średnioroczne tempo wzrostu PKB w latach 2009–2015 będzie równe krajowemu i wyniesie w woj. opolskim 3,4%. Początkowo (2010–2012) wzrost PKB regionu będzie nieco powyżej średniej dla kraju, później (2013–2015) poniżej. Będzie to głównie skutek szybszego rozwoju województw otrzymujących największe wsparcie ze środków europejskich (z roku na rok powinno poprawiać się tam wykorzystanie funduszy unijnych). Wpłynie to na podniesienie średniego tempa wzrostu w kraju, ale relatywnie oddali woj. opolskie od średniej ogólnopolskiej pod względem tempa wzrostu PKB²³⁰.

Natomiast relacja PKB *per capita* do średniego poziomu w Unii Europejskiej, według szacunków IBnGR, w roku 2009 wyniesie 45%, a w roku 2015 osiągnie poziom 55,5% (należy mieć jednak na uwadze, że dane rzeczywiste wskazują, że poziom 48% został już osiągnięty w 2008 roku – prognoza została wykonana w I połowie 2009 roku). W tym przypadku nadrobiony przez województwo opolskie w ciągu sześciu lat dystans do średniej unijnej wyniesie około 10 punktów procentowych.

Wykres 54. Prognoza relacji PKB per capita w województwie opolskim do PKB per capita w Unii Europejskiej (Unia Europejska=100%)

Źródło: Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową.

Obecnie trudno jest ocenić, kiedy woj. opolskie osiągnie poziom 75% średniego unijnego PKB per capita. *W ujęciu parytetu siły nabywczej (to podejście jest bardziej zasadne, gdyż eliminuje dodatkową niepewność związaną z poziomem kursów) wydaje się, że w roku 2015 potrzeba będzie na to dodatkowych dziesięciu lat. Poziom ten udałoby się zatem osiągnąć około roku 2025, jednak wiele będzie zależeć, jak do tego czasu, kształtować się będzie rozwój gospodarczy Polski*²³¹.

²²⁹ Niniejsza strona zostanie zaktualizowana i rozbudowana w następnej wersji dokumentu.

²³⁰ *Prognozy makroekonomiczne dla województwa opolskiego. Prognoza podstawowych wielkości makroekonomicznych z uwzględnieniem obszaru rynku pracy*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową w Gdańsku [w:] *Diagnoza i prognozy makroekonomiczne dla województwa opolskiego ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole, maj 2009.

²³¹ Tamże.

7.1.2. Problem wydajności pracy wybranych sektorów gospodarki

W związku z niedostatkami szczegółowych danych statystycznych, w niniejszym dziale problem wydajności został potraktowany dwuaspektowo. Dokonano syntetycznego omówienia wydajności głównych sektorów na bazie wartości dodanej brutto oraz dodatkowo wydajności sektora przemysłowego na bazie produkcji sprzedanej przemysłu, z uwagi na dostępność danych jedynie wśród podmiotów o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

7.1.2.1. Wydajność na bazie wartości dodanej brutto i pracujących w gospodarce narodowej

Wydajność pracy w woj. opolskim kształtuje się na średnim poziomie dla Polski. Pozytywny obraz, generowany głównie przez rolnictwo i przemysł, zakłóca **niska wydajność pracy w budownictwie i usługach, a przede wszystkim w usługach rynkowych.**

Tabela 27.

Wartość dodana brutto na 1 pracującego w Polsce wg województw i grup sekcji w 2008 r. (Polska=100)

Wyszczególnienie	ogółem	rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo; rybactwo	przemysł ogółem		budownictwo	usługi ogółem	
				przetwórstwo przemysłowe			usługi rynkowe
mazowieckie	132,8	148,5	117,1	108,9	110,9	133,0	132,8
dolnośląskie	111,2	110,2	126,0	129,0	103,0	94,6	92,5
śląskie	110,2	85,4	111,6	110,8	97,9	96,1	95,3
pomorskie	103,3	132,0	89,2	92,8	99,4	97,6	96,0
zachodniopomorskie	103,2	182,4	85,2	86,1	100,0	96,8	95,2
opolskie	98,7	118,6	117,9	117,1	90,8	90,2	88,8
lubuskie	97,2	159,8	95,2	90,9	96,3	87,5	86,0
wielkopolskie	95,9	139,8	91,7	95,5	103,0	93,9	91,0
kujawsko-pomorskie	91,2	128,1	83,9	89,9	97,8	91,5	92,1
warmińsko-mazurskie	89,4	166,0	77,3	81,3	95,1	88,7	88,8
łódzkie	88,4	111,2	87,7	84,1	96,3	91,1	89,8
małopolskie	87,4	48,6	96,9	102,7	94,1	91,3	90,5
świętokrzyskie	78,5	60,3	108,3	108,2	99,5	87,3	86,5
podlaskie	77,4	104,6	81,4	84,4	101,8	89,4	89,6
podkarpackie	71,9	34,1	80,7	84,7	90,3	84,5	85,6
lubelskie	71,2	58,9	92,5	92,7	95,0	88,1	91,4

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

Wydajność pracy w woj. opolskim, mierzona wartością dodaną brutto przeliczoną na liczbę pracujących w gospodarce narodowej, jest niższa o 1,3% od średniej w Polsce, co stawia region na szóstym miejscu w kraju.

W przekroju wg sektorów wydajność pracy:

- w rolnictwie jest wyższa o 18,6% niż przeciętnie w kraju (8 miejsce w rankingu województw),
- w przemyśle jest wyższa o 17,9% niż przeciętnie w kraju (2 miejsce), w tym w przetwórstwie przemysłowym wyższa o 17,1% (2 miejsce),
- w budownictwie jest niższa o 9,2% niż przeciętnie w kraju (15 miejsce),
- w usługach jest niższa o 9,8% niż przeciętnie w kraju (10 miejsce), w tym w usługach rynkowych niższa o ponad 10% (12 miejsce).

Niska wydajność pracy w sektorze usług oraz w budownictwie zdecydowanie obniża pozycję konkurencyjną regionu opolskiego. Tym samym mieszkańcy regionu korzystają z zewnętrznych, poza regionalnych, możliwości w tym zakresie.

7.1.2.2. Wydajność na bazie produkcji i zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw przemysłowych o liczbie pracujących powyżej 9 osób

Wysoka wydajność w przemyśle to zasługa przede wszystkim podmiotów prowadzących działalność w branży energetycznej, chemicznej, branży związanej z produkcją wyrobów z surowców niemetalicznych, a także w przemyśle spożywczym.

Z relatywnie niską wydajnością (względem średniej w województwie) spotykamy się w przemyśle meblarskim, działalności związanej z produkcją skór i wyrobów skórzanych, a przede wszystkim w przemyśle tekstylnym i odzieżowym (tab. 28).

Tabela 28.

Struktura produkcji sprzedanej przemysłu i przeciętnego zatrudnienia w województwie opolskim wg sekcji i wybranych działów Polskiej Klasyfikacji Działalności w 2010 roku (w %)

Wyszczególnienie	Opolskie		Polska	
	Zatrudnienie	Produkcja	Zatrudnienie	Produkcja
1. Sekcja „Przetwórstwo przemysłowe”, z czego:	89,2	85,5	82,3	83,0
Produkcja artykułów spożywczych	13,5	16,2	14,8	15,4
Produkcja wyrobów z metali	12,0	9,0	8,4	5,6
Produkcja pojazdów samochodowych, przyczep i naczep (w tym części samochodowych)	9,3	7,3	5,7	9,7
Produkcja maszyn i urządzeń	7,2	4,3	5,1	3,5
Produkcja mebli	6,9	2,4	5,3	2,5
Produkcja wyrobów z pozostałych mineralnych surowców niemetalicznych	6,4	12,3	4,4	4,0
Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych	5,0	14,9	2,8	4,4
Produkcja urządzeń elektrycznych	5,0	3,6	3,5	4,0
Produkcja metali	4,0	2,4	2,4	3,8
Produkcja wyrobów z drewna, korka, słomy i wikliny	3,9	2,7	3,6	2,4
Produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	3,0	3,5	5,8	5,3
Produkcja papieru i wyrobów z papieru	1,7	1,5	1,9	2,5
Produkcja wyrobów tekstylnych	0,8	0,1	1,8	0,7
2. Sekcje (łącznie):				
- Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	10,8	14,5	17,7	17,0
- Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja				
- Górnictwo i wydobywanie				
PRZEMYSŁ RAZEM	100	100	100	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie.

7.1.3. Niska innowacyjność gospodarki oraz słabości sfery B+R

Jednym z bardziej istotnych czynników determinujących poziom rozwoju gospodarczego jest działalność innowacyjna, którą traktuje się jako jedno z najważniejszych uwarunkowań wzrostu i konkurencyjności regionalnych gospodarek. Bardzo ważną rolę w zakresie innowacji odgrywają podmioty sfery badawczo-rozwojowej.

Jak już wspomniano, istotnym sektorem polskiej gospodarki jest przemysł, którego udział w tworzeniu regionalnej wartości dodanej brutto jest wyższy niż średnio w kraju (30,7% wobec 23,9%)²³². W 2009 roku wartość nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach przemysłowych²³³ w woj. opolskim wyniosła 389,5 mln złotych, co stanowiło około 2% nakładów ogółem w kraju²³⁴.

Woj. opolskie charakteryzuje się bardzo niskim udziałem produkcji sprzedanej wyrobów nowych lub istotnie ulepszonych²³⁵ w produkcji sprzedanej wyrobów ogółem w przedsiębiorstwach przemysłowych (6,7% wobec 11,3% średnio w kraju).

Rosnąca konkurencyjność regionalnych gospodarek oraz postęp techniczny wymuszają konieczność wdrażania innowacji i nowych technologii. W latach 2007–2009 prawie 30% przedsiębiorstw przemysłowych wprowadziło innowacje produktowe, w tym ponad 18% stanowiły produkty nowe dla rynku (wobec 15,1% średnio w kraju), ok. 29% przedsiębiorstw wprowadziło nowe lub istotnie ulepszone procesy (zbliżony odsetek notowano średnio w kraju).

W latach 2006–2007, w strukturze produkcji sprzedanej przetwórstwa przemysłowego w woj. opolskim, wg klasyfikacji opracowanej przez *Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju* (OECD), produkcja wysokiej i średniowysokiej techniki w województwie opolskim, uznawanej za jeden z podstawowych wskaźników nowoczesności gospodarki, stanowiła łącznie ponad 32%. Produkcja sprzedana techniki średnioniskiej wyniosła 42%, a niskiej – 25%. Udział produkcji wysokiej techniki stanowił zaledwie 0,7%²³⁶. Biorąc pod uwagę kryterium poziomu techniki, stopień innowacyjności opolskiego przemysłu – sektora o istotnym znaczeniu dla rozwoju regionalnej gospodarki – należy ocenić jako niewystarczający.

Udział opolskich przedsiębiorstw przemysłowych w polskim handlu nowymi technologiami, zarówno na rynku wewnętrznym, jak i w skali Unii Europejskiej, ocenia się jako nieznaczny. W 2009 r. cztery opolskie przedsiębiorstwa przemysłowe sprzedały nowe technologie²³⁷ do krajów Unii Europejskiej. W skali kraju podmiotów takich było 100,

---

²³² Wg danych dla 2008 r.

²³³ Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 49 osób.

²³⁴ Wartość dla opolskiego porównano z łączną wartością jedynie dla czternastu województw z uwagi na brak pełnych danych.

²³⁵ Wprowadzonych na rynek w latach 2007-2009, wartości dotyczą przychodów netto ze sprzedaży.

²³⁶ W przemyśle wysokiej techniki funkcjonują podmioty produkujące m.in. wyroby farmaceutyczne, maszyny biurowe i komputery, sprzęt i urządzenia radiowe, telewizyjne i telekomunikacyjne, instrumenty medyczne, precyzyjne i optyczne, zegary i zegarki.

W przemyśle średniowysokiej techniki funkcjonują podmioty produkujące lokomotywy kolejowe i tramwajowe oraz tabor kolejowy i tramwajowy, motocykle i rowery, pozostały sprzęt transportowy, wyroby chemiczne za wyjątkiem produkcji wyrobów farmaceutycznych, maszyny i urządzenia, maszyny i aparaturę elektryczną, pojazdy samochodowe, przyczepy i naczepy.

W przemyśle średnioniskiej techniki funkcjonują podmioty produkujące koks, produkty rafinacji ropy i paliw jądrowych, wyroby gumowe i z tworzyw gumowych, produkujące wyroby z pozostałych wyrobów niemetalicznych, metale, produkujące i naprawiające statki i łodzie.

W przemyśle niskiej techniki funkcjonują podmioty produkujące artykuły spożywcze, napoje i wyroby tytoniowe, wyroby włókiennicze i odzież, skóry wyprawione i wyroby ze skór wyprawionych, drewno i wyroby z drewna, produkujące masę włóknistą, papier oraz wyroby z papieru, prowadzące działalność publikacyjną i poligraficzną.

²³⁷ Do kategorii nowych technologii zalicza się: licencje, prace badawczo-rozwojowe, środki automatyzacji i usługi konsultingowe.

natomiast 190 przedsiębiorstw przemysłowych sprzedało nowe technologie w Polsce, wśród tych podmiotów nie było przedstawiciela z województwa opolskiego. W 2009 r. 19 opolskich przedsiębiorstw przemysłowych zakupiło nowe licencje, w tym 10 z krajów Unii Europejskiej, ponadto 39 przedsiębiorstw zakupiło nowe środki automatyzacji, a 5 podmiotów – prace badawczo-rozwojowe.

Zakładając, że innowacyjność gospodarki związana jest bezpośrednio ze sferą badawczo-rozwojową, to głównym problemem woj. opolskiego jest niska konkurencyjność regionalnej oferty naukowo-badawczej oraz niezadowalający poziom współpracy instytucji sektora B+R²³⁸ z przedsiębiorcami. Zbyt niski jest też udział firm podejmujących współpracę z instytucjami sektora B+R, a najczęstszą formą współpracy tych jednostek są szkolenia, konsultacje i doradztwo²³⁹. W 2009 roku w sferze B+R regionu funkcjonowało 19 jednostek²⁴⁰, co stanowiło niespełna 1% wszystkich podmiotów tego sektora w Polsce. Jednostki te zatrudniały 929 osób (ponad 1% udział opolskiego w ogólnej liczbie pracujących w B+R w Polsce).

W 2009 r. nakłady na działalność badawczo-rozwojową²⁴¹ w województwie opolskim wyniosły 68,4 mln zł²⁴², z czego 31,7 mln zł stanowiły nakłady na działalność bieżącą (w tym koszty osobowe – 16,5 mln zł), a 36,7 mln wydatkowano na inwestycje w środki trwałe (w większości maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia oraz środki transportu). Prawie 45% tych nakładów stanowiły środki poniesione przez podmioty gospodarcze, 35% środków pochodziło z budżetu państwa, a niespełna 2,5% - to nakłady pochodzące z organizacji międzynarodowych i instytucji zagranicznych. Na tle kraju opolskie wyróżnia się znaczącą partycypacją sektora przedsiębiorczości w finansowaniu działalności B+R - średnio w kraju udział ten w 2009 r. stanowił 25,8%. W porównaniu do 2005 r. zaobserwowano zmianę w strukturze nakładów na B+R w zakresie źródła pochodzenia środków finansowych – odnotowano spadek udziału środków pochodzących z budżetu państwa (35,0% w 2009 r. względem 62,5% w 2005 r.) na poczet udziału środków sektora przedsiębiorczości (43,6% względem 25,4%).

Bardzo niepokojący jest jednak znacząco niski poziom nakładów na działalność B+R w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie opolskim (14 miejsce). W 2009 r. ich wartość wyniosła zaledwie 66 zł wobec 238 zł średnio w Polsce. Jednocześnie wielkość tych nakładów rośnie znacznie wolniej niż średnio w kraju, wyjątek stanowił 2009 r. kiedy zaobserwowano prawie 70% wzrost ich wartości. Należy jednak mieć na uwadze, że w dalszym ciągu wartość tych nakładów jest znacznie niższa od średniej dla Polski. Sfera nauki i badań w regionie wymaga zdecydowanych działań intensyfikujących aktywność środowisk naukowo-badawczych, wzmacniających powiązania z biznesem. Regionalny sektor B+R potrzebuje znacznego i poważnego wsparcia, tak by przynajmniej zacząć się zbliżać do średniego poziomu w Polsce (wykr. 55).

---

²³⁸ Zgodnie z definicją GUS, działalność badawcza i rozwojowa (B+R) są to systematycznie prowadzone prace twórcze, podjęte dla zwiększenia zasobu wiedzy, w tym wiedzy o człowieku, kulturze i społeczeństwie, jak również dla znalezienia nowych zastosowań dla tej wiedzy. Obejmuje ona badania podstawowe i stosowane oraz prace rozwojowe.

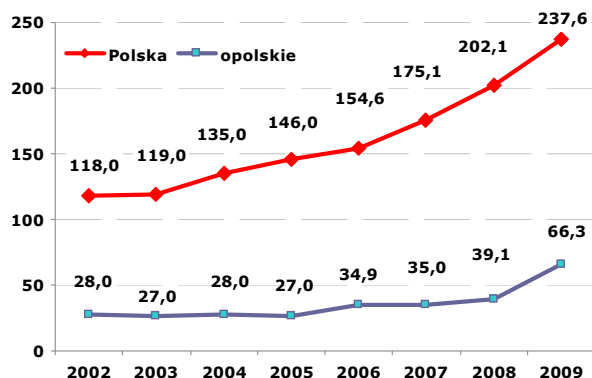
²³⁹ *Stan innowacyjności przedsiębiorstw Opolszczyzny. Wyniki badań monitoringowych, cz. 1*, Politechnika Opolska, Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości, Opole 2006.

²⁴⁰ Od 1999 r. w województwie opolskim liczba analizowanych jednostek pozostaje na zbliżonym poziomie – w 1999 r. – było ich 21, a w 2009 r. – 19. W analizowanym okresie, w Polsce zaobserwowano wzrost jednostek badawczo-rozwojowych o ponad 35%.

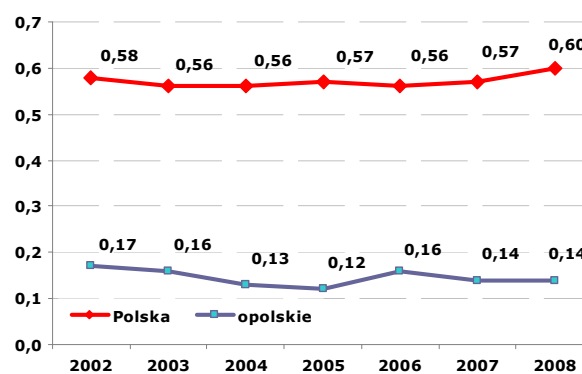
²⁴¹ Zgodnie z definicją GUS ta kategoria nakładów obejmuje nakłady bieżące poniesione na badania podstawowe, stosowane, i prace rozwojowe oraz nakłady inwestycyjne na środki trwałe związane z działalnością B+R, niezależnie od źródła pochodzenia środków finansowych.

²⁴² W cenach bieżących.

Województwo opolskie charakteryzuje się również jedną z niższych w kraju relacją nakładów na działalność badawczo-rozwojową w stosunku do produktu krajowego brutto, która w 2008 roku wyniosła zaledwie ponad 0,1% wobec 0,6% średnio w Polsce (15 miejsce). Relacja ta traktowana jest często jako uniwersalny wskaźnik dla oceny regionalnej innowacyjności i wypada dla woj. opolskiego bardzo niekorzystnie (wykr. 56)²⁴³.

Wykres 55. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie opolskim i w Polsce w latach 2002-2009 (w zł)

Wykres 56. Nakłady na działalność badawczo-rozwojową w relacji do produktu krajowego brutto w województwie opolskim i w Polsce w latach 2002-2008 (w %)

Najwięcej projektów innowacyjnych dofinansowanych było ze środków RPO WO, w ramach których realizowane są „twarde” projekty inwestycyjne instytucji otoczenia biznesu i badawczo-rozwojowych oraz inwestycje w rozwój technologii w przedsiębiorstwach. Dodatkowo ze środków regionalnych dokapitalizowano znaczącymi sumami regionalne fundusze pożyczkowe i poręczeń kredytowych. Ze środków poprzedniej perspektywy budżetowej 2004-2006 realizowane były 64 projekty, ale w ich ramach wydatkowano jedynie niewiele ponad 1/10 ogółu środków. Znaczne kwoty pochodzą z PO IG – w latach 2008-2010 opolscy przedsiębiorcy realizowali 74 projekty²⁴⁴. Zdecydowana większość projektów miękkich realizowanych jest w ramach PO KL. Część z nich to przedsięwzięcia wieloetapowe, wdrażane w obu perspektywach budżetowych. Ostatnią grupę tworzą międzynarodowe projekty realizowane w ramach europejskich programów badawczych. Porównanie wartości dofinansowania projektów innowacyjnych realizowanych w województwie opolskim w ramach trzech sfer regionalnego systemu innowacji wskazuje, że największe środki w latach 2004-2010 trafiły do sfery gospodarczej. Ponad dwukrotnie mniejsze nakłady przeznaczone są na rozwój działalności instytucji pośredniczących. W latach 2007-2010 woj. Opolskie było jedynym w Polsce, w którym nie pozyskano i nie wydatkowano żadnych środków na inwestycje w budowę parku technologicznego. Najmniejsze środki trafiają na rozwój opolskiej sfery B+R. Inwestycje w infrastrukturę naukowo-badawczą w województwie opolskim osiągnęły stosunkowo niewielką wartość, zwłaszcza w porównaniu ze środkami dostępnymi z PO IG. Opolskie uczelnie wyższe i jednostki badawczo-rozwojowe (poza ICSO Blachownia) nie pozyskały żadnego projektu w ramach tego programu operacyjnego. W ramach środków regionalnego programu operacyjnego realizowanych jest kilkanaście przedsięwzięć, z reguły o niewielkiej skali²⁴⁵. Struktura przestrzenna aktywności innowacyjnej podmiotów gospodarczych nawiązuje do

²⁴³ W. Dziemianowicz, J. Łukomska, A. Górka, M. Pawluczuk, *Trendy rozwojowe Regionów*, Geoprofit, Warszawa 2009, s. 16.

²⁴⁴ Źródło: Raport „Analiza wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji...”

²⁴⁵ Źródło: Raport „Analiza wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji...”

struktury przestrzennej województwa: najbardziej aktywne podmioty pochodzą z najbardziej uprzemysłowionej części wschodniej regionu, znaczący jest również udział podmiotów z części centralnej, w szczególności w działalnościach usługowych. Rdzeń innowacyjności regionu animowany jest przez dwa ośrodki: Opole oraz Kędzierzyn-Koźle, gdzie koncentruje się działalność badawczo-rozwojowa oraz większość działań instytucji pośredniczących. Obszary o niskiej innowacyjności obejmują słabiej rozwinięty subregion zachodni. Środki regionalne przekazywane na rozwój infrastruktury naukowo-badawczej przyczyniają się do wzmocnienia dwóch głównych miast. Powstaje sieć nowych instytucji otoczenia biznesu w mniejszych ośrodkach miejskich województwa, co może przyczynić się do dyfuzji innowacji w regionie. Wzmocnione powinny zostać jednak pod tym względem ośrodki subregionalne i ponadlokalne zachodniej części regionu²⁴⁶.

Przeprowadzona analiza stanu innowacyjności w województwie opolskim wskazuje na jedną z przyczyn słabej innowacyjności regionu. Autorzy badań przyjęli tezę, że „słaba innowacyjność regionu jest pochodną problemów występujących w trójkącie biznes - nauka - instytucje otoczenia biznesu”²⁴⁷. Jako problem wskazano przede wszystkim relacje występujące w tej sieci współpracy. Na rzecz zwiększania innowacyjności w regionie należałoby podjąć m.in. działania mające na celu wzrost bezpieczeństwa finansowego (m.in. wieloletnich programów wsparcia) co pozwoliłoby wielu znaczącym instytucjom na stabilne budowanie ich potencjału innowacyjnego. Autorzy wskazanej analizy wymienili także działania mające na celu wdrażanie programów zachęcających instytucje otoczenia biznesu do realizacji projektów, których celem byłby wzrost innowacyjności regionu. Istotne jest ponadto tworzenie/wzmacnianie sieci powiązań pomiędzy instytucjami otoczenia biznesu, tak na linii Opole – inne ośrodki krajowe i zagraniczne, jak również na poziomie stolica regionu – ośrodki subregionalne.

Dodatkowo analiza kontekstu regionalnego w obrębie wdrażania projektów innowacyjnych (za pośrednictwem funduszy unijnych w ramach perspektywy 2004-2006 i 2007-2013) wykazała m.in.: ograniczony potencjał instytucji z województwa opolskiego, które mogłyby stanowić źródła innowacji; innowacje wprowadzane przez przedsiębiorstwa z województwa rzadko pochodzą ze źródeł zewnętrznych; niski poziom wykorzystania zewnętrznych źródeł finansowania innowacji oraz wysoki odsetek firm napotykających problemy z realizacją projektów innowacyjnych²⁴⁸.

Województwo opolskie nie posiada wewnętrznego instrumentu finansowego przeznaczonego na skuteczne wspieranie rozwoju innowacyjności - w ostatnich latach bazuje się na środkach pochodzących z funduszy Unii Europejskiej oraz środkach własnych podmiotów gospodarczych, wprowadzających innowacje w praktykę swoich firm. Systemowe rozwiązanie, oparte na środkach własnych, stymulujące rozwój innowacyjności pozwalałoby na bezpośrednie wspieranie tego typu przedsięwzięć w przyszłości. W regionie brakuje również funduszy podwyższonego ryzyka (venture capital), które jak wskazują doświadczenia innych regionów skutecznie wpływają na zwiększenie poziomu, jakości oraz ilości innowacyjnych inwestycji, usprawniających i unowocześniających substancję materialną i organizacyjną firm a także umożliwiającą wprowadzenie nowych lub ulepszonych produktów przez przedsiębiorstwa. Niedostateczne jest również wsparcie

---

²⁴⁶ Por. Raport końcowy pn. *Analiza wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego (RSI WO) na podstawie realizowanych projektów innowacyjnych*, UNIREGIO Centrum Studiów Regionalnych na zlecenie Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki, Kraków grudzień 2010 r., s. 3-5.

²⁴⁷ J.Charkiewicz, W.Dziemianowicz, P.Błajet, N.Baczyńska, A.Smolik, *Analiza stanu innowacyjności województwa opolskiego*, Geoprofit, Warszawa, grudzień 2010, s. 40.

²⁴⁸ Por. Raport końcowy pn. *Ocena beneficjentów ostatecznych Działania 2.6 ZPORR z rekomendacją do wdrażania Działania 8.2 PO KL w województwie opolskim*, OPINIA Agencja Badań Rynku na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Opole grudzień 2008 r., s. 119-120.

opolskiej nauki; działania oddolne w tej materii mogą budować przewagę konkurencyjną regionu, szczególnie jeśli ukierunkowane będą na integrację środowiska, podnoszenie jakości kapitału ludzkiego, odpowiednią promocję, rozwijanie przedsiębiorczości akademickiej, unowocześnianie laboratoriów, czy włączanie kontaktów z przedsiębiorcami w proces dydaktyczny poprzez praktyki studenckie. W dalszym ciągu należy wspierać biznes poprzez skuteczne zachęcanie przedsiębiorców do konkurowania opartego o wiedzę, i jakość świadczonych usług, ponieważ jest to istotna zmienna wpływająca na decyzje konsumenckie na Opolszczyźnie. Szczegółowymi zagadnieniami, w tym kontekście, są możliwości jakie daje funkcjonowanie inkubatorów przedsiębiorczości, parków technologicznych, aniołów biznesu, brokerów innowacji, ale również finansowanie staży w przedsiębiorstwach pracowników naukowych uczelni i jednostek badawczo – rozwojowych, oraz finansowanie projektów realizowanych przez naukowców i studentów dla przedsiębiorców – zamawiane prace magisterskie, doktorskie. Istnieje konieczność zwiększania środków na innowacje, przy czym najważniejszym wyzwaniem jest pobudzenie kapitału prywatnego do podejmowania wysokiego ryzyka w przedsięwzięciach innowacyjnych, środki publiczne natomiast powinny być ukierunkowane na zniwelowanie precyzyjnie sformułowanych barier w rozwoju innowacyjności.

Wyzwaniem dla regionów jest modyfikacja obecnego podejścia do innowacji, postrzeganej wyłącznie przez pryzmat badań i rozwoju technologicznego. W szerszym ujęciu, innowacje należy traktować także jako transfer wiedzy²⁴⁹ i jej wykorzystanie na rzecz zwiększenia konkurencyjności regionów. Istotną rolę w tym zakresie odgrywają także bezpośrednie inwestycje zagraniczne (BIZ/FDI). Przyczyniają się one nie tylko do wzrostu poziomu zatrudnienia, ale są także źródłem transferu nowych technologii oraz dyfuzji zagranicznych innowacyjnych doświadczeń. Dlatego niezwykle ważne jest wspieranie wszelkich działań na poziomie regionalnym, które przyczynią się do zwiększenia napływu prorozwojowych inwestycji zagranicznych o znaczeniu strategicznym dla rozwoju gospodarki regionu.

Konkludując, sfera badawczo-rozwojowa w woj. opolskim wymaga dokapitalizowania, wsparcia organizacyjnego i zachęcających do inicjatyw na tym polu działań. Konieczne jest zwiększenie aktywności inwestycyjnej sektora przedsiębiorczości w sferze innowacji. Zdecydowanie niewystarczający jest potencjał instytucji wspierających rozwój innowacji i transfer wiedzy w regionie. Wskazana grupa czynników stanowi o niskim poziomie innowacyjności gospodarki województwa opolskiego.

---

²⁴⁹ Na podstawie: *Przeglądy terytorialne OECD. Polska*, OECD, 2008, s. 21.

7.2. PROBLEM DEPOPULACJI²⁵⁰

Wszystkie badania oraz długookresowe opracowania prognostyczne zgodne są co do oceny tendencji zmian demograficznych w województwie opolskim (m.in. analizy i prognozy ONZ, służb statystyki publicznej, instytutów naukowych). **Obserwowany i przewidywany spadek liczby ludności, przy jednoczesnym narastającym starzeniu się populacji, nowych wzorcach postaw i zachowań prokreacyjnych, tworzą nową sytuację na rynku pracy i w innych obszarach rzeczywistości społeczno-gospodarczej.** Diagnoza pozwala postawić tezę, iż proces demograficzny, jak się wydaje prawie nieuchronny, powoduje przekształcanie się ludności regionu w zbiór ludzi starszych, mniej aktywnych zawodowo, obciążonych chorobami, z niskimi udziałami nie tylko dzieci i młodzieży, ale także ludności w wieku średnim²⁵¹.

Zmiany w strukturze ludności regionu implikują konieczność rozpoznania potrzeb, nie tylko w ujęciu krótkookresowym, ale przede wszystkim długookresowym. Koniecznym jest przygotowanie regionu na istotne zmiany, tak aby warunki życia wszystkich grup społecznych były na odpowiednim poziomie, a ich potrzeby rozpoznane i spełnione (wzrost udziału grupy osób w wieku poprodukcyjnym tworzy pole do rozwoju tzw. srebrnej gospodarki). **Kwestie depopulacyjne realnie wpływać będą na społeczeństwo oraz gospodarkę regionu – kształtować będą sytuację zarówno w ochronie zdrowia, edukacji, infrastrukturze, popycie na towary i usługi, jak i na rynku pracy.** Procesy demograficzne, wraz z procesami migracyjnymi, tworzą i tworzyć będą problemy na zróżnicowanych rynkach oraz w różnych obszarach.

W regionie opolskim, problem depopulacji ma i będzie mieć bardziej ekspresyjny charakter, co wywoła istotne skutki, nie tylko w wymiarze społecznym, ale i ekonomicznym²⁵². Kwestia depopulacji - wyludniania się regionu – staje się tym samym jednym z głównych obszarów problemowych, rzutującym na obecny i przyszły rozwój województwa opolskiego. Problem ten wynikać będzie zarówno z ujemnego przyrostu naturalnego (w tym gwałtownego spadku dzietności), jak i ujemnego salda w zakresie ruchu migracyjnego ludności.

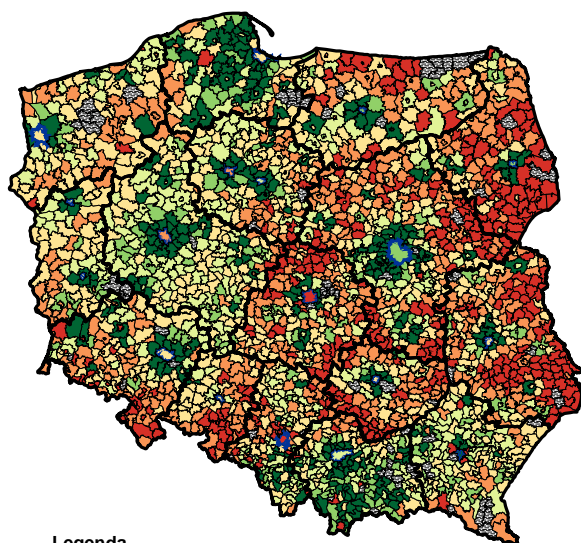
---

²⁵⁰ Znaczna część niniejszego rozdziału przygotowana została w oparciu o oficjalne dane rejestrowe i spisowe. Ogólny wyraz prezentowanej fotografii i prognozy demograficznej wskazuje, iż województwo opolskie w ostatnich latach wyludnia się i dalej będzie się wyludniać - najbardziej w Polsce. W opinii prof. R. Jończego, region bezprecedensowo wyludnił się już do ok. 1993 roku, choć nie dowodzą tego dane. Negatywne tendencje obserwuje się już od dłuższego czasu - region nie czeka na nie, gdyż zjawiska te już wystąpiły i nadal występują. Teza ta znajduje m.in. potwierdzenie w badaniach prowadzonych przez autora w 2006 roku na próbie 55 losowo wybranych wsi (prognoza oparta na danych statystyki publicznej wskazała, iż liczba mieszkańców tych miejscowości zmniejszy się z 31,3 tys. osób w 2002 roku do 29,0 tys. w 2030 roku; jak jednak wskazały badania, już w 2006 roku liczba mieszkańców tych miejscowości wyniosła zaledwie 24,2 tys. osób, przy czym ubytki dokonały się jeszcze zanim przygotowano prognozę).

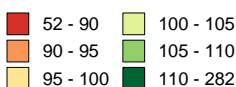
²⁵¹ „Mechanizmy zaradcze względem problemów na rynku pracy w województwie opolskim – analiza w oparciu o przeprowadzone badania oraz wiedzę ekspercką”, PIN-Institut Śląski, Opole 2010.

²⁵² Jw.

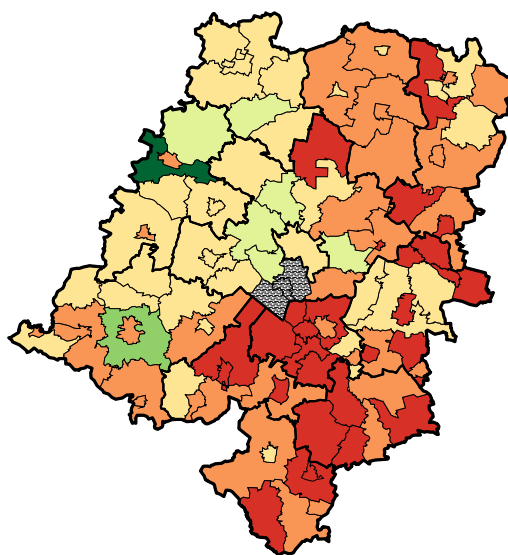
Mapa 16. Depopulacja²⁵³ w Polsce wg gmin w latach 1995-2010 (1995=100)

Legenda

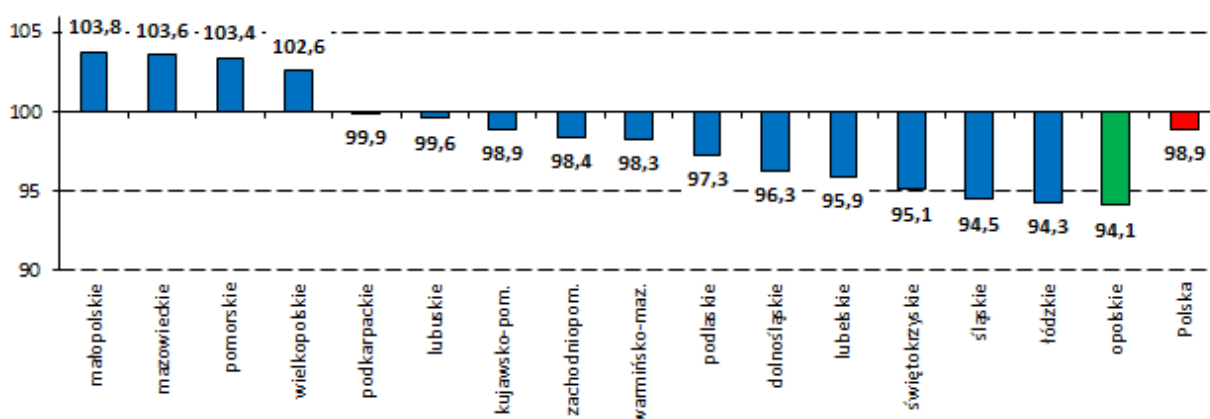

Mapa 17. Depopulacja w woj. opolskim wg gmin w latach 1995-2010 (1995=100)

Źródło: opracowanie własne UMWO na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie

Kwestia depopulacji stanowi problem niemal wszystkich gmin w województwie opolskim. W ciągu ostatnich kilkunastu lat (1995-2010) jedynie w kilku z nich obserwowano wzrost liczby mieszkańców. **Sz szczególnie niekorzystną sytuację odnotowano w gminach powiatów kędzierzyńsko-kozielskiego, krapkowickiego, głubczyckiego, strzeleckiego i prudnickiego. Dodatkowo – w każdym z powiatów regionu, spadek liczby mieszkańców był głębszy aniżeli średnio w kraju. Tak niekorzystne kształtowanie się procesów demograficznych spowodowało, iż to właśnie w Opolskiem kwestia depopulacji osiągnęła największe rozmiary. W żadnym innym województwie nie obserwowano bardziej niekorzystnej sytuacji. W latach 1995-2010 populacja regionu zmniejszyła się o 5,9% względem spadku o 1,1% przeciętnie w kraju²⁵⁴.**

Wykres 57. Depopulacja w Polsce wg województw w latach 1995-2010 (1995=100)

²⁵³ Depopulacja w niniejszym rozdziale oznacza zmianę liczby ludności w latach 1995-2010.

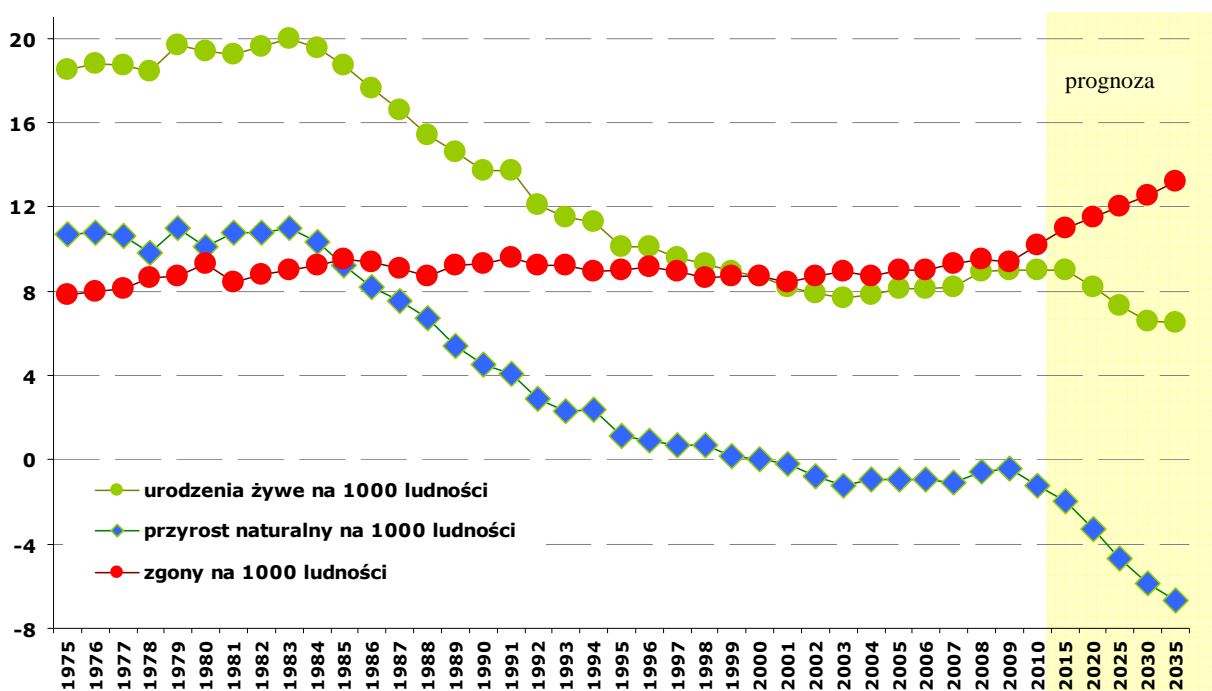
²⁵⁴ Analiza danych zastanych wskazuje, iż w latach 1976-2005 na terytorium województwa opolskiego, w granicach sprzed reformy administracyjnej, odnotowano przyrost liczby mieszkańców o 0,7%.

7.2.1. Ujemny przyrost naturalny jako czynnik osłabiający endogeniczny potencjał regionu

Województwo opolskie jest regionem, w którym kwestia ujemnego przyrostu naturalnego, znacząco kształtuje jego wewnętrzny potencjał. Spadek liczby urodzeń, zarówno w ujęciu względnym, jak i bezwzględnym, został zapoczątkowany już na początku lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku (na okres ten przypadają ostatnie lata echa wyżu demograficznego z lat pięćdziesiątych). Problemem jest nie tylko sam spadek (falowanie wyżów i niżów jest zjawiskiem naturalnym), ale przede wszystkim jego drastyczny wymiar. **Jeszcze w latach osiemdziesiątych, na każdy tysiąc mieszkańców, rodziło się w Opolskiem około dwadzieścioro dzieci, podczas gdy obecnie nie więcej niż dziewięcioro-dziesięcioro. Projekcje demograficzne nie dają powodów do optymizmu – będzie jeszcze gorzej.** Teza ta wynika z kilku, w dużej części nakładających się kwestii:

- prognozowanego spadku ludności w wieku zdolności rozrodczej,
- prognozowanego przejścia populacji regionu w kierunku wzrostu udziału ludności w wieku poprodukcyjnym,
- aktualnych postaw oraz zachowań prokreacyjnych (opisywanych między innymi przez niskie współczynniki płodności, czy średni wiek matek w chwili rodzenia dzieci).

Na obraz ten nakłada się także kwestia zgonów, również wykazująca tendencję wzrostową. Kwestie te bezpośrednio rzutują na problem przyrostu rzeczywistego, co w powiązaniu z ujemnym saldem migracyjnym, prowadzi w konsekwencji do spadku populacji regionu, sytuacji bardzo niekorzystnej dla jego dalszego rozwoju, zarówno w sferze społecznej, jak i makroekonomicznej.

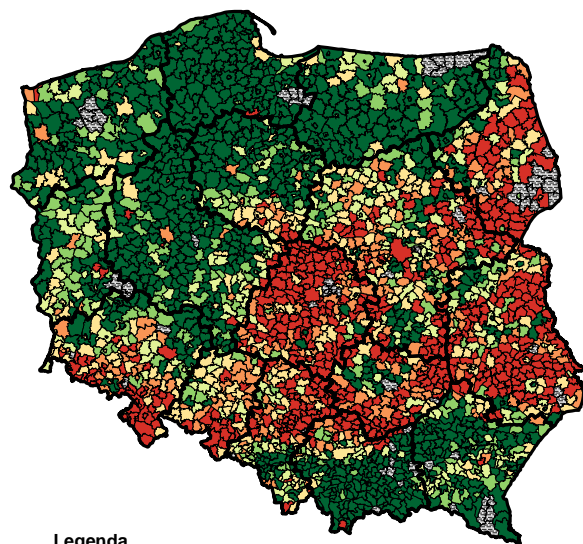

Wykres 58. Przyrost nat., urodzenia oraz zgony na 1000 ludności w woj. opolskim w latach 1975-2035 (w ‰)

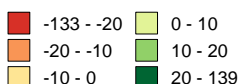
Pomimo, iż kwestia ujemnego przyrostu naturalnego (nadwyżki zgonów nad urodzeniami) jest kwestią problemową dla całego kraju, to dla województwa opolskiego nabiera ona bardzo istotnego znaczenia, biorąc zwłaszcza pod uwagę fakt, że są województwa, które w ostatnich latach odnotowały dodatni przyrost naturalny. Tym

samym nie jest to zjawisko powszechne dla całego kraju, przynajmniej biorąc pod uwagę ostatnie kilka lat.

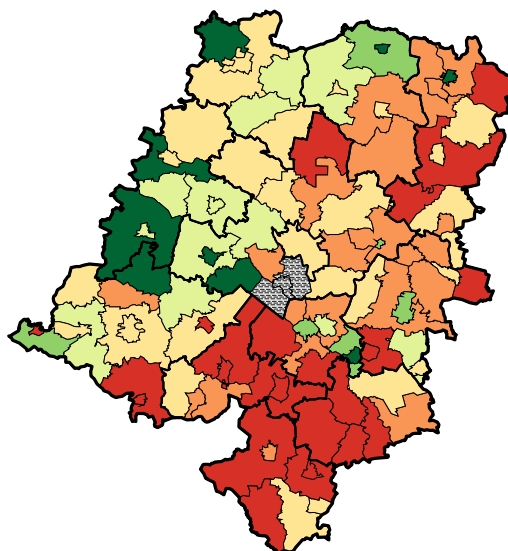
Mapa 18. Przyrost naturalny na tysiąc mieszkańców w Polsce wg gmin w latach 1995-2009 (w promilach)

Legenda

Mapa 19. Przyrost naturalny na tysiąc mieszkańców w woj. opolskim wg gmin w latach 1995-2009 (w promilach)

Źródło: opracowanie własne UMWO
na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie

Również poziom urodzeń, mierzony wielkością właściwych wskaźników (dzietność, reprodukcja), wykazuje jeden z najniższych stanów w kraju, co oznacza w praktyce, że w regionie wystąpił jeden z najniższych poziomów urodzeń w skali całego świata (w ujęciu względnym). Utrzymanie się takiej sytuacji prowadzi do stanu całkowitego braku możliwości prostej reprodukcji ludności. Wskazaną tezę udowadnia co najmniej kilka współczynników, w tym: współczynnik dzietności, płodności, reprodukcji brutto czy dynamiki demograficznej.

Pierwszy z nich określający liczbę urodzonych dzieci przez kobietę w wieku rozrodczym (15-49 lat, w ciągu całego okresu) nie daje powodów do optymizmu. W 2009 r. dzietność kobiet w woj. opolskim była najniższa spośród wszystkich województw (1,15 względem 1,40 w Polsce). W tym miejscu trzeba nadmienić, że o zastępowalności pokoleń mówić możemy, gdy wskaźnik ten wyniesie 2,10-2,15, do czego jak widać nam daleko. Równocześnie, bardzo niekorzystnie prezentują się współczynniki płodności kobiet (urodzenia żywe na 1000 kobiet w wieku 15-49 lat), które na Opolszczyźnie są niższe od średniej dla Polski we wszystkich grupach wiekowych. Dodatkową, negatywną cechą tego zjawiska jest fakt, iż jest to proces stały (niższe współczynniki płodności dla regionu w stosunku do średniej krajowej ustalono także dla całej dekady lat dziewięćdziesiątych). **W tym miejscu trzeba nadmienić, iż niska płodność kobiet jest charakterystyczna dla wszystkich powiatów województwa – w każdym z nich wskaźnik jest niższy aniżeli przeciętnie w kraju (2009 rok).** W przekroju regionu najwyższa płodność występuje w powiecie brzeskim, namysłowskim, głubczyckim, a najniższa w krapkowickim, strzeleckim i przede wszystkim opolskim.

Powodów niskiej dzietności w województwie opolskim jest dość dużo, część z nich jest zbieżna z problemami obserwowanymi także w innych województwach. Do najważniejszych z nich należy zaliczyć:

- **Efekt statystyczny.**

„Poprzez nierejestrowaną emigrację stałą powstały deformacje w strukturze wieku wyrażające się w całym regionie (ale zwłaszcza w części „autochtonicznej”) małym udziałem ludności w wieku produkcyjnym i dużym udziałem ludności w wieku poprodukcyjnym. Mając na uwadze fakt, iż grupę emigrantów zawieszonych w ok. 80-85% stanowią osoby w wieku produkcyjnym, to **faktyczny udział osób w wieku produkcyjnym w regionie jest niższy od rejestrowanego**. „Skutkiem” opisywanej emigracji jest też rejestrowana niska dzietność kobiet, co wynika z faktu, że liczby rodzonych dzieci są odnoszone do liczby kobiet zameldowanych, a z tych znaczna część mieszka od dawna za granicą. W praktyce powoduje to, że ciągle niewymeldowani z Polski emigranci nie wykazują w kraju przyrostu naturalnego. Kobiety ciągle jeszcze zameldowane (także) w Polsce rodzą dzieci, ale dzieci te są rejestrowane jedynie w kraju zamieszkania, najczęściej w Niemczech. Warto przy tym dodać, choć to niejako odrębna kwestia, że badania prowadzone na obszarach wiejskich dowiodły, iż na obszarach wiejskich zachodu regionu występują znaczne ubytki kobiet w wieku 26-45 lat których w tym przedziale wiekowym jest tam znacznie o 15-22% mniej niż mężczyzn. To spowodowane jest głównie migracją kobiet do miast i poakcesyjną migracją zagraniczną. Większa podatność kobiet do opuszczania obszarów wiejskich zachodniej części regionu wynika z trudniejszych tam warunków życia i zatrudnienia”²⁵⁵.

- **Nieadekwatne do potrzeb warunki mieszkaniowe lub niesamodzielność mieszkaniowa.**

Badania Eurostatu wskazują, iż w Unii Europejskiej 46% osób w wieku od 18 do 34 lat wciąż mieszka z rodzicami. Przeciętnie w Polsce wskaźnik samodzielności mieszkaniowej jest o ok 10 pp gorszy. W krajach o relatywnie wysokim wskaźniku dzietności udział mieszkających z rodzicami jest zdecydowanie niższy (np. w Danii, czy Szwecji). Jedną z istotnych barier w tym kontekście jest bardzo wysoki koszt zakupu mieszkań, nieadekwatny do możliwości finansowych wielu Polaków.

- **Wysokie, bezpośrednie koszty posiadania dzieci.**

Jak wyliczyli analitycy Centrum im. Adama Smitha szacunkowy koszt wychowania jednego dziecka w Polsce, do osiągnięcia dwudziestego roku życia, w 2008 r. ²⁵⁶ wyniósł około 160 tys. zł, dwójki dzieci 280 tys. zł, a trójki aż 376 tys. zł. W 2011 r. ²⁵⁷ koszt ten zwiększył się już do 190 tys. zł w przypadku pierwszego dziecka, do 322 tys. zł w przypadku dwójki dzieci i do 436 tys. zł w przypadku trójki dzieci. Wskazane szacunki są kalkulacją kosztów minimalnych.

- **Ograniczony dostęp do publicznych placówek opiekuńczych (niewystarczająca w stosunku do potrzeb liczba jednostek wspierających proces wychowywania dzieci)**

---

²⁵⁵ Prof. R. Jończy: „Opinia na temat sytuacji demograficznej w województwie opolskim uwzględniająca nierejestrowaną zagraniczną emigrację definitywną i migrację zarobkową (okresową i wahadłową)”, Opole 2011, materiał powielony.

²⁵⁶ „Koszt wychowania dzieci w Polsce a podnoszenie podatków pośrednich”, Centrum im. Adama Smitha, Warszawa 2008.

²⁵⁷ Za Polską Agencją Prasową

lub wysokie koszty opieki w placówkach niepublicznych.

Dane OECD i Eurostatu²⁵⁸ wskazują, iż w Polsce zaledwie 3% dzieci w wieku do lat 3 objętych jest opieką instytucjonalną, a współczynnik dzietności ogólnej kształtuje się na poziomie około 1,4. W krajach, w których opieka instytucjonalna jest bardziej rozwinięta dzietność jest relatywnie wyższa i dla przykładu wynosi:

- w Islandii 2,2 przy wskaźniku opieki instytucjonalnej w wysokości 41%,
- w Irlandii 2,1 przy wskaźniku opieki instytucjonalnej w wysokości 20%,
- we Francji 2,0 przy wskaźniku opieki instytucjonalnej w wysokości 41%,
- w Wielkiej Brytanii 1,9 przy wskaźniku opieki instytucjonalnej w wysokości 35%,
- w Szwecji 1,9 przy wskaźniku opieki instytucjonalnej w wysokości 63%,
- w Unii Europejskiej 1,6 przy wskaźniku opieki instytucjonalnej w wysokości 28%,
- ... a w województwie opolskim 1,15 przy wskaźniku opieki w wysokości około 4%.

Komplementarnym problemem jest kwestia dostępności do przedszkoli.

- **Przeświadczenie o niemożliwości pogodzenia pracy i macierzyństwa lub rzeczywiste problemy z tym związane.**

Jak wskazują badania Instytutu Badań Strukturalnych w Warszawie „wpływ małych dzieci na szanse zatrudnienia kobiet w Polsce jest jednoznacznie negatywny. Szanse na podjęcie pracy są ceteris paribus najniższe dla kobiet w ciąży oraz kobiet z najmłodszymi dziećmi, tj. dziećmi poniżej 3 roku życia. Już 7 miesięcy przed urodzeniem dziecka kobiety mają dwukrotnie mniejsze szanse na podjęcie pracy niż kobiety nie posiadające dzieci i ich nie oczekujące. Prawdopodobieństwo bycia osobą zatrudnioną maleje wraz z trwaniem ciąży i osiąga najniższy poziom po urodzeniu dziecka. Od około 5 miesiąca życia dziecka szanse kobiet na podjęcie pracy zaczynają wzrastać. Ta tendencja wzrostowa utrzymuje się przez następne 2,5 roku, po czym ulega zatrzymaniu. Należy jednak zauważyć, że prawdopodobieństwo podjęcia pracy wśród matek jednego dziecka w wieku lat 3 są aż dwukrotnie niższe niż wśród kobiet bezdzietnych o podobnych charakterystykach. Posiadanie dwójki dzieci, w tym najmłodszego w wieku 3 lat, zmniejsza szanse na zatrudnienie o dodatkowe 35 proc. Posiadanie małego dziecka nie tylko zmniejsza szanse na podjęcie pracy, ale obniża także szanse na utrzymanie się w zatrudnieniu. Ryzyko wyjścia z zatrudnienia rośnie stopniowo od momentu rozpoczęcia ciąży i osiąga swoje maksimum dla kobiet z czteromiesięcznymi dziećmi”²⁵⁹.

- **Przedkładanie kariery zawodowej nad życie rodzinne.**

Równie nieoptymistycznie rysuje się sytuacja w kontekście **współczynnika reprodukcji brutto**, czyli w uproszczeniu wskaźnika wskazującego liczbę córek rodzonych przeciętnie przez kobietę w wieku rozrodczym. W 2009 r. współczynnik ten wyniósł zaledwie 0,541 względem 0,678 przeciętnie w Polsce i co istotne, był najniższy spośród wszystkich województw. W województwie opolskim jedynie powiat namysłowski przekroczył średnią krajową (na drugim biegunie plasował się powiat oleski).

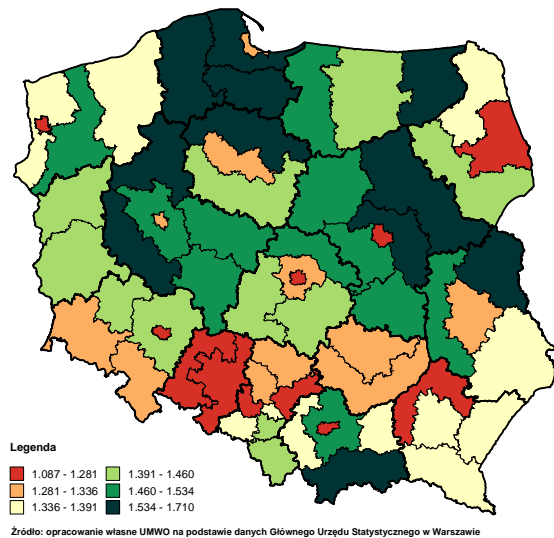
---

²⁵⁸ za 2009 rok

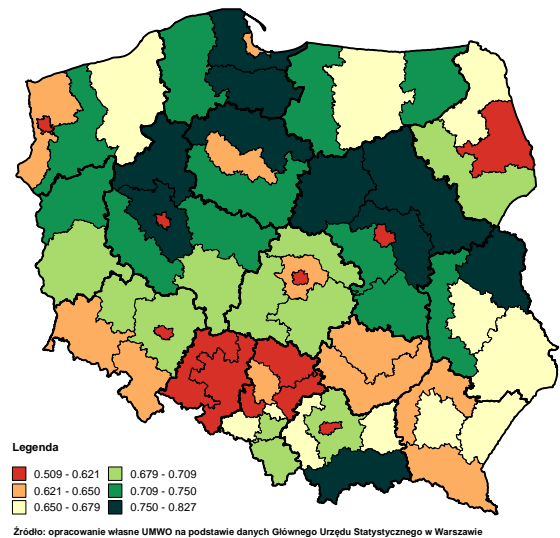
²⁵⁹ Za: „Zatrudnienie w Polsce 2008. Praca w cyklu życia” pod redakcją dr. M. Bukowskiego, Instytut Badań Strukturalnych w Warszawie, Reytech w Warszawie, Warszawa 2010, str. 116.

Mapa 20. Współczynnik dzietności ogólnej w Polsce wg podregionów (2009)

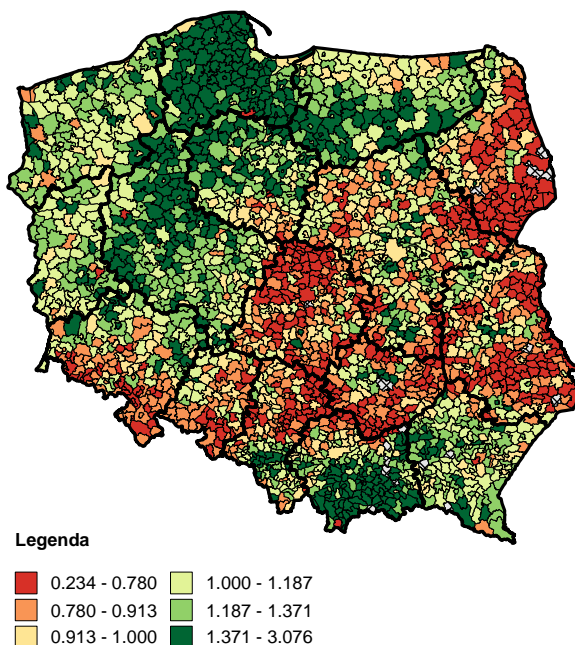

Mapa 21. Współczynnik reprodukcji brutto w Polsce wg podregionów (2009)

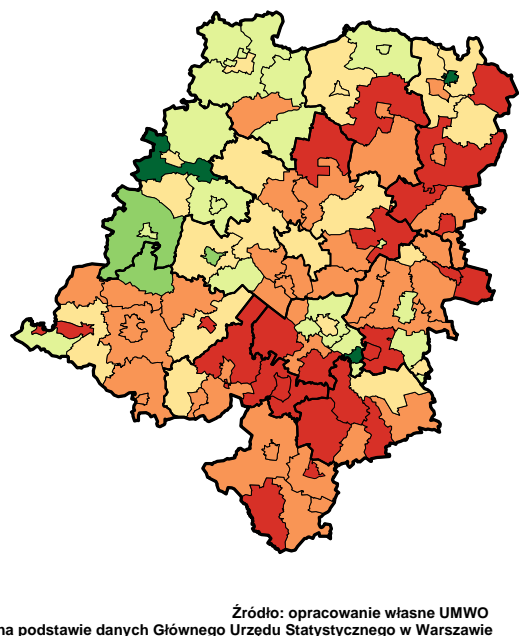

Nie mniejszą wartość poznawczą, również alarmującą, wnosi **współczynnik dynamiki demograficznej**, czyli stosunek urodzeń żywych do liczby zgonów w danym okresie. W latach 1995-2009 wskaźnik ten wyniósł dla woj. opolskiego zaledwie 0,975 wobec 1,037 średnio w kraju. Nawet skracając wskazany okres do lat 2005-2009, sytuacja jawi się jako bardzo niekorzystna (0,914 względem 1,042 w Polsce).

Mapa 22. Współczynnik dynamiki demograficznej w Polsce wg gmin w latach 2005-2009

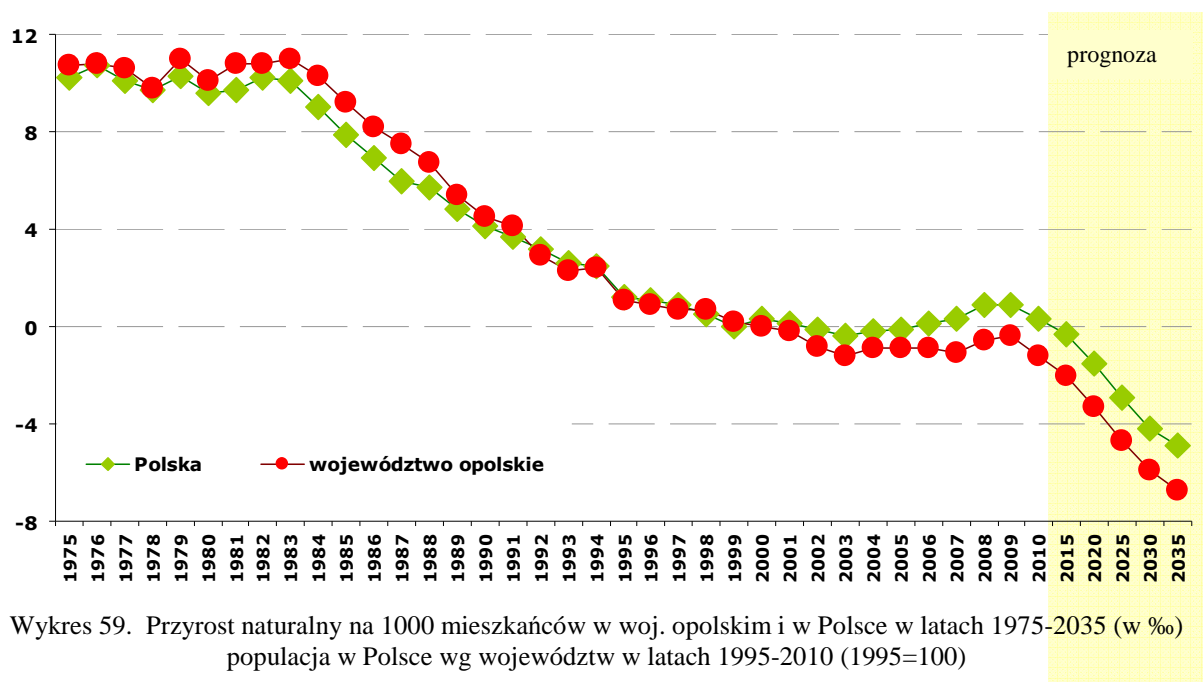

Mapa 23. Współczynnik dynamiki demograficznej w woj. opolskim wg gmin w latach 2005-2009

Wykonana prognoza ludności województwa opolskiego w wersji biologicznej daje jednoznacznie negatywny obraz, na którego horyzoncie pojawia się **widmo katastrofy demograficznej**. Perspektywa zmian uwarunkowań procesu reprodukcji wskazuje, iż **zmiana**

wskaźników przyrostu naturalnego w kierunku wzrostowym jest bardzo mało prawdopodobna. Styl życia, otwarte rynki pracy, rozwody, związki kohabitacyjne nie są bowiem stymulantami prokreacyjnymi, co przyczyniać się będzie do dalszego spadku liczby mieszkańców w województwie opolskim.

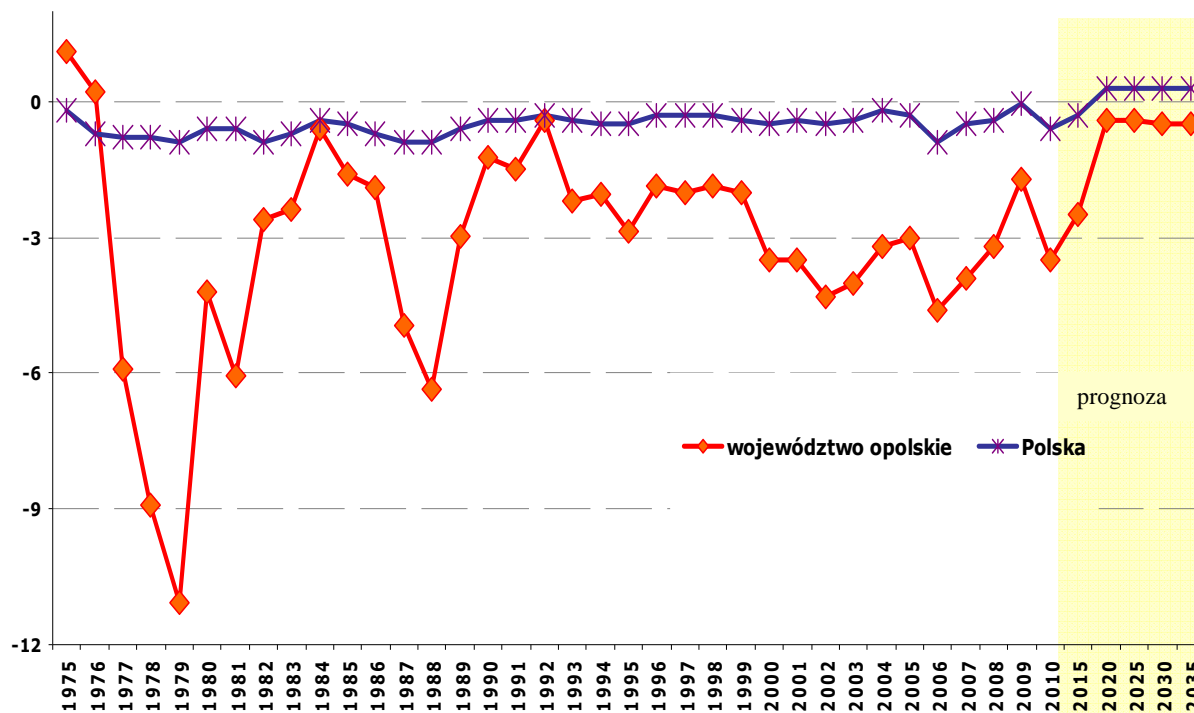
Wykres 59. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w woj. opolskim i w Polsce w latach 1975-2035 (w %) populacja w Polsce wg województw w latach 1995-2010 (1995=100)

7.2.2. Niekorzystne trendy w zakresie ruchu migracyjnego ludności

Migracje zagraniczne i wewnętrzne (krajowe) współdecydują o całkowitym bilansie ludności danego obszaru. Saldo migracji stanowi drugą, obok salda urodzeń i zgonów, główną składową przyrostu rzeczywistego na danym obszarze. Migracje, zarówno stałe, jak i sezonowe, stanowią też istotny czynnik powodujący zaburzenia w ruchu naturalnym ludności (m.in. spadek liczby urodzeń, dzietności, obniżenie poziomu liczby zawieranych małżeństw, rosnąca liczba rozwodów itd.)²⁶⁰.

Od wielu lat woj. opolskie charakteryzuje się ujemnym wskaźnikiem salda migracji, znacząco odbiegającym – in minus - od przeciętnej sytuacji w kraju. Na podstawie danych źródłowych (por. wykr. 60) można jednoznacznie ustalić iż województwo opolskie ma jeden z najmniej korzystnych poziomów wielkości salda migracji w ujęciu względnym – zarówno migracji ogółem, jak i migracji zagranicznych. Oznacza to, iż region opolski traci migracyjnie ludność na każdym kierunku migracji – zagranicznym i krajowym.

²⁶⁰ Wśród licznych, negatywnych konsekwencji natury demograficzno-społecznej wynikających z migracji w regionie opolskim, szczególnie często wskazuje się na osłabienie związków rodzinnych. Prowadzi ono do zanikania właściwych więzi pomiędzy rodzicami i dziećmi, niejednokrotnie nawet do separacji małżonków bądź rozwodów. Na skutek długotrwałych wyjazdów zmienia się ponadto model funkcjonowania rodziny, coraz powszechniej opartej na trwałej i dodatkowo usankcjonowanej społecznie nieobecności jednego lub nawet obojga rodziców, a co za tym idzie coraz liczniejszej grupie dzieci wychowywanej bez udziału rodziców. W świetle badań przeprowadzonych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, zjawisko eurosieroctwa obejmuje w regionie około 10 tysięcy dzieci, z czego najwięcej w powiecie opolskim ziemskim, nyskim oraz krapkowickim. Niemal we wszystkich przypadkach (91,4%) problem związany był z nieobecnością jednego z rodziców. Dla niecałych 10% spośród 10 tysięcy dzieci, kwestia wiązała się z nieobecnością w kraju obojga rodziców. Wyniki badań wskazują, iż wyjazdy za granicę wywierają wpływ na kontakty z dzieckiem; 25% badanych migrujących wskazuje, że wpływ ten jest negatywny.

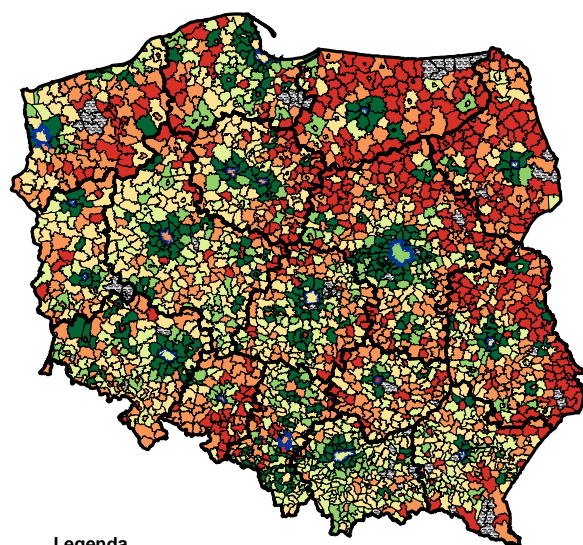
Wykres 60. Saldo migracji na 1000 mieszkańców w woj. opolskim i w Polsce w latach 1975-2035 (w ‰)

Zjawisko migracji jest jednym z elementów bezpośrednio rzutujących na możliwości rozwojowe regionu. Ujemne saldo uznawane może być za jedną z bardziej wiarygodnych opinii na temat możliwości rozwojowych, zarówno osobistych, jak i zawodowych na danym obszarze – oczywiście przy założeniu, że dysponujemy wiarygodnymi, kompleksowo ujmującymi dane zjawisko danymi, zarówno jakościowymi i ilościowymi. Już w tym miejscu należy zasygnalizować, iż wszelkie informacje pochodzące z systemu statystyki publicznej obejmują tylko formalnie zarejestrowane ruchy ludności, tzn. zameldowania i wymeldowania, które zgłoszono, a nie te, które rzeczywiście podjęto. **Należy pamiętać, że posługując się statystycznymi materiałami źródłowymi - pochodzącymi z bieżącej rejestracji - możemy jedynie ocenić podstawowe kierunki i tendencje, nie zaś faktyczny rozmiar migracji. W związku z faktem, iż nieco odmienną formę – w przypadku województwa opolskiego – mają migracje wewnętrzne i zagraniczne, w niniejszej diagnozie potraktowano je osobno.**

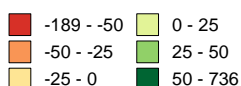
Na najwyższym poziomie uogólnienia, obejmującym swoim zakresem obie formy migracji, widzimy, iż województwo opolskie należy do regionów mocno dotkniętych zjawiskiem przemieszczania się ludności. W ostatnich kilkunastu latach jedynie kilka obszarów w regionie zanotowało dodatnie saldo migracji – to głównie obszary wiejskie wokół miasta Opola, Brzegu oraz Nysy. Warto zwrócić uwagę, że ludność w wyniku migracji traciły także miasta, w tym stolica województwa (mapy 24-25).

Już w tym miejscu trzeba zastrzec, iż województwo opolskie to region, który wyróżnia nie tylko zjawisko migracji międzywojewódzkich, ale przede wszystkim migracji zagranicznych, dlatego też istotną część diagnozy poświęcono temu zagadnieniu. Zjawisko wysokich migracji zagranicznych jest również charakterystyczne dla części województwa śląskiego, co wynika w dużej mierze z kontekstu etnicznego (mapy 26-27).

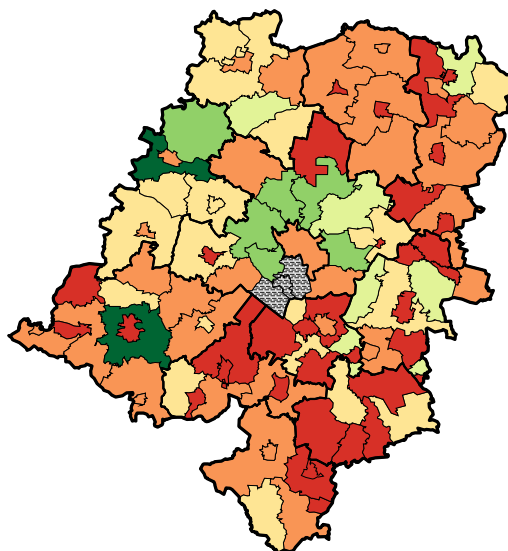
Mapa 24. Saldo migracji na tysiąc mieszkańców w Polsce wg gmin w latach 1995-2009 (w promilach)

Legenda

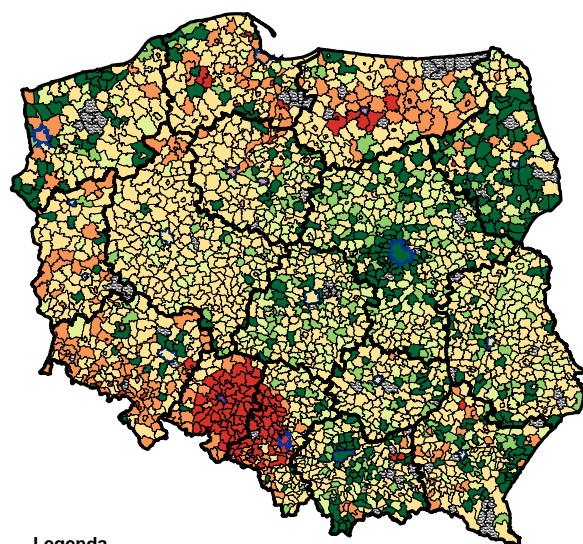

Mapa 25. Saldo migracji na tysiąc mieszkańców w woj. opolskim wg gmin w latach 1995-2009 (w promilach)

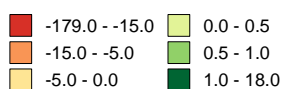

Źródło: opracowanie własne UMWO
na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie

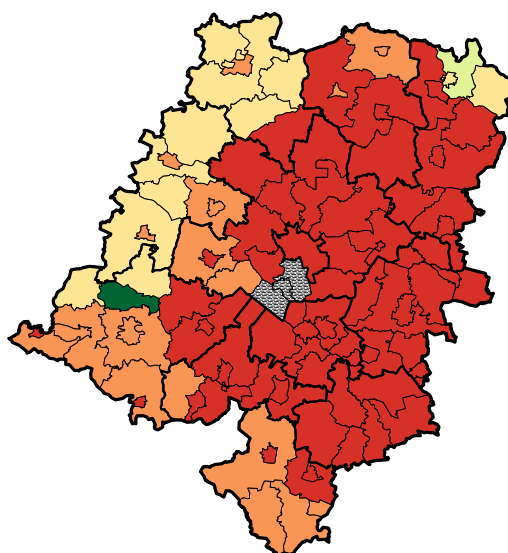
Mapa 26. Saldo migracji zagranicznych na tysiąc mieszkańców w Polsce wg gmin w latach 1995-2009 (w promilach)

Legenda

Mapa 27. Saldo migracji zagranicznych na tysiąc mieszkańców w woj. opolskim wg gmin w latach 1995-2009 (w promilach)

Źródło: opracowanie własne UMWO
na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie

7.2.2.1. Migracje wewnętrzne

Jeśli migracje zewnętrzne i ich znaczenie dla rozwoju regionu jest stosunkowo dobrze rozpoznane, to kwestię oddziaływania migracji wewnątrz krajowych i międzyregionalnych należy uznać za zdecydowanie niedocenianą. Analiza wyników badań prowadzonych przez służby statystyki publicznej – zarówno w monitoringu bieżącym, jak i periodycznym (wyniki narodowych spisów powszechnych) wskazuje na występowanie zjawisk o istotnym znaczeniu dla rozwoju przynajmniej niektórych regionów. W takim kontekście województwo opolskie traci ludność zarówno w wymianie zagranicznej, jak i w wyniku migracji do pozostałych regionów Polski. Wprawdzie w ostatnich kilkunastu latach saldo migracji wewnętrznych województwa opolskiego było ujemne, jednak dla innych regionów znaczenie tego czynnika było większe.

Główny **obszar napływu** ludności do województwa opolskiego stanowią ościenne regiony. W latach 2007-2010, w ujęciu bezwzględnym, w przekroju wg powiatów, najwięcej ludzi przeprowadziło się do województwa opolskiego z Wrocławia (800) i dalej z powiatów: raciborskiego (470), kłodzkiego (304), Gliwic (304), lublinieckiego (282), oławskiego (279), ząbkowickiego (265), gliwickiego (265), wieluńskiego (231) oraz z Zabrza (228). W przekroju wg gmin największy obszar napływu ludności notowano z Wrocławia (800), Gliwic (304), Raciborza (284), Zabrza (228), Bytomia (208), Katowic (184), Oławy (179) oraz Częstochowy (129).

Tabela 29.

Zameldowania do woj. opolskiego z innych województw wg powiatów w latach 2007-2010 (w osobach)

Wyszczególnienie	Suma zameldowań do woj. opolskiego w latach 2007-2010	Lata			
		2007	2008	2009	2010
Powiat m. Wrocław	800	230	178	183	209
Powiat raciborski	470	121	112	125	112
Powiat kłodzki	304	67	89	74	74
Powiat m. Gliwice	304	86	70	60	88
Powiat lubliniecki	282	85	59	66	72
Powiat oławski	279	73	63	90	53
Powiat ząbkowicki	265	64	70	69	62
Powiat gliwicki	265	63	62	71	69
Powiat wieluński	231	57	45	57	72
Powiat m. Zabrze	228	54	63	56	55

Źródło: dane Urzędu Statystycznego w Opolu

Główny **obszar odpływu (docelowego zameldowania)** ludności z województwa opolskiego stanowią silne ośrodki gospodarcze, główne ośrodki akademickie, a także regiony sąsiednie. W latach 2007-2010 najwięcej mieszkańców wyprowadziło się do Wrocławia (ponad 2 tysiące) i w dalszej kolejności do powiatów: raciborskiego (669), m. st. Warszawa (634), wrocławskiego (427), miasta Krakowa (386), oławskiego (320), lublinieckiego (293), oleśnickiego (223), gliwickiego i Katowic (po 220) oraz do Gliwic (219). W przekroju wg gmin największy odpływ notowano do następujących ośrodków: Wrocław (ponad 2 tysiące), Warszawa (634), Racibórz (426), Kraków (386), Katowice (220), Gliwice (219), Oława (153) i w dalszej kolejności: Zabrze, Częstochowa, Bytom, Bielsko-Biała, Oleśnica i Kobierzyce.

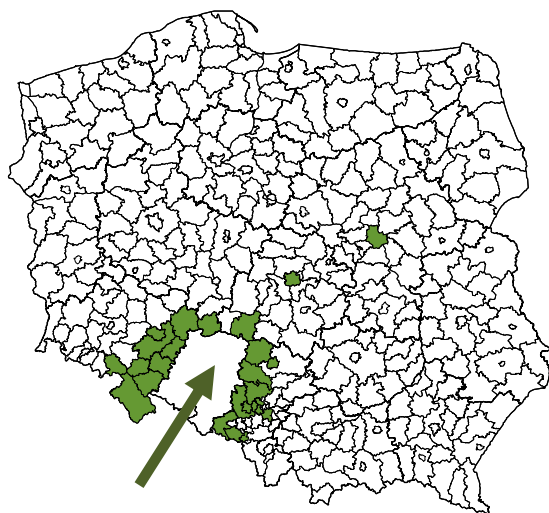
Tabela 30.

Wymeldowania z woj. opolskiego do innych województw wg powiatów w latach 2007-2010 (w osobach)

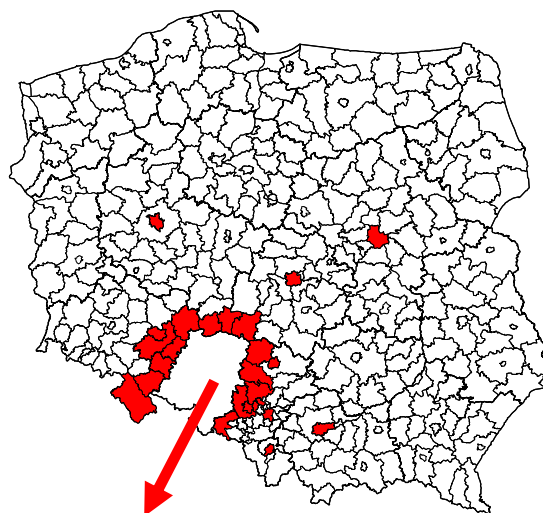
Wyszczególnienie	Suma wymeldowań z woj. opolskiego w latach 2007-2010	Lata			
		2007	2008	2009	2010
Powiat m. Wrocław	2273	602	466	552	653
Powiat raciborski	669	202	128	178	161
Powiat m. st. Warszawa	634	188	150	158	138
Powiat wrocławski	427	108	82	95	142
Powiat m. Kraków	386	119	72	92	103
Powiat oławski	320	78	68	110	64
Powiat lubliniecki	293	82	72	72	67
Powiat oleśnicki	223	64	46	68	45
Powiat gliwicki	220	69	37	57	57
Powiat m. Katowice	220	48	59	56	57

Źródło: dane Urzędu Statystycznego w Opolu

Mapa 28. Główne kierunki napływu ludności do województwa opolskiego w latach 2007-2010

Mapa 29. Główne kierunki odpływu ludności z województwa opolskiego w latach 2007-2010

Jak już wspomniano, opolskie jako region międzymetropolitalny, jest szczególnie zagrożone kumulacją negatywnych efektów skoncentrowanego wzrostu. Jednym z jego przejawów jest intensywny proces „wyplukiwania” relatywnie skromnych zasobów do stosunkowo bliskich i atrakcyjniejszych obszarów metropolitalnych. Szczególnie wyraźnie zjawisko to jest widoczne na przykładzie Wrocławia, dla którego liczba zameldowań z województwa opolskiego jest trzykrotnie wyższa niż liczba wymeldowań z Wrocławia do woj. opolskiego.

Tabela 31.

Saldo migracji (z województwem opolskim) dla wybranych miast i powiatów wg wybranych jednostek terytorialnych w latach 2007-2010 (w osobach)

Lp.	Nazwa powiatu	Saldo migracji	Lata			
			2007	2008	2009	2010
1	miasto Wrocław	-1473	-372	-288	-369	-444
2	powiat wrocławski	-305	-72	-60	-56	-117
3	miasto Katowice	-36	-1	-26	-16	7
4	Powiat gliwicki	45	-6	25	14	12
5	miasto Gliwice	85	27	29	4	25

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Statystycznego w Opolu

„Straty demograficzne, które województwo będzie ponosiło w długim okresie, dotyczyć będą głównie wykształconej młodzieży, która w regionie - wprawdzie atrakcyjnym do zamieszkania - ale małym i posiadającym niewielką ofertę zatrudnienia, ma problemy z zapewnieniem sobie satysfakcjonujących warunków życia. Wynika to w dużej mierze z nadprodukcji absolwentów studiów i niedopasowaniu strukturalnemu na rynku pracy (w ostatnich latach liczba absolwentów studiów w regionie była zawsze zbliżona do liczby urodzeń). **Odływ młodzieży dokonuje się, jak dowodzą badania już na etapie wyboru studiów. Spośród absolwentów opolskich liceów 30-80% zamierza studiować we Wrocławiu a z grupy tej ok. 40% nie zamierza wrócić po studiach do regionu**”²⁶¹.

7.2.2.2. Migracje zagraniczne²⁶²

Rozmiary migracji zagranicznych w województwie opolskim, zarówno definitywnej jak i zarobkowej, nadal mają wyjątkowo duże rozmiary. Oficjalne dane na temat migracji rejestrują jedynie wymeldowania, nie mogą być podstawą do oceny ani migracji definitywnej ani zarobkowej.

W procesach emigracji zagranicznej z województwa oprócz (nieistotnych wobec rzeczywistej skali migracji) wymeldowań na pobyt stały wyróżnić należy kilka różnych rozmiarowo form migracji nierejestrowanych pociągających za sobą różne skutki. Pierwszą z tych form jest nierejestrowana emigracja stała (emigracja zawieszona), obejmująca osoby, które definitywnie opuściły kraj nie dokonując wymeldowania z regionu. Migracja ta, którą w sensie rozbieżności pomiędzy liczbą zameldowanych a mieszkających oceniać można na ok. 105 tys. osób, stanowi ok. 10% ludności województwa. Dokonała się na ogół, już w stosunkowo dalekiej przeszłości, głównie jeszcze w latach osiemdziesiątych i na początku lat dziewięćdziesiątych. Od kilku lat migrację tę zasilają nowi poakcesyjni emigranci stali, którzy w ostatnich kilku latach wyjechali definitywnie za granicę, najczęściej na Wyspy Brytyjskie. Jednocześnie część emigrantów zawieszonych stopniowo się wymeldowuje w wyniku różnych procedur formalnych, np. wymiany dowodów osobistych. Z tego względu liczby wymeldowań nie należy raczej wiązać z liczbą rzeczywistych emigrantów stałych w danym okresie, bo wymeldowania następują z dużym opóźnieniem lub (prawdopodobnie najczęściej) wcale nie następują. Oprócz tej emigracji z regionu dochodzi do masowej emigracji zarobkowej obejmującej wg szacunków ok. 115 tys. osób. Większość (2/3) migrujących zarobkowo stanowią obecnie mieszkańcy miast.

Szacunki dotyczące liczby migrujących z obszaru województwa prowadzą do wniosku, że na obszarze województwa dochodzi do dużej skali migracji zarobkowej, zwłaszcza w miastach. Jeśli założyć, że **skala nierejestrowanej emigracji stałej wynosi 105 tys. osób** i spośród 1 030 tys. osób zameldowanych w województwie zamieszkuje je jedynie 925 tys. osób, to z liczby tej dalsze **115 tys. stanowią osoby korzystające z pracy za**

²⁶¹ Prof. R. Jończy: „Opinia na temat sytuacji demograficznej w województwie opolskim uwzględniająca nierejestrowaną zagraniczną emigrację definitywną i migrację zarobkową (okresową i wahadłową)”, Opole 2011, materiał powielony.

²⁶² Cały niniejszy rozdział stanowi wyciąg z badania zrealizowanego przez prof. Romualda Jończygo wykonanego w ramach projektu pt. „Opolski System Informacji Społeczno-Gospodarczej”. Raport pt. „Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010 oraz ich wpływ na opolski rynek pracy i sferę fiskalną samorządów terytorialnych. Diagnoza i rekomendacje w kontekście rozwoju regionu” jest do pobrania bezpłatnie ze strony internetowej www.osisg.opolskie.pl.

granicą, spośród których ok. 70% to mieszkańcy miast. Przyjąć również należy, że spośród pracujących za granicą obecnie „jedynie”²⁶³ 33,7 tys. stanowi ludność autochtoniczna, a aż 81,3 tys. to ludność polska nie posiadająca podwójnego obywatelstwa.

Zatrudnienie za granicą ma dwie zasadnicze formy: permanentnej pracy za granicą mającej formę długookresową bądź wahadłową (dotyczy to ok. 2/3 migrujących) oraz pracy okresowej lub sezonowej mającej formę komplementarną w stosunku do dochodów uzyskiwanych w kraju lub dotyczącej pracującej w czasie wakacji młodzieży.

Dokonująca się obecnie migracja zarobkowa wykazuje szereg zmian w zakresie swoich cech wynikających zarówno ze zmiany warunków zatrudnienia za granicą, jak i dokonujących się przemian edukacyjnych i aspiracyjnych. Dotyczy to zwłaszcza osób pracujących za granicą stale. Ta nowa poakcesyjna migracja, nieokreślona czasowo, jest dla regionu mniej korzystna niż dokonująca się w przeszłości migracja ludności autochtonicznej mająca dorobkowy charakter i wiążąca się z odciążeniem rynku pracy oraz istotnym pobudzeniem popytu regionalnego.

Migracja obecna, dotycząca w dużej mierze ludności nieposiadającej podwójnego obywatelstwa, obejmuje głównie osoby młode, coraz wyżej wykształcone, często bezdzietne, stanu wolnego, w przypadku których coraz częściej praca za granicą jest ich pierwszą pracą, w odniesieniu do której oceniają warunki zatrudnienia w Polsce.

W przypadku tych migrantów brakuje silnych czynników, które mogłyby ich przyciągnąć z powrotem do kraju. Czynnikami takimi mogłyby być dzieci, małżonkowie, stała praca, mieszkanie, majątek itp., czyli względy, które cechowały na ogół migrantów z lat dziewięćdziesiątych. Brak takich bodźców, więzi, zobowiązań powoduje, że osoby te przyjeżdżają do Polski rzadziej niż inni migranci i w związku z tym transferują do kraju mniejszą część swoich dochodów. Osoby o wymienionych cechach łatwiej też adaptują się za granicą, a nie mając zobowiązań w kraju silniej mogą za granicą zaangażować się w pracę i awans zawodowy, co gorzej rokuje w kwestii ich powrotu do kraju.

7.2.2.2.1. Kluczowe wnioski diagnostyczne i związane z nimi problemy rozwoju województwa

Na podstawie diagnozy dotyczącej poszczególnych form migracji zagranicznej, dokonujących się w tym zakresie zmian, a także generowanych przez procesy migracji skutków, **możliwe jest określenie najważniejszych, związanych z tym procesem problemów, do których należą:**

1. Wyludnienie województwa dotyczące zwłaszcza obszarów wiejskich i peryferyjnych.
2. Niedopasowania pomiędzy popytem a podażą na rynku pracy, wynikające z niedostatecznej (w stosunku do potrzeb) oferty atrakcyjnych miejsc pracy w regionie oraz niedopasowanej do potrzeb rynku pracy struktury zawodowej absolwentów, zwłaszcza uczelni wyższych.
3. Niezrównoważony (dysharmoniczny) rozwój województwa wyrażający się wysokim poziomem życia (dochodów, konsumpcji) i aspiracji ludności a jednocześnie nieadekwatnymi do tego możliwościami zatrudnienia, rozwoju i zarobkowania w regionie.

²⁶³ Udział pracujących za granicą wśród ludności autochtonicznej jest wprawdzie nadal większy niż wśród nieautochtonów ale jest znacznie niższy niż w przeszłości. Kiedy to liczba pracujących za granicą autochtonów wynosiła ok. 60 tys. osób.

W odniesieniu do problemu pierwszego stwierdzić należy, że już dokonane wyludnienie, spowodowane głównie emigracją definitywną, dotyczy zwłaszcza trzech grup ludności: śląskich autochtonów, zwłaszcza urodzonych między 1955 a 1975 rokiem, młodych kobiet w wieku 18-35 lat na obszarach wiejskich i w małych miastach oraz ludności nieautochtonicznej urodzonej między 1975 a 1988 rokiem.

W nawiązaniu do pierwszych dwóch wyszczególnionych problemów, ściśle ze sobą związanych, należy stwierdzić, że **obecnie i w najbliższej przyszłości grupami szczególnie podatnymi na trwale opuszczenie regionu są:**

- osoby już przebywające i stale pracujące za granicą, zwłaszcza nieposiadające w regionie silnych czynników zatrzymujących/przyciągających z powrotem takich jak np. mieszkanie, własna rodzina (zwłaszcza dzieci), dobra praca,
- absolwenci (i przyszli absolwenci) studiów z zawodami niedopasowanymi do potrzeb regionalnego rynku pracy,
- osoby posiadające aspiracje trudno realizowalne zarówno w województwie opolskim jak i w jego stolicy, nie dysponującymi silnie rozwiniętymi ośrodkami wysokich technologii, gospodarczo-finansowymi i usługowymi. Dotyczy to zwłaszcza absolwentów nieprzedsiębiorczych,
- młode kobiety, szczególnie dotknięte trudnościami życia codziennego na obszarach wiejskich i peryferyjnych dysponujących ograniczoną infrastrukturą społeczną i zarazem ograniczoną ofertą miejsc pracy,
- wszystkie osoby posiadające poza miejscem zamieszkania zdecydowanie lepsze (różnica musi być wystarczająca do migracji) możliwości zarobkowania i życia.

Również trzeci z wymienionych problemów ma istotny związek z pozostałymi dwoma. **Możliwość pracy za granicą, dostępna już od lat dziewięćdziesiątych dla śląskich autochtonów, wpłynęła na znaczne podniesienie poziomu życia w regionie, przesuując województwo na pierwsze miejsce w kraju i bardzo podniosła aspiracje życiowe, zwłaszcza materialne mieszkańców oraz aspiracje zawodowe ich dzieci. Jednocześnie jednak, wraz za wzrostem dochodów i popytu regionalnego nie nastąpił taki rozwój przedsiębiorczości i technologii, aby zapewnić wchodzącym na rynek pracy rocznikom zatrudnienie odpowiadające w zakresie płac i kwalifikacji ich aspiracjom, a niekiedy nawet podstawowym potrzebom.** Wydaje się, że za to niedopasowanie odpowiada zwłaszcza niedorozwój sektora usług oraz niekontrolowany dostęp do wyższego wykształcenia. W rezultacie tego „nienadażania” rozwoju regionu za popytem i aspiracjami mieszkańców, wiele z pozytywnego impulsu, jaki w sensie popytowym wywołały migracje, przejęły sąsiednie regiony, zaspokajając popyt generowany przez opolskich migrantów. Tą nierównowagę pogłębia fakt, że region traci na migracji w układzie fiskalnym, gdyż z jednej strony wpływy państwa polskiego rosną m.in. o płacone przez migrantów podatki VAT i akcyzowy, z drugiej strony samorządy terytorialne zwłaszcza gminy dysponują środkami budżetowymi pomniejszonymi o część wynikającą z niepłaconego przez migrujących podatku dochodowego w Polsce. W rezultacie środki, jakimi dysponują samorządy w celu prowadzenia polityki rozwoju, niepodlegające „rekompensacie” ze strony państwa są nieadekwatne do poziomu życia obywateli i ograniczają możliwości polityki regionalnej.

7.2.2.2.2. Długookresowe, pokryzysowe perspektywy dalszego kształtowania się procesów migracji zewnętrznych z województwa

Wobec zmian do jakich dochodzi w zakresie skali i cech najnowszej migracji, celowa wydaje się próba odpowiedzi na pytanie o dalsze perspektywy w zakresie migracji zagranicznej z województwa. Formułowanie prognoz z tego zakresu jest dość trudne,

co wynika przynajmniej z dwóch względów. Pierwszym jest fakt, że emigracja zarobkowa z miast jest nierozpoznana w sensie jakościowym, a to ona, jak wskazały badania, stanowi obecnie większą część emigracji zarobkowej z regionu. Drugim powodem jest mało stabilna sytuacja makroekonomiczna w Europie Zachodniej i w Polsce mająca, zwłaszcza w kluczowych dla migracji sferach: rynku pracy i rynku walutowego, wpływ zarówno na opłacalność migracji zarobkowych, jak i na dostępność pracy w kraju i regionie oraz za granicą. Sprawia to, że **formułowanie prognoz, zwłaszcza w stosunku do całości migracji zarobkowej z regionu oraz w perspektywie krótkiego (do 2-3 lat) okresu, jest prawie niemożliwe. Trudno jest, bowiem przewidzieć, nie tylko jak dalej przebiegać będzie (i jak długo trwać), recesja gospodarcza na świecie i w Europie oraz jak wpłynie to na gospodarkę polską, ale przede wszystkim jak kształtować się będą kluczowe dla procesu migracji wielkości makroekonomiczne: poziom wynagrodzeń w kraju i za granicą, sytuacja na rynku pracy w kraju i za granicą, kursy walutowe oraz poziom cen. Nie wiadomo przy tym, w jakim stopniu i tempie migracja reaguje na zachodzące i przyszłe zmiany makroekonomiczne. Biorąc pod uwagę, że obecnie na migrację nieco silniej oddziałują czynniki koniunkturalne i niedobór pracy w Polsce, można sądzić, że reakcje migrantów wyrażające się zmianą skali wyjazdów lub powrotów będą obecnie szybsze, niż miało to miejsce w przeszłości, kiedy o migracji decydowała prawie wyłącznie opłacalność.**

Nieco łatwiejsze wydaje się prognozowanie w dłuższym, przynajmniej kilkuletnim, okresie pod warunkiem przyjęcia założenia o niedługim okresie trwania obecnego spowolnienia gospodarczego i powrocie gospodarki polskiej oraz zachodnioeuropejskiej na długookresową ścieżkę wzrostu gospodarczego wyrażającą się powrotem do długookresowych trendów makroekonomicznych w zakresie płac, kursów walutowych, cen i sytuacji na rynku pracy. Po przyjęciu tego założenia można sądzić, że praca za granicą będzie dla mieszkańców Polski, po obecnym, spowodowanym kryzysem okresie przejściowego zwiększenia opłacalności, (dalej) coraz mniej opłacalna, bo wpłyną na to zarówno szybsze w Polsce niż za granicą (w najważniejszych państwach emigracji) tempo wzrostu płac i cen, jak i aprecjujący się długookresowo złoty²⁶⁴. Prowadzone badania wskazują też, że wymagania zarobkowe tych pracujących za granicą Polaków, którzy nastawieni są na powrót do kraju, i traktują pracę za granicą jako jedynie wymuszony sytuacją epizod zarobkowy, nie rosną, a wręcz się obniżają²⁶⁵. Jednocześnie (pod warunkiem, że reemigracja zarobkowa nie będzie się dokonywać zbyt szybko), najprawdopodobniej dojdzie do zmniejszenia się presji na krajowy rynek pracy, co wynikać będzie głównie ze stopniowego zmniejszania się presji demograficznej, a zwłaszcza zmniejszania się liczebności roczników wchodzących na rynek pracy²⁶⁶. Przy założeniu przyspieszenia wzrostu gospodarczego do kilku procent w roku 2012 można sądzić, że już niedługo, bo za 3-4 lata, będzie stosunkowo łatwiej znaleźć pracę w Polsce za wynagrodzenie wprawdzie dalej niższe niż za granicą, ale na tyle wysokie, że mocno zniechęcające do migracji zarobkowej za granicę.

Perspektywy zmian są, więc podobne do doświadczeń takich krajów jak Hiszpania czy Portugalia, w przypadku których silny impuls migracyjny wygasł po 5-10 latach od akcesji, niemniej jednak w przypadku akcesji Polski towarzyszyły jej warunki szczególnie sprzyjające migracji (duże bezrobocie, duża opłacalność migracji, wyż demograficzny wchodzący na rynek pracy) przez co impuls ten był stosunkowo silny. Wiele wskazuje na to, że krótkookresowo - w trakcie najbliższych 2-3 lat - zwłaszcza zaś do czasu powrotu sytuacji makroekonomicznej na ścieżkę kilkuprocentowego wzrostu PKB, dalej działać będą czynniki wypychające z kraju i przyciągające za granicę, zwłaszcza w celach zarobkowych. Zaszłe

²⁶⁴ Ten czynnik będzie oczywiście oddziaływał jedynie do chwili wprowadzenia w Polsce euro.

²⁶⁵ Zob. R. Jończy, *Migracje zagraniczne z obszarów...*, *op. cit.*

²⁶⁶ Ale i duża liczebność roczników wchodzących po 2011 roku w wiek emerytalny

w ostatnich dwóch latach zmiany, zwłaszcza dotyczące przejściowego wzrostu²⁶⁷ kursów walutowych państw emigracji i pogorszenia się sytuacji na polskim rynku pracy, będą, bowiem działały, wraz ze zmianami cenowymi, na rzecz utrzymywania się sporej skali migracji zarobkowej, a w niej samej udziału wyjeżdżających przymusowo oraz wyjeżdżających w celach dorobkowych. Zarówno wśród osób wyjeżdżających jak i powracających z migracji zarobkowej należy się raczej spodziewać wzrostu udziału osób gorzej usytuowanych na rynku pracy i nieodpowiednio wykwalifikowanych. Osoby dobrze usytuowane na krajowym lub zagranicznym rynku pracy będą mniej podatne na zmianę kraju zatrudnienia.

Natomiast w dłuższym okresie, przy założeniu, że gospodarki polska i europejska powrócą do przedkryzysowych ścieżek wzrostu, będą nadal działać czynniki utrzymujące migrację zarobkową grup dotkniętych bezrobociem, zwłaszcza nieodpowiednio wykształconych absolwentów i bezrobotnych strukturalnych. Należy się spodziewać, że **migracja z czasem będzie się zmniejszać, ale jednocześnie w grupie migrujących będzie rósł udział osób, dla których mieć ona będzie przymusowy charakter, wiążący się z nieradzeniem sobie na krajowym rynku pracy.** Jednocześnie należy sądzić, że praca za granicą w dalszym ciągu pozostanie sprawdzoną formą okresowego uzupełniania dochodów, bądź też sposobem na okresowe zarabianie przy złej koniunkturze.

W perspektywie najbliższych kilku lat można **też spodziewać się innego poważnego, obszernie już sygnalizowanego problemu – zamiany części (obecnej i przyszłej) migracji zarobkowej w emigrację definitywną.**

Należy tak sądzić z kilku powodów. Po pierwsze, nawet jeśli płace w Polsce, po okresie kryzysu, będą rosnać szybko, to i tak przez najbliższych kilka lat nie będą gwarantowały poziomu życia zbliżonego do osiąganego dzięki obecnym zarobkom za granicą. W rezultacie można przypuszczać, że wzrost wynagrodzeń w Polsce, a zwłaszcza w regionie opolskim, który prawdopodobnie dokona się w najbliższych latach, będzie mógł, co najwyżej zatrzymać w kraju potencjalnych migrantów wchodzących na rynek pracy za kilka lat, ale może stosunkowo słabo wpłynąć na migrację, która dokona się w międzyczasie. Może też być niewystarczający, aby ściągnąć istotną część osób, które w międzyczasie podjęły już pracę za granicą. W kontekście postępującej dualizacji polskiego (i opolskiego) rynku pracy **należy też przewidywać, że wzrost płac będzie asymetryczny w układzie zawodów i – w rezultacie – stosunkowo wolniejszy wśród przedstawicieli wielu nadwyżkowych zawodów związanych z wyższym wykształceniem. Skutkiem wzrostu aspiracji edukacyjnych młodzieży może, więc być emigracja zagraniczna absolwentów studiów reprezentujących zawody nadwyżkowe.**

Istotnym **powodem, mogącym zdecydować o definitywnym charakterze części zarówno obecnej migracji jak i przyszłej, może stać się wykształcenie młodzieży – często niedopasowane i za wysokie w stosunku do zapotrzebowania na regionalnym rynku pracy, najczęściej również nieoparte odpowiednią praktyką zawodową.** W przypadku Opolszczyzny dotyczy to zwłaszcza osób zamieszkałych na obszarach peryferyjnych a posiadających zawody mało przydatne na lokalnym rynku pracy i trudne do wykorzystania w działalności gospodarczej. Nie należy raczej sądzić, że absolwenci wyższych uczelni podejmą się prac przeznaczonych dla osób o zdecydowanie niższych kwalifikacjach (w rolnictwie, na budowach, w sklepach). Praktyka nakazuje raczej sądzić, że jeśli zdecydują się oni na pracę o niższych kwalifikacjach, to raczej podejmą ją za granicą za wyższe

²⁶⁷ W stosunku do np. początku 2008 roku

wynagrodzenia. Tam zaś, dzięki znajomości języków i wykształceniu, poradzą sobie najprawdopodobniej lepiej niż osoby niżej wykształcone.

Wnioski te potwierdzają wyniki badań ankietowych przeprowadzone wśród studentów ostatnich lat studiów stacjonarnych Uniwersytetu Opolskiego. Jak się okazuje największą skłonność do definitywnego wyjazdu za granicę deklarują, oprócz studentów filologii obcych, przedstawiciele takich kierunków jak politologia, historia i psychologia, gdzie udział zamierzających wyjechać na stałe za granicę przekroczył 10% badanych. Nie wynika to bynajmniej z faktu, że przedstawiciele wymienionych kierunków są poszukiwani za granicą, lecz z trudności, na jakie napotykają oni w znalezieniu pracy w kraju. Podobnie jest z deklaracjami dotyczącymi czasowego podjęcia pracy za granicą. Również w tym przypadku największe udziały osób deklarujących zamiar migracji zarobkowej po ukończeniu studiów cechują przedstawiciele kierunków niedopasowanych zarówno do krajowego jak i zagranicznego rynku pracy²⁶⁸.

Warto również dodać, że ciągle znaczna liczebność roczników wchodzących na rynek pracy – roczników wysoko wykształconych i licznych, bo pochodzących z wyżu demograficznego lat osiemdziesiątych – będzie powodować, że powstające miejsca pracy, zwłaszcza w sektorze pracy „lepszego”, będą na bieżąco zajmowane i w rezultacie osoby przebywające za granicą i nieposiadające kontaktu z rodzimym rynkiem pracy, a mające stosunkowo wysokie wymagania płacowe, raczej nie zdołają uzyskać pracy w kraju.

Warto też nieco uwagi poświęcić perspektywom dalszych zmian w zakresie migracji zagranicznej, jakich można się spodziewać w układzie przestrzennym województwa. Niewątpliwie **dalszego zmniejszania się migracji zarobkowych można się spodziewać na obszarach wiejskich centralno-wschodniej Opolszczyzny. Migrujący z tego obszaru autochtoni będą najprawdopodobniej dalej rezygnować z pracy za granicą chyba, że ogromna skala reemigracji zarobkowej pogorszy istotnie warunki zatrudnienia i działalności gospodarczej na obszarze ich zamieszkania.** Wydaje się, że w przypadku tej grupy migrantów dokonujące się zmiany następują w dobrym kierunku. Z jednej strony wynika to z osiągnięcia celów migracji przez reemigrujących, z drugiej zaś strony na powroty wpływają wyjątkowo dobre warunki zatrudnienia i działalności gospodarczej na centralno-wschodniej Opolszczyźnie. Relatywnie dobrze przedstawiają się na tym obszarze również warunki życia i wyposażenie w infrastrukturę.

W przypadku migracji ludności wiejskiej posiadającej jedynie polskie obywatelstwo, zwłaszcza zamieszkałej na terenie zachodniej Opolszczyzny spodziewać się można powolnego zmniejszania się migracji zarobkowych, ale jednocześnie silniejszego ich uzależnienia od czynników koniunkturalnych i sytuacji na lokalnych rynkach pracy. Należy również sądzić, że migranci z tych obszarów, zwłaszcza zaś młodzież będą bardziej podatni na trwałe pozostanie za granicą, gdyż warunki życia i rozwoju na obszarze ich pochodzenia są, generalnie rzecz biorąc, gorsze niż na wschodniej Opolszczyźnie zamieszkałej przez autochtonów. Badania wskazują również, że ludność polska pochodzenia napływowego zamieszkująca większość obszarów wiejskich Opolszczyzny jest dużo bardziej niż autochtoni skłonna do trwałej migracji wewnątrz kraju, zwłaszcza w kierunku większych ośrodków miejskich. Element ten może być „wspomagany” przez relatywnie wysokie wykształcenie ludności nieautochtonicznej, w praktyce utrudniające podjęcie pracy w miejscu zamieszkania. Innym czynnikiem może być fakt, że ludność pochodzenia napływowego, podejmując migrację później (po akcesji) i w gorszych warunkach wynagrodzenia (opłacalności), nie posiada tak silnych czynników przyciągających z powrotem jak część ludności autochtonicznej, która w długim okresie zatrudnienia za granicą zdążyła się wyposażyć w domy lub mieszkania, a częściej też posiada już własne

---

²⁶⁸ Zob rys. IX 2 i IX.3 w pracy R. Jończy, *Migracje zagraniczne z obszarów...*, *op. cit.*

rodziny i wykazuje dużo silniejsze przywiązanie do obszaru pochodzenia. Czynniki te mogą wpłynąć na dalsze wyludnianie obszarów wiejskich zachodniej części województwa, zwłaszcza peryferyjnych, nawet po ustaniu migracji zarobkowej za granicę.

W przypadku obszarów wiejskich można się zatem spodziewać (dalszego) wyludniania obszarów peryferyjnych położonych w południowej, zachodniej i północnej części województwa, zaś stabilizacji demograficznej w (równie silnie w przeszłości wyludnionej) centralno-wschodniej części województwa, która *nota bene* uległa już wcześniej bezprecedensowemu wyludnieniu (w okresie od lat siedemdziesiątych do dziewięćdziesiątych)²⁶⁹.

W przypadku ludności zamieszkującej miasta jeszcze trudniej przewidzieć zmiany w zakresie migracji. Biorąc pod uwagę badania autora i współpracowników, poświęcone warunkom migracji zarobkowej z miast, sądzić należy, że migracja ta posiada większość cech wcześniej omówionej migracji ludności nieautochtonicznej, a różnice polegają jedynie na lepszych warunkach infrastrukturalnych w miastach. Powoduje to, że w emigracji tej mniej jest wahańców migrantów a więcej jest osób trwale przebywających za granicą lub osób pracujących za granicą okresowo lub komplementarnie. W przypadku osób trwale przebywających za granicą będą one podatne na trwałe pozostanie za granicą, z kolei w przypadku emigracji okresowej i wahańcowej będzie ona bardzo silnie reagować na zmianę warunków zatrudnienia w kraju i za granicą, zwłaszcza zaś na ewentualną poprawę sytuacji na regionalnym rynku pracy. Ludność nieautochtoniczna zamieszkująca miasta jest również relatywnie bardziej skłonna do emigracji w kierunku większych ośrodków miejskich, dotyczy to zwłaszcza absolwentów studiów niedopasowanych do regionalnego rynku pracy bądź absolwentów szczególnie, z racji kwalifikacji, przyciąganych przez większe miasta położone poza regionem.

7.2.3. Niekorzystne prognozy demograficzne

Prognozy demograficzne odgrywać mogą bardzo istotną rolę w programowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego, nie mniej jednak należy pamiętać, iż mają one przede wszystkim **charakter ostrzegawczy**, a nie wyrokujący. Prognozy te wyznaczają główne kierunki rozwoju demograficznego, jednak jak pokazuje rzeczywistość, ich kwantyfikacja nie zawsze jest w pełni trafna. Naukowcy badający zjawisko migracji i ich specyfikę w województwie opolskim wskazują jednak, iż **„przyjmowanie oficjalnych danych oraz opartych na nich prognoz jako odzwierciedlających/przewidujących rzeczywistość prowadzi do błędnych wniosków. Opolszczyźnie nie tyle grozi wyludnienie ile już jest bezprecedensowo wyludniona (i to najpóźniej od 1990 roku). Zmiany, które przewidują prognozy już się dokonały** chociaż mogą się jeszcze się pogłębić poprzez:

- starzenie się i wymieranie ludności regionu, dotyczy to zwłaszcza nieproporcjonalnie licznych roczników urodzonych przed 1955 rokiem,
- możliwy negatywny bilans migracji wewnętrznych z innymi regionami niekorzystny także w strukturze tzn. z regionu wyjeżdża młodzież i to relatywnie przedsiębiorcza i uzdolniona a przyjeżdża relatywnie więcej osób starszych (transfer z GOP oraz z zagranicy),
- zamianę części obecnej emigracji zarobkowej na definitywną.

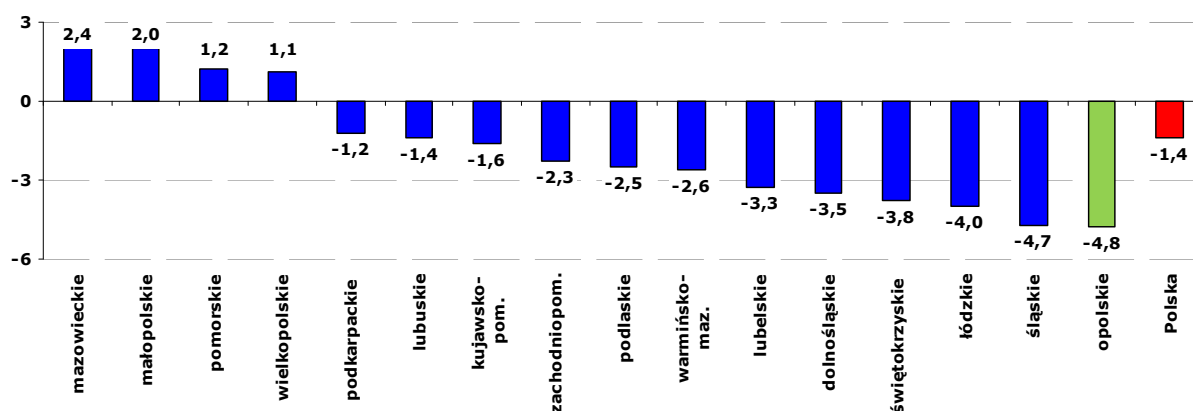
Nie ma natomiast podstaw aby sądzić, że Opolszczyzna jest bardziej niż inne regiony narażona na dalszą, nową emigrację stałą za granicę. Znaczy to, że nie należy sądzić aby wśród osób, które dotychczas nie migrowały skłonność do emigracji była większa niż w

---

²⁶⁹ Prognoza ta jest zgodna z wynikami badań prowadzonych w Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN.

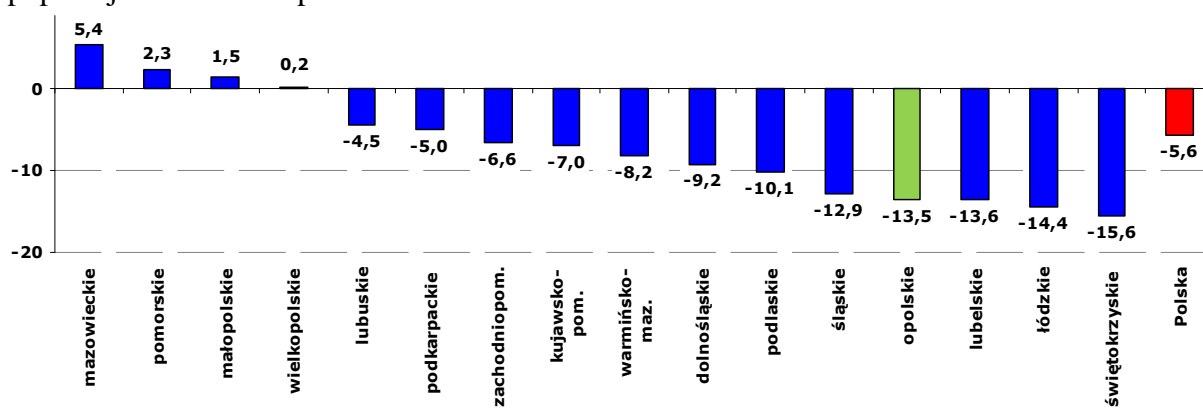
sąsiednich regionach”²⁷⁰. Analizując dalszą część niniejszego rozdziału należy mieć powyższy komentarz na uwadze.

Ostatnia, kompleksowa prognoza demograficzna, przygotowana przez służby statystyki publicznej, pochodzi sprzed kilku lat i oparta została na ludności wg stanu na koniec 2007 roku. Należy oczekiwać iż do 2020 roku powstanie co najmniej jedna nowa prognoza, która opierać się będzie między innymi na wynikach Spisu Powszechnego przeprowadzonego w II kwartale 2011 roku. *Prognoza ludności na lata 2008–2035* (GUS) przewiduje, że liczba ludności w woj. opolskim w 2035 roku wyniesie 897,1 tys. mieszkańców, tj. o 140 tys. mniej aniżeli w 2007 roku. Prognozowany trend depopulacyjny nie będzie więc odbiegał od sytuacji, z jaką mieliśmy do czynienia w ostatnich latach (wykr. 61).

Wykres 61. Zmiana liczby ludności w latach 1998–2007 w Polsce wg województw (w %)

Uzyskane ustalenia tworzą bardzo niepokojący obraz przekształceń populacji regionu, w skali Polski, a także Europy - rzutujący wprost na możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego woj. opolskiego. Pogląd o potencjalnym niekorzystnym wpływie zmian demograficznych, oparty jest o istotnie odmienne projekcje tempa zmian stanu liczbowego populacji w Polsce i Opolskiem²⁷¹.

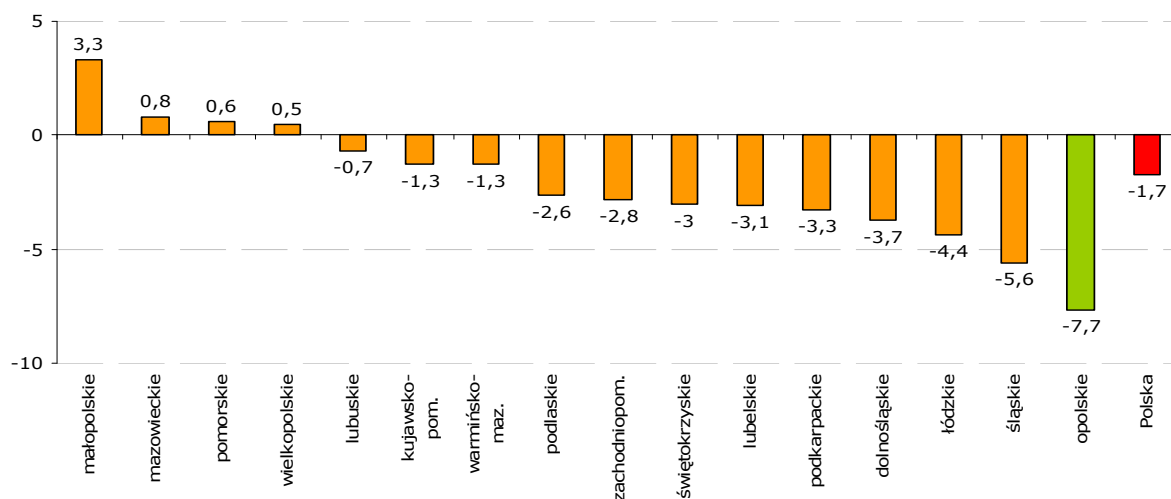
Wykres 62. Prognozowana zmiana liczby ludności w latach 2007–2035 w Polsce wg województw (w %)

²⁷⁰ Prof. R. Jończy: „Opinia na temat sytuacji demograficznej w województwie opolskim uwzględniająca nierejestrowaną zagraniczną emigrację definitywną i migrację zarobkową (okresową i wahadłową)”, Opole 2011, materiał powielony.

²⁷¹ Obliczone wyniki prognozy dla Polski (w tym dla poszczególnych województw) wykazują wszędzie istotny, systematyczny spadek liczby ludności. W wymiarze bezwzględnym oznacza to, iż w Polsce będzie o 2,1 mln ludności mniej, w regionie opolskim o 140 tys., a w regionach sąsiednich: w woj. dolnośląskim o 264,2 tys., a w śląskim o 601,9 tys. Wielkość zmian bezwzględnych może być (powinna) sygnałem do ewentualnej weryfikacji założeń rozwojowych zależnych wprost od liczby ludności (ochrona zdrowia, edukacja, opieka społeczna).

Zdecydowanie bardziej intensywny spadek poziomu zaludnienia woj. opolskiego aniżeli całej Polski ma wynikać (według prognozy GUS) przede wszystkim z niekorzystnego bilansu ruchu naturalnego, a po 2020 r. wyłącznie z tego powodu, bowiem od tej daty saldo zagranicznej wymiany migracyjnej ma być dodatnie. Dodatkowo stale ujemna wymiana migracyjna wewnątrz Polski wzmocni spadek zaludnienia regionu.

Wyniki prognozy GUS w ujęciu dynamicznym porównano z projekcją G. Lanzieriego²⁷², uzyskując potwierdzenie, co do negatywnych ilościowo tendencji zmian liczby ludności (wykr. 63).

Wykres 63. Prognoza wskaźników przyrostu rzeczywistego na 1000 mieszkańców w latach 2004-2031
Źródło: G. Lanzieri, Long-term population projections at regional level, Statistics in focus, Population and social conditions, 28/2007, European Commission, 2007.

Niekorzystny obraz zmian jest udziałem większej grupy regionów, niemniej pozycja województw śląskich, zwłaszcza w kontekście pozycji Polski w przestrzeni europejskiej, pozwala na sformułowanie poglądu o wysokim prawdopodobieństwie wystąpienia na obszarze tych trzech województw zapaści demograficznej, w tym w szczególności w woj. opolskim²⁷³.

7.2.4. Kryzys solidarności międzypokoleniowej

Jak wskazuje Raport Polska 2030 „**pogorszenie relacji między liczbą ludności w wieku przed- i poprodukcyjnym w ciągu najbliższych dwóch dekad jest procesem nieuchronnym.** Ewentualne trwałe zwiększenie dzietności w najbliższych latach może przyczynić się bowiem do zmniejszenia wskaźników obciążenia demograficznego w perspektywie najbliższego pięćdziesięciolecia, ale nie wpłynie na poprawę sytuacji do 2030 roku”²⁷⁴. Wiele wskazuje na to, że i w regionie opolskim wystąpi kryzys solidarności międzypokoleniowej ze względu na bardzo wysokie poziomy obciążenia grupy produkcyjnej grupą poprodukcyjną²⁷⁵. Wskaźnik obciążenia ekonomicznego dla woj. opolskiego jawi się jako bardzo niekorzystny w perspektywie 2035 roku. Istotna jest tu dynamiczna zmiana

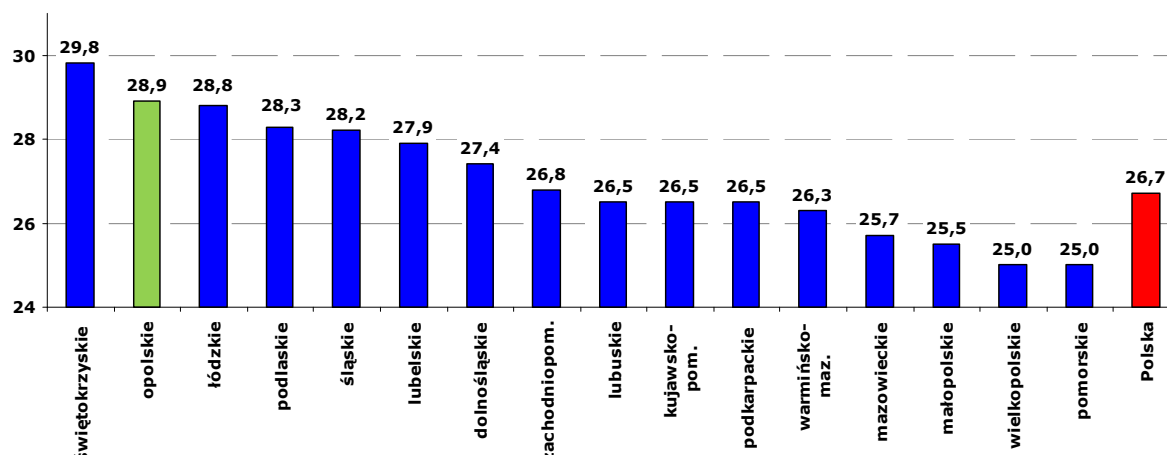
²⁷² G. Lanzieri, Long-term population projections at regional level, Statistics in focus, Population and social conditions, 28/2007, European Commission, 2007.

²⁷³ „Diagnoza i prognozy makroekonomiczne dla województwa opolskiego ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy”, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2009.

²⁷⁴ „Polska 2030”, str. 47

²⁷⁵ Należy dodatkowo wziąć pod uwagę fakt, iż grupę emigrantów zawieszonych w ok. 80-85% stanowią osoby w wieku produkcyjnym, tym samym faktyczny udział osób w wieku produkcyjnym w regionie jest aktualnie niższy od rejestrowanego.

pozycji w rankingu regionów: z 7 pozycji współcześnie na pozycję drugą w 2035 roku (wykr. 64).

Wykres 64. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w ogóle ludności w 2035 r. (prognoza, w %)

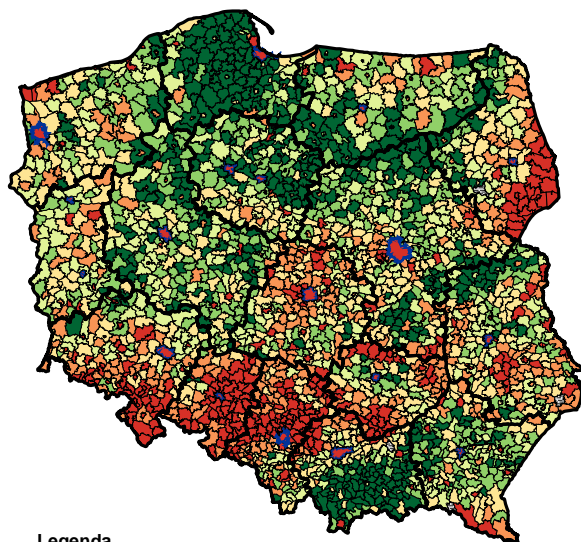
Dość szczegółowych informacji dostarcza także analiza danych w przekroju wg poszczególnych powiatów. I tak, w województwie opolskim:

- stosunkowo najbardziej niekorzystną sytuacją cechuje się Opole, w mieście tym występuje najmniejszy udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i jeden z największych udziałów ludności w wieku poprodukcyjnym, co może w przyszłości grozić istotną deformacją struktury demograficznej (sytuacja ta obecnie łagodzona jest przez napływ osób podejmujących edukację w stolicy województwa),
- najwyższym udziałem ludności w wieku przedprodukcyjnym cechują się powiaty brzeski oraz namysłowski (w powiatach tych równocześnie w ciągu ostatnich kilkunastu lat notowano najwyższy w regionie wskaźnik liczby zawartych małżeństw w przeliczeniu na liczbę mieszkańców),
- najwyższym odsetkiem osób, w wieku poprodukcyjnym cechuje się powiat kędzierzyńsko-kozielski.

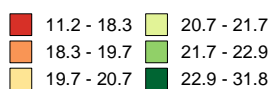
Biorąc pod uwagę zmianę średniego wieku ludności Polski, staje się kwestią oczywistą, iż poziom obciążenia ekonomicznego grupy produkcyjnej jest i będzie w regionie opolskim jednym z najwyższych w Europie. Przyczyn prognozowanego zjawiska jest wiele, do głównych należy zaliczyć przede wszystkim:

- wydłużanie się przeciętnego życia mieszkańców,
- bardzo niski udział ludności w wieku przedprodukcyjnym, zwłaszcza w centralnej oraz wschodniej części województwa opolskiego, a także w miastach (patrz mapy nr 30-31),
- relatywnie wysoki udział ludności w wieku produkcyjnym, aktualnie stanowiący jeden z atutów regionu (w przyszłości osoby te wejdą jednak w wiek poprodukcyjny),
- względnie wysoki, choć aktualnie nie najwyższy w kraju, udział ludności w wieku poprodukcyjnym.

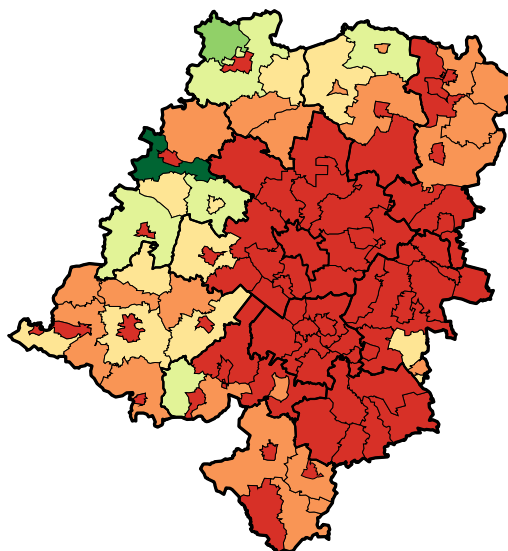
Mapa 30. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w Polsce wg gmin w 2010 roku (w %)

Legenda

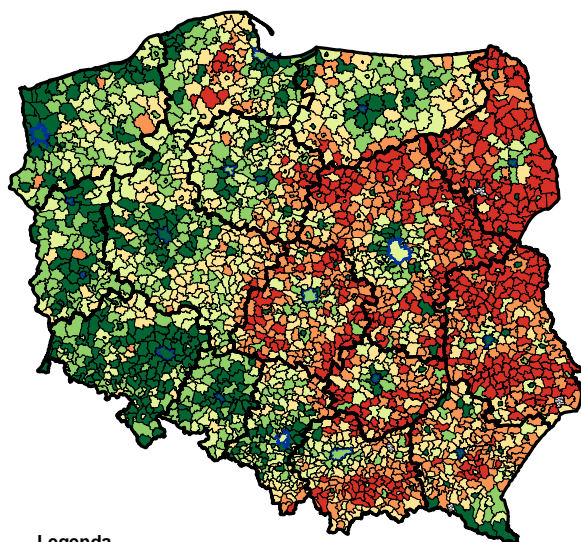

Mapa 31. Udział ludności w wieku przedprodukcyjnym w woj. opolskim wg gmin w 2010 roku (w %)

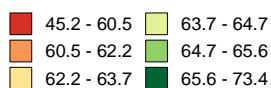

Źródło: opracowanie własne UMWO
na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie

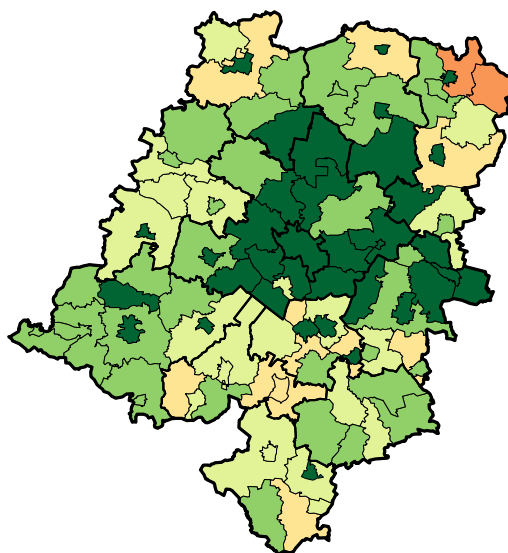
Mapa 32. Udział ludności w wieku produkcyjnym w Polsce wg gmin w 2010 roku (w %)

Legenda

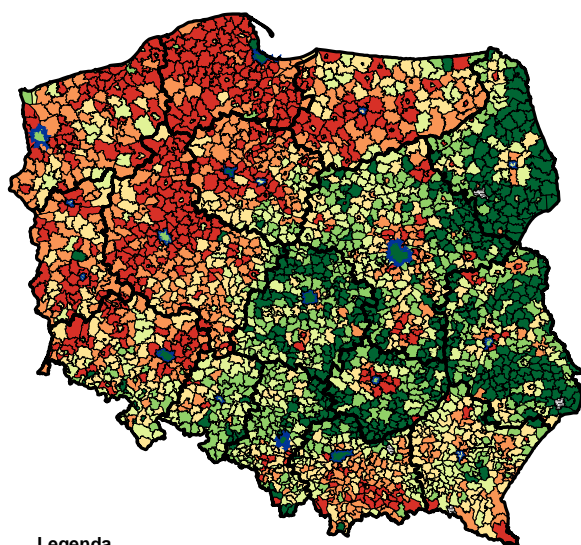
Mapa 33. Udział ludności w wieku produkcyjnym w woj. opolskim wg gmin w 2010 roku (w %)

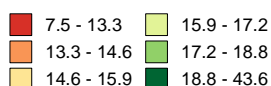
Źródło: opracowanie własne UMWO
na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie

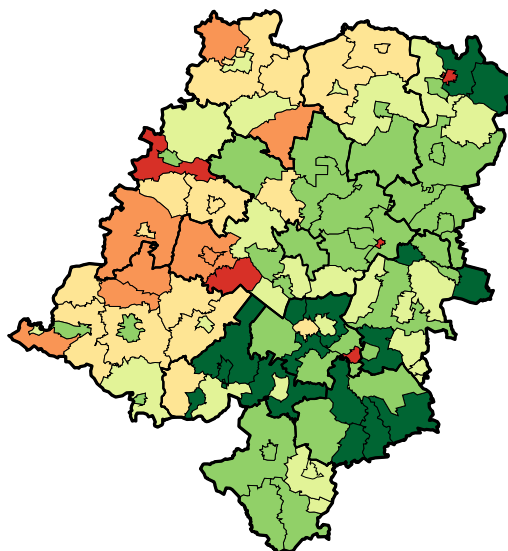
Mapa 34. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w Polsce wg gmin w 2010 roku (w %)

Legenda

Mapa 35. Udział ludności w wieku poprodukcyjnym w woj. opolskim wg gmin w 2010 roku (w %)

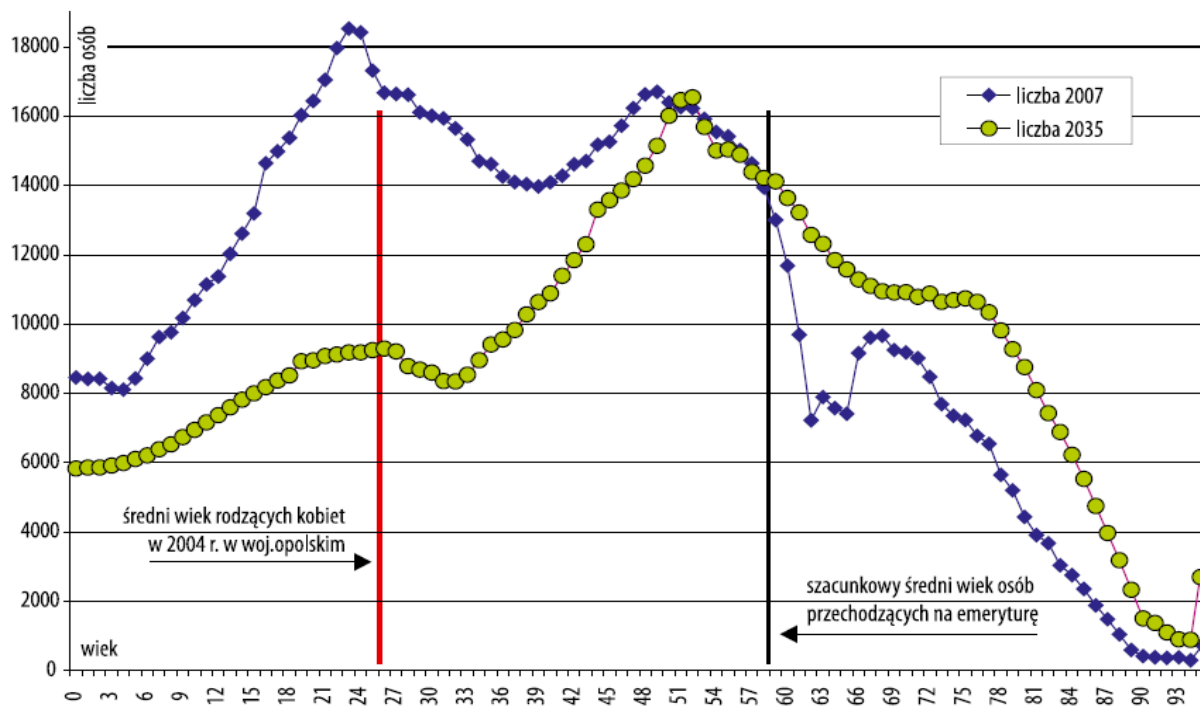

Źródło: opracowanie własne UMWO na podstawie danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie

Ludność Opolszczyzny w 2035 r. będzie nie tylko mniej liczna aniżeli obecnie, ale dodatkowo będzie miała całkowicie odmienną strukturę wieku (wykr. 65). Szczególną uwagę należy zwrócić na zmianę grupy dominującej w strukturze wieku – w 2007 r. była to ludność w wieku 20-25 lat, w 2035 r. będzie to grupa niemobilna wśród ludności w wieku produkcyjnym. Dla perspektyw rozwoju regionu istotne jest także to, iż dominanta grupy niemobilnej z 2035 r. w ciągu następnych 10 lat przesunie się do grupy ludności poprodukcyjnej, tworząc niezmiernie trudną ekonomicznie i społecznie sytuację nierównowagi pomiędzy liczebnością grupy produkcyjnej a całością grupy nieprodukcyjnej (przy przewadze ludności poprodukcyjnej). **Demograficznie region opolski pozostaje i będzie pozostawał w skrajnie trudnym położeniu (najgorszym w Polsce). Oznacza to konieczność traktowania go jako obszaru zagrożonego kryzysem ludnościowym.**

Przewidywane zmiany, zarówno w liczbie, jak i w strukturze populacji, prowadzić mogą do konieczności przygotowania odpowiednich programów i to na wielu płaszczyznach (np. w zakresie edukacji czy programów tzw. srebrnej gospodarki). Wydłużanie się średniego trwania życia, wzrost populacji grupy poprodukcyjnej implikować mogą wzrost zapotrzebowania na usługi opiekuńcze. Kwestia starzenia się dotknie również zasoby pracy.

Wykres 65. Struktury wieku ludności województwa opolskiego w 2007 i 2035 r. (wg prognozy GUS 2008)
 Źródło: *Diagnoza i prognozy makroekonomiczne dla województwa opolskiego ze szczególnym uwzględnieniem rynku pracy*, UMWO, Opole 2009.

Prowadzenie polityki regionalnej ma na celu przewyżczenie zagrożeń w rozwoju poszczególnych województw, a jej rolą jest zdolność do pobudzania i wyznaczania czynników wzrostu oraz korygowania dysfunkcji wynikających z procesów rozwojowych²⁷⁶. Przyjmując powyższe, bezsprzecznie konieczne jest **opracowanie i zastosowanie w woj. opolskim narzędzi prawno-finansowych w celu przeciwdziałania (lub przynajmniej osłabienia) negatywnym skutkom wiążącym się z kryzysem demograficznym**. Jedynie systemowe rozwiązania mogą osłabić/odwrócić negatywne zjawisko depopulacji. Konieczne jest określenie podstawowych kierunków działań, mających na celu wzrost liczby ludności oraz dzietności w woj. opolskim. Tym samym kluczowym aspektem reagowania na zmianę demograficzną na szczeblu regionalnym może być próba utrzymania w miarę zrównoważonej dystrybucji wiekowej populacji w celu zachęcenia ludzi młodych do pozostania oraz zapewnienia nie tylko wystarczających szans zatrudnienia dla osób w wieku produkcyjnym, ale także odpowiedniej oferty socjalnej i kulturalnej²⁷⁷.

7.2.4.1. Zaspokojenie potrzeb osób starszych jako jedno z wyzwań dla polityki społecznej regionu²⁷⁸

Z badań przeprowadzonych w 2010 r. w województwie opolskim wynika, że samorządy gminne prowadzą liczne działania wspierające osoby starsze w zaspokajaniu ich indywidualnych potrzeb²⁷⁹. Wynikają one z obowiązujących uregulowań prawnych

²⁷⁶ Nowa Koncepcja Polityki Regionalnej. Tezy i założenia do Krajowej strategii rozwoju regionalnego, Wstępny projekt, Warszawa 2008 (grudzień).

²⁷⁷ Raport Komisji Europejskiej pn. *Inwestowanie w przyszłość Europy. Piąty raport na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej*, op. cit., s. 231.

²⁷⁸ Rozdział przygotowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu.

²⁷⁹ Badania *Instytucje wobec potrzeb osób starszych* przeprowadzono w Obserwatorium Integracji Społecznej Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Opolu w 2010 r. Badanie było częścią badania ogólnopolskiego realizowanego przez Instytut Rozwoju Służb Społecznych w Warszawie.

(powszechna służba zdrowia, świadczenia rodzinne, pomoc społeczna) oraz „dobrowolnej” inicjatywy i woli samorządu.

Jednak duża część działań prowadzonych jest w ograniczonym wymiarze, co sprawia, że potrzeby osób starszych w niektórych dziedzinach życia zaspokajane są w minimalnym stopniu lub wcale. Są to przede wszystkim działania opiekuńcze skierowane do „najstarszych” seniorów, zwłaszcza osób przewlekle chorych i niepełnosprawnych (organizowanie opieki i pielęgnacji w hospicjach, zwłaszcza domowych), a także organizowanie opieki dziennej (środowiskowej) w domach dziennego pobytu, pomocy świadczonej w środowiskowych domach samopomocy, klubach, warsztatach terapii zajęciowej i innych ośrodkach wsparcia.

W niewystarczającym zakresie prowadzone są także działania edukacyjne w zakresie edukacji gerontologicznej, przeznaczonej zarówno dla samych seniorów, jak również personelu medycznego, służb socjalnych, opiekunów osób starszych, szkolenia służące przygotowaniu członków rodziny do życia z chorobą lub niesprawnością. Brakuje również inicjatyw wspierających rodzinę i opiekunów osób starszych (szkolenia, poradnictwo), a także umożliwiających odpoczynek opiekunom osób terminalnie chorych.

Badania wskazują, że część działań realizowanych przez gminy z zakresu pomocy społecznej wymaga intensywnego rozwoju. Odnosi się to szczególnie do niewystarczającej liczby miejsc w domach pomocy społecznej dla osób starszych, wymagających całodobowej opieki i pielęgnacji, którzy nie mogą pozostać w swoim środowisku zamieszkania. Podobny problem występuje w przypadku braku wystarczającej liczby miejsc w innych instytucjach opiekuńczych, takich jak dzienne domy pobytu, ośrodków wsparcia, klubach czy jadłodajniach.

Wzmocnienie działań w zakresie środowiskowej pomocy społecznej (placówki dzienne dla osób starszych) ma tym większe znaczenie, że bieżące utrzymanie stacjonarnych domów pomocy społecznej jest niezwykle drogą formą wsparcia. Miesięczny koszt utrzymania mieszkańca w domach na terenie woj. opolskiego waha się obecnie od 1 917 zł do 3 004 zł i tylko w części finansowany jest z budżetu państwa²⁸⁰. W 2010 r. wszystkie gminy woj. opolskiego wydatkowały na pokrycie częściowego kosztu pobytu swoich mieszkańców w DPS-ach kwotę w łącznej wysokości 16,2 mln zł. Liczba osób wymagających wsparcia w tej formie systematycznie wzrasta. Przy czym z jednej strony brakuje wolnych miejsc w domach pomocy społecznej i występują trudności z umieszczeniem w nich osób potrzebujących, z drugiej – pociąga to za sobą koszty, które ograniczają inne - równie ważne - wydatki gminy przeznaczone na pomoc społeczną. Dlatego też winno się wzmocnić działania polegające na tworzeniu dużo „tańszych” domów dziennego pobytu, ośrodków wsparcia, klubów, jadłodajni, środowiskowych domów samopomocy itp. Jest to kierunek zmian zgodny z założeniami Strategii Polityki Społecznej 2007 – 2013, która wskazuje na konieczność rozwoju systemu opieki pielęgnacyjnej w celu zbudowania środowiskowego modelu integracji ludzi starszych i wymagających pomocy²⁸¹.

Osoby starsze w woj. opolskim powszechnie korzystają z bezpłatnych świadczeń zdrowotnych, szczególnie z zakresu zdrowia i sprawności fizycznej, choć istnieje niewystarczający dostęp do lekarzy specjalistów.

Najlepiej funkcjonującym obszarem działań i instytucji przeznaczonych dla osób starszych w woj. opolskim są działania prozdrowotne oraz rehabilitacyjne i opiekuńczo-pielęgnacyjne. Natomiast w najmniejszym zakresie prowadzone są działania polegające na tworzeniu środowiskowego systemu wsparcia dla seniorów (środowiskowe

---

²⁸⁰ Informacja o domach pomocy społecznej w woj. opolskim – lipiec 2010, Wydział Polityki Społecznej OUW w Opolu

²⁸¹ za Z. Szarota, *Starzenie się i starość w wymiarze instytucjonalnego wsparcia*, Kraków 2010, s. 199

domy samopomocy, dzienne domy pobytu, kluby, inne ośrodki wsparcia), a także działania edukacyjne i szkoleniowe przeznaczone dla wszystkich grup odbiorców.

W związku z powyższym istotnym jest wzmocnienie działań samorządów przyczyniających się do wzrostu świadomości problematyki starości i starzenia się oraz zainteresowania nią różnych podmiotów. Chodzi zwłaszcza o działania edukacyjne, promocyjne, profilaktyczne (np. w zakresie dyskryminacji oraz stosowania przemocy wobec osób starszych). Pożądanym efektem w zakresie zaspokajania potrzeb osób starszych jest m.in. rozwój bazy całodobowych placówek opiekuńczych, rozwój usług środowiskowych oraz placówek o charakterze dziennym, wzrost usług edukacyjnych, a także wzmocnienie III sektora i partnerstwa między poszczególnymi podmiotami.

Wśród tych działań istotną rolę winni odgrywać pracownicy socjalni, posiadający możliwość i odpowiednie narzędzia pozwalające na diagnozę sytuacji życiowej osób starszych oraz organizowanie im wsparcia i opieki. Szczególnie istotnym jest wzmocnienie roli pracy socjalnej z osobami starszymi i społecznościami lokalnej, zwłaszcza w zakresie rozwoju organizacji pozarządowych, stowarzyszeń, grup samopomocy, wolontariatu wśród i na rzecz seniorów.

Doskonałym przykładem działań w ramach środowiskowej pracy socjalnej może być tworzenie lokalnych programów łączących pomoc osobom długotrwale bezrobotnym (kobiety 50+) z potrzebą organizacji opieki dla starszych osób niesprawnych lub przewlekle chorych. Rozwój sektora usług opiekuńczych i pielęgnacyjnych jest nie tylko szansą dla zatrudnienia osób powyżej 50 roku życia, ale także umożliwia ograniczenie wykluczenia społecznego samotnych osób starszych.

Niezmiernie ważną sprawą jest tworzenie i wzmocnienie oparcia społecznego dla rodziny – podstawowego i najważniejszego środowiska życia osób starszych. Należy zatem upowszechniać i inicjować działania polegające na wsparciu rodzin w wypełnianiu funkcji opiekuńczej oraz pomocy w organizacji opieki zewnętrznej (środowiskowej pomocy społecznej), a także wsparciu edukacji gerontologicznej skierowanej do rodziny i opiekunów osób niesprawnych oraz upowszechnianiu pozytywnych postaw wobec najstarszego pokolenia.

7.3. Rynek pracy jako obszar wymagający wsparcia

Rynek pracy każdego regionu stanowi wypadkową uwarunkowań środowiskowych, przestrzennych, społecznych, gospodarczych, a także infrastrukturalnych, tym samym nie powinien być rozpatrywany w całkowitym oderwaniu od wskazanych determinant. „Rynek pracy jest jednym z tych elementów gospodarki, który łączy sektor przedsiębiorstw z sektorem gospodarstw domowych. Sytuacja na rynku pracy jest z jednej strony pochodną tego co dzieje się w sektorze przedsiębiorstw, a z drugiej wpływa na koniunkturę w przedsiębiorstwach (np. wzrost bezrobocia jest wynikiem decyzji przedsiębiorców, a jednocześnie, poprzez wpływ na dochody ludności negatywnie oddziałuje na popyt na produkty i usługi dostarczane przez tych samych przedsiębiorców). Sytuacja na rynku pracy jest zawsze pochodną sytuacji w realnej sferze gospodarki. Analizy bazujące na empirycznej ocenie danych wskazują, że rynek pracy z opóźnieniem reaguje na to co dzieje się w gospodarce. Opóźnienie to wynosi z reguły kilka kwartałów”²⁸².

Do słabych stron regionu w kontekście rynku pracy zaliczyć należy przede wszystkim niedopasowanie struktury podaży do popytu, wyższe – rejestrowane - bezrobocie w części zachodniej województwa, wysoki udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie zarejestrowanych oraz wysoki udział osób z niskimi kwalifikacjami lub bez zawodu w

²⁸² Za „Diagnoza i prognozy makroekonomiczne...”

strukturze bezrobocia. Niepokój budzić może wysoki udział bezrobotnych poniżej 25 roku życia, a także rosnący udział osób niepełnosprawnych. Inną, negatywną kwestią jest, zdiagnozowane w wielu badaniach, występowanie zjawiska dyskryminacji na rynku pracy (wobec kobiet, niepełnosprawnych i osób w wieku powyżej 50 lat).

Do zagrożeń związanych z rozwojem województwa w obszarze rynku pracy zaliczyć należy m.in. migracje zarobkowe za granicę, odpływ osób z wysokimi kwalifikacjami do województw ościennych, a także starzenie się społeczeństwa. **Wzrost liczby osób z wykształceniem wyższym (dopasowanym jednak do wymogów rynku pracy) i podnoszących kwalifikacje, wdrażanie nowych programów aktywizujących, dynamizację wydatków na aktywne instrumenty, w tym szczególnie na wspieranie pracy na własny rachunek, a także rozwój usług opiekuńczych dla osób wychowujących dzieci (w szczególności dofinansowanie opieki przedszkolnej dla dzieci osób bezrobotnych) uznaje się za szanse rozwojowe regionu w kontekście rynku pracy²⁸³. Należy przy tym skutecznie wykorzystywać wsparcie finansowe ze środków EFS oraz świadomie kierować wsparcie do grup szczególnie go wymagających (np. poprzez kryteria dostępu i kryteria strategiczne w dokumentacjach konkursowych PO KL).**

Dodatkowo należy podkreślić fakt, iż na podstawie przeprowadzonej w 2010 roku oceny adekwatności dotychczasowych kierunków interwencji w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w województwie opolskim, wskazane zostały obszary rekomendowane do dofinansowania w ramach PO KL w latach 2011-2013 z dodatkowych środków, wśród których znalazły się również aktywne instrumenty pośrednictwa pracy i aktywizacji zawodowej skierowanej do osób w najtrudniejszej sytuacji na rynku pracy, takie jak: wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy; poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych oraz wsparcie przedsiębiorczości i samozatrudnienia.

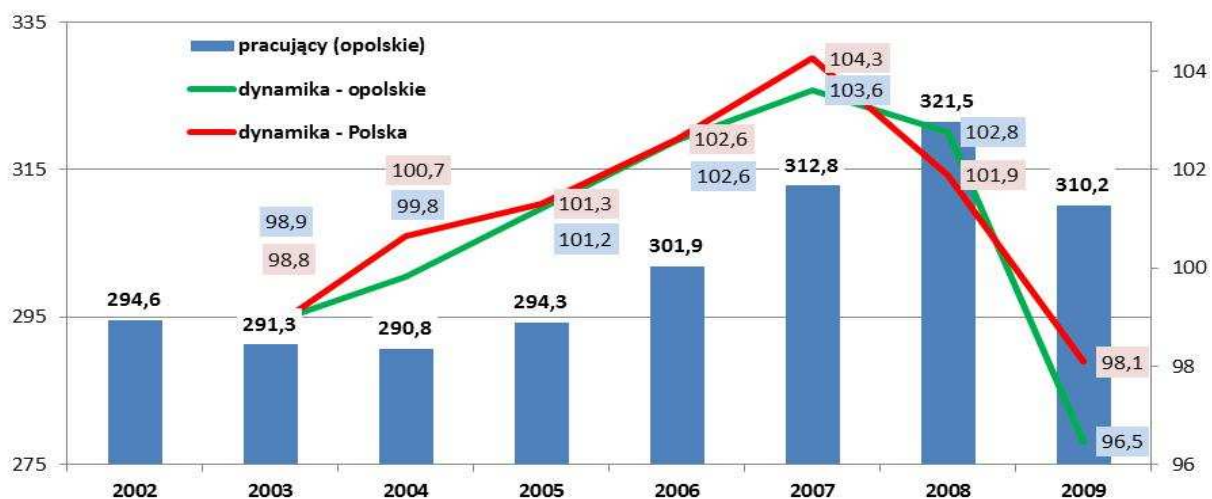
7.3.1. Pracujący w gospodarce narodowej województwa opolskiego

W gospodarce narodowej województwa opolskiego pracuje ponad trzysta tysięcy osób, z czego ponad 73% w sektorze prywatnym (wykr. 66). Przemysł skupia 24,1% pracujących w całej gospodarce, budownictwo 7,4%, rolnictwo 15,8%, a usługi niecałe 53% (dane wg stanu na koniec 2009 r.). Opolski rynek pracy, jak wskazują niektórzy autorzy, uznawany jest „rynkem pomocniczego pracownika. Jest to rynek ubogi, jeśli chodzi o zróżnicowane i ciekawe oferty pracy związane z nowymi technologiami, naukami technicznymi i społecznymi (...) W regionie opolskim jest również najmniej ofert pracy dla osób z wyższym wykształceniem w porównaniu z innymi regionami w kraju”²⁸⁴.

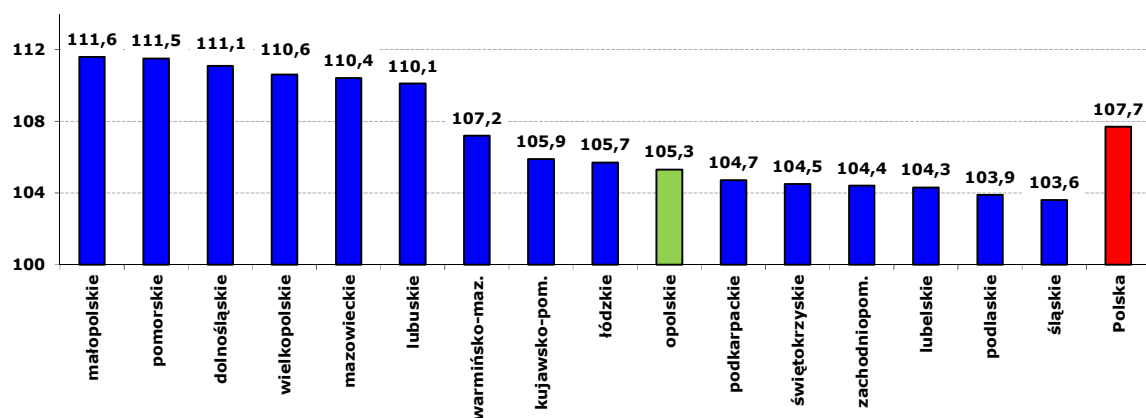
²⁸³ Za: „Wieloletni plan działań na rzecz zatrudnienia do 2015 roku”. Zarząd Województwa Opolskiego, Opole 2008.

²⁸⁴ „Kształcenie ustawiczne w województwie opolskim. Stan na 2010 r. (ekspertyza, część pierwsza)”, dr Teresa Słodra-Gwiżdż, Opole 2010.

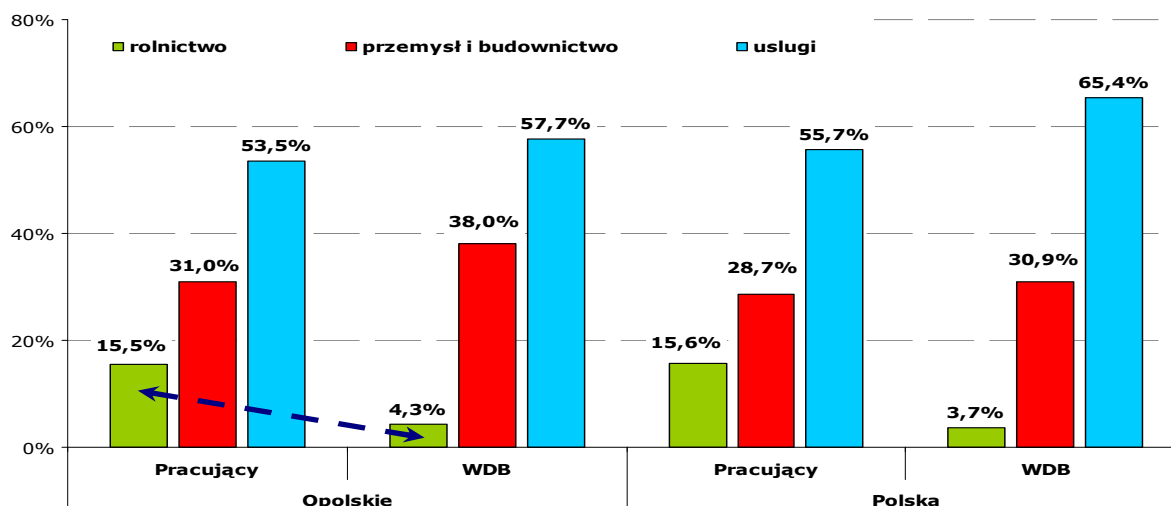
Wykres 66. Liczba pracujących w gospodarce narodowej w województwie opolskim w latach 2002-2009 oraz dynamika liczby pracujących w Polsce i województwie opolskim w latach 2003-2009 (rok poprzedni=100)

Problemem regionu jest wolniejszy przyrost miejsc pracy aniżeli w pozostałych województwach. Nowych miejsc pracy przybywa relatywnie mniej niż w innych regionach. W porównaniu do 2002 roku, w końcu 2009 roku liczba pracujących w woj. opolskim zwiększyła się o 5,3%, o ponad 2 pp mniej niż średnio w kraju. Gorszą sytuację notowano jedynie w sześciu innych regionach (wykr. 67).

Wykres 67. Dynamika liczby pracujących w gospodarce narodowej w Polsce wg województw w 2009 roku (31 XII 2002=100)

Struktura zatrudnienia w województwie opolskim, zwłaszcza na tle struktury Unii Europejskiej nie jest korzystna, charakteryzuje się bowiem wysokim udziałem zatrudnienia w rolnictwie, niskim zaś w usługach. Wartym uwagi jest fakt, iż produkcja rolna (4,3% wartości dodanej brutto) skupia niecałe 16% ogółu pracujących w gospodarce narodowej. W wielu sektorach notuje się także niedostatek kwalifikowanych kadr, zwłaszcza specjalistów. Notuje się także niski poziom zatrudnienia w stosunku do ludności aktywnej zawodowo, o czym szerzej wspomniano w innym podrozdziale.

Wykres 68. Struktura wartości dodanej brutto (WDB) i pracujących w gospodarce narodowej w Polsce i województwie opolskim w 2008 r.

7.3.2. Statystyczne parametry rynku pracy

7.3.2.1. Poziom bezrobocia

Komponentem syntetycznej oceny aktywności na rynku lokalnym (ale także regionalnym i globalnym) jest **poziom bezrobocia**. Zjawisko to ma negatywne konsekwencje w sferze społecznej i ekonomicznej, prowadząc w wielu przypadkach do wykluczenia, marginalizacji i patologii. Ze społecznego, ale także ekonomicznego punktu widzenia, eliminacja bezrobocia, zwłaszcza o charakterze długotrwałym, jest jednym z najważniejszych zadań stawianych wspólnocie samorządowej i jej organom²⁸⁵.

Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w województwie opolskim, według stanu na koniec lipca 2011 r., wyniosła 44,9 tys. osób. Z grupy tej 55,1% stanowiły kobiety, 44,2% mieszkańcy wsi, 85,7% bezrobotni bez prawa do zasiłku, 19,3% młodzież w wieku do 25 lat, 49,1% długotrwale bezrobotni, a 25,9% bezrobotni powyżej 50 roku życia.

Prowadzony od 2005 roku monitoring zawodów deficytowych i nadwyżkowych wskazuje na wyraźne **zjawisko utrwalania się niekorzystnej struktury zawodowej bezrobotnych w kontekście struktury popytu na pracę**. Od lat większość zawodów posiadanych przez osoby bezrobotne ma charakter nadwyżkowy, tj. liczba rejestrujących się osób nie posiadających zatrudnienia przewyższa, czasem zdecydowanie, liczbę napływających propozycji pracy w danym zawodzie. Ponadto rynek pracy regionu, rozpatrywany w perspektywie zawodowej, jest mało dynamiczny, np. w II półroczu 2010 roku 35% napływających do bezrobocia osób reprezentowało zaledwie 20 czołowych zawodów (spośród 1 500 sklasyfikowanych). Osobnym problemem jest **duży napływ do bezrobocia osób bez zawodu** (20% rejestrujących się w II półroczu 2010 roku) oraz **nadwyżkowy charakter wielu zawodów szkolnych, wskazujący na pewne niedopasowanie struktury kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy**. Ten ostatni wniosek potwierdzają również badania społeczne przeprowadzone w latach 2009/2010 wśród absolwentów szkół zawodowych i wyższych regionu²⁸⁶ - według poczynionych ustaleń, spośród absolwentów, którzy pracowali w pół roku po zakończeniu nauki, połowa znalazła

²⁸⁵ „Diagnoza i prognozy makroekonomiczne...”

²⁸⁶ Por. *Badanie losów absolwentów szkół zawodowych i wyższych województwa opolskiego*, http://www.obserwatorium.opole.pl/index.php?option=com_rokdownloads&view=folder&Itemid=61&id=14:badanie-losow-absolwentow

zatrudnienie w branży zgodnej z kierunkiem wykształcenia. Dotyczyło to w takim samym stopniu absolwentów szkół zawodowych ponadgimnazjalnych, jak i wyższych.

Tabela 32.

Wybrane kategorie liczby bezrobotnych w województwie opolskim w 2011, 2010 i 2007 r.
(stan w końcu miesiąca, w %)

Wyszczególnienie	Lata		
	2011 (VII)	2010 (XII)	2007 (XII)
Kobiety	55,1	52,9	60,4
Bezrobotni bez prawa do zasiłku	85,7	85,8	86,0
Zwolnieni z przyczyn zakładu pracy	3,6	3,4	2,3
Osoby dotychczas nie pracujące	17,3	18,4	20,0
Mieszkańcy wsi	44,2	44,5	45,4
Osoby poniżej 25 roku życia	19,3	22,2	18,7
Osoby z wyższym wykształceniem do 27 roku życia	1,2	1,8	0,9
Długotrwale bezrobotni	49,1	44,3	60,5
Osoby powyżej 50 roku życia	25,9	24,2	24,2
Osoby bez kwalifikacji zawodowych	33,3	28,7	35,0
Niepełnosprawni	5,4	5,1	3,8

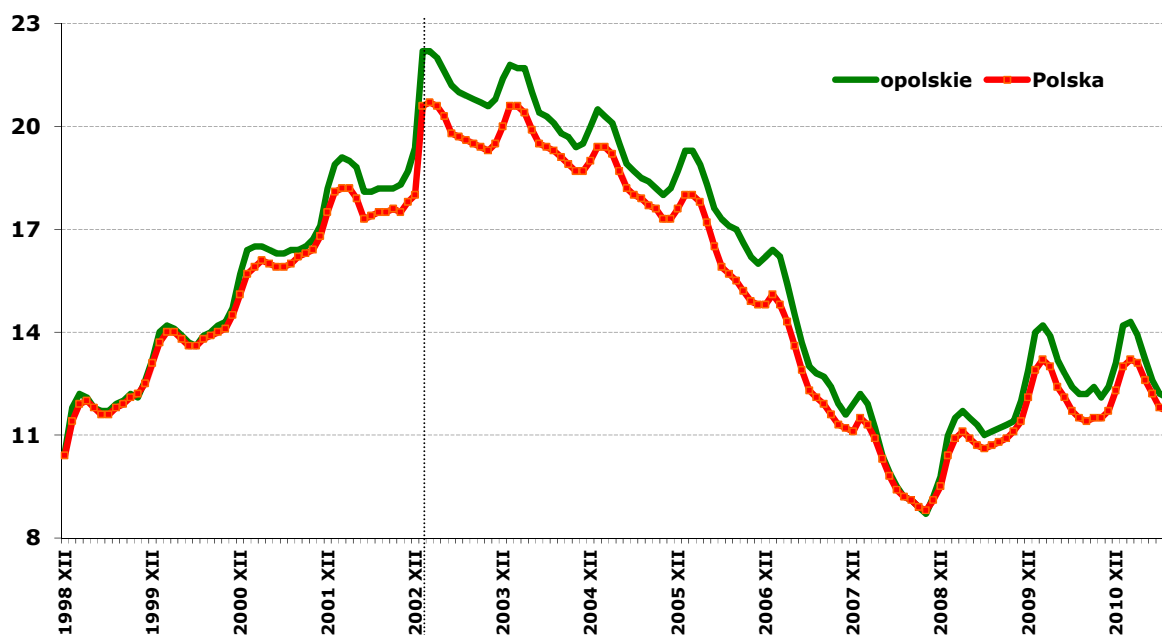
Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu

Szereg badań społecznych²⁸⁷, zrealizowanych przez Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, pozwolił na zdiagnozowanie szczególnych barier stojących przed wybranymi kategoriami osób bezrobotnych:

- **osoby w wieku 50+:** doświadczanie dyskryminacji na rynku pracy ze względu na wiek, zasoby indywidualne: niezadowalający stan zdrowia oraz niskie kompetencje związane z wyszukiwaniem informacji i autoprezentacją, pełnienie ról społecznych opiekuna/opiekunki znacznie ograniczające aktywność na rynku pracy,
- **osoby niepełnosprawne:** ucieczka w „szarą strefę” (ok. 20% badanych), brak gotowości do pracy (ok. 20% badanych), odczuwany dystans społeczny, postawy roszczeniowe, niskie kompetencje w zakresie poszukiwania pracy, doświadczanie dyskryminacji na rynku pracy (ok. połowa badanych),
- **kobiety:** uleganie stereotypom społeczno-zawodowym, związanym m.in. z podziałem ról w rodzinie, zawieszaniem aktywności zawodowej w związku z wychowywaniem dzieci, zawężaniem poszukiwań zatrudnienia czy szkoleń zawodowych do zawodów uznawanych stereotypowo za „kobiece” lub „neutralne”, poczucie dyskryminacji przy poszukiwaniu zatrudnienia i w zakładzie pracy oraz dyskryminacji płacowej.

Cechą charakterystyczną województwa opolskiego jest statystycznie wyższy poziom stopy bezrobocia aniżeli średnio w kraju. Na przestrzeni ostatnich dwunastu lat stopa bezrobocia rejestrowanego w woj. opolskim zaledwie dwa razy była mniejsza aniżeli w kraju (ostatnio w październiku 2008 roku). Obecnie (koniec lipca 2011 r.) poziom stopy wynosi w regionie 12,1% względem 11,7% przeciętnie w kraju (osiem innych regionów cechuje się bardziej niekorzystnymi wskaźnikami).

²⁸⁷ Zob. Z zagadnień rynku pracy, bezrobocia i wieku. Raport z badań wśród bezrobotnych powyżej 50 roku życia; Komunikat z badań wśród bezrobotnych niepełnosprawnych; Bezrobocie a płęć, http://www.wup.opole.pl/start/index.php?option=com_content&task=view&id=30&Itemid=60,

Wykres 69. Stopa bezrobocia w woj. opolskim i w Polsce w latach 1998-2011 wg miesięcy (w %, dane za okresy 1998-2002 i 2003-2011 nie są w pełni porównywalne)

Inną stałą cechą regionu jest znaczne zróżnicowanie sytuacji na rynku pracy w przekroju powiatowym. Jest ona wypadkową wielu zjawisk o różnym podłożu; wskazać tu należy przede wszystkim czynniki demograficzne (udział ludności autochtonicznej wśród ogółu mieszkańców²⁸⁸, zróżnicowany poziom migracji zarobkowych i związanej z tym wielkości konsumpcji), aglomeracyjne (centralne położenie Opola jako ośrodka edukacji i przedsiębiorczości), gospodarcze (przestrzenna struktura podmiotów gospodarczych, tereny po byłych PGR i zróżnicowanym potencjale gospodarczym) czy komunikacyjne (korzystne połączenia drogowe czy kolejowe wschodnich powiatów regionu z regionami ościennymi). Na koniec lipca 2011 roku różnica w stopie bezrobocia pomiędzy Opolem (5,8%) a powiatem brzeskim (18,6%) wyniosła prawie 13 pp. Przy przeniesieniu analizy na poziom podregionów, różnica jest nadal znacząca: stopa bezrobocia dla podregionu nyskiego wynosi 16,6%, a dla opolskiego: 9,5%. Podregiony te różnicuje potencjał gospodarczy, bowiem w podregionie opolskim zarejestrowanych jest ok. 61% podmiotów zarejestrowanych w REGON, potencjał społeczny (w podregionie opolskim mieszka 61% mieszkańców województwa), poziom popytu na pracę (w okresie styczeń-lipiec 2011 roku w podregionie opolskim zgłoszono 61% ogółu ofert pracy wpływających do powiatowych urzędów pracy). Ponadto należy zwrócić uwagę na statyczny charakter rynków pracy w większości powiatów podregionu nyskiego, gdzie popyt na pracę jest w dużym stopniu stymulowany przez oferty zatrudnienia subsydiowanego, a więc dofinansowywanego ze środków publicznych i w większości przypadków nie stwarzającego trwałych miejsc zatrudnienia (w okresie styczeń – lipiec 2011 odsetek ofert zatrudnienia subsydiowanego wśród ogółu zgłoszonych ofert wyniósł w podregionie nyskim 44%).

²⁸⁸ Por. R. Jończy, *Zewnętrzne migracje ludności wiejskiej Opolszczyzny po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Konsekwencje w kontekście sytuacji społeczno-demograficznej i regionalnego rynku pracy*, Opole – Wrocław 2008, s. 16: *Ze zróżnicowaniem przestrzennym wynikającym przede wszystkim z koncentracji ludności autochtonicznej w centralno-wschodniej części województwa, ale również z poziomem i dotychczasowymi kierunkami rozwoju pokrywa się szereg innych różnicowań w układzie przestrzennym, dotyczących nie tylko wskaźników demograficznych, lecz równie silnie gospodarczych, zwłaszcza zaś wskaźników rynku pracy.*

Tabela 33.

Sytuacja na rynku pracy w woj. opolskim wg podregionów NTS 3 (w %)

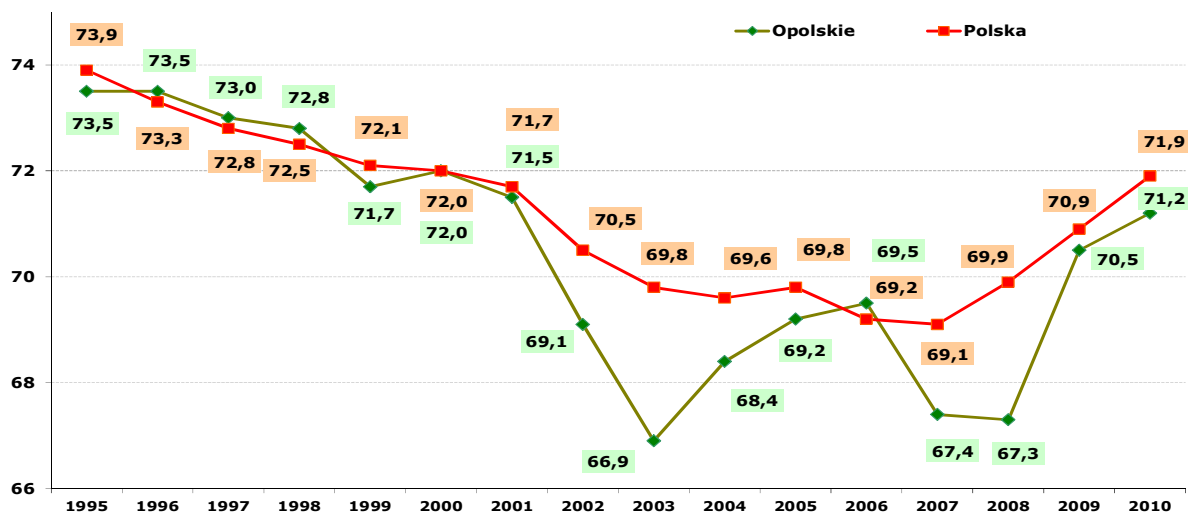
Podregion	Stopa bezrobocia (lipiec 2011)	Udział liczby mieszkańców województwa (grudzień 2010)	Udział zarejestrowanych podmiotów gospodarczych (lipiec 2011)	Odsetek ogółu ofert pracy zgłoszonych do PUP (styczeń-lipiec 2011)	Odsetek ofert zatrudnienia subsydiowanego wobec ogółu ofert (styczeń-lipiec 2011)
nyski	16,6	39	39	39	44
opolski	9,5	61	61	61	24
województwo	12,1	100	100	100	32

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS i Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu

7.3.2.2. Problem statystycznej, obniżonej aktywności ekonomicznej ludności

W świetle Badań Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) – prowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny – w gospodarce województwa opolskiego **istnieją statystyczne, potencjalne rezerwy podaży pracy, które od lat nie są efektywnie wykorzystywane i tym samym nie przyczyniają się do wzrostu dobrobytu społecznego**. Problemem województwa, którego skuteczne rozwiązanie mogłoby przyczynić się do wzrostu dobrobytu są relatywnie niskie wskaźniki aktywności ekonomicznej ludności oraz zatrudnienia, zwłaszcza w stosunku do innych krajów Unii Europejskiej.

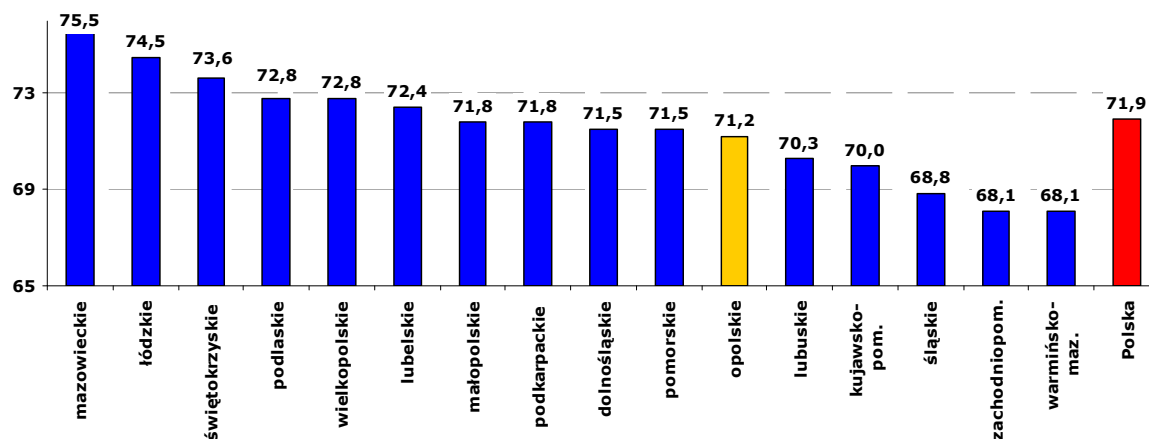
Województwo opolskie należy do grupy regionów charakteryzujących się statystycznie niskim współczynnikiem aktywności zawodowej – zarówno ogółem, jak i w wieku produkcyjnym²⁸⁹. **Bardzo niekorzystnym czynnikiem, w głównej mierze determinującym takie wartości wskaźników, jest bardzo niska aktywność zawodowa kobiet (w niektórych latach nawet najniższa w kraju). Na uwagę zasługuje fakt, iż aktywność zawodowa mężczyzn w ostatnich latach jest stosunkowo wysoka.**

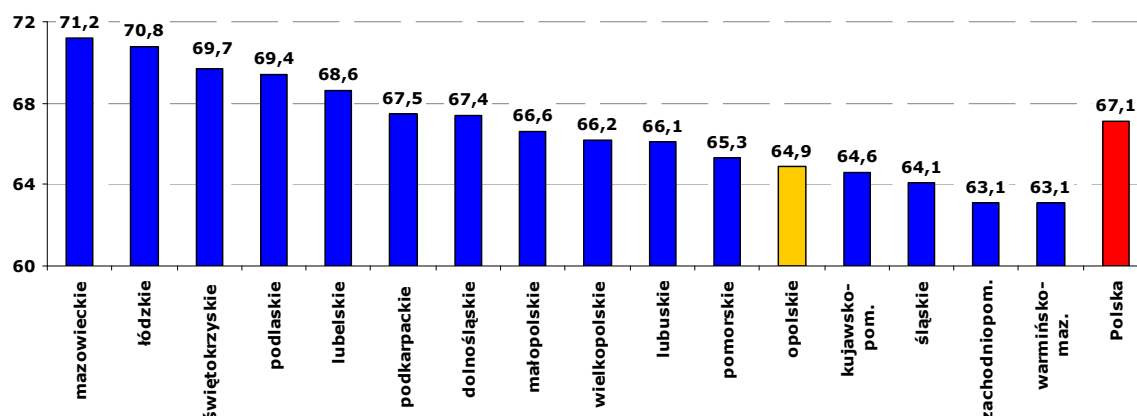
Wykres 70. Współczynnik aktywności zawodowej w woj. opolskim i w Polsce w latach 1995-2010 (średniorocznie, w wieku produkcyjnym – od 18 do 59/64 lat, w %)

²⁸⁹ Na tle relatywnie niskiej aktywności zawodowej mieszkańców regionu, niepokojąca jest wymowa prognozy zmian w poziomie aktywności - wskazująca na dominującą tendencję spadku aktywności. Prognozy wskazują, że na ponad tysiąc miejscowości w województwie opolskim, aż w 70% z nich udział ludności aktywnej zawodowo w latach 2002-2015 zmniejszy się.

Należy jednak pamiętać, że niska aktywność ludności wynikać może tak z pozytywnych, jak i skrajnie negatywnych przesłanek. Do pozytywnych należy przede wszystkim nauka oraz podnoszenie kwalifikacji przez mieszkańców – grupa ta stanowi ok. 20% biernych zawodowo. Powodem niskiej aktywności są jednak przede wszystkim przejścia na emeryturę i rentę (ok. 50%), choroby i niepełnosprawność (ok. 10%), obowiązki rodzinne, w tym związane z prowadzeniem domu (ok. 12%) oraz w niewielkim stopniu przekonanie o niemożności znalezienia pracy lub wyczerpanie wszystkich znanych możliwości jej znalezienia.

Wykres 71. Współczynnik aktywności zawodowej w Polsce wg województw w 2010 r. (średniorocznie, w wieku produkcyjnym – od 18 do 59/64 lat, w %)

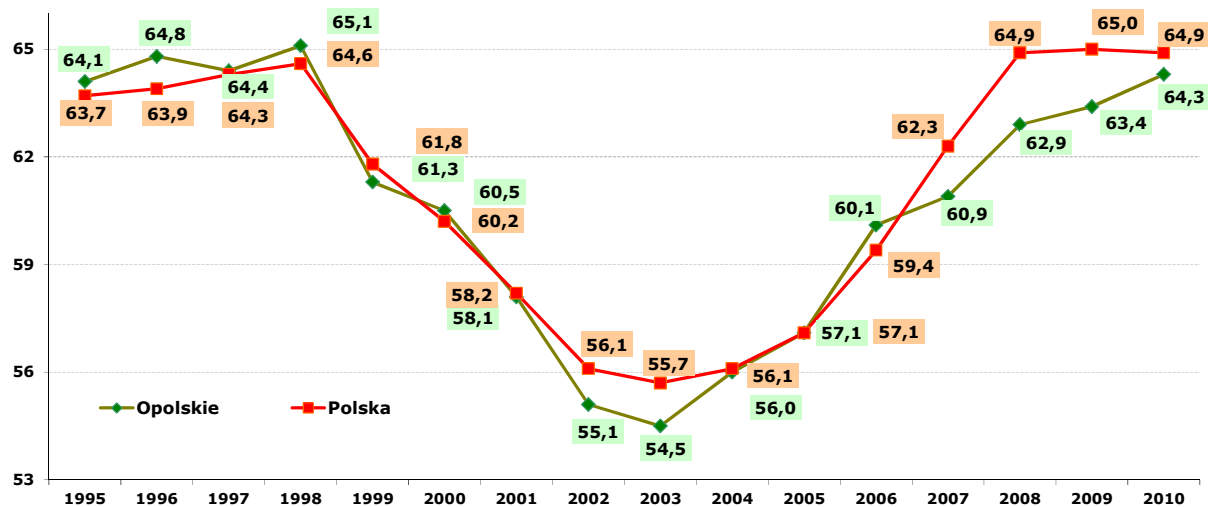
Wykres 72. Współczynnik aktywności zawodowej w Polsce wg województw w 2010 r. (dla kobiet) (średniorocznie, w wieku produkcyjnym – od 18 do 59/64 lat, w %)

Na tle pozostałych polskich regionów, w grupie biernych zawodowo, w woj. opolskim specyficzne są przede wszystkim zjawiska bardzo wysokiego udziału ludności pobierającej rentę lub emeryturę (jedynie w woj. łódzkim udział jest wyższy), a także zjawisko najniższego w kraju udziału osób chorych lub niepełnosprawnych.

Opolskie należy do grupy tych województw, w których udział osób pracujących w grupie osób w wieku produkcyjnym jest jednym z najniższych²⁹⁰ – podobnie jak wcześniej także wśród kobiet. W ostatnich latach wskaźnik zatrudnienia był niższy niż przeciętnie w kraju i w 2010 roku wyniósł 64,3% względem 64,9% przeciętnie w kraju (wykr. 73). Należy jednak zauważyć, iż niskie wskaźniki zatrudnienia w województwie

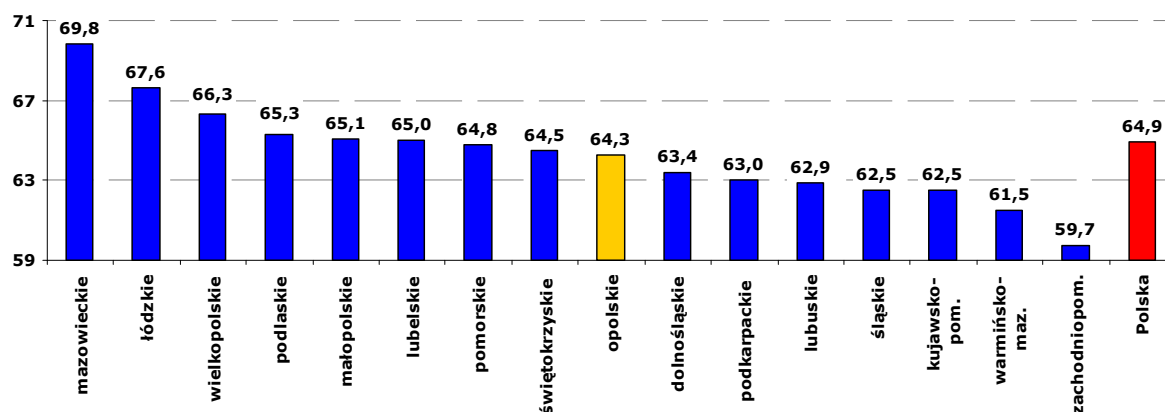
²⁹⁰ Szczególnie dotknięta tym problemem jest zachodnia część województwa, zaś najmniej – północno-wschodnia. Ostatnie szczegółowe dane (na poziomie miejscowości) pochodzą ze spisu powszechnego przeprowadzonego osiem lat temu.

opolskim nie dotyczą osób w wieku poniżej 30 lat (w tym przypadku region notuje wysoki poziom zatrudnienia), ale zwłaszcza osób starszych (np. wśród kobiet w wieku 55-64 lat opolskie zajmuje ostatnie miejsce w kraju).

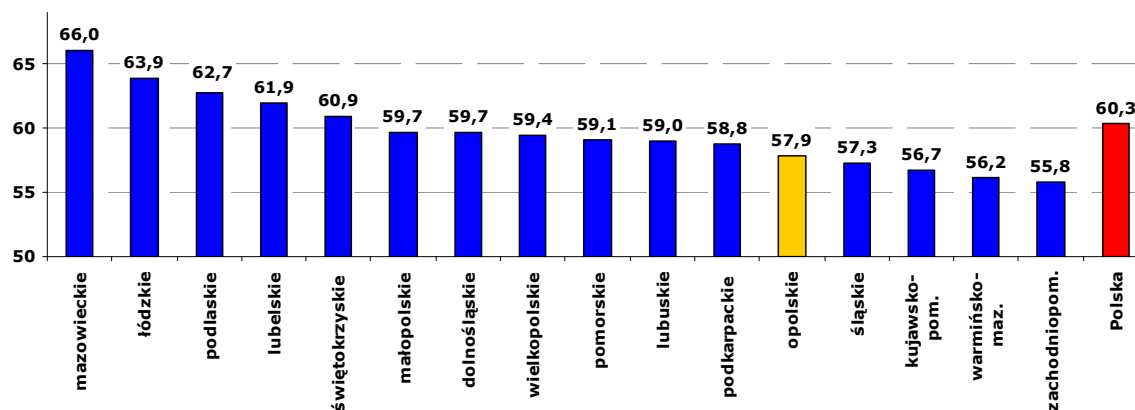

Wykres 73. Wskaźnik zatrudnienia w woj. opolskim i w Polsce w latach 1995-2010 (średniorocznie, w wieku produkcyjnym – od 18 do 59/64 lat, w %)

W świetle średniorocznych danych za 2010 r. bardziej obciążonymi województwami było siedem innych regionów. W przypadku kobiet wskaźniki zatrudnienia cechowały się gorszymi wartościami jedynie w czterech innych województwach.

Wykres 74. Wskaźnik zatrudnienia w Polsce wg województw w 2010 r. (średniorocznie, w wieku produkcyjnym – od 18 do 59/64 lat, w %)

Wykres 75. Wskaźnik zatrudnienia w Polsce wg województw w 2010 r. (dla kobiet) (średniorocznie, w wieku produkcyjnym – od 18 do 59/64 lat, w %)

7.3.3. Dualizacja rynku pracy²⁹¹

Wzrost udziału studiujących spowodował, że zawody tzw. robotnicze, które w przeszłości tradycyjnie wykonywali absolwenci zasadniczych szkół zawodowych, cieszą się obecnie znacznie mniejszą popularnością niż kiedyś. Wynikiem tej przemiany na rynku pracy jest duży udział wysoko (choć niekoniecznie dobrze) wykształconych ludzi o sporych aspiracjach zawodowych i mały udział absolwentów w zawodach robotniczych. Struktura wykształcenia absolwentów odpowiada obecnie strukturze popytu na pracę państw znacznie wyżej rozwiniętych niż gospodarka polska.

W przypadku Opolszczyzny problem ten przedstawia się jeszcze wyraźniej. Głównymi ośrodkami zatrudnienia osób o wysokich kwalifikacjach są, bowiem silne ośrodki miejskie i regionalne, będące centrami handlu, usług, finansów, przemysłu, nauki itd. Jedynym ośrodkiem na Opolszczyźnie częściowo spełniającym te kryteria jest stolica województwa, wyróżniająca się wprawdzie pod tym względem wśród miast podobnej wielkości, ale znacznie odstająca od większych ośrodków, takich jak nie tylko Warszawa, ale i Wrocław, Kraków, Łódź, Poznań, Gdańsk, Szczecin, czy aglomeracja górnośląska²⁹².

Złożony i narastający problem niedopasowań strukturalnych na rynku pracy można również wyrazić inaczej, stwierdzając, że **rozwój gospodarczy, z którym wiąże się zmiana w strukturze dostępnych miejsc pracy nie nadąża za zmianą preferencji zawodowych młodzieży**. Można wreszcie spojrzeć jeszcze z innej strony – **młodzież wybiera zawody związane z tym, co chciałaby robić, a nie z tym, co ewentualnie mogłaby robić**.

Nieuchronnym skutkiem tego niedopasowania jest **dualizacja rynku pracy** typowa dla państw Europy Zachodniej wyrażająca się **nadwyżką zasobów pracy na rynku pracy „lepiej” i niedoborem rąk do pracy na rynku pracy „gorszej”**. Rezultatem jest również **szybki wzrost w regionie udziału wśród bezrobotnych osób z wyższym wykształceniem**.

Naturalną konsekwencją postępującej dualizacji rynku pracy jest **zatrzymanie się wzrostu płac w zawodach, gdzie występuje nadwyżka rąk do pracy i realny wzrost płac w zawodach, w których występuje ich niedobór**. Sytuacja ta nasila migrację osób **wysoko, ale niewłaściwie wykształconych**, bo jak wskazuje zarówno teoria migracji, jak i jej obecna rzeczywistość, absolwenci studiów, jeśli mają problem ze znalezieniem odpowiedniej pracy w regionie, to na ogół nie podejmują trwale prac przeznaczonych dla osób o niższych kwalifikacjach, lecz szukają swych szans gdzie indziej, w obecnych warunkach na ogół za granicą. Wyższe wynagrodzenia są wprawdzie w podjęciu decyzji o wyjeździe decydujące, ale ważny jest również czynnik psychologiczny, wyrażający się poglądem, że za granicą wypada robić to, czego nie wypada robić w kraju.

7.3.4. Ekonomia społeczna jako instrument uzupełniający otwarty rynek pracy²⁹³

Jednym z zadań samorządu województwa jest prowadzenie polityki rozwoju, obejmującej m. in. działania na rzecz integracji społecznej i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu. Instrumentem służącym realizacji tych działań jest ekonomia społeczna, polegająca na prowadzeniu inicjatyw i przedsiębiorstw, dla których głównym celem jest

²⁹¹ Cały niniejszy rozdział stanowi wyciąg z badania zrealizowanego przez prof. Romualda Jończego wykonanego w ramach projektu pt. „Opolski System Informacji Społeczno-Gospodarczej”. Raport pt. „Zagraniczne migracje zarobkowe z województwa opolskiego w latach 2008-2010 oraz ich wpływ na opolski rynek pracy i sferę fiskalną samorządów terytorialnych. Diagnoza i rekomendacje w kontekście rozwoju regionu” jest do pobrania bezpłatnie ze strony internetowej www.osisg.opolskie.pl.

²⁹² Przeciąganie zasobów pracy przez sąsiednie duże ośrodki widoczne jest już na etapie wyboru studiów. Obserwacje autora i prowadzone badania pilotażowe dotyczące wyboru miejsca studiów przez szczególnie uzdolnionych absolwentów szkół średnich wskazują, że znaczna ich część wybiera Wrocław; poza tym, choć w zdecydowanie mniejszym stopniu popularne są Kraków, Katowice czy Gliwice.

²⁹³ Rozdział przygotowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu

tworzenie korzyści społecznych, przy uwzględnieniu pierwszeństwa pracy nad kapitałem, demokratycznego stylu zarządzania oraz realizacji usług na rzecz lokalnych społeczności. Ta sfera przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu stanowi domenę regionalnego systemu pomocy społecznej i jest skierowana do tych grup osób, które nie są w stanie samodzielnie odnaleźć się na otwartym rynku pracy.

Podmioty ekonomii społecznej prowadzą działalność gospodarczą, której zyski mogą być przeznaczane na tworzenie miejsc pracy dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym długotrwale bezrobotnych, niepełnosprawnych, bezdomnych i zaburzonych psychicznie.

W woj. opolskim działają obecnie 42 podmioty ekonomii społecznej, tj.:

- ✓ 12 spółdzielni socjalnych (4 w gminie Byczyna, 2 w Nysie i Strzelcach Opolskich, po 1 w Kędzierzynie-Koźlu, Skoroszycach, Głubczycach i Prudniku);
- ✓ 12 Klubów Integracji Społecznej (Grodków, Kędzierzyn-Koźle, Pokój, Głuchołazy, Nysa, Ozimek, Popielów, Zawadzkie, Byczyna, Strzelce Opolskie i 2 w Opolu);
- ✓ 2 Centra Integracji Społecznej (Byczyna i Strzelce Opolskie);
- ✓ 15 Warsztatów Terapii Zajęciowej (Głuchołazy, Kluczbork, Lewin Brzeski, Nysa, Olesno, Opole, Stare Siołkowice, Nowe Gołuszowice, Zawadzkie, Uszyce, Kędzierzyn-Koźle, Namysłów, Krapkowice, Brzeg i Głubczyce),
- ✓ 2 Zakłady Aktywności Zawodowej tj. w Opolu i Branicach.

Analiza stanu sektora ekonomii społecznej w województwie opolskim wskazuje na dość silne skoncentrowanie aktywności organizacji obywatelskich w Opolu, zaś spółdzielczości socjalnej w powiatach kluczborskim, nyskim i strzeleckim. Aktywność podmiotów wynika bądź z wielkości ośrodka (stolica województwa), bądź aktywności konkretnych samorządów lokalnych.

Od 2010 roku w strukturze Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Opolu funkcjonuje Centrum Promocji i Rozwoju Gospodarki Społecznej, w ramach którego podejmowane są inicjatywy wspierające rozwój przedsiębiorczości społecznej w regionie, mogące mieć wpływ na poprawę dostępu do zatrudnienia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Wg ekspertów zajmujących się ekonomią społeczną, woj. opolskie jest jednym z dynamicznie rozwijających się regionów kraju pod względem spółdzielczości socjalnej (liczba spółdzielni socjalnych do liczby ludności regionu).²⁹⁴

Zgodnie z wytycznymi Ministra Pracy i Polityki Społecznej²⁹⁵ samorząd województwa zobowiązany jest do opracowania, realizacji i monitoringu **wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie**. Winien on wynikać z określonych w strategii celów i na poziomie wykonawczym przekładać się na program wojewódzki na rzecz rozwoju ekonomii społecznej oraz obejmować następujące obszary:

- aktywizację zawodową osób pozostających bez pracy (aktywne formy przeciwdziałania bezrobociu) – poradnictwo, pośrednictwo pracy, szkolenia

²⁹⁴ *Ekonomia społeczna w woj. opolskim* – Ekspertyza wykonana przez C. Miżejewski i M. Ołdak na zlecenie ROPS w Opolu.

²⁹⁵ *Wytyczne Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechnienia ekonomii Społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii Społecznej i jej otoczenia w regionie z dnia 17 maja 2011 r. skierowane do Instytucji Wdrażających PO KL, Instytucji Pośredniczących PO KL oraz Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej.*

i przekwalifikowania, prace interwencyjne i inne formy tworzenia miejsc pracy, tworzenie podmiotów ekonomii społecznej, staże i praktyki zawodowe;

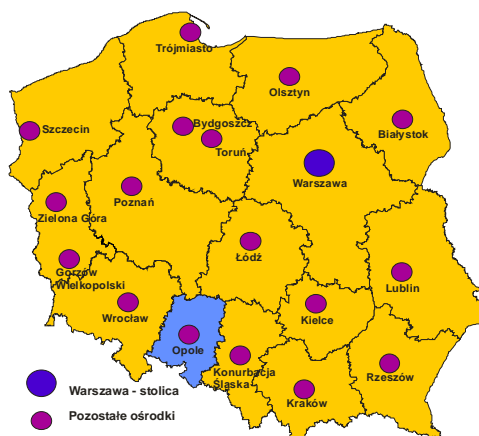
- rozwój lokalny (w tym kulturalny) oraz rozwój kapitału społecznego – wsparcie lokalnych inicjatyw społecznych;
- przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, w tym ograniczenie zjawiska ubóstwa, realizacja programów integracji społecznej, rozwój działań ekonomii społecznej.

Wzmocnienie sektora ekonomii społecznej i jego otoczenia w województwie winno być systematycznie i konsekwentnie wspierane.

7.4. WOJEWÓDZTWO OPOLSKIE JAKO REGION MIĘDZYMETROPOLITALNY – OBSZAR ZAGROŻONY KUMULACJĄ NEGATYWNYCH EFEKTÓW SKONCENTROWANEGO WZROSTU

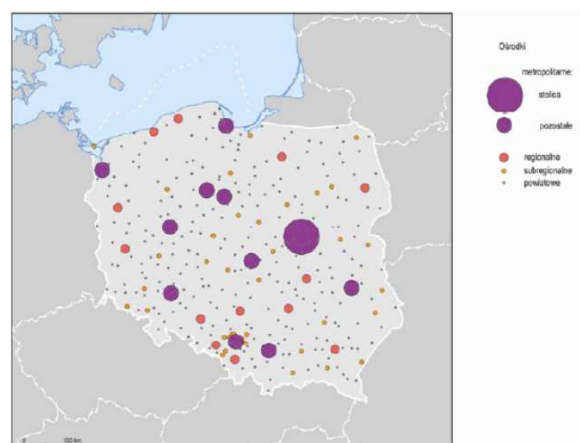
7.4.1. Opolskie jako region międzymetropolitalny

Nowe strategiczne cele polityki regionalnej państwa oraz poszukiwanie czynników równoważących *wzrost konkurencyjności województw* i *wyrównywanie ich szans rozwojowych*, wymagają wskazania rozwiązań niwelujących skutki naturalnej tendencji do koncentracji działalności gospodarczej i związanej z nią postępującej polaryzacji przestrzennej rozwoju.

Mapa 36. Miasta wojewódzkie wskazane w ramach celu 1 KSRR do objęcia wsparciem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów dnia 13 lipca 2010 r. (lipiec 2010 r.).

Mapa 37. Kategorie ośrodków miejskich.

Źródło: *Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030. Projekt*. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 18 maja 2010.

Generalnie, na układ wrastających zróżnicowań regionalnych nakłada się politykę wzmocnienia lepiej rozwiniętych regionów, a w szczególności ich centrów o funkcjach metropolitalnych (polaryzacja służąca poprawie konkurencyjności) rezygnując z większości atrybutów modelu redystrybucyjnego (spójność). Polityka wyrównywania poziomu rozwoju, której beneficjentami są głównie regiony peryferyjne i międzymetropolitalne, jest zastępowana propozycjami pośredniej redystrybucji czynników rozwoju poprzez zlokalizowane zewnętrznie metropolie (dyfuzja). W takich warunkach regiony o charakterze międzymetropolitalnym – przy braku centrów o charakterze metropolii, z polityki polaryzacji nie korzystają, natomiast do dyfuzji rozwoju z zewnętrznych metropolii nie dochodzi. Odwrotnie, to metropolie czerpią z regionów słabiej rozwiniętych zarówno ich zasoby, jak i

przechwytyją czynniki, które mogłyby przyspieszać ich rozwój (m. in. inwestycje zagraniczne, popyt na handel i usługi, wysokokwalifikowane kadry, miejsca pracy, młodzież, prestiżowe inwestycje publiczne, przedsięwzięcia kulturalne itd.). Efektem takiej polityki (w klasycznym modelu niekorzyści peryferyjnego położenia) jest dalszy, przyspieszony wzrost zróżnicowania poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego w układzie inter- i intraregionalnym Polski.

Szczególnie zagrożone kumulacją negatywnych efektów skoncentrowanego wzrostu są, i będą w przyszłości - regiony położone pomiędzy silnymi metropoliami, opierające swój rozwój na aglomeracjach miejskich średniej wielkości (tzw. regiony międzymetropolitalne).

Z jednej strony postępuje w nich intensywny proces "wyplukiwania" relatywnie skromnych zasobów do stosunkowo bliskich i atrakcyjniejszych obszarów metropolitalnych (m. in. stopniowe przenoszenie instytucji zarządzających rozwojem, organizujących i stymulujących życie gospodarcze, koordynujących decyzje polityczne i rozwój społeczny). Z drugiej, ich centra (zespoły miejskie) - pomijane w wyborach lokalizacji instytucji ważnych gospodarczo, społecznie i politycznie, pozbawiane wsparcia i siły koncentrującej rozwój - **nie mają możliwości podjęcia roli wzmocnienia i przyspieszenia procesów rozwojowych regionów międzymetropolitalnych.** W warunkach rosnącej konkurencji między regionami, konieczne jest podjęcie działań, **które wyposażą aglomerację opolską w atuty typowe dla generujących wzrost centrów regionalnych.**

Nowe strategiczne cele polityki regionalnej państwa²⁹⁶ oraz poszukiwanie czynników optymalizujących wyważenie pomiędzy *wzrostem konkurencyjności województw i wyrównywaniem szans rozwojowych regionów*, wymagają wskazania rozwiązań niwelujących skutki naturalnej tendencji do koncentracji działalności gospodarczej i związanej z nią postępującej polaryzacji rozwoju.

W takim ujęciu konieczne jest uwzględnienie nowych składowych **obszarów strategicznej interwencji.** Tworzą je nie tylko obszary metropolitalne (istniejące i potencjalne), ale i obszary zespołów miejskich (aglomeracje miejskie średniej wielkości).

7.4.2. Dekapitalizacja potencjału i niewystarczająca absorpcja czynników wzrostu

Jak wskazują liczne badania, **postępująca peryferyzacja regionów międzymetropolitalnych** – w sensie ekonomiczno-przestrzennym – **jest rezultatem oddziaływania dwóch charakterystycznych zespołów cech:**

- słabszej dostępności w rozumieniu komunikacyjno-transportowym i organizacyjnym (więcej szczebli pośrednich) oraz
- mniejszym (często zmniejszającym się) znaczeniem gospodarczym i polityczno-społecznym, w porównaniu do obszarów centralnych (metropolitalnych).

Peryferyjność, mierzona czasem dostępu (np. czasem podróży do określonych miejsc w regionie lub czasem osiągnięcia różnych celów z regionu) lub siłą gospodarczego ciężenia do innych centrów, przekłada się na niedogodności lokalizacji. Wynikający z pogłębiającej się peryferyjności schemat aktywności i oddziaływań skutkuje wieloma negatywnymi czynnikami – wyższymi kosztami zaopatrzenia i montażu, trudniejszym dostępem do rynków, zmniejszającą się przedsiębiorczością i innowacyjnością, zewnętrzną kontrolą warunków produkcji, zewnętrzną koncentracją władz i decydentów (w pozaregionalnych metropoliach), niedostatkami konkurencyjności itd.

---

²⁹⁶ *Nowa Koncepcja Polityki Regionalnej, Tezy i założenia do Krajowej strategii rozwoju regionalnego*, Wstępny projekt, MRR, Warszawa 2008 (grudzień). Por. też J. Hausner, *Modele polityki regionalnej*, (w:) J. Hausner, *Zarządzanie Publiczne*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2008, s. 274-305.

Wszystkie te czynniki w regionach międzymetropolitalnych wzajemnie się wzmocniają – np. wysokie koszty dostępu do lokalnych rynków ograniczają inwestycje, które są niezbędne dla podniesienia dostępności do poziomu, charakterystycznego dla obszarów z możliwościami inwestycyjnymi silnych rynków lub pogłębiająca się koncentracja władzy w metropoliach sama wywołuje mniejsze zainteresowanie aktywnością poza nimi (tak polityczną jak społeczno-kulturalną i gospodarczą).

Charakterystyczny dla regionów międzymetropolitalnych typ rozwoju obserwuje się w województwie opolskim. Systematycznej dekapitalizacji ulega szeroko rozumiany potencjał rozwojowy (m.in. znaczący odływ migracyjny młodych, wykształconych osób, stopniowa migracja instytucji zarządzania rozwojem, centrów organizujących i stymulujących życie gospodarcze, koordynujących decyzje polityczne i rozwój społeczny). Oddziaływanie ukształtowanej aglomeracji średniej wielkości (Opola) może wzmocniać konkurencyjność regionu. Taka możliwość jest jednak istotnie osłabiana przez relatywnie zmniejszający się potencjał gospodarczy i społeczno-kulturowy, utrwalający się spadek kapitału ludzkiego, społecznego i finansowego, problemy komunikacyjne i relatywnie gorszą dostępność (w porównaniu do sąsiadujących metropolii) oraz pogarszającą się atrakcyjność lokalizacyjną.

Pogłębiająca się peryferyjność województwa opolskiego, jako regionu międzymetropolitalnego, przekłada się na wzrost niedogodności lokalizacji. Charakterystyczny schemat aktywności i oddziaływań ujawnia się w wielu negatywnych skutkach – np. w wyższych kosztach zaopatrzenia i montażu, trudniejszym dostępie do rynków, zmniejszającej się przedsiębiorczości i innowacyjności, w pełni nie wykorzystującym swojego potencjału, sektorze naukowo-badawczym, zewnętrznej kontroli warunków produkcji, przesuwającej się do metropolii koncentracji zarządzania i decyzji, niedostatku konkurencyjności.

Wszystkie te czynniki w regionie opolskim wzajemnie się wzmocniają. Przykładowo, wysokie koszty dostępu do lokalnych rynków ograniczają inwestycje, które są niezbędne dla podniesienia dostępności do poziomu charakterystycznego dla obszarów z możliwościami inwestycyjnymi silnych rynków (port lotniczy, węzły autostradowe, szybkie koleje, komunikacja zbiorowa), a pogłębiająca się koncentracja struktur zarządzania i władzy w metropoliach zmniejsza zainteresowanie aktywnością poza nimi (tak polityczną jak i społeczno-kulturalną i gospodarczą).

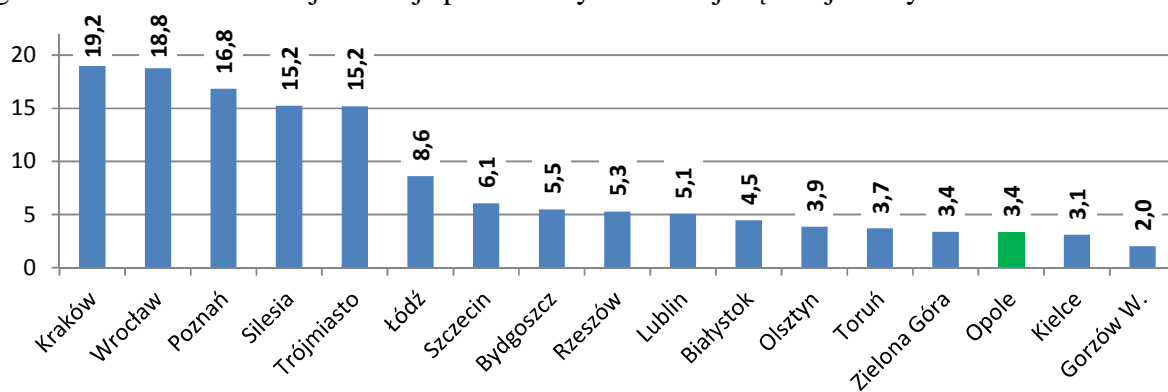
7.4.3. Znaczenie aglomeracji miejskich i ośrodków regionalnych w polityce rozwoju regionu międzymetropolitalnego

Woj. opolskie jako region międzymetropolitalny, opierający swój rozwój na aglomeracji miejskiej średniej wielkości, jest szczególnie zagrożone kumulacją negatywnych efektów skoncentrowanego wzrostu. Z jednej strony postępuje w nim intensywny proces „wypłukiwania” relatywnie skromnych zasobów do stosunkowo bliskich i atrakcyjniejszych obszarów metropolitalnych, z drugiej miasto Opole jest niezwykle często pomijane w wyborach lokalizacji instytucji ważnych gospodarczo, społecznie, politycznie i organizacyjnie. Z punktu widzenia całego regionu taki kierunek zmian przyspiesza dekapitalizację potencjału rozwojowego pozostałych ośrodków miejskich i utrudnia absorpcję czynników wzrostu, gdyż pośrednictwo metropolii wzmaga konkurencję pomiędzy miastami w całym obszarze jej oddziaływania.

Polityka strategicznej interwencji polega na **istotnym wzmocnieniu potencjału i konkurencyjności tych zespołów miejskich, które uzupełniają sieć metropolii w strefach peryferyjnych, w regionach międzymetropolitalnych.** Przyspieszenie rozwoju w takich regionach opiera się i następuje poprzez **ich centra - aglomeracje miejskie, które posiadają przynajmniej częściowo wykształcone funkcje metropolitalne.** Przy wykorzystaniu

środków polityki spójności mogą „one wyrównać” nasilające się trendy polaryzacyjne w przestrzenno-gospodarczej strukturze kraju.

Poprzez bezpośrednie skierowanie do stolicy regionu odpowiedniego wsparcia, zarówno z poziomu krajowego jak i europejskiego, wzmocnieniu ulegają funkcje, które uruchamiają w aglomeracji opolskiej możliwości wystarczające do wzmocnienia i przyspieszania procesów rozwojowych w potencjalnych biegunach polaryzacji - ośrodkach regionalnych - Kędzierzynie-Koźlu, Nysie i Brzegu oraz Kluczborku, a także w całym regionie. Zewnętrzne analizy eksperckie²⁹⁷ w zakresie siły metropolitalnej miast wskazują, iż tzw. „siła metropolitalna” Opola plasuje miasto jedynie przed Kielcami i Gorzowem Wielkopolskim. Jak wskazują autorzy badania, siła metropolitalna „powoduje, że miasto przekształca się w metropolię i funkcjonuje jak metropolia, co oznacza, że potrafi nie tylko korzystać z własnych zasobów, ale potrafi też ściągać z zewnątrz najwyższej jakości kapitał, idee i ludzi, przetwarzać je w najwyższej jakości rozwiązania i wymieniać się nimi z innymi metropoliami. W ten sposób działa sieć metropolii światowych, które nadają rytm rozwoju krajów, w których leżą. METROX jest więc instrumentem do pomiaru zdolności do generowania szans na najbardziej spełnione życie dla największej liczby ludzi”²⁹⁸.

Wykres 76. Wskaźnik siły metropolitalności miast w 2010 r. wg Nordea.Metrox (siła metropolitalna Warszawy=100)

²⁹⁷ „3 ranking metropolitalności miast polskich”, Nordea Metrox 2010.

²⁹⁸ Tamże.

Synteza²⁹⁹

---

²⁹⁹ Rozdział opracowany przez prof. dr hab. Krystiana Heffnera.

Kontekst instytucjonalny, przestrzenny, społeczno-gospodarczy (Otoczenie regionu)

Strategiczna diagnoza stanu województwa opolskiego wskazuje podstawowe wyzwania rozwojowe, poprzez ocenę istniejących i spodziewanych warunków otoczenia, a także strategicznej bazy ekonomiczno-społecznej regionu. W efekcie formułuje prognostyczne rozpoznanie podstawowych parametrów rozwoju w sensie terytorialnym.

Sytuacja rozwojowa regionu jest wypadkową uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych. Pierwsze wiążą się głównie z nowymi trendami w polityce rozwojowej zapisanymi w *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*. Interwencja w ramach polityki regionalnej ma wzmacniać endogeniczny potencjał terytoriów i powiązania funkcjonalne w otoczeniu ośrodków wzrostu w taki sposób, aby zwiększać konkurencyjność całych województw. Odejście od modelu wyrównawczego, ze słabo uwzględnianym wymiarem terytorialnym powoduje, że **tradycyjnie stosowana konstrukcja diagnozy została przeformułowana w kierunku wskazywania potencjałów rozwoju i ich funkcjonalnych związków wzmacniających konkurencyjne cechy regionu.**

Czynnikami zewnętrznymi, o istotnym oddziaływaniu na kształt diagnozy, są również uwarunkowania wynikające z zapisów *V Raportu Kohezyjnego Komisji Europejskiej*. Wskazują one, że znaczący dystans rozwojowy polskich regionów, w relacji do większości struktur regionalnych Unii Europejskiej utrzymuje się.

Wyznacznikiem nowych podstaw polityki wspólnotowej (dokument *Europa 2020*) są trzy priorytety rozwoju:

- gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach,
- gospodarki zielonej, konkurencyjnej i oszczędzającej zasoby oraz
- gospodarki o wysokim zatrudnieniu, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną – co podkreśla społeczny wymiar rozwoju.

W kontekście europejskim czynnikami rozwoju regionów i krajów mają być edukacja, badania, innowacyjność, a także gospodarka cyfrowa. Procesom marginalizacji i wyłączenia społecznego ma przeciwdziałać uelastycznienie rynku pracy, wzrost bezpieczeństwa socjalnego, intensyfikacja kształcenia ustawicznego oraz tworzenie klimatu sprzyjającego przedsiębiorczości.

Charakterystyka wewnętrznych czynników i uwarunkowań rozwoju opiera się na ocenie stanu regionalnych zasobów, bazy społeczno-ekonomicznej oraz potencjałów rozwojowych województwa, a także skutków realizacji poprzedzającej strategii rozwoju, programów europejskich i programów regionalnych.

W efekcie diagnoza nie obejmuje wszystkich dziedzin związanych z rozwojem regionu, a koncentruje się tylko na niektórych, świadomie wyselekcjonowanych sferach problemowych, składających się na najważniejsze (strategiczne) dla województwa opolskiego uwarunkowania rozwoju.

Profil regionu

Województwo opolskie położone jest w południowo-zachodniej części kraju, na historycznym Śląsku, sąsiadując z woj. śląskim (Katowice) i woj. dolnośląskim (Wrocław). Są to regiony opierające swój rozwój na układach typu metropolitalnego, a ich centra mają szerokie powiązania i oddziaływania o ponadregionalnym znaczeniu. Woj. opolskie to region przygraniczny, poprzez południową granicę styka się z krajem morawskośląskim (Ostrawa) i ołomunieckim w Republice Czeskiej. Regiony otaczające woj. opolskie od północy (woj.

wielkopolskie i łódzkie) są znacznie większe, ale z centrami oddalonymi (Poznań, Łódź) od układu regionalnego Polski południowej. Wraz z czterema województwami w dorzeczu Odry (dolnośląskie, lubuskie, wielkopolskie, zachodniopomorskie) region opolski **tworzy makroregion Polski Zachodniej**, który cechując się wysokim stopniem konkurencyjności umożliwia wykorzystanie regionalnych potencjałów współdziałania.

Opolszczyzna należy do grupy małych regionów europejskich, z populacją oscylującą wokół 1 mln mieszkańców. Niewielki wymiar przestrzenny (poniżej 10 tys. km²) i ludnościowy określają potencjał rozwojowy regionu, a także determinują możliwości przyciągania czynników wzrostu. **Województwo opolskie należy do najliczniejszej grupy regionów w Polsce i Europie, które są w znacznym stopniu wiejskie** (15–50% populacji mieszka na wsi).

Potencjał związany z kapitałem ludzkim i społecznym regionu charakteryzuje się wysokim poziomem życia, dochodów rozporządzalnych i konsumpcji gospodarstw domowych oraz wysokim poziomem zaspokojenia potrzeb, zwłaszcza w sferze infrastruktury społecznej. Równocześnie cechuje go bardzo niska aktywność ekonomiczna ludności oraz niski poziom zatrudnienia, składające się na znaczne, niewykorzystywane rezerwy podaży pracy. **Wyzwaniem są procesy depopulacyjne**, do których przyczynia się niski przyrost naturalny i permanentnie niekorzystne tendencje w zakresie ruchu migracyjnego ludności.

Spośród charakterystyk potencjału ekonomicznego województwa, kluczowe znaczenie ma osiągnięty, średni poziom rozwoju gospodarczego (PKB *per capita* – 11 miejsce w kraju) przy **długotrwałe utrzymującej się bardzo niskiej stopie wzrostu gospodarczego.** Ważnym uwarunkowaniem wzrostu jest stosunkowo silne wewnątrzregionalne zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarczego na linii wschód-zachód i miasto-wieś.

W rozwoju gospodarczym regionu **istotne znaczenie ma sektor przemysłu** (30,7% wartości dodanej brutto; Polska - 23,9%) o zróżnicowanej strukturze działowej, w której wyróżniają się branże: spożywcza, chemiczna, koksownicza, energetyczna, cementowo-wapiennicza, metalowa, a także meblarska i drzewna o głębokich tradycjach produkcyjnych. Przedsiębiorstwa cechuje wysoka rentowność i utrzymująca się płynność finansowa. Istotny jest też duży potencjał eksportowy regionu, związany głównie z przemysłem (przede wszystkim chemicznym). Tradycyjnie silna gospodarka rolna charakteryzuje się wysoką produktywnością, stanowiąc znaczący potencjał rozwoju obszarów wiejskich w regionie. **Przewyciężenie niewystarczającego poziomu inwestycji, w tym inwestycji zagranicznych, jest istotną przesłanką zmiany w polityce rozwoju regionu.**

Wyzwaniem rozwojowym woj. opolskiego jest słabość sektora usług, zwłaszcza usług rynkowych (najniższy w kraju udział usług rynkowych w wartości dodanej brutto). Ograniczeniem wykorzystania możliwości związanych z potencjałem ekonomicznym regionu jest **niedostateczny rozwój sektora usług wyższego rzędu, który ujawnia się w niskiej innowacyjności gospodarki oraz marginalizacją sfery B+R** (nakłady na działalność badawczo-rozwojową w przeliczeniu na 1 mieszkańca należą do najniższych w kraju).

Istotne znaczenie dla realizacji kluczowych przedsięwzięć rozwojowych woj. opolskiego mają środki pomocowe Unii Europejskiej (fundusze strukturalne i Fundusz Spójności). **Ich oddziaływanie na wzrost gospodarczy regionu łączy się z realizacją wielu inwestycji** (NPR i NSRO). Ocenia się, że podniosły one poziom PKB o ok. 3% (2010) i zmniejszyły bezrobocie (prawie 2%). Są to głównie inwestycje publiczne, zwiększające spójność terytorialną i społeczną regionu, a także poprawiające jego gospodarczą konkurencyjność (infrastruktura drogowa, ochrony środowiska, infrastruktura społeczna i

informatyczna oraz inwestycje w sektorze kultury i turystyki). Racjonalny program współfinansowanych ze środków europejskich inicjatyw, podnoszących atrakcyjność lokalizacyjną i konkurencyjność regionu wraz z jego węzłami, umożliwi realizację znacznie szerszego zakresu przedsięwzięć prorozwojowych.

Spośród czynników przestrzennych, znaczący potencjał rozwoju tkwi w zwartym charakterze regionu i w dogodnej, centralnej lokalizacji ośrodka regionalnego (Opole i aglomeracja opolska). Wraz z równomiernie rozmieszczonymi centrami subregionalnymi zapewnia dobrą dostępność komunikacyjną, zarówno wewnętrzną jak i zewnętrzną, szczególnie w strefie **paneuropejskiego korytarza transportowego (TEN III)**. Stosunkowo słabiej dostępne są obszary południowe (pogranicze z Republiką Czeską) i północne (Olesno, Kluczbork i Namysłów) oraz aglomeracja opolska w układzie powiązań europejskich i ponadregionalnych.

Ważnym uwarunkowaniem rozwoju jest również charakter sieci osadniczej, opierającej się na regularnej i gęstej sieci niewielkich ośrodków miejskich umożliwiających obsługę i integrację lokalnych obszarów społeczno-gospodarczych. Korzystną cechą obszarów wiejskich regionu jest zwarty charakter osiedli i dychotomiczny podział przestrzeni na silnie zurbanizowany obszar centralny i wschodni oraz zachodni z utrzymującą się znaczącą funkcją rolniczą wsi.

Do najważniejszych kwestii środowiskowych, warunkujących rozwój woj. opolskiego, należą **bardzo dogodne warunki prowadzenia gospodarki rolnej** (wysokiej jakości gleby, zasoby wodne, w tym wody podziemne) i **leśnej** (północno-wschodnia i centralna część regionu) oraz **kompleks zagadnień związanych z rzeką Odrą**, która symetrycznie dzieli województwo na część południowo-zachodnią i północno-wschodnią. Wraz ze swoją doliną i głównymi dopływami (Nysa Kłodzka, Małapanew) Odra jest osią ekologiczną regionu, kluczową w krajowym i europejskim systemie terenów przyrodniczych, a równocześnie wodną drogą transportową i znaczącym czynnikiem zagrożenia powodziowego.

Wśród środowiskowych uwarunkowań rozwoju regionu kluczowym, endogenicznym **czynnikiem wzrostu są zasoby przyrodnicze oraz ich stan ilościowo-jakościowy i równomierność rozmieszczenia**. Wśród potencjałów rozwojowych na uwagę zasługują wysokiej jakości gleby (intensywne rolnictwo i hodowla), znaczące ilości surowców mineralnych (materiały budowlane) i duże zasoby wód podziemnych, skoncentrowane w kilkunastu strukturach wodonośnych o strategicznym znaczeniu dla woj. opolskiego (m. in. zbiornik triasowy Opole – Zawadzkie). Czynnikiem ograniczającym są zasoby wód powierzchniowych z niewystarczającą retencją zbiornikową. Duże możliwości wykorzystania w procesach kreowania wzrostu gospodarczego mają walory przyrodniczo-krajobrazowe (cztery ostoje strefy Natura 2000, obszary chronionego krajobrazu) oraz znaczące tereny leśne (26,5% powierzchni regionu) i potencjalne zasoby energii odnawialnej, głównie biomasy.

Atuty rozwojowe związane z zasobami naturalnymi i kulturowo-krajobrazowymi, są jednak poważnie ograniczone przez ich poważną degradację - w wielu przypadkach stan elementów środowiska jest istotną barierą rozwojową. Zagrożenia wiążą się z niską jakością wód podziemnych i powierzchniowych, degradacją lasów i spadkiem bioróżnorodności (składnik kapitału naturalnego), wysokim poziomem zanieczyszczenia powietrza i cyklicznie występującymi powodziąmi w dolinie Odry i na jej dopływach - można je powiązać z kontekstem zmian klimatycznych.

Tworzenie warunków rozwoju wymaga skutecznej i skoordynowanej ochrony przeciwpowodziowej w zlewni Odry w ramach współpracy międzyregionalnej i transgranicznej z Republiką Czeską.

W regionie opolskim wyróżnić można dwie strefy funkcjonalno-przestrzenne - **skoncentrowanego zainwestowania** (aglomeracja opolska, węzły subregionalne, korytarze transportowo-osiedleńcze) i **użytkowania ekstensywnego z lokalnymi ośrodkami rozwoju** (obszary rolnicze, leśne, rekreacyjno-wypoczynkowe). Struktura osadnicza cechuje się dobrze rozwiniętą siecią drogową i infrastrukturą techniczną, stanowiąc znaczący potencjał rozwoju. Obszarem intensywnego zagospodarowania jest **aglomeracja opolska** z ponad 300 tys. populacją³⁰⁰ (w tym Opole – 126 tys. osób), wysokim poziomem urbanizacji oraz koncentracją funkcji związanych z sektorem publicznym, przemysłowym i mieszkalnictwem, wymagająca poważnego wzmocnienia sektora usług rynkowych i nierynkowych (tzw. przemysły kultury, zdrowie, rekreacja i wypoczynek, hotele, instytucje naukowo-badawcze, szkolnictwo wyższe).

W przestrzeni województwa wyodrębnia się strefa tzw. III paneuropejskiego korytarza transportowego z węzłem w aglomeracji opolskiej (autostrada A4, magistralne linie kolejowe E-30 i E-59, droga alternatywna dla autostrady, śródlądowa droga wodna) oraz korytarze o znaczeniu krajowym, które charakteryzują się dużą atrakcyjnością lokalizacyjną i mają potencjał przyciągający przedsięwzięcia rozwojowe.

Wyzwania i problemy rozwoju – obszary problemowe wg Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego

W województwie opolskim wskazać można trzy grupy problemów o wymiarze ponadregionalnym – z których pierwszy – depopulacja, obejmuje cały region, drugi wiąże się z problemami gospodarowania i funkcjonowania w dolinie Odry, a trzeci wynika z oddziaływania barier gospodarowania w obszarach górskich i podgórskich. W układzie regionalnym wyróżniono **pięć obszarów, które charakteryzują się odmiennymi uwarunkowaniami rozwoju, a działania w ramach polityki spójności mogą umożliwić wykorzystanie ich potencjałów do budowania konkurencyjności całego regionu:**

- **aglomeracja opolska**, wymagająca wzmocnienia funkcji metropolitalnych centrum, wewnętrznych i zewnętrznych powiązań infrastrukturalnych i transportowych, intensyfikacji sektora usług;
- **brzesko-grodkowski i kędzierzyńsko-strzelecki**, w których konieczne jest przyspieszenie integracji intensywnego zagospodarowania z nowoczesnym transportem przy narastających konfliktach w sferze ekologii i rolnictwa, ważnym czynnikiem stymulującym rozwój jest też bliskość wrocławskiego obszary metropolitalnego;
- **północny**, z dominującą funkcją rolniczą i leśną i słabymi powiązaniem z centrum regionu i głównymi pasmami transportowo-komunikacyjnymi, wymagający zaktywizowania regionalnej polityki spójności, która umożliwi jego pełne włączenie w budowanie regionalnego potencjału rozwoju;
- **południowy** (w znacznej części pokrywa się z strefą górsko-podgórską), zdominowany przez intensywny sektor rolniczy oraz słabą funkcję turystyczno-rekreacyjną korzystającą ekstensywnie z wysokich walorów przyrodniczo-krajobrazowych (jeziora nyskie, Góry Opawskie) i znaczącego potencjału rozwoju, jakim jest współpraca transgraniczna i zbliżenie gospodarcze z regionami Republiki Czeskiej; wymaga intensywnych działań poprawiających dostępność obszaru (z regionu i z Republiki Czeskiej) i przełamujących bariery.

---

³⁰⁰ Tzw. Functional Urban Area (FUA) – zurbanizowany obszar funkcjonalny aglomeracji opolskiej obejmuje Opole, powiat opolski i powiat krapkowicki, łącznie ok. 330 tys. mieszkańców.

Uwarunkowania rozwoju, w tym środki europejskie

Diagnozę potencjałów rozwoju społeczno-gospodarczego woj. opolskiego oparto na ocenach zasobów i cech kapitału ludzkiego oraz społecznego. Aktualna struktura zasobów ludzkich regionów wskazuje, że przy pozytywnych trendach w zakresie trwania życia i niskich wartościach wskaźników dzietności, społeczeństwo Opolszczyzny starzeje się. Ograniczeniu ulegają stopniowo zasoby pracy co wpłynie będzie bezpośrednio na sytuację na rynku pracy, jak również na sferę socjalną.

Trudna sytuacja demograficzna woj. opolskiego wymusza doraźne działania zwiększające aktywizację zasobów pracy oraz zwiększenie ich wydajności. Natomiast jednym z najpoważniejszych wyzwań rozwojowych jest sformułowanie polityki stymulującej poprawę sytuacji demograficznej oraz przygotowanie sfery społeczno-gospodarczej regionu do nowych uwarunkowań rozwojowych.

Stosunkowo znaczący kapitał społeczny regionu opolskiego wiąże się z sektorem edukacji i jego cechami – kształceniem ogólnym (gęsta i równomiernie rozmieszczona sieć szkół i placówek edukacyjnych) i zawodowym (stosunkowo wysokie zainteresowanie tym typem kształcenia, przy konieczności zreformowania i poprawy funkcjonowania szkół) oraz wyższym. Większość wyższych uczelni koncentruje się w Opolu (cztery spośród sześciu szkół wyższych, w tym Uniwersytet Opolski i Politechnika Opolska), a ich oferta edukacyjna jest zróżnicowana, co przyciąga stosunkowo liczną grupę studiujących z regionu i spoza Opolszczyzny. **Liczba studiujących na opolskich uczelniach zdecydowanie wzrosła w ostatnich kilkunastu latach (z ok. 7 tys. osób (1991) do ok. 40 tys. (2010), w tym ponad 30 tys. w Opolu).** Istotnym ograniczeniem dla rozwoju szkolnictwa wyższego w Opolu i w woj. opolskim jest konkurencja z ośrodkiem wrocławskim, gdzie duża część mieszkańców regionu podejmuje studia (od prawie 30% po 80% (Brzeg)) i często definitywnie tam pozostaje (około połowy wybierających studia poza woj. opolskim). Wyzwaniem rozwojowym jest też zbyt niska liczba nauczycieli akademickich, co nie tylko obniża poziom kształcenia ale również uniemożliwia budowanie silnego i trwałego sektora B+R w regionie.

Wspieranie rozwoju kadry naukowej w deficytowych dziedzinach, rozwój wymiany krajowej i międzynarodowej oraz przyciąganie wybitnych specjalistów przy znaczącym wzroście nakładów finansowych na poprawę jakości i wielkości bazy dydaktycznej i socjalnej szkół, centrów kształcenia praktycznego oraz ustawicznego, placówek doskonalenia zawodowego nauczycieli i uczelni jest ważną przesłanką wzmocnienia kapitału ludzkiego i społecznego w regionie. Kompleksowe inwestycje pomagają opolskim uczelniom w uzyskaniu lepszej pozycji konkurencyjnej oraz wzmocniają prestiż ośrodka akademickiego.

Niewykorzystany jest kapitał społeczny regionu, którego ważną składową jest aktywność obywatelska, wymagająca wzmocnienia, ale w kontekście krajowym jej poziom należy do najwyższych w Polsce. Istotną składową kapitału społecznego jest w woj. opolskim **historycznie ukształtowana wielokulturowość i wielonarodowość.** Skutkują one bogactwem doświadczeń, które wynikają z odmienności kulturowej mieszkańców regionu, procesów integracji oraz tradycji migracyjnych. Wprawdzie udział ludności niepolskiej w ogólnej liczbie ludności regionu wynosi 12,5%, to w wielu gminach jest on znacznie większy (30-70%). Obecność i aktywność największego w Polsce skupiska mniejszości niemieckiej, stanowi wyrazistą część obecnego wizerunku regionu i bardzo ważny jego wyróżnik w skali kraju. **Wyjątkowa różnorodność narodowościowo-kulturowa wpływa na atrakcyjność regionu i decyduje o silnej regionalnej tożsamości jego mieszkańców,** a także stanowi istotną podstawę wzrostu społeczno-ekonomicznego regionu.

Kapitał społeczny jest ważnym czynnikiem prorozwojowym budujący tzw. potencjał kreatywny (talent, tolerancja i technologia). Analiza tych składowych wskazuje, że w Polsce występuje bezpośrednia korelacja składowych kapitału społecznego z potencjałem rozwojowym regionów (woj. opolskie charakteryzuje się średnią pozycją pod względem różnorodności i innowacyjności i niską jeśli chodzi o „kreatywne kadry”). Tzw. **sektor przemysłów kreatywnych jest w woj. opolskim relatywnie słaby**, ale ze względu na ich silną koncentrację w sąsiednich regionach – dolnośląskim i śląskim, Opole może stać się atrakcyjnym ośrodkiem dla tego typ aktywności gospodarczej.

Atutem woj. opolskiego są instytucje publiczne, zwłaszcza sprawne instytucje samorządu terytorialnego, które oddziałują bezpośrednio na rozwój regionalny i lokalny. Realizują wiele inicjatyw prorozwojowych, proinwestycyjnych i promujących region (m. in. projekty „Program Odnowa Wsi”, „Gmina Atrakcyjna dla Inwestora”, „Opolskie Kwitnące”, „Opolskie - Tutaj zostaję!”, „Opolskie tutaj zamieszkać”, „Opolska marka”, „Energia odnawialna na Opolszczyźnie”). Region zawsze postrzegany był jako otwarty na Europę i resztę świata (przedstawicielstwa zagraniczne, liczne porozumienia i deklaracje współpracy z innymi regionami).

Za niezbędną składową nowoczesnego rozwoju społecznego uznaje się osiągnięcie cech tzw. społeczeństwa informacyjnego, a oczekiwania mieszkańców woj. opolskiego są w tym zakresie duże. Pomimo zrealizowania kilku projektów poprawiających dostęp do e-usług (m. in. Opolska e-szkola, e-Urząd) w regionie opolskim występują cztery podstawowe bariery związane z ich rozwojem - bariera wiedzy i braku potrzeb, bariera braku środków dla operatorów, bariera wieku oraz bariera wykształcenia. Równocześnie woj. opolskie cechuje się bardzo dużym dostępem do Internetu (jedynie około 5% gospodarstw nie ma dostępu do sieci) i wysokim poziomem wykorzystania jego możliwości.

Diagnostując atrakcyjność inwestycyjną woj. opolskiego zwraca uwagę wysoki, choć wciąż nie w pełni wykorzystany, potencjał inwestycyjny. W szczególności chodzi o inwestycje strategiczne, prorozwojowe dla regionu, które mogą zaowocować znaczną liczbą miejsc pracy i przyczynić się do przyspieszenia rozwoju gospodarczego.

Cechy wzmacniające atrakcyjność inwestycyjną woj. opolskiego to relatywnie konkurencyjna chłonność rynku, dostępność transportowa i bogata infrastruktura gospodarcza (m.in. specjalne strefy ekonomiczne). Region jest postrzegany jako „**korzystne miejsce lokalizacji dla przemysłu spożywczego** (ze względu na potencjał branży rolniczej), a długotrwałe tradycje przemysłowe, szczególnie w zakresie przemysłu spożywczego, mineralnego, metalowego, maszynowego i chemicznego są czynnikiem wysokiej kultury produkcyjnej. Położenie przygraniczne predestynuje region do współpracy z Republiką Czeską oraz Niemcami, a bogate zasoby dla przemysłu mineralnego otwierają możliwość specjalizacji w sektorach wspierających przemysł budowlany.

Atrakcyjność inwestycyjną regionu podnoszą niższe, niż w ościennych województwach, koszty pracy oraz korzystnie zlokalizowane tereny inwestycyjne w Specjalnych Strefach Ekonomicznych (SSE).

Potencjały rozwojowe

Jednym z istotnych czynników rozwoju regionalnego jest atrakcyjność regionu i jego składowych (miast i obszarów wiejskich) jako miejsca zamieszkania. **W woj. opolskim wiąże się ona z dogodną lokalizacją, relatywnie dobrą dostępnością komunikacyjną i**

korzystnymi warunkami klimatycznymi, a także wysokim poziomem życia i bezpieczeństwa mieszkańców. Mieszkańców regionu cechuje szczególnie korzystna sytuacja w zakresie zasobności materialnej (1 miejsce), bardzo dobre warunki kształcenia dzieci i wypoczynku (3 miejsce) oraz doskonałe warunki w zakresie ochrony zdrowia (4 miejsce) i uczestnictwa w kulturze (5 miejsce). Także indywidualne oceny jakości życia w woj. opolskim są wyjątkowo korzystnie (najlepsze w kraju).

Do najlepszych w kraju należy również dostępność do placówek opiekuńczo-wychowawczych dla dzieci (żłobki, przedszkola), chociaż w układzie wewnątrz regionalnym jest ona mocno zróżnicowana.

Wysoko oceniane są cechy przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe regionu oraz jego potencjał turystyczno-rekreacyjny, a także zróżnicowana oferta szkolnictwa wyższego wraz z bogatą ofertą kulturalno-rozrywkową, skierowaną do grupy młodych osób w opolskim ośrodku akademickim podnoszą atrakcyjność regionu jako miejsca zamieszkania.

Znaczącą składową rozwoju regionu opolskiego jest jego dziedzictwo kulturowe, stanem posiadania przewyższającym często inne, znacznie większe i zasobniejsze regiony w Polsce. Spośród wielu obiektów wyróżniają się dwa zabytkowe zespoły (z listy Pomników Historii Prezydenta RP - Góra Św. Anny – komponowany krajobraz kulturowo-przyrodniczy – obszar istotnego potencjału dla rozwoju funkcji turystycznej, rekreacyjnej i pielgrzymkowej oraz zespół kościoła farnego św. Jakuba i Agnieszki w Nysie). Wizytówką regionu są liczne kompleksy średniowiecznej architektury sakralnej i świeckiej, które znajdują się głównie w Opolu i wielu innych miejscowościach regionu.

Do grupy obiektów o znaczeniu krajowym należą zespoły pałacowo-parkowe w Mosznej, Kamieniu Śląskim, Rogowie Opolskim i Prószkowie, a także dzieła architektury i budownictwa obronnego w Brzegu, Otmuchowie Namysłowie, Niemodlinie i Głogówku. Na szczególną uwagę zasługują również kościół i klasztor pocysterski w Jemielnicy oraz liczne gotyckie świątynie na obszarach wiejskich. Również liczne drewniane kościoły, umiejscowione głównie we wsiach północnej części województwa zostały włączone w szlak architektury drewnianej Polski Południowej (część europejskiego szlaku architektury drewnianej). Niestety stan techniczny wielu obiektów i zespołów dziedzictwa kulturowego jest zły, co kwalifikuje je do renowacji i rewitalizacji, tak by podnosiły atrakcyjność turystyczną i społeczno-kulturową regionu.

Tożsamość regionalna przejawia się również w dbałości o dziedzictwo kultury niematerialnej, która łączy głównie tradycje kultury śląskiej i kresowej, co przejawia się między innymi w specyficznym dla regionu folklorze, obyczajowości, języku i sztuce kulinarnej. Region opolski wyróżnia tradycyjna kuchnia, z której 50 produktów zostało wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych.

Bogactwo tradycyjnej kultury w odpowiedni sposób chronione i promowane, może stać się istotnym elementem rozwoju opolskich wsi, wpływając na zasobność jej mieszkańców i przyczyniając się do rozwoju gospodarczego obszarów wiejskich poprzez intensyfikację turystyki wiejskiej, kulturalnej i agroturystyki, a także zapobiegając odpływowi ludności z wiejskich obszarów peryferyjnych.

Ważnym czynnikiem rozwoju jest zróżnicowana oferta kulturalna licznych instytucji kultury (m.in. muzea, ośrodki kultury, biblioteki, galerie w Opolu, Nysie, Brzegu i innych miastach), które prowadzą zarówno edukację w zakresie tzw. „kultury wysokiej”, jak również popularyzują dawną i współczesną kulturę ludową. Konkurencyjność i atrakcyjność kulturalną regionu budują stosunkowo liczne imprezy, które są jego znakiem rozpoznawalnym w skali krajowej i międzynarodowej (m. in. Krajowy Festiwal Piosenki

Polskiej w Opolu, Międzynarodowy Festiwal Perkusyjny, Ogólnopolski Festiwal Teatrów Lalek, Opolskie Konfrontacje Teatralne „Klasyka Polska” czy Ogólnopolski Festiwal Filmów Niezależnych „Opolskie Lamy”).

Centrum kulturalnym województwa jest Opole, które ze względu na swoją historię, tradycję, przeszłość kulturalną jak i bieżący rozwój struktur związanych z kulturą odgrywa wiodącą rolę w skali regionalnej, koncentrując najważniejsze instytucje kultury jak i imprezy o znaczeniu regionalnym i krajowym (m. in. Muzeum Śląska Opolskiego, Muzeum Wsi Opolskiej, Centralne Muzeum Jeńców Wojennych w Łambinowicach – Opolu, Muzeum Diecezjalne. Tradycje Opola jako stolicy polskiej piosenki kultywuje w nowym amfiteatrze Muzeum Polskiej Piosenki. Ponadto jest tu Galeria Sztuki Współczesnej, Filharmonia im. J. Elsnera, Teatr dramatyczny im. J. Kochanowskiego oraz Opolski Teatr Lalki i Aktora im. A. Smolki i prywatny teatr EKO Studio, Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. E. Smółki oraz nowa Miejska Biblioteka Publiczna im. Jana Pawła II).

Jednak wskaźniki określające uczestnictwo mieszkańców regionu w kulturze znajdują się na poziomie zauważalnie niższym niż przeciętnie w Polsce, przez co generalna ocena zidentyfikowanej w obowiązujących dokumentach strategicznych dużej aktywności lokalnych środowisk kulturalnych jest słaba. Jest to skutek złego stanu i małej dostępności infrastruktury kulturalnej, szczególnie w oddalonych, zewnętrznych strefach wiejskich. Kolejną jest słaba i niewystarczająco skuteczna promocja przedsięwzięć kulturalnych oraz permanentny brak środków finansowych, co przekłada się na niskie uczestnictwo w kulturze nawet w Opolu.

Pomimo wielu inwestycji w rozwój infrastruktury kultury w regionie, znaczna część instytucji kulturalnych wymaga generalnego remontu i doposażenia, zwłaszcza na terenach wiejskich. Woj. opolskie jest jedynym regionem w Polsce, w którym brakuje regionalnej instytucji kultury, co istotnie obniża poziom uczestnictwa i zaangażowanie w kulturę mieszkańców regionu (jeszcze w 1995 r. zlikwidowano Wojewódzki Domu Kultury w Opolu).

Ważnym potencjałem rozwoju regionu jest również turystyka i sport. Znaczącym potencjałem do budowy produktów turystycznych cechują się zwłaszcza miasta i wsie o bogatym dziedzictwie historycznym i kulturowym. Może to być jeden z elementów budowy konkurencyjnego, atrakcyjnego i wyróżniającego się na tle Polski produktu turystycznego. Szczególnie korzystne warunki w tym zakresie posiada m.in. Opole.

Spśród turystycznych obiektów przyrodniczo-krajobrazowych, na uwagę zasługują m.in.: **Jeziro Turawskie** oraz usytuowane w południowo-zachodniej części regionu **Jeziora Nyskie i Otmuchowskie**. Konieczne są jednak odpowiednie działania rewitalizacyjne (np. radykalna poprawa jakości wód w jeziorach, kanalizacja miejscowości, odnowa istniejących plaż, kąpielisk, parkingów i towarzysząca im infrastruktura), a także rozbudowa, modernizacja istniejącej lub budowa nowej infrastruktury turystycznej (np. przystanie jachtowe) i promocja. **Niewykorzystaną atrakcją turystyczną woj. opolskiego i Opola jest Odra, której infrastruktura wodna wymaga** modernizacji i rozbudowy (np. nabrzeża i bulwary, przystanie żeglugi śródlądowej w Brzegu, Opolu, Kędzierzynie-Koźlu, Krapkowicach; szlaki kajakowe z przystaniami kajakowymi). Potencjał turystyczny mają też inne rzeki regionu – Małapanew, Nysa Kłodzka, Kłodnica, Biała Głuchołaska.

Atrakcyjnymi walorami przyrodniczo-krajobrazowymi charakteryzują się, objęte konserwatorską ochroną przyrody parki krajobrazowe i obszary leśne (Góra św. Anny, Góry Opawskie i Stobrawski Park Krajobrazowy).

Nową atrakcją turystyczną stanowi **unikatowe w skali europejskiej stanowisko dokumentacyjne (paleontologiczne) przyrody nieożywionej „Trias”** w Krasiejowie (około

40 ha) – **Jurapark**. Przekształcony w markowy **produkt turystyczny** związany z utworzeniem jednego z największych w Europie parków tematycznych poświęconych „dinozaurom” stał się wiodącym walorem turystyczno-rekreacyjnym regionu.

Ogród zoologiczny w Opolu jako jeden z obiektów o najwyższej zwiedzalności w regionie podnosi rangę turystyczną miasta, wymaga jednak doinwestowania i promocji.

Generalnie w woj. opolskim brakuje kompleksowych, całorocznych obiektów rekreacyjno-rozrywkowych (np. aquaparki i parki rozrywki) oraz markowych hoteli. Liczne obiekty zlokalizowane w pasie komunikacyjnym pomiędzy Wrocławiem, a Katowicami, w strefie oddziaływania Opola, mogłyby stać się istotnym wzmocnieniem oferty turystycznej całej południowo-zachodniej Polski. Słabością regionu jest niska, o niskim standardzie baza noclegowa i brak spójnego systemu informacji turystycznej.

Również istniejąca infrastruktura sportowa jest niewystarczająca. Brakuje wielofunkcyjnych hal widowiskowo-sportowych, krytych pływalni, lodowisk i kortów tenisowych, obiektów umożliwiających organizację imprez sportowych wyższej, międzynarodowej rangi. Wiele istniejących obiektów sportowo-rekreacyjnych ma charakter zamknięty, niedostępny dla szerszego gronu mieszkańców. Oznacza to brak zaplecza dla młodych sportowców, hamuje rozwój dyscyplin sportowych i może ograniczać skłonność mieszkańców do uprawiania sportu.

Czynnikiem stymulującym jakość życia w regionie jest ochrona zdrowia. Woj. opolskie cechuje rozbudowana sieć szpitali (24 szpitale, w tym 7 niepublicznych, dysponujące ponad 4 tys. łóżek) i ich bardzo dobra dostępność. Obniżają ją znaczące niedobory lekarzy specjalistów (kardiochirurgii, medycyny rodzinnej, medycyny sądowej, onkologii klinicznej, pediatrii, chirurgii ogólnej, nefrologii, gastroenterologii, angiologii, hipertensjologii i geriatry). Poziom ratownictwa medycznego jest wysoki, należy ono do lepiej zorganizowanych w Polsce, ale wymaga zorganizowania jednego centrum powiadamiania ratunkowego oraz dyżurujących w regionie zespołów lotniczych.

Stan infrastruktury związanej z ochroną zdrowia w woj. opolskim, dzięki zaangażowaniu samorządów, pozyskiwaniu środków unijnych oraz systematycznym działaniom restrukturyzacyjnym w szpitalach, oceniany jest jako dobry. Potwierdzają to niskie wskaźniki umieralności oraz wysokie przyrosty średniego trwania życia w populacji kobiet i mężczyzn.

Poważnym wyzwaniem jest bardzo słaby poziom sektora usługowego, zwłaszcza usług rynkowych. Jest to istotne ograniczenie wzrostu gospodarczego i społecznego woj. opolskiego. Wysoko wydajny przemysł i budownictwo, a także wysoko wydajne i kompleksowe usługi stanowią w przyszłości jeden z czynników rozwoju regionu. Dodatkowym atutem jest wysoka pozycja konkurencyjna opolskiego rolnictwa.

Istotnym wyróżnikiem woj. opolskiego jest jego wysoko rozwinięty przemysł, uznawany za jeden z atutów regionu. Generuje 30,7% wartości dodanej brutto w regionie (przeciętnie w kraju 23,9%) co sytuuje Opolszczyznę na trzecim miejscu w Polsce. **Struktura przemysłu jest zróżnicowana, a długoletnia tradycja produkcji przemysłowej jest atutem rozwojowym regionu.**

Najwyższym udziałem w produkcji przemysłowej cechuje się przemysł spożywczy (16,2% produkcji regionalnej), w tej branży również najwięcej jest zatrudnionych (prawie 8 tys. pracowników). Spośród branż istotną rolę odgrywa przetwórstwo owoców i warzyw (m.in. zakłady *Nutricia* w Opolu), produkcja wyrobów mleczarskich (m.in. *Zott Polska* w Opolu, Okręgowe Spółdzielnie Mleczarskie w Prudniku, Głubczycach, Oleśnie), produkcja wyrobów piekarskich, ciastkarskich i cukierniczych (np. *Zakłady Przemysłu Cukierniczego* w

Otmuchowie, *Cukry Nyskie* w Nysie, *PWC Odra* w Brzegu, *Cadbury* w Skarbimierzu), produkcja cukru (Cukrownia w Polskiej Cerekwi) oraz inne (np. *Lesaffre Polska* w Wołczynie).

Przemysł spożywczy ma stały, możliwy do wykorzystania, potencjał w tworzeniu miejsc pracy w wymiarze lokalnym i w powiązaniu z trwałą aktywizacją obszarów wiejskich. Możliwość „skojarzenia” go z **rolnictwem, które jest również ważną składową i polem rozwoju regionu**, podnosi znaczenie tych dziedzin w budowaniu scenariusza ścieżki sukcesu. Rozwój branży spożywczej może zdynamizować i zwiększyć konkurencyjność regionalnego rolnictwa, a także wzmocnić sieci innowacyjne i regionalny sektor B+R. Inicjatywy w sektorze rolniczym, wzmocniające pozycję przemysłu spożywczego regionu, łączą się z innowacyjnym stosowaniem biotechnologii i genetyki oraz wprowadzeniem nowych (zdrowych) technologii konserwacji i produkcji żywności (istotne znaczenie ma wsparcie dla współdziałania z sektorem badawczo-rozwojowym lokowanym w regionie i wzrost nakładów na rozbudowę jego potencjału i infrastruktury).

Podobne znaczenie w produkcję regionalną wnosi przemysł chemiczny, bazujący na produkcji podstawowych chemikaliów (m.in. *ZAK SA* i *Petrochemia Blachownia* w Kędzierzynie-Koźlu) oraz w mniejszym stopniu na produkcji wyrobów chemii gospodarczej. **Produkcja chemikaliów i wyrobów chemicznych jest istotnym elementem potencjału przemysłowego Opolszczyzny** (14,9% produkcji regionalnej) z zatrudnieniem ok. 3 tys. pracujących. Region ma potencjał do budowania swojej przewagi konkurencyjnej w tej branży. **Nowoczesny przemysł chemiczny, współdziałający z kompleksem edukacyjno-badawczym oraz sektorem małych i średnich przedsiębiorstw, może być wiodącą branżą regionu opolskiego, generując nowe miejsca pracy i hamując niekorzystne zjawisko migracji.** Relatywnie niska innowacyjność oferty produktowej przemysłu chemicznego wymaga skoncentrowania się na niezbędnych, znacznych nakładach na rozwój sektora naukowo-badawczego i na zdynamizowanie badań naukowych w sferze szeroko rozumianej chemii w regionie oraz na wyraźnej poprawie jego infrastruktury. Wzmacnianie współpracy nauki i biznesu, budowa i aktywizowanie struktur typu organizacyjnego (centra naukowo-biznesowe, klaster chemiczny, rozwój technologii „czystych” i wysoko przetworzonych, wykorzystanie surowców odnawialnych oraz intensyfikacja recyklingu (wykorzystanie surowców wtórnych)) – to inicjatywy pobudzające nowoczesny i kooperacyjny rozwój branży chemicznej w regionie.

Trzecią dziedziną produkcji jest działalność związana z wyrobami z surowców niemetalicznych (12,3% produkcji w regionie względem 4,0% średnio w kraju). Szczególne znaczenie ma przemysł cementowo-wapienniczy, (m.in. *Góraźdze Cement* w Choruli, Cementownia *Odra* w Opolu, *Lhoist Polska* w Tarnowie Opolskim), produkcja wyrobów betonowych oraz gipsowych (1,2 tys. pracujących, m.in. *Monier* w Opolu, *PV Prefabet* w Kluczborku), a także produkcja szkła i wyrobów ze szkła (ponad 0,5 tys. pracujących, m.in. *Warta Glass* w Jedlicach k. Ozimka, *Vitroterm-Murów* w Murowie, *Velux* w Namysłowie, *Alsecco* oraz *Majewski* w Nysie).

Dawne znaczenie stopniowo odzyskuje **przemysł metalowy**, którego potencjał i produkcja stale rośnie, a tworzą go m.in. *Huta Małapanew* w Ozimku, *Walcownia Rur Andrzej* w Zawadzkiem, *Marcegaglia* w Praszce, *Małapanew Maszyny i Konstrukcje* w Ozimku, *Izostal* w Zawadzkiem, *Fabryka Wyrobów Metalowych Kuźnia Osowiec* w Osowcu. Do nowych inwestycji należy otwarta w maju 2009 r. w podstrefie ekonomicznej w Ligocie Dolnej k. Kluczborka jedna z najnowocześniejszych i największych w Europie ocynkowni i w Opolu, na terenie dawnego Metalchemu (firmy *Explomet*, *Famet*, *Gea Technika Ciepła*, *Presmet* z potencjał w zakresie wytwarzania aparatury procesowej dla energetyki jądrowej).

W porównaniu do innych regionów, woj. opolskie charakteryzuje się bardzo wysokim udziałem przemysłu chemicznego w produkcji ogółem i w produkcji wyrobów z surowców niemetalicznych (2 miejsce w kraju), wysokim udziałem w produkcji metali (4 miejsce) oraz wyrobów z metali (2 miejsce). Ponadto region zalicza się do czołowych producentów branży koksowniczej (ArcelorMittal Poland SA Oddział w Zdzeszowicach) oraz energetycznej (PGE Elektrownia Opole SA). Przestrzenie, przemysł koncentruje się przede wszystkim w podregionie opolskim (84,2%), w powiecie krapkowickim (23,0%), opolskim (19,1%), Opolu (15,5%) i powiecie kędzierzyńsko-kozielskim (14,1%).

Ważnym czynnikiem wzrostu woj. opolskiego jest rozwój odnawialnych źródeł energii i dążenie do ich synergicznego wykorzystania, a w szczególności biomasy wraz z odpadkami organicznymi. Wiele wskazuje na to, że jest to szansa na uzyskanie konkurencyjnej przewagi w skali krajowej i europejskiej, szczególnie w zakresie biomasy uzyskiwanej w silnym sektorze rolno-spożywczym i leśnym (m. in. biogaz). Wsparcie sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz istotne wzmocnienie struktur badawczo-rozwojowych regionu w sferze zrównoważonej energetyki, zintensyfikuje innowacyjne inicjatywy i wzmocni energetyczno-ekologiczną specjalizację woj. opolskiego.

Duże znaczenie dla pozycji konkurencyjnej woj. opolskiego ma również **sektor budownictwa** (działalność budowlano-montażowa), który cechuje się stosunkowo wysoką konkurencyjnością w stosunku do sytuacji tej branży w kraju i łączy się z produkcją materiałów budowlanych i przemysłem wydobywczym (kamień wapienny, bazalt, kruszywa, gliny). Dysponując specjalistycznym szkolnictwem zawodowym, wyższymi uczelniami, ośrodkami i instytutami naukowo-badawczymi, przedsiębiorstwami budowlanymi i dużymi zakładami produkującymi materiały dla budownictwa jest ważnym czynnikiem wzrostu regionalnej konkurencyjności.

Woj. opolskie znajduje się w pierwszej trójce w kraju pod względem wielkości mieszkań i powierzchni mieszkania przypadającej na mieszkańca. **Sporym problemem opolskiego mieszkalnictwa jest niewielka w stosunku do zapotrzebowania podaż nowych mieszkań** (najniższa w kraju liczba oddawanych do użytku mieszkań).

Szczególnym wyzwaniem dla woj. opolskiego jest **przewyciężenie stosunkowo powolnego rozwoju regionalnego sektora usług**. Regionalne podmioty gospodarcze ciągle uzyskują zbyt mało przewag konkurencyjnych, które wynikałyby z ulokowanego tu zaplecza usługowego (doradztwo, media, nauka i edukacja, sektor naukowo-badawczy, obsługa finansowa, administracja, *public relations*, komunikacja, dostępność, logistyka, naprawy, transport itd), co można połączyć z słabością lokalizacyjną regionalnego centrum – Opola (międzymetropolitalne położenie i jego skutki). Ze względu na bliskość centrów metropolitalnych przejmujących najbardziej atrakcyjne branże usług rynkowych i nierynkowych, region opolski jest w zdecydowanie gorszym położeniu od innych województw w Polsce, zarówno w wymiarze sąsiedzkim, jak i krajowym oraz międzynarodowym.

Wiele z wyzwań rozwojowych woj. opolskiego wiąże się z **szczególnym zagrożeniem jakie niesie kumulacja negatywnych efektów skoncentrowanego wzrostu w silnych metropoliach sąsiadujących z regionem**. Opierając swój rozwój na aglomeracjach miejskich średniej wielkości tzw. **regiony międzymetropolitalne** mają ograniczone możliwości przeciwdziałania intensywnym procesom "wypłukiwania" relatywnie skromnych zasobów do pobliskich metropolii (m. in. stopniowe przenoszenie instytucji zarządzających rozwojem, organizujących i stymulujących życie gospodarcze, koordynujących decyzje polityczne i rozwój społeczny). Ich centra (zespoły miejskie) – często pomijane w wyborach lokalizacji przedsięwzięć sektora publicznego – słabo wypełniają **rolę koordynacyjną we**

wzmacnianiu i przyspieszaniu procesów rozwojowych swoich regionów. W warunkach rosnącej konkurencji między regionami, konieczne jest podjęcie działań, **które wyposażą aglomerację opolską w atuty typowe dla generujących wzrost centrów regionalnych.**

Ocena osiągniętego poziomu rozwoju w kontekście KSRR

Diagnoza rozwoju społeczno-gospodarczego regionu określa zarówno czynniki warunkujące sformułowanie celów rozwojowych jak i wyzwań które z ich osiągnięciem się wiążą. Wiele z nich wpisuje się w relacje merytoryczne z KSRR, z jednej strony wskazując na możliwe wzmocnienia potencjału konkurencyjnego regionu z poziomu krajowego i międzynarodowego (Unia Europejska), a z drugiej określa pola, gdzie mogą powstać nadmierne, społecznie i politycznie nieakceptowane zróżnicowania zarówno między- jak i wewnątrzregionalne. Przede wszystkim chodzi o wzmacnianie endogenicznego potencjału terytoriów i powiązań funkcjonalnych w otoczeniu ośrodków wzrostu w taki sposób, aby zwiększać konkurencyjność całych województw. **Wśród najważniejszych czynników, które można uznać za wzmacniające potencjały i wyzwania woj. opolskiego diagnoza wyróżnia m. in.:**

- **działania wzmacniające wzrost regionalnego centrum, wpisujące się w budowanie konkurencyjnego potencjału woj. opolskiego, m. in. przez zwiększenie możliwości absorpcji zewnętrznych środków,**
- **dogodne położenie w przestrzeni krajowej i europejskiej, wysoki standard życia oraz sprzyjające, ale wymagające nowych impulsów warunki lokalizacji działalności gospodarczej stanowią o potencjale inwestycyjnym regionu. Wymaga on prorozwojowego podejścia i koncentracji na sferach przyspieszających rozwój gospodarczy (usługi wyspecjalizowane, wyselekcjonowane branże przemysłu, nowe rolnictwo. klimat dla przedsiębiorczości) jak i tworzących nowe możliwości wzrostu (m. in. przemysły kreatywne, sektor usługowy),**
- **wyzwania związane z kumulacją negatywnych efektów „wymywania” czynników wzrostu poza woj. opolskie – należą do nich m. in. depopulacja, ograniczenia gospodarowania w dolinie Odry i obszarach podgórskich,**
- **relatywnie niewielki, w skali europejskiej, ale zróżnicowany wewnętrznie potencjał związany z zasobami rozwojowymi (populacja, środowisko, zagospodarowanie), który wymaga wielu inicjatyw wzmacniających jego endogeniczne czynniki wzrostu,**
- **stymulowanie czynników zmiany w sytuacji demograficznej regionu oraz przygotowanie sfery społeczno-gospodarczej do nowych uwarunkowań rozwojowych, szczególnie w kontekście nowych wyzwań związanych z edukacją, sektorem innowacji i gospodarką opartą na wiedzy, a także wielokulturowością.**